

Karin Kloosterboer

Kind in het centrum

Kinderrechten
in asielzoekerscentra

Karin Kloosterboer

Kind in het centrum

Kinderrechten in asielzoekerscentra

juni 2009

Voorwoord

Voor u ligt *Kind in het centrum: Kinderrechten in asielzoekerscentra*, een onderzoek naar de situatie van kinderen in asielzoekerscentra in Nederland. Dit onderzoek is om een aantal redenen vernieuwend en bijzonder te noemen.

Het onderzoek brengt voor het eerst alle aspecten van het leven van kinderen in asielzoekerscentra in beeld. *Kind in het centrum* schetst in dit beeld de samenhang tussen de verschillende factoren, zoals gezinssituatie, woonomgeving, onderwijs, vrijetijdsbesteding gezondheid en veiligheid.

In eerdere onderzoeken is gekeken naar afzonderlijke elementen van de opvang van asielzoekers en hun kinderen. De uitkomsten van eerdere onderzoeken zijn dan ook verwerkt in dit rapport.

Het onderzoek levert een omvattend beeld op, dat door de onderzoekers langs de meetlat is gelegd van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van Kind. Dit verdrag is in 1995 door Nederland bekrachtigd en moet sindsdien worden nageleefd. De rechten uit het verdrag gelden voor alle kinderen die in Nederland leven, dus óók voor de – op dit moment ruim 6000 – kinderen die opgevangen worden in asielzoekerscentra in ons land.

Met dit rapport is voor het eerst in kaart gebracht wat er nog moet gebeuren om de situatie van kinderen in asielzoekerscentra te verbeteren zodat deze in overeenstemming gebracht wordt met de normen die het Kinderrechtenverdrag stelt.

Nieuw is ook dat voor dit onderzoek is gesproken met degenen om wie het draait: de kinderen die opgroeien in een asielzoekerscentrum. Daarnaast hebben de onderzoekers gesproken met ouders van kinderen die te jong zijn om zelf te kunnen vertellen. Verder is uitvoerig gebruikgemaakt van de inbreng van deskundigen die vanuit verschillende organisaties betrokken zijn bij de opvang van asielzoekers(kinderen). Ook in de hoofden en harten van deze – vaak bevlogen – professionals bevindt zich een onuitputtelijke schat aan informatie over zowel de situatie van deze kinderen als de mogelijkheden om daar iets aan te verbeteren.

Ten slotte is het zowel nieuw als bijzonder te noemen dat dit project een gezamenlijk initiatief is van onze drie organisaties: UNICEF Nederland, Stichting Kinderpostzegels Nederland en het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA). Dit project is een mooi voorbeeld van een publiek – private samenwerking.

Wij zijn overtuigd van het belang van een goede opvang en zorg voor de kinderen die in Nederlandse asielzoekerscentra verblijven. En wij spreken dan ook de gezamenlijke wens uit dat de uitkomsten van dit onderzoek zullen bijdragen aan verbeteringen voor kinderen in asielzoekerscentra.

Jan Bouke Wijbrandi, algemeen directeur UNICEF Nederland

Ineke van Winden, directeur programma's Stichting Kinderpostzegels Nederland

Nurten Albayrak, algemeen directeur Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA)

Opdracht

Kind in het centrum: Kinderrechten in asielzoekerscentra doet verslag van een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd door UNICEF in opdracht van Stichting Kinderpostzegels Nederland, het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) en UNICEF Nederland.

De opdrachtgevers financierden het onderzoek. Zij zijn in de **stuurgroep** van het onderzoek vertegenwoordigd door de volgende personen:

- Lex Boogerd – COA.
- Frans Klaassen – COA.
- Marjon Donkers/Tessa Smets – Stichting Kinderpostzegels Nederland.
- Madelon Cabooter – UNICEF Nederland.

Bij het onderzoek zijn behalve de opdrachtgevers verschillende personen en organisaties betrokken. Zij zijn vertegenwoordigd in de **klankbordgroep** van het onderzoek:

- Carla van Os - Defence for Children-ECPAT.
- Wilma Lozowski/Karina Franssen – VluchtelingenWerk Nederland.
- Bram Tuk – Pharos, Kennis- en adviescentrum Vluchtelingen, Nieuwkomers en Gezondheid.
- Margrite Kalverboer – Universiteit Groningen.
- Fronnie Biesma – Nationale Stichting ter bevordering van Vrolijkheid.
- Loes van Willigen – zelfstandig adviseur.
- Stan Meuwese – zelfstandig adviseur.
- Johan van der Have – COA.

Naast deze organisaties is nauw samengewerkt met de Landelijke Onderwijs Werkgroep voor Asielzoekers en Nieuwkomers (LOWAN) en met de Publieke Gezondheidszorg Asielzoekers (PGA, voorheen MOA).

Het onderzoek werd uitgevoerd door UNICEF Nederland. De volgende **onderzoekers** zijn betrokken bij het onderzoek:

- Karin Kloosterboer – onderzoeksleiding.
- Hester van Deutekom – interviews ouders en kinderen tot eind 2008.
- Arnout Esser – advies over opzet en uitvoering onderzoek, analyse vragenlijsten deskundigen, begeleiding expertmeetings.
- Caroline Kramer – interviews ouders en kinderen eind 2008.
- Gesineke Veerman – interviews ouders en kinderen, advies over interviewmethode.
- Kim de Vos – interviews ouders en kinderen vanaf 2009, verslag expertmeetings.
- Ismay Zandvliet – literatuuronderzoek.

Dankwoord

Dit onderzoek kwam tot stand dankzij en met zeer veel mensen. Zonder hun hulp en betrokkenheid zou dit rapport er niet zijn.

In de eerste plaats wil ik de kinderen bedanken om wie het in dit onderzoek draait: kinderen die opgroeien in een asielzoekercentrum. In de gesprekken die we voerden met kinderen, maakten ze grote indruk op ons. Ik sprak met kinderen die op hun 14^e meer hebben meegemaakt dan ik op mijn 46^e. Ik bewonder ze om hun grote openhartigheid en eerlijkheid, om hun kracht en optimisme. En ik hoop dat ik met dit onderzoek kan bijdragen aan een daadwerkelijke verbetering van hun situatie. Dank!

Ook de verhalen van ouders raakten me. Ze maakten duidelijk hoe knap het is als je er in een lastige situatie toch 'bent' voor je kind.

Naast de kinderen en ouders zijn er heel veel mensen die iets of heel veel hebben bijgedragen aan het onderzoek.

De moed van het COA om mede opdracht te geven aan een onafhankelijk onderzoek naar de situatie van kinderen in de opvang, is groot. Als een organisatie - die nogal eens onder vuur ligt - het aandurft om een kinderrechtenorganisatie een kijkje in haar keuken te laten nemen, verdient dat respect. Vooral omdat tijdens het onderzoek bleek dat het niet altijd gemakkelijk was om de kritische pottenkijkers tevreden te stellen. De ondersteunende rol van de mede-financiers Stichting Kinderpostzegels Nederland en UNICEF was van onschatbare waarde.

De leden van de klankbordgroep waren opvallend betrokken bij het onderzoek. Dat leverde zeer interessante discussies op, waarmee het onderzoek naar een hoger plan kon worden getild. Het was heel plezierig om twijfels en inhoud te kunnen delen met deze deskundigen.

Tijdens het onderzoek werd nauw samengewerkt met verschillende organisaties, zoals de Landelijke Onderwijs Werkgroep voor Asielzoekers en Nieuwkomers (LOWAN) en met de Publieke Gezondheidszorg Asielzoekers (PGA, voorheen MOA). Ook zij leverden een belangrijke bijdrage aan het onderzoek.

Daarnaast werden er vele deskundigen geconsulteerd. Allemaal namen ze uitgebreid de tijd om een vragenlijst in te vullen en terug te sturen, een gesprek te voeren of bij een expertmeeting aanwezig te zijn. Opvallend was dat alle deskundigen te kennen gaven blij te zijn met dit onderzoek, omdat zij vinden dat de situatie van kinderen in azc's moet verbeteren. Anderen stuurden berichten met een vergelijkbare inhoud via de mail, als reactie op de website of de nieuwsbrief.

De steun vanuit UNICEF was groot en collega's voelden zich verbonden met het onderzoek. Het is fijn om bij een werkgever te mogen werken die dezelfde zaken belangrijk vindt als jij. Ook als het team pleitbezorging van waaruit je werkt daardoor tijdelijk onder druk komt te staan.

De onderzoekers hebben lange tijd onvoorstelbaar hard gewerkt aan dit onderzoek. Ze voelden allemaal de kans om nú iets te kunnen betekenen voor kinderen in asielzoekerscentra. Het samenwerken met een zo bijzondere groep mensen, voelt als een voorrecht.

Hopelijk veroorzaakt dit rapport bij de lezer eenzelfde gevoel van urgentie als bij mij.

Karin Kloosterboer

Leeswijzer

Kind in het centrum: Kinderrechten in asielzoekerscentra is opgebouwd uit vier delen.

- 1 In het deel *Overzicht* vindt u de belangrijkste bevindingen en conclusies. Hoofdstuk 1 beschrijft het onderzoek. In hoofdstuk 2 vindt u feitelijke informatie over de opvang van kinderen in asielzoekerscentra. Hoofdstuk 3 beschrijft het Kinderrechtenverdrag en andere normen die van belang zijn. Dit verdrag vormt het referentiekader – de meetlat – voor een beoordeling van de situatie van kinderen die in asielzoekercentra opgroeien. Hoofdstuk 4 geeft een beeld van die situatie en de knelpunten daarin. In hoofdstuk 5 volgt een analyse van de situatie en de gesignaleerde knelpunten. Hoofdstuk 6 stelt oplossingen voor om te zorgen dat de opvang ‘kinderrechtenproof’ wordt. Hoofdstuk 7 beschrijft wie wat moet gaan doen om te zorgen dat de opvang gaat stroken met het Kinderrechtenverdrag.
- 2 In het deel *Kinderen en ouders* vindt u de resultaten van gesprekken die voor het onderzoek gevoerd zijn met 66 kinderen en acht ouders. Hoofdstuk 1 beschrijft de onderzoeksmethode. Hoofdstuk 2 beschrijft de ervaringen, knelpunten en aanbevelingen. Het hoofdstuk bevat veel citaten van kinderen en ouders.
- 3 In het deel *Deskundigen* vindt u de resultaten van het deelonderzoek naar de kennis, ervaringen en meningen van een groot aantal deskundigen. Hoofdstuk 1 beschrijft de onderzoeksmethode: de vragenlijsten, de interviews met deskundigen en de serie expert-meetings. Hoofdstuk 2 beschrijft de resultaten: knelpunten, analyse en aanbevelingen. Het hoofdstuk bevat veel citaten van deskundigen.
- 4 In het deel *Literatuur* vindt u de resultaten van de literatuurstudie naar de situatie van kinderen in asielzoekerscentra. Hoofdstuk 1 beschrijft de onderzoeksmethode. Hoofdstuk 2 beschrijft de resultaten: knelpunten en aanbevelingen. Hoofdstuk 3 bevat een uitgebreide lijst met de geraadpleegde literatuur.

Van *Kind in het centrum* bestaat naast deze uitgave nog een los uitgegeven samenvatting van 32 pagina's.

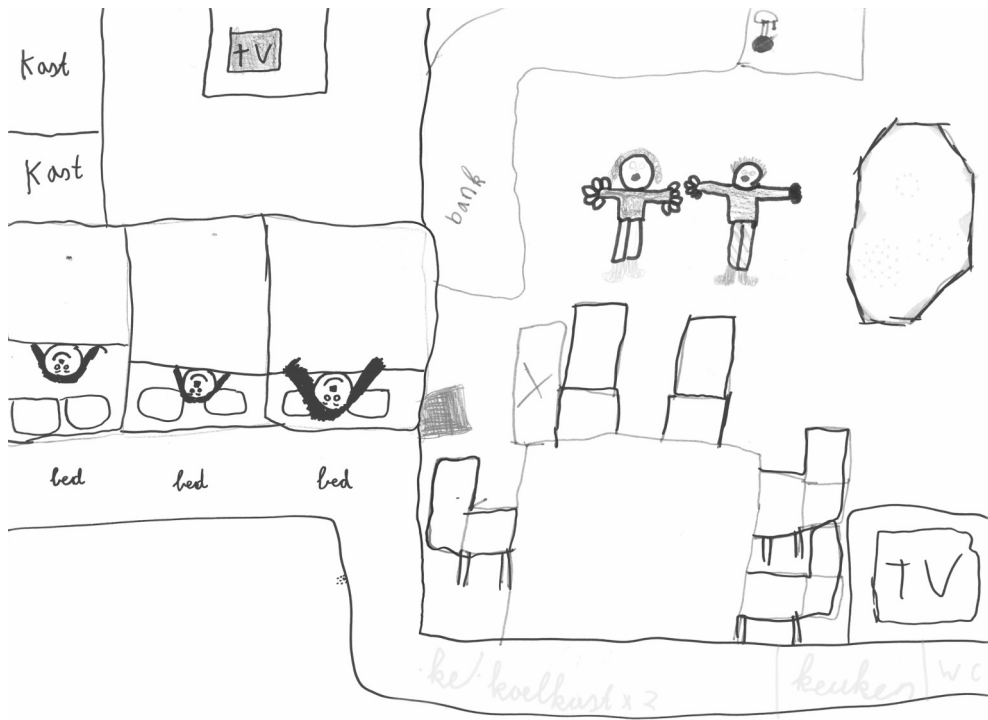
Inhoud

Kind in het centrum Overzicht	15
1 Onderzoek naar kinderen in asielzoekerscentra	17
Aanleiding onderzoek	17
Uitgangspunt	18
Onderzoeksorganisatie	18
Opbouw	18
Drie perspectieven	19
Database	20
Website en nieuwsbrief	20
2 Opvang in asielzoekerscentra	21
Huidige praktijk	21
Organisatie van de opvang	22
Asielprocedure	25
Wet- en regelgeving rond opvang van kinderen	27
Opvangorganisaties	36
3 Het Kinderrechtenverdrag en andere normen	38
Het Kinderrechtenverdrag als meetinstrument	38
Nederland en het Kinderrechtenverdrag	40
Het Kinderrechtenverdrag en kinderen in asielzoekerscentra	41
Europese Opvangrichtlijn	45
4 Knelpunten	49
Knelpunten uit onderzoek	49
Fundamentele knelpunten	50
Lange duur	50
Veelvuldig verhuizen	52
Het ontbreken van informatie over de eigen situatie	53
Knelpunten per onderwerp	54
Gezin en opvoeding	54
Wonen	57
Recreatie, spel, vrije tijd	60
Onderwijs	65
Gezondheid	70
Veiligheid	73
Asielprocedure	76
Financiën	78
Participatie	79

5 Analyse	82
Vluchtelingenkinderen	82
Analyse van gehele situatie en knelpunten	82
Lengte van verblijf	83
Opvangbeleid	83
Kinderrechten in praktijk	84
Korte analyse per onderwerp	85
Conclusie	87
6 Naar opvang volgens het Kinderrechtenverdrag	88
Om te beginnen	88
Aanbevelingen over de duur van opvang	89
Aanbevelingen over continuïteit	89
Aanbevelingen over informatievoorziening	89
Aanbevelingen per onderwerp	89
Aanbevelingen over gezin en opvoeding	89
Aanbevelingen over wonen	91
Aanbevelingen over recreatie, spel, vrije tijd	92
Aanbevelingen over onderwijs	94
Aanbevelingen over gezondheid	95
Aanbevelingen over veiligheid	97
Aanbevelingen over de asielprocedure	97
Aanbevelingen over financiën	98
Aanbevelingen over participatie	98
7 Wie moet het doen?	99
De ouders	99
Ketenpartners in de opvang	99
Het Programmaministerie voor Jeugd en Gezin	99
Anderen	100
Checklists	101
Kind in het centrum Kinderen en ouders	105
1 Onderzoeksmethode	107
In beeld	107
Geïnterviewden	107
Visie	107
Vorbereiding bezoeken azc's	108
Vorbereiding interviews en methode	109
2 Resultaten per onderwerp	115
Gezin en opvoeding	115
Wonen	116
Recreatie, spel en vrije tijd	118
Onderwijs	121
Gezondheid	123
Veiligheid	124
Procedure	126
Financiën	127
Participatie	127

Kind in het centrum Deskundigen	129
Inleiding	130
1 Onderzoeksmethode	131
Doel en aanpak	131
Vragenlijsten	132
Interviews met deskundigen	134
Expertmeetings	134
Overzicht	135
2 Resultaten per onderwerp	136
Gezin en opvoeding	136
Wonen	140
Recreatie, spel en vrije tijd	145
Onderwijs	148
Gezondheid	158
Veiligheid	163
Procedure	167
Financiën	170
Participatie	172
Kind in het centrum Literatuur	175
Inleiding	176
1 Onderzoeksmethode	177
Afbakening	177
Methode	177
2 Resultaten per onderwerp	179
Gezin en opvoeding	179
Wonen	181
Recreatie, spel en vrije tijd	183
Onderwijs	184
Gezondheid	186
Veiligheid	191
Procedure	194
Financiën	196
Participatie	196
Overige	197
3 Geraadpleegde literatuur	199
Bijlage 1: Resultaten van interviews met kinderen en ouders	211
Bijlage 2: Geïnterviewde kinderen	239
Bijlage 3: Betrokken deskundigen	241
Bijlage 4: Onderwerpen in het Kinderrechtenverdrag	245
Bijlage 5: Het Kinderrechtenverdrag	249
Bijlage 6: Afkortingen	254

Kind in het centrum **Overzicht**

1 Onderzoek naar kinderen in asielzoekerscentra

Inleiding

In *Kind in het centrum: Kinderrechten in asielzoekerscentra* vindt u de resultaten van het onderzoek naar kinderen die in een gezin in een asielzoekerscentrum (azc) opgroeien. Naast dit rapport bestaat er ook een apart uitgegeven samenvatting van 32 pagina's.

De looptijd van het onderzoek was van september 2007 tot juni 2009. Op 20 juni 2008 is het onderzoek officieel van start gegaan. Er is uitgebreid research verricht naar de situatie van kinderen in asielzoekerscentra (azc's). In dit deel leest u de belangrijkste conclusies. U vindt hierin het antwoord op de volgende centrale vragen:

- Hoe is het voor kinderen om op te groeien in een asielzoekerscentrum?
- Hoe verhoudt de situatie van asielzoekerskinderen zich met het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind en andere normen?
- Hoe kan de situatie van kinderen in azc's – waar nodig – verbeteren?

Op vrijdag 12 juni 2009 zijn de resultaten van het onderzoek aangeboden aan de staatssecretaris van Justitie, Nebahat Albayrak.

Aanleiding onderzoek

Kinderen uit asielzoekersgezinnen brengen vaak een groot deel van hun jeugd door in verschillende asielzoekerscentra. Dat zal de komende jaren waarschijnlijk ook zo blijven. De gezinnen zijn in Nederland gekomen om bescherming – asiel – te zoeken en wonen in een azc zolang de asielprocedure duurt. Soms is dat jaren. Tijdens die periode verkeren ze in onzekerheid of ze in Nederland mogen blijven, terug moeten keren naar het land van herkomst of naar een ander land moeten afreizen.

Al lange tijd bestaan er bij vele deskundigen en ketenpartners in de opvang zorgen over de situatie van deze kinderen, juist omdat zij ouders hebben. Veel aandacht voor asielzoekerskinderen gaat namelijk uitsluitend naar alleenstaande minderjarige asielzoekers, waarvoor iedereen een overheidsverantwoordelijkheid herkent. De kwetsbaarheid van en behoefte aan zorg voor kinderen in gezinnen in azc's is hierdoor onderbelicht geraakt.

Dit onderzoek is voortgekomen uit de behoefte om de situatie van kinderen in gezinnen uitputtend in beeld te brengen en te verbeteren. Op deelaspecten was wel informatie voorhanden (uit onderzoek), maar een volledig beeld ontbrak. Ook de visie van kinderen en gezinnen zelf op hun verblijf in een asielzoekerscentrum was onbekend.

Daarnaast hadden deskundigen en ketenpartners behoefte aan een gefundeerde beoordeling van de situatie van kinderen in azc's. Het onderzoek doet de beoordelingen aan de hand van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind en een aantal relevante Europese normen. Dit verdrag en de afspraken hebben betrekking op alle kinderen in Nederland en geven heldere criteria waaraan de verschillende aspecten van het leven van kinderen in azc's kunnen worden getoetst.

Tot slot was de genoemde bezorgdheid van deskundigen en ketenpartners aanleiding om in het onderzoek waar mogelijk aanbevelingen te formuleren voor het verbeteren van de situatie van kinderen in azc's.

Het onderzoek kon daadwerkelijk tot stand komen toen de drie opdrachtgevers – COA, Stichting Kinderpostzegels Nederland en UNICEF – elkaar vonden in de gedeelde bezorgdheid, de gevoelde noodzaak en in de voorgestelde onderzoeksopzet.

Het onderzoek richt zich uitsluitend op kinderen in gezinnen, en dus niet op alleenstaande minderjarige asielzoekers (ama's of amv's) of andere vreemdelingen. Zij behoeven door hun specifieke situatie en bijbehorende problemen een andere opvang.

Uitgangspunt

Uitgangspunt van het onderzoek is de situatie zoals die voor kinderen in azc's daadwerkelijk bestaat. Dus niet hoe deze volgens de huidige regels of het geldende beleid zou moeten zijn.

De geldende regels en het huidige beleid zijn ook niet gehanteerd als criteria voor de toetsing. Uitgangspunt bij de toetsing van de feitelijke situatie is het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind.

Kinderrechten spelen op alle leefterreinen van kinderen een rol. Bij eerste levensbehoeften zoals eten, drinken en wonen. Maar ook als het gaat om geloof, sport, school, gezondheid, spelen of vriendjes. Of om nationaliteit, naam of ouderlijk gezag. De Nederlandse overheid moet de opvang zó organiseren dat kinderen gebruik kunnen maken van de rechten die zij hebben. Ook als zij kort of lang in een asielzoekerscentrum moeten wonen. De overheid heeft zelfs een extra beschermingsplicht voor deze groep extra kwetsbare kinderen, juist omdat zij per definitie in een afhankelijke positie verkeren.

Onderzoeksorganisatie

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Stichting Kinderpostzegels Nederland, het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) en UNICEF Nederland. Het onderzoek wordt gefinancierd door de opdrachtgevers die in de stuurgroep van het onderzoek vertegenwoordigd zijn.

Bij het onderzoek zijn behalve de opdrachtgevers verschillende personen en organisaties betrokken, die vertegenwoordigd zijn in de klankbordgroep van het onderzoek. Daarnaast werd nauw samengewerkt met enkele andere organisaties.

Het onderzoek werd uitgevoerd door UNICEF Nederland. Er waren verschillende onderzoekers bij betrokken.

Voorin dit rapport vindt u de namen van de leden van de stuurgroep en klankbordgroep, de onderzoekers en de organisaties met wie is samengewerkt.

Opbouw

Dit deel begint in hoofdstuk 1 met een beschrijving van het onderzoek. In hoofdstuk 2 vindt u feitelijke informatie over de opvang van kinderen in asielzoekerscentra.

De basis voor het onderzoek en het referentiekader is telkens het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (hierna Kinderrechtenverdrag of IVRK). De centrale vraag daarbij is of de situatie voldoet aan de eisen die dat verdrag stelt. Anders gezegd: worden de rechten van kinderen in azc's op vergelijkbare wijze gerealiseerd als de rechten van andere kinderen in Nederland? En krijgen asielzoekerskinderen de extra bescherming die zij op grond van het verdrag zouden moeten krijgen? Hoofdstuk 3 beschrijft het Kinderrechtenverdrag en andere normen die van belang zijn.

Hoofdstuk 4 beschrijft de knelpunten in de situatie van kinderen in asielzoekerscentra. Het gaat daarbij om aspecten waarbij het Kinderrechtenverdrag niet wordt nageleefd. De in het onderzoek gevonden knelpunten op verschillende niveaus zijn hierbij teruggebracht tot de meest knellende.

In hoofdstuk 5 volgt een analyse van de situatie van kinderen in asielzoekerscentra en de gesignaleerde knelpunten daarin.

Hoofdstuk 6, getiteld 'Naar opvang volgens het Kinderrechtenverdrag', stelt oplossingen voor om te zorgen dat de opvang 'kinderrechtenproof' wordt.

Tenslotte vindt u in hoofdstuk 7 wie wat moet gaan doen om te zorgen dat de opvang strookt met het Kinderrechtenverdrag. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een checklist per organisatie waarin een en ander is samengevat.

Drie perspectieven

Het onderzoek verzamelde vanuit drie perspectieven informatie om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen over de situatie van kinderen in azc's. De gevonden informatie, de daaruit blijkende knelpunten en de mogelijkheden voor verbetering zijn vervolgens getoetst aan de informanten uit de drie kennisbronnen. De drie kennisbronnen zijn:

- De meningen en ervaringen van kinderen en ouders in azc's.
- De meningen en ervaringen van deskundigen.
- Kennis die naar voren komt uit literatuuronderzoek.

Kinderen en ouders in azc's

'U bent de eerste die ons iets vraagt.' (meisje, 11 jaar)

Degenen om wie het onderzoek begonnen is, zijn er uitdrukkelijk betrokken: kinderen en ouders in de azc's. Om een compleet beeld te krijgen van hun situatie lijkt dat heel vanzelfsprekend. Tijdens het onderzoek bleek echter dat het uitzonderlijk was dat er naar henzelf geluisterd werd.

Er is in vijf azc's met kinderen van 4 tot 18 jaar en met ouders gesproken. Sommige azc's zijn twee keer bezocht. In de meeste azc's spraken we de kinderen tussen 14.00 uur en 22.00 uur. Er werden vooral individuele interviews afgenomen, maar er zijn ook enkele groepsgesprekken gevoerd. We spraken hiervoor met 66 kinderen en met acht ouders in de azc's. De volledige weergave van deze informatie en van de onderzoeksmethode vindt u in het deel *Kinderen en ouders*.

Kinderen

In dit rapport worden alle 0 tot 18-jarigen 'kinderen' genoemd, aansluitend op de terminologie van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind. Op sommige plaatsen is het echter van belang om iets preciezer te zijn. Dan wordt de term 'jongeren' gebruikt om oudere kinderen (van 12 tot 18 jaar) te onderscheiden van de kinderen tot 12 jaar.

Deskundigen

'Ik heb er last van dat je normen vervagen als je je er middenin begeeft. Je ziet pas hoe ernstig de toestand is als je het vergelijkt met gewone Nederlandse kinderen.'
(deskundige tijdens een expertmeeting)

Gedurende het gehele onderzoek heeft een klankbordgroep gezorgd voor een deskundige inbreng. Hierin zaten deskundigen van verschillende kinderrechten- en vluchtelingenorganisaties.

Daarnaast zijn er 44 individuele gesprekken met deskundigen op het gebied van kinderen in asielzoekerscentra gevoerd.

Bovendien zijn er vragenlijsten verstuurd naar vele deskundigen. Er werden in totaal 89 vragenlijsten ingevuld en teruggestuurd met zeer waardevolle informatie: 18 van scholen waar asielzoekerskinderen les krijgen, 15 van medewerkers van de Nationale Stichting ter bevordering van Vrolijkheid, 14 van artsen en verpleegkundigen (Jeugdgezondheidszorg) en 42 van medewerkers van het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) in azc's.

In maart en april 2009 zijn er vijf expertmeetings georganiseerd. Eerst vonden er vier bijeenkomsten plaats waarbij 31 deskundigen betrokken waren. In april 2009 vond een laatste expertmeeting plaats in een azc. Daar werden de voorstellen tot verbetering van de situatie van kinderen in azc's voorgelegd aan vier kinderen en twee ouders.

De volledige weergave van de informatie van deskundigen en de onderzoeksmethode vindt u in het deel *Deskundigen*.

Literatuuronderzoek

*'Door de opeenstapeling van risicofactoren bij ouders overstijgt de draaglast hun draagkracht.'*¹

Bestaande onderzoeken en andere bronnen over de situatie van kinderen in azc's en vluchtelingenkinderen zijn onder de loep genomen. Het betreft informatie over de Nederlandse situatie en opvang, maar er is ook internationaal onderzoek bij betrokken. Uit het literatuuronderzoek zijn knelpunten en oplossingsrichtingen naar voren gekomen die verwerkt zijn in dit rapport. De volledige weergave van het literatuuronderzoek vindt u in het deel *Literatuur*.

Database

Er zijn totaal 352 bronnen geraadpleegd: literatuur, deskundigen, kinderen en ouders. Deze zijn opgenomen in een database. Zij deden 3.315 uitspraken en leverden een groot aantal antwoorden op meerkeuzevragen in vragenlijsten, die eveneens in de database zijn opgenomen. De volledige gegevens uit de database zijn op aanvraag en na overleg beschikbaar voor onderzoekers, bij de opdrachtgevers van dit onderzoek.

Website en nieuwsbrief

Tijdens het onderzoek werd de website www.kind-in-azc.nl gelanceerd waarop informatie over het onderzoek te vinden is. Hierop zijn onder meer alle onderzoeksdocumenten te vinden. Ook werd tijdens het onderzoek verslag gedaan, door middel van een weblog met verhalen van de onderzoekers, foto's en tekeningen (onder het kopje *Van dichtbij*). In januari 2009 en mei 2009 werd een nieuwsbrief verspreid met de laatste stand van zaken rond het onderzoek.

¹ Zie literatuur [5]. Dit nummer verwijst naar de literatuurlijst in het deel *Literatuur*, p. 199.

2 Opvang in asielzoekerscentra

Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft hoe de feitelijke situatie van kinderen in de centrale opvang voor asielzoekers geregeld is. Eerst komt aan de orde hoe de huidige praktijk eruit ziet. Hierbij vindt u de beschikbare cijfers over kinderen in azc's. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de manier waarop de opvang georganiseerd is. Daarna wordt de asielprocedure in grote lijnen weergegeven. Bovendien komt de wet- en regelgeving rond de opvang ter sprake. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van de organisaties die betrokken zijn bij de opvang.

Huidige praktijk

Op 1 mei 2007 woonden er volgens het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) 23.352 mensen in de centrale opvang. Daarvan waren er 8.475 kinderen (0-18 jaar). Zij vormen eenderde (36,3%) van alle asielzoekers in asielzoekerscentra. Op 1 april 2009 verbleven er 20.449 mensen in de opvang, waarvan 6.279 kinderen (30,7%). De gezinnen komen uit Irak, Somalië, Afghanistan, Iran, de voormalige Sovjetrepublieken en vele andere landen.

Land	Aantal	Percentage
Irak	5.479	27%
Somalië	4.882	24%
Afghanistan	1.635	8%
Sovjetunie	524	3%
Overige	7.024	35%
Totaal	20.250	100%

Top vijf nationaliteiten bezetting opvang op 1 maart 2009. Bron: COA.

Leeftijd in jaren	Mannelijk	Vrouwelijk	Totaal
0 t/m 3	701	646	1.347
4 t/m 11	990	923	1.913
12	122	114	236
13	123	91	214
14	111	114	225
15	116	92	208
16	112	89	201
17	126	80	206
12 t/m 17	710	580	1.290
Totaal regulier	3.111	2.729	5.840

Bezetting centrale opvang naar leeftijdscategorie en geslacht op 1 maart 2009. Bron: IRIS maandprotocol.

In Nederland groeien zes- tot achtduizend kinderen op in een gezin dat woonachtig is in een asielzoekerscentrum (azc). Zij komen vanuit verschillende landen met hun gezin naar Nederland om hier bescherming te vragen: asiel. Hun verzoek wordt behandeld in de asielprocedure en ze worden tijdelijk opgevangen in een azc totdat er uitsluitsel is over de vraag of ze hier wel of niet mogen blijven. Hoewel het verblijf in het azc geregeld is onder de 'tijdelijke woonvoorzieningen' blijven velen er jaren.

Het is niet te achterhalen² in welk stadium van de asielprocedure de gezinnen in de asielzoekerscentra verkeren. Evenmin is duidelijk hoeveel gezinnen er precies in azc's wonen en hoeveel éénoudergezinnen daaronder zijn.

Organisatie van de opvang

De Nederlandse overheid – het Ministerie van Justitie – besteedt de uitvoering van de opvang van asielzoekers sinds 1994 uit aan het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA). De taken van het COA zijn in een wet vastgelegd: Wet Centraal Orgaan opvang asielzoekers.

De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) is verantwoordelijk voor de uitvoering van het toelatingsbeleid (de asielprocedure). De staatssecretaris van Justitie is verantwoordelijk voor het totale asielbeleid, dus zowel de opvang als de toelating.

Het COA is een uitvoeringsorganisatie met opvanglocaties in heel Nederland en is een zelfstandig bestuursorgaan in de zin van de Algemene Wet Bestuursrecht. De stafdirecties zijn in Rijswijk gehuisvest. Het COA zorgt voor onderdak gedurende de asielprocedure en bereidt asielzoekers voor op een verblijf in Nederland, terugkeer naar het land van herkomst of doormigratie.

Naast deze organisaties zijn er nog andere 'ketenpartners' in de opvang (zie p. 36).

Locaties

Het COA heeft 50 á 60 opvanglocaties die verspreid zijn over acht clusters in Nederland.³ Sinds 2005 vangt het COA asielzoekers op in twee soorten locaties: asielzoekerscentra gericht op terugkeer (T-locatie) en azc's gericht op oriëntatie en inburgering (O&I-locatie). De fase en uitkomsten van de asielprocedure bepalen in welke locatie de asielzoeker wordt opgevangen. De asielzoeker die wordt toegelaten tot de asielprocedure, wordt opgevangen in een O&I-locatie, gericht op oriëntatie. Zolang de IND nog niet heeft beslist over het asielverzoek, blijft de asielzoeker in deze opvanglocatie wonen.

Krijgt de asielzoeker een negatief besluit, dan verhuist hij of zij naar een T-locatie, gericht op het realiseren van terugkeer naar het land van herkomst. Bij een positief besluit blijft hij in de O&I-locatie, gericht op inburgering.

Een deel van de asielzoekerscentra is eigendom van het COA.⁴

Tot 1994 gold de Regeling Opvang Asielzoekers (ROA) op basis waarvan 'kansrijke asielzoekers' een woning konden krijgen. In zo'n ROA-woning mochten ze dan de uitslag van de procedure afwachten. Dat had als voordeel dat mensen in de samenleving woonden. De ROA werd aanvankelijk uitgevoerd door gemeenten in opdracht van het COA en de IND. In 2003 kregen gemeenten de keuze om het beheer van ROA-huizen zelf ter hand te nemen of deze over te dragen aan het COA. De meeste gemeenten kozen voor het laatste. Alle vormen van de opvang van asielzoekers zijn nu gecentraliseerd en worden beheerd door het COA.

Taken

Het COA heeft verschillende taken:⁵

- Huisvesten van asielzoekers.
- Geven van begeleiding en informatie aan asielzoekers.
- Leveren van goederen aan asielzoekers (zoals servies, pannen en lakens).
- Regelen van de toegang tot zorg voor asielzoekers.
- Uitbetalen van weekgeld aan asielzoekers (Regeling Verstrekkingen Asielzoekers, RVA).
- Verwerven, beheren en sluiten van opvanglocaties.
- Handhaven van de veiligheid in de opvanglocaties.

² Uit navraag blijkt dat het COA niet beschikt over recente cijfers op dit punt.

³ Op 1 april 2009 waren er 57 azc's in de clusters Groningen, Friesland, Drenthe & Overijssel, Gelderland, Utrecht & Zuid Holland, Flevoland & Noord Holland, Noord-Brabant & Zeeland, Limburg.

⁴ Uit navraag blijkt dat het COA niet beschikt over recente cijfers op dit punt.

⁵ Zie ook www.coa.nl

De taakomschrijving van het COA geeft in de praktijk soms aanleiding tot onduidelijkheden. Anders gezegd: het is voor veel ketenpartners in de opvang lastig om te achterhalen wat precies onder 'opvang' verstaan moet worden. En bijvoorbeeld ook hoe ver het begrip 'begeleiding' strekt. Hierdoor is niet helder wie (eind)verantwoordelijk is voor alle aspecten van de leefwereld van kinderen.

Duur van de opvang

Vaak moeten asielzoekers als ze in Nederland komen een periode wachten voordat ze door de IND gehoord kunnen worden in het aanmeldcentrum (AC). In die wachtperiode verblijven asielzoekers in een Tijdelijke Noodvoorziening Vreemdelingen (TNV) van het COA. Een deel komt vervolgens in een asielzoekerscentrum.⁶ De opvang door het COA eindigt met het afsluiten van de asielprocedure of wanneer de asielzoeker voortijdig de opvang besluit te verlaten (met onbekende bestemming).

Bij een positief besluit krijgt de persoon in kwestie een gemeentelijke woning toegewezen. Als de uitkomst negatief is, moet hij of zij terugkeren naar het land van herkomst. Voor enkelen bestaat de mogelijkheid om door te migreren naar een ander land buiten Europa.⁷

Een asielzoeker verblijft in de COA-opvang totdat de IND, en in geval van beroep de rechter, heeft besloten of hij in Nederland mag blijven of niet. Het streven van de Vreemdelingenwet 2000 is dat een asielzoeker niet langer dan één jaar in de opvang verblijft:

- Een asielzoeker krijgt na zijn asielaanvraag binnen zes maanden van de IND te horen of hij in Nederland mag blijven.
- Ontvangt een asielzoeker van de IND een negatieve beslissing op zijn asielverzoek, dan kan hij in beroep gaan bij de rechter. Vervolgens is hoger beroep mogelijk. Uitgangspunt van de Vreemdelingenwet is dat de asielzoeker de beslissing op het hoger beroep niet in Nederland mag afwachten en dan dus niet meer opgevangen wordt door het COA.

Het COA heeft geen invloed op de tijdsduur die een asielzoeker in de opvang verblijft.

Uit de recente *Rapportage Vreemdelingenketen juli - december 2008*⁸ blijkt dat in deze periode:

- 60% van de populatie in de opvang één jaar of korter in Nederland was.
- 25% van de populatie in de opvang een verblijfsvergunning heeft en op een huis wachtte.
- Circa 2750 personen langer dan vijf jaar in de opvang/procedure verbleef.⁹

Deze cijfers lijken positief af te steken bij die van de jaren ervoor. Dat kan verklaard worden door de Pardonregeling¹⁰, waardoor een groot aantal mensen die langdurig in de opvang verbleven, nu een huis hebben. Echter, nog steeds woont 40% van de asielzoekers – dus bijna de helft – langer dan een jaar in de opvang.

In 2007 waren er 825 minderjarigen¹¹ die langer dan vijf jaar in de opvang verbleven en geen verblijfsvergunning hadden. In 2008 waren dat 450 minderjarigen.¹²

⁶ Veel asielzoekers worden 'AC-afgedaan', wat betekent dat ze in het aanmeldcentrum te horen krijgen dat ze het land moeten verlaten.

⁷ Een asielzoeker mag dan tot zijn vertrek nog 28 dagen in een T-locatie blijven. Na 28 dagen moet hij terug naar het land van herkomst of migreert hij door naar een ander land. Gezinnen krijgen daarna nog ongeveer twaalf weken de tijd om in het vertrekcentrum Ter Apel hun terugkeer voor te bereiden.

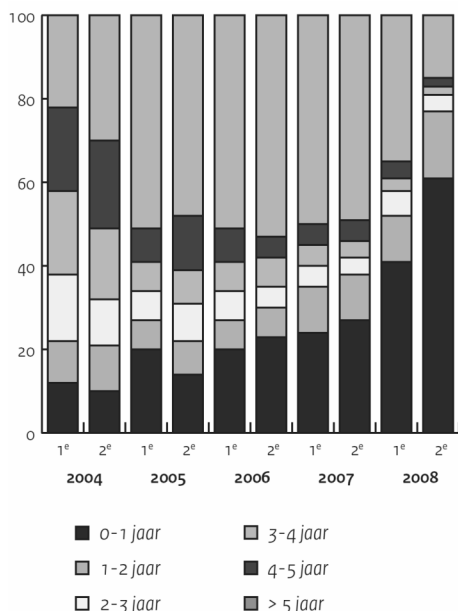
⁸ Zie literatuur [71].

⁹ Het aantal personen dat langer dan vijf jaar in de opvang verblijft, is gedurende het jaar 2008 met tweederde afgenomen van circa 9.250 naar circa 2.750.

¹⁰ Afschaffing Regeling ter afwikkeling van de nalatenschap oude Vreemdelingenwet.

¹¹ Op 1 januari 2008, bron: Ministerie van Justitie.

¹² Op 1 januari 2009, bron: Ministerie van Justitie.

Groei en krimp

De in- en uitstroom van asielzoekers in Nederland wisselt al naar gelang de mondiale vluchtelingenstromen. Dat betekent dat het COA steeds de hoeveelheid opvanglocaties moet aanpassen. Daartoe wordt gewerkt met prognoses voor de ontwikkeling van in- en uitstroom en plannings die daarop aansluiten.

In het jaarverslag over 2007 maakt het COA melding van een reorganisatie binnen de opvang: *Bewegen op ambitie*, waarmee het COA 'een krimp- en groeibestendige organisatie' wordt 'die flexibeler en slagvaardiger kan handelen'.¹³ In mei 2009 kampt het COA echter met een capaciteitsgebrek. Er is een tekort aan duizenden opvangplaatsen en asielzoekers moeten in tenten worden opgevangen.

Jaar	Bezetting
1995	30.166
1996	29.800
1997	37.720
1998	54.070
1999	64.771
2000	78.246
2001	83.801
2002	69.618
2003	52.714
2004	40.761
2005	28.732
2006	23.460
2007	21.750
2008	20.131
1 maart 2009	20.250

Bezetting centrale opvang vanaf 1995 tot en met 1 maart 2009
Bron: COA

Leeftijd	Mannen	Vrouwen	Totaal
0 – 19 jaar	3.526	2.643	6.169
20 – 29 jaar	4.717	2.340	7.057
30 – 39 jaar	2.732	1.369	4.101
40 – 59 jaar	1.584	900	2.484
60+ jaar	209	230	439
Totaal	12.768	7.482	20.250

Bezetting centrale opvang naar leeftijdsgroep op 1 maart 2009
Bron: COA

Verhuizingen

Asielzoekerskinderen verhuizen vaak van het ene azc naar het andere. Dat komt onder meer omdat de toegewezen plaats in een azc afhangt van het verloop van de procedure. Voor een volgende fase in de procedure moet het gezin dan verhuizen. Daarnaast worden met enige regelmaat azc's gesloten en andere geopend, bijvoorbeeld omdat veel azc's

¹³ Zie literatuur [19].

slechts vijf jaar in een gemeente mogen staan en in verband met de groei en krimp (zie hiervoor). Ook dit leidt tot verhuizingen.

In de periode van 1 januari 2004 tot en met 1 juni 2006 verhuisden in totaal 6.319 schoolgaande kinderen (leeftijd 5 tot 18 jaar). Daarvan zijn 4.110 schoolgaande kinderen als gevolg van de sluiting van een centrum verhuisd. Het aantal kinderen dat is verhuisd van 1 januari 2004 tot en met 1 juni 2006 (2,5 jaar) is als volgt onderverdeeld.

Jaar	Op vrijwillige basis	Wegens sluiting locatie
2004	915	2.087
2005	969	1.556
2006	325	467
Totaal	2.209	4.110

Aantal verhuizingen van kinderen. Bron: COA

Het aantal keren dat kinderen verhuisd zijn in de periode 1 januari 2004 tot en met 1 juni 2006 (2,5 jaar) is als volgt verdeeld.

Aantal keren verhuisd	Aantal kinderen
1 keer	2.996
2 keer	316
3 keer	26
4 keer	1

Hoe lang deze kinderen gemiddeld in een specifiek centrum verbleven is onbekend omdat dit niet wordt bijgehouden.¹⁴

De toenmalig verantwoordelijke minister zag 'in de behandeling en bejegening van kinderen in de asielopvang, ook in gevallen van tussentijdse verhuizingen, geen strijd met het VN Verdrag inzake de Rechten van het Kind.'

De 66 kinderen met wie in dit onderzoek werd gesproken, waren gemiddeld 4,7 jaar in Nederland. In die periode zijn ze gemiddeld 2,5 keer verhuisd. Andere gezinnen in Nederland verhuizen gemiddeld eens in de tien jaar.¹⁵

Opvang in het buitenland

De Nederlandse opvang van asielzoekers wordt wel eens vergeleken met die in andere (Europese) landen. Soms om als argument aan te voeren dat 'we het in Nederland helemaal niet zo gek doen'. Soms ook om het tegenovergestelde te beweren, zoals wanneer men er voorstander van is om asielzoekers op te vangen in normale woningen in de samenleving, zoals in Engeland en Zweden het geval is.

In dit onderzoek is basisinformatie verzameld over de manier waarop de opvang in andere Europese landen georganiseerd is. Gekeken is of er bruikbare voorbeelden zijn die wij in Nederland kunnen overnemen. De situatie bleek echter per land zo te verschillen dat vergelijkingen lastig te maken zijn.

Asielprocedure

De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) is een agentschap van het Ministerie van Justitie. Het behandelt de aanvragen van asielzoekers om bescherming te krijgen in Nederland. De IND is verantwoordelijk voor de uitvoering van taken rond toelating, naturalisatie, toezicht en grensbewaking.

¹⁴ Bron: Brief aan de Kamer van de Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie van 29 augustus 2006. Beantwoording Vragen van Groen Links over het sluiten van asielcentra en de belangen van asielzoekers-kinderen (19-6-2006) naar aanleiding van een artikel daarover in NRC Handelsblad van 14-6-2006.

¹⁵ Bron: CBS, 2007.

Procedure in het kort

Als een asielzoeker in Nederland aankomt, moet hij zich melden in een aanmeldcentrum (AC) van de IND. Vervolgens gaat hij naar een tijdelijke opvanglocatie (TNV).

De IND bepaalt door middel van een snelle asielprocedure of een normale asielprocedure of een asielzoeker in Nederland mag blijven. De *snelle procedure* beslaat 48 uur, verspreid over maximaal zes werkdagen en vindt plaats in het aanmeldcentrum.

Tijdens de procedure vindt een gesprek plaats waarin de asielzoeker om zijn herkomst en personalia wordt gevraagd (het eerste gehoor), en een gesprek waarin de asielzoeker zijn vlucht precies moet beschrijven en de redenen voor zijn asielverzoek mag toelichten (het nader gehoor). De asielzoeker moet zelf zorgen voor noodzakelijke documenten die zijn verhaal ondersteunen. Voorwaarde voor de snelle procedure is dat de IND de asiel-aanvraag zorgvuldig kan beoordelen binnen 48 uur.¹⁶

Als de IND meer tijd nodig heeft voor de asielaanvraag wordt een *normale procedure* gestart die in principe zes maanden duurt.¹⁷ Het nader gehoor vindt dan later plaats, op een kantoor van de IND. Tijdens deze procedure wordt de asielzoeker opgevangen in een asielzoekerscentrum.

De beslissing over het asielverzoek wordt genomen door een zogenaamde beslis-ambtenaar, op basis van het verslag van het nader gehoor. Dit is altijd een andere ambtenaar dan degene die het gesprek met de asielzoeker heeft gevoerd. Alleen wanneer er nieuwe feiten naar voren gebracht kunnen worden, ondersteund door documenten, is een tweede gesprek (en dus een nieuw asielverzoek) mogelijk. Een tweede gesprek kan ook plaatsvinden indien klachten over de tolk gegrond worden verklaard.

Als de IND positief beslist op een asielaanvraag, krijgt de asielzoeker een tijdelijke verblijfsvergunning voor vijf jaar. Gedurende deze vijf jaar kan de IND de vergunning intrekken.¹⁸ Na vijf jaar moet de asielzoeker een aanvraag indienen voor een definitieve verblijfsvergunning. Hij komt hiervoor in aanmerking als hij op dat moment nog altijd aan de voorwaarden voor verblijf voldoet.

Ouders dienen een *aanvraag* in voor het gezin, ook namens hun kinderen tot 15 jaar. Kinderen vanaf 15 jaar dienen een zelfstandige aanvraag in. Ook jongere kinderen vanaf 12 jaar kunnen dat doen¹⁹ als blijkt dat het kind zelfstandige asielmotieven heeft. In de praktijk gebeurt dat niet vaak. Kinderen tot 12 jaar worden niet in staat geacht tot een 'redelijke waardering van hun belangen'.

Basis van de asielprocedure is het *nader gehoor*: de asielzoeker vertelt waarom hij is gevlucht en de IND neemt op grond van dit verhaal een beslissing over het asielverzoek. Kinderen vanaf 15 jaar moeten apart worden gehoord.²⁰ In de praktijk blijkt dat niet altijd te gebeuren.

De Vreemdelingenwet 2000²¹ noemt vijf gronden voor een verblijfsvergunning asiel:

- 1 De asielzoeker is vluchteling volgens het Vluchtelingenverdrag. De asielzoeker heeft gegronde redenen voor angst voor vervolging in het land van herkomst op grond van ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging of het behoren tot een bepaalde sociale groep. Een asielzoeker krijgt geen bescherming van de overheid in het thuisland.
- 2 Er dreigt bij terugkeer een onmenselijke behandeling van de asielzoeker zoals marteling.
- 3 Terugkeer van de asielzoeker zou 'bijzonder hard' zijn in verband met het trauma dat de asielzoeker heeft opgelopen in het land van herkomst.

¹⁶ Er bestaan plannen om de snelle procedure te verlengen van vijf naar acht dagen. De acht-dagentermijn die eerst als uitzondering gold, is dan de norm. Dit betekent dat complexe zaken waar nu zes maanden voor wordt uitgetrokken dan in acht dagen moeten worden afgewikkeld.

¹⁷ Artikel 42 lid 1 VW 2000. Verlengingsmogelijkheden: art. 42 lid 4, art. 43, art. 43a VW 2000.

¹⁸ Artikel 28 lid 2 VW 2000.

¹⁹ Vc 2000 par. C11/1.1.2.

²⁰ Vc 2000 par. C3/12.2.2.

²¹ Artikel 29 VW 2000.

- 4 Het land van herkomst is onveilig omdat er bijvoorbeeld sprake is van een burgeroorlog.
- 5 Niet langer dan drie maanden geleden heeft een gezinslid een asielvergunning gekregen.

Terminologie

Asielzoeker: vreemdeling die zijn land heeft verlaten om in een ander land asiel aan te vragen. De IND onderzoekt of de asielzoeker voor bescherming in Nederland in aanmerking komt; bijvoorbeeld omdat hij vluchteling is, in zijn eigen land het risico loopt onmenselijk behandeld te worden of niet terug kan vanwege de algehele onveilige situatie in zijn land. Als dat zo is, krijgt hij een verblijfsvergunning.

Vluchteling: persoon die aannemelijk kan maken dat hij gegronde redenen heeft om te vrezen dat hij in zijn eigen land wordt vervolgd vanwege een godsdienstige of politieke overtuiging of nationaliteit, of omdat hij behoort tot een bepaald ras of een bepaalde sociale groepering.

Vreemdeling: persoon die niet de Nederlandse nationaliteit heeft, en niet op grond van een wettelijke bepaling als Nederlander wordt behandeld.

Een kortere procedure

De Vreemdelingenwet 2000 – die op 1 april 2001 in werking trad – moest zorgen voor kortere en daarmee snellere procedures. In de praktijk wordt dit doel echter niet altijd bereikt.

In december 2008 heeft de Kamer opnieuw over een effectievere asielprocedure en een effectiever terugkeerbeleid gesproken.²² De Tweede Kamer heeft ingestemd met een aantal voorstellen. Zo heeft de staatssecretaris van Justitie toegezegd om begin 2009 nadere informatie te verschaffen over haar overleg met de medische beroepsgroep over de medische check; over de manier waarop medische aspecten in de asielprocedure, dan wel in een parallelle procedure kunnen worden meegenomen; en over haar overleg met de asieladvocatuur over de continuïteit van de rechtsbijstand.²³ De IND heeft een programmadirecteur benoemd die de implementatie van de verbeterde asielprocedure voor zijn rekening zal nemen.

Beslissingen

In 2008 nam de IND 17.050 beschikkingen asiel (inclusief beschikkingen na bezwaar). Daarvan werd 43% ingewilligd.²⁴

In 2005 was 25% van de asielzoekers in procedure voor een verblijfsvergunning en was 42% in het bezit van een verblijfsvergunning (meestal voor bepaalde tijd). In 2006 was dat respectievelijk 26% en 36%.

Van de asielzoekers die geen verblijfsvergunning (meer) hadden en die geacht werden Nederland te verlaten, vertrok in de periode 2001 tot 2006 41 tot 69% 'niet aantoonbaar'. Dat wil zeggen dat 'niet met zekerheid kan worden vastgesteld of de vreemdeling daadwerkelijk uit Nederland is vertrokken'. Slechts 4 tot 6% vertrok zelfstandig en 16 tot 22% gedwongen (door uitzetting).²⁵

Wet- en regelgeving rond opvang van kinderen

Kinderen die opgroeien in een azc hebben niet alleen te maken met de opvang en de asielprocedure. Ze gaan ook naar school want ze zijn leerplichtig. Ze zijn soms ziek en moeten dan naar de dokter. Ze spelen en sporten. Op al deze terreinen zijn er verschillende regelingen en andere 'ketenpartners' betrokken.

²² AO 11/16-12-2008; Brief TK d.d. 24 juni 2008, TK 2007-2008, 29 344, nr. 67.

²³ Op moment van schrijven waren de uitkomsten daarvan nog niet bekend.

²⁴ Zie literatuur [52] en www.ind.nl.

²⁵ Zie literatuur [51].

De wet- en regelgeving rond de opvang van kinderen in gezinnen in azc's blijkt zeer versnipperd en moeilijk te achterhalen. In de praktijk blijkt dat te leiden tot knelpunten, simpelweg omdat onduidelijk is hoe zaken geregeld zijn.

Het COA informeert bewoners van azc's met een 'COA-informatiemap' waarin basale informatie is gebundeld. Daarnaast kunnen COA-medewerkers individuele voorlichting geven. Sinds 2008 kunnen COA-medewerkers een beroep doen op de Helpdesk Opvang als ze informatie nodig hebben.

Over deelterreinen krijgen bewoners ook informatie van andere personen en organisaties, zoals VluchtelingenWerk, IOM en professionals in de gezondheidszorg.

Tijdens het onderzoek is getracht om de wet- en regelgeving rond kinderen in asielzoekerscentra goed in kaart te brengen. Het bleek echter onmogelijk om een volledig overzicht in de onderzoeksperiode tot stand te brengen. Omdat de behoefte aan een dergelijk overzicht er wel blijkt te zijn, wordt geprobeerd om na afronding van het onderzoek alsnog een overzicht te voltooien. Naar verwachting zal dit overzicht in het najaar van 2009 gepresenteerd worden in de vorm van een (digitaal) 'Handboek wet- en regelgeving opvang van kinderen in gezinnen in azc's'.

Hieronder volgt een beknopt overzicht van de informatie die op het moment van schrijven bekend was over de verschillende onderwerpen. Daarbij is van belang dat de situatie per asielzoekerscentrum kan verschillen.

Gezin en opvoeding

Gezinnen die in een asielzoekerscentrum leven, krijgen met vergelijkbare zaken te maken als andere gezinnen in Nederland. Er moet voor de kinderen worden gezorgd, ze moeten op tijd eten, drinken, slapen en naar school. Een groot verschil is echter dat de mensen in een azc in een stressvolle situatie verkeren: ze hebben hun land en huis verlaten, hebben vaak nare ervaringen te verwerken en ze moeten hier in onzekerheid afwachten of ze in Nederland mogen blijven. Ze verkeren in een zeer afhankelijke positie. Dat heeft effect op de opvoedingssituatie. Ieder gezin gaat daar op zijn eigen manier mee om.

Op grond van de *Regeling Verstrekkingen Asielzoekers*²⁶ krijgen asielzoekers in de opvang 'recreatieve en educatieve activiteiten' aangeboden om hun toekomstkansen te vergroten. Het doel is om asielzoekers beter toe te rusten op het inburgeringstraject of op terugkeer naar het land van herkomst. De invulling van de activiteiten verschilt per asielzoekerscentrum.

Als een asielzoeker in een Oriëntatie & Inburgeringslocatie woont, krijgt hij een oriëntatietraining aangeboden. Deze bestaat uit drie onderdelen:

- 1 Tijdelijk verblijf in een azc en in Nederland.
- 2 Het belang van eigen verantwoordelijkheid en initiatieven nemen.
- 3 De status van een asielzoeker.

Daarnaast wordt een training basaal Nederlands gegeven (500 woorden Nederlands). Hiermee moet hij zich redden in de directe leefomgeving. Een asielzoeker van wie de asielaanvraag is afgewezen, mag geen taallessen meer volgen.

Het zou landelijk beleid van het COA zijn dat in ieder azc een aanbod is van *opvoedingsondersteuning*. In de praktijk blijkt dat beleid echter onbekend te zijn bij veel COA-medewerkers in azc's. Het verschilt per azc of er iets aan opvoedingsondersteuning wordt gedaan.²⁷ Ook is onduidelijk hoe de verantwoordelijkheid van het COA zich op dit punt verhoudt tot die van de jeugdgezondheidszorg en de gemeente waar het azc gevestigd is.

²⁶ *Regeling Verstrekkingen Asielzoekers en andere categorieën vreemdelingen 2005* (RVA 2005): artikel 9 lid 1 sub d.

²⁷ Uit een recente inventarisatie van Pharos blijkt dat in azc's nauwelijks aan opvoedingsondersteuning wordt gedaan. Dat wat wel gebeurt, is vaak op projectbasis. Zie literatuur [5].

Wonen en veiligheid

Het COA huisvest asielzoekers op uiteenlopende manieren, afhankelijk van de locatie. Op sommige plekken wonen mensen in kamers in een oude kazerne of op een vliegbasis, andere azc's maken gebruik van caravans, prefab units, flats of appartementen.

Er zijn asielzoekerscentra die dichtbij of in een stad of dorp liggen, maar een groot deel ligt afgelegen. Bijvoorbeeld in een bos of polder.²⁸

In een aantal azc's hebben gezinnen een zelfstandige woonruimte met een eigen keuken²⁹, badkamer en wc. In andere azc's delen gezinnen hun woonruimte en/of keuken, douche en wc. Ook de grootte van de woon- en leefruimte per gezin verschilt per azc, evenals de sfeer van het opvangcomplex.

Bij sommige azc's wordt streng gecontroleerd wie het terrein op wil, bij andere is het mogelijk om vrij in- en uit te lopen. Wel heeft ieder azc een slagboom bij de ingang, met een ruimte voor de beveiliging en receptie. Deze wordt bemand door het beveiligingsbedrijf Trigion. Overdag is er één Trigion-medewerker aanwezig en na 17.00 uur – als de COA-medewerkers naar huis gaan – komen er twee bij. Zij zijn ('s nachts) het eerste aanspreekpunt voor asielzoekers. Ze zijn getraind in bedrijfshulpverlening. In verband met de (brand)veiligheid is er camerabewaking op het terrein.

De *Regeling Verstrekkingen Asielzoekers (RVA)* bepaalt dat het COA uitmaakt in welke opvangvoorziening asielzoekers worden geplaatst. Het COA mag een asielzoeker naar een andere voorziening overplaatsen.³⁰

Als gezinnen worden overgeplaatst naar een ander azc moet dat zoveel mogelijk in de schoolvakanties plaatsvinden. Ook zouden overplaatsingen zoveel mogelijk binnen de regio plaats moeten vinden. Asielzoekers kunnen voorkeursplaatsen opgeven. Het COA wil voorkomen dat asielzoekers binnen korte tijd meerdere keren moeten verhuizen.³¹ *'Overplaatsingen dienen slechts dan plaats te vinden als er sprake is van een capacitaire noodzaak, veiligheid, beheersbaarheid, op sociaal medisch advies of op verzoek in het kader van gezinshereniging of eerstegraads familie in de nabijheid van de locatie'*, zo laat een medewerker van het COA-hoofdkantoor weten.

In het *Programma van Eisen van het COA* staat omschreven waar de opvang van asielzoekers aan moet voldoen. De eisen voor de opvang zijn – onder meer – uitgewerkt in de *Hygiënerichtlijn voor collectieve voorzieningen asielzoekers*.³² Op basis hiervan is een checklist ontworpen die gebruikt kan worden om de verschillende ruimtes in het azc te controleren.³³

Aan de privé-ruimtes van asielzoekers worden extra eisen gesteld:

- Het aantal alleenstaande personen per slaapkamer bedraagt maximaal vier. De minimale slaapruiimte per bewoner is vijf vierkante meter.
- De bedden moeten voorzien zijn van een matras met een met water afneembare matrashoes.
- Het hoofdkussen is van een materiaal dat gewassen kan worden.
- Bij wisseling van bewoners worden matras en kussen gereinigd door het COA.
- De bedombouw is glad, afwasbaar en onbeschadigd.³⁴

²⁸ Uit navraag blijkt dat het COA niet beschikt over recente cijfers over de afstand van de azc's tot de dichtstbijzijnde woonkern en/of winkels.

²⁹ Uit navraag blijkt dat het COA niet beschikt over recente cijfers over de kookfaciliteiten per azc (eigen keuken, gedeelde (centrale) keuken, centrale uitgifte van maaltijden).

³⁰ Artikel 11 lid 1 RVA 2005.

³¹ www.coa.nl.

³² Zie literatuur [65].

³³ Hygiënerichtlijn voor collectieve voorzieningen asielzoekers 2009. Zo moeten de ruimtes stof- en vlek-vrij zijn, gemakkelijk schoon te maken zijn en dagelijks gelucht worden; ruimtes moeten verwarmd kunnen worden; de wanden moeten afwasbaar zijn en eenvoudig bij te werken; er moeten geluidsabsorberende plafonds zijn; vloeren moeten vlek-, kras- en peukbestendig zijn en eenvoudig te onderhouden; deuren moet goed schoon te maken zijn en eenvoudig zijn bij te werken; radiatoren moeten thermostaatknoppen hebben, tenzij er een kamerthermostaat is. Op buitenspeelplaatsen voor kinderen moet de grond zacht, kindvriendelijk en goed onderhouden zijn.

³⁴ Met beschadigd wordt bedoeld een zodanige beschadiging dat een goede reiniging wordt belemmerd.

- Er moet een (vlamdovende) afvallemmer aanwezig zijn met een plastic zak erin.
- Er is nachtventilatie mogelijk door middel van een rooster of raamconstructie.
- Elke privé-ruimte moet een deugdelijke koelkast hebben.

De medewerkers van het COA moeten minimaal vier keer per jaar de privé-vertrekken controleren. Het Programma van Eisen geeft daarnaast aparte eisen voor de toiletruimten, douche- en badkamer en de keuken, recreatieruimte, de kinderopvang etcetera.³⁵

Op het gebied van *brandveiligheid* is het COA (afdeling directie huisvesting) verantwoordelijk voor de centrale aansturing. Elk azc moet een door de brandweer goedgekeurd bedrijfsnoodplan hebben. Onderdeel hiervan is een actuele gebruiksvergunning die bij de gemeente moet worden aangevraagd.³⁶ De brandweer komt op locatie en bekijkt aan welke eisen het gebouw dient te voldoen. De gebruiksvergunning wordt vervolgens voor een aantal jaar afgegeven. Elk azc-gebouw moet voldoen aan de richtlijnen van het Bouwbesluit 2003.³⁷ Het COA heeft als opvangorganisatie een zorgplicht op grond van artikel 3 Arbowet.³⁸

Om de beheersbaarheid en de leefbaarheid in het azc te kunnen handhaven, beschikt het COA over een *Reglement Onthoudingen Verstrekingen (ROV)*.³⁹ Op basis hiervan kan het COA bewoners een strafmaatregel opleggen.

Het COA kan elf verschillende maatregelen opleggen. De lichtste maatregel is het eenmalig inhouden van een geldbedrag (€15,89 voor volwassenen en € 5,45 voor kinderen) bij zeer lichte overlast. De zwaarste maatregel is het inhouden van alle Rva-verstrekingen (dus ook onderdak).

Recreatie, spel en vrije tijd

Kinderen die opgroeien in een asielzoekerscentrum zijn voor de invulling van hun buitenschoolse tijd grotendeels afhankelijk van activiteiten die in hun nabije omgeving georganiseerd worden. Of en hoeveel activiteiten er zijn, verschilt per azc. In de praktijk zijn er weinig ouders die hun kinderen meenemen op uitjes buiten het azc, of hun kinderen begeleiden naar sport- of hobbyclubs. Vaak is dit gezien de ligging van het azc ook praktisch gezien niet goed mogelijk.

De faciliteiten om *buiten* te spelen verschillen per azc. In de meeste azc's zijn er speeltoestellen voor kleine kinderen, zoals een wipkip, schommel en glijbaantje. Voor de grotere kinderen is er soms een (slecht onderhouden) voetbalveld. Het terrein is dan bijvoorbeeld hobbelig en er ontbreken noodzakelijke onderdelen als doelen of de voetbal. Datzelfde geldt voor basketbalvelden of andere speelplekken.

Omdat de woonruimte doorgaans minimaal is, zijn er slechts beperkte mogelijkheden om thuis *binnen* te spelen. De kinderen kijken doorgaans veel televisie in huis en soms is er een computer waar ze spelletjes op spelen. Ieder azc heeft een Open Leercentrum met computers, maar dat is beperkt of niet toegankelijk voor kinderen. Sommige azc's hebben – beperkt toegankelijke – recreatieruimtes waar kinderen kunnen tafeltennissen of spelletjes kunnen doen. In enkele gevallen zijn er goede contacten met de plaatselijke voetbalclub, maar in het algemeen zijn de mogelijkheden om sport-, dans- of muziekles te volgen beperkt.

In de *vakantieperiodes* mogen asielzoekerskinderen niet op familiebezoek of vakantie naar het buitenland. Ook een vakantie in Nederland behoort meestal niet tot de mogelijkheden. Het gevolg is dat de kinderen de hele vakantieperiode noodgedwongen in het asielzoekerscentrum zijn, waar ze weinig tot niets te doen hebben. In een aantal azc's worden in de schoolvakanties activiteiten georganiseerd, door particuliere organisaties als

³⁵ Zie literatuur [65] p.8.

³⁶ www.inspectiesanctietoepassing.nl/images/Definitief%20rapport%20brandveiligheid_tcm56-110767.pdf blz. 85.

³⁷ Besluit van 7 augustus 2001, houdende vaststelling van voorschriften met betrekking tot het bouwen van bouwwerken uit het oogpunt van veiligheid, gezondheid, bruikbaarheid, energiezuinigheid en milieu.

³⁸ Wet van 18 maart 1999, houdende bepalingen ter verbetering van de arbeidsomstandigheden.

³⁹ Op grond van artikel 10 van de RVA 2005.

de Vrolijkheid, in lengte variërend van enkele dagen tot een week. Daarnaast kunnen sommige kinderen deelnemen aan een vakantieweek van VluchtelingenWerk Nederland (op een buitenlocatie).

Volgens de regelgeving moeten bewoners van een azc *activiteiten* op het gebied van recreatie en educatie aangeboden krijgen.⁴⁰ In alle opvangvoorzieningen dient een voorgeschreven pakket van activiteiten te worden verzorgd. Asielzoekers mogen in het azc zelf meedoen aan cursussen en activiteiten, maar ze mogen ook naar bijvoorbeeld een sportclub in de buurt.

In veel asielzoekerscentra heeft de Nationale Stichting ter bevordering van Vrolijkheid het initiatief genomen om ervoor te zorgen dat er wekelijks creatieve activiteiten voor alle kinderen in het azc zijn. De particuliere organisatie werkt met steun uit de omgeving in ongeveer 30 azc's. In de meeste daarvan is de Vrolijkheid er structureel, in enkele gebeurt dat nog op projectbasis. Met het COA is in 2008 een samenwerkingsconvenant gesloten over het 'gastheerschap' van het COA en de zorgvuldige uitwisseling van gegevens.

Het *Warenwetbesluit Veiligheid Attractie- en Speeltoestellen*⁴¹ stelt eisen aan de veiligheid van speeltoestellen. De Keuringsdienst van Waren ziet toe op de naleving van deze wetgeving.⁴² Daarnaast geldt ook in asielzoekerscentra de *Nuso-norm*.⁴³

In ieder azc moet verplicht een speelruimte zijn volgens het Programma van Eisen van het COA. In de praktijk bepalen azc's zelf hoe de speelruimte eruit ziet en wordt ingedeeld.

Onderwijs

Alle kinderen van 5 tot 18 jaar vallen onder de *Leerplichtwet*⁴⁴ en zijn verplicht naar school te gaan. Op 1 juli 1998 is de *Koppelingswet*⁴⁵ in werking getreden. Het recht op onderwijs van kinderen is niet gekoppeld aan rechtmatig verblijf in Nederland: ook kinderen zonder verblijfsstatus hebben recht op onderwijs.

Vanaf de leeftijd van 16 jaar geldt een partiële leerplicht. Een kind moet dan minimaal twee dagen per week naar school (en in het kader van een leerovereenkomst één dag per week).

Het recht op onderwijs voor asielzoekers geldt tot het 18e jaar. Na zijn 18e moet een leerling een bewijs hebben van rechtmatig verblijf om onderwijs te kunnen volgen. Dit geldt niet als hij al voor zijn 18e verjaardag aan een opleiding is begonnen. In dat geval mag hij die opleiding afmaken. Na zijn 18^e veranderen van opleiding kan weer niet.⁴⁶ In de praktijk kan dat omzeild worden als de school de bekostiging op zich neemt.

Bij sommige azc's is een basisschool op het terrein van het azc.⁴⁷ Basisschoolleerlingen in andere azc's gaan naar een basisschool buiten het azc.

De kinderen die naar het voortgezet onderwijs moeten, komen vaak eerst terecht in een Internationale Schakelklas (ISK) of op een Regionaal Opleidingscentrum (ROC). Als ze de Nederlandse taal voldoende beheersen, kunnen zij naar het reguliere onderwijs.

⁴⁰ Artikel 9 sub d RVA 2005.

⁴¹ Besluit van 3 september 1996 tot vaststelling van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de Wet op de gevaarlijke werktuigen.

⁴² Zie literatuur [65].

⁴³ De NUSO-norm houdt in dat tenminste 3% van een bebouwd gebied uit speeloppervlak dient te bestaan.

⁴⁴ Wet van 30 mei 1968, houdende vaststelling Leerplichtwet 1969.

⁴⁵ Wet van 26 maart 1998, *Stb.* 1998, 203, tot wijziging van de Vreemdelingenwet en enige andere wetten teneinde de aanspraak van vreemdelingen jegens bestuursorganen op verstrekkingen, voorzieningen, uitkeringen, ontheffingen en vergunningen te koppelen aan het rechtmatig verblijf van de vreemdeling in Nederland.

⁴⁶ Leerplicht en registratie powerpoint LOWAN. Zie artikel 27 Wet op het Voortgezet Onderwijs, artikel 8.1.1 Wet educatie en beroepsonderwijs, artikel 7.32 vierde lid Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderwijs en de Koppelingswet.

⁴⁷ Uit navraag blijkt dat het COA niet beschikt over recente cijfers met betrekking tot het aantal azc's dat een basisschool op het terrein heeft.

Ouders mogen zelf kiezen of ze hun kind naar de (basis)school op het azc-terrein laten gaan of naar een school buiten het azc.⁴⁸ Die vrije keuze is echter bij veel ouders onbekend.

Het openbaar onderwijs moet asielzoekers aannemen en inschrijven. Een bijzondere school hoeft dat niet.

Asielzoekers mogen maximaal een jaar stage lopen in het kader van hun opleiding. Hiervoor is geen tewerkstellingsvergunning vereist. De werkgever moet wel een beroepspraktijkvormings- of stageovereenkomst met de asielzoeker en de onderwijsinstelling hebben.

Er bestaan verschillende *financieringsregelingen* rond het onderwijs. Voor kinderen en ouders in de azc's, maar ook voor anderen, zijn deze regelingen onbekend of lastig te doorzien.

Asielzoekers krijgen voor elk leerplichtig kind dat naar school gaat een jaarlijkse toelage voor schoolmateriaal: voor het schooljaar 2008 – 2009 is dat € 34,03 per jaar voor een basisschoolkind en € 85,00 voor een kind dat naar het voortgezet onderwijs gaat.⁴⁹ Hiervan moeten bijvoorbeeld de sportspullen, agenda en een boekentas worden betaald.⁵⁰ Daarnaast vergoedt het COA het boekengeld en schoolgeld.⁵¹

Voor de vergoeding van zaken als schoolzwemmen, tussentijdse schoolopvang en het vervoer van en naar school moeten apart afspraken worden gemaakt met de gemeente, de school en eventueel het COA.⁵²

Aparte rekeningen voor boekengeld, ouderbijdragen, materialen en gereedschappen, buitenschoolse activiteiten, vieringen, extraatjes voor Kerst en Sinterklaas, extra leermiddelen, huur van kluisje, etcetera worden door het COA niet in behandeling genomen.⁵³

Voor het basisonderwijs is er geen vergoeding voor schoolboeken, maar alleen voor schoolgeld waar ook de schoolreisjes, Sinterklaasviering etcetera van betaald moet worden.

Asielzoekerskinderen met een handicap hebben recht op dezelfde vergoeding als die voor Nederlandse kinderen geldt. Op basis van de *Wet op de leerlinggebonden financiering* kunnen ouders zelf kiezen welke school zij het beste vinden voor hun gehandicapte kind: regulier onderwijs (met een zogeheten rugzakje) of speciaal onderwijs.⁵⁴

Gezondheid

Vluchtelingenkinderen zijn bijzonder kwetsbaar. Veel van hen werden in het land van herkomst of tijdens hun vlucht geconfronteerd met stressvolle gebeurtenissen, zoals oorlog, geweld, verlies van familieleden. Sommigen hebben schokkende gebeurtenissen meegemaakt. Het migreren op zichzelf vormt ook een stressfactor, evenals het opnieuw aarden in een vreemd land. Dat alles heeft effect op de (geestelijke) gezondheid van kinderen.

Daarnaast zijn kinderen gewoon kinderen, met de bijbehorende kinderziekten en huis-tuin-en-keuken ongelukjes.

De *gezondheidszorg* voor asielzoekerskinderen is anders geregeld dan voor andere kinderen in Nederland. Asielzoekers hebben geen toegang tot de AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) en tot de Zorgverzekeringswet. De gezondheidszorg voor asielzoekers is geregeld in een zogenaamde voorliggende voorziening, de *Regeling Zorg Asiel-*

⁴⁸ Het recht op vrije schoolkeuze: art. 23 Grondwet.

⁴⁹ Zie literatuur [18], p. 21.

⁵⁰ www.lowan.nl/documenten%20vo/brochureregelingvodef.pdf blz. 13 (geldend op januari 2007).

⁵¹ www.lowan.nl/documenten%20vo/KaderregelingCOA.pdf blz. 1 (geldend op 22 september 2003) en www.lowan.nl/vo/financiering/financiering.htm.

⁵² www.lowan.nl/vo/financiering/financiering.htm.

⁵³ Kaderregeling COA.pdf.

⁵⁴ www.50tien-oudersenrugzak.nl

zoekers (RZA).⁵⁵ Deze vervangt vanaf januari 2009 de voormalige Ziektkostenregeling asielzoekers (ZRA). Daardoor is de gehele gezondheidszorg nu belegd bij de reguliere zorgverleners in Nederland.

De nieuwe ziektekostenregeling is door het COA opgesteld en wordt uitgevoerd door de Menzis COA Administratie (MCA). De RZA dekt de kosten voor de curatieve zorg en een aantal aanvullende voorzieningen.

De Medische Opvang Asielzoekers (MOA) bestaat niet meer sinds januari 2009. Tot die tijd was de MOA verantwoordelijk voor de preventieve zorg en de toegeleiding naar de curatieve zorg.

Curatieve zorg

Deze zorg is gericht op herstel: huisartsenzorg, medisch specialistische zorg, farmaceutische zorg, geestelijke gezondheidszorg, tandzorg, thuiszorg, kraamzorg, verloskundige zorg, paramedische zorg en de opticien en audicien.⁵⁶

De curatieve zorg wordt door zorgverzekeraar Menzis ingekocht bij de reguliere zorgverleners. Uitgangspunt is dat de zorg voor asielzoekers zoveel mogelijk aansluit en samenvalt met de reguliere gezondheidszorg.⁵⁷ De huisarts heeft, net als in de reguliere zorg, een belangrijke positie als poortwachter naar de zorg. De huisartsenzorg voor asielzoekers en de Praktijkondersteuner Huisartsenzorg Asielzoekers (POHA)⁵⁸ zijn ondergebracht in het Gezondheidscentrum Asielzoekers (GCA)⁵⁹ in samenwerking met de huisartsenzorg.

Voorheen was de uitvoering van de ZRA en daarmee de inkoop van de curatieve zorg in handen van Zorgverzekeraar VGZ. Vanaf 2009 wordt de zorg ingekocht door Menzis en wordt de eerstelijns zorg geregeld door het Gezondheidscentrum Asielzoekers (GCA).⁶⁰ Asielzoekers kunnen bij de GCA-praktijklijnmedewerker⁶¹ en de praktijkondersteuner (POHA)⁶² terecht met medische vragen of klachten. Zonodig kan een tolk worden ingeschakeld.⁶³ De praktijklijnmedewerker en de praktijkondersteuner bepalen of de asielzoeker moet worden doorverwezen naar een huisarts.

De huisarts kan de asielzoekers doorverwijzen naar een medisch specialist of een fysiotherapeut.⁶⁴ Voor bepaalde vormen van zorg is toestemming van het GCA⁶⁵ noodzakelijk. De medische gegevens van de asielzoeker worden door de huisarts en de POHA bijgehouden in een huisartsen-informatiesysteem (HIS).⁶⁶

Preventieve en publieke zorg

De preventieve zorg wordt vanaf januari 2009 Publieke Gezondheidszorg Asielzoekers (PGA) genoemd. De preventieve zorg is beschreven in de *Wet publieke gezondheid (Wpg)*. Publieke gezondheidszorg houdt in: gezondheidsbeschermende en gezondheidsbevorderende maatregelen voor de bevolking of specifieke groepen daaruit, waaronder ook het voorkómen en het vroegtijdig opsporen van ziekten. Daaronder vallen jeugdgezondheidszorg, gezondheidsvoorlichting, epidemiologie, openbare geestelijke gezondheidszorg en infectieziektebestrijding.

De preventieve zorg ligt nu, net als voorheen de MOA, in handen van de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD). Gemeenten hebben GGD'en ingesteld om een (deel van) de

⁵⁵ www.rzasielzoekers.nl

⁵⁶ Factsheet Nederlands gezondheidszorg asielzoekers, augustus 2006, blz 2-3

⁵⁷ www.coa.nl/NED/cms/data/images/9/080229%20Factsheet%20PIVG%20aangepast.pdf

⁵⁸ www.gcasielzoekers.nl

⁵⁹ www.gcasielzoekers.nl

⁶⁰ www.rzasielzoekers.nl/web/RegelingZorgAsielzoekers/OverDeRZA.htm.

⁶¹ De Praktijklijn is op werkdagen te bereiken van 8:30-17:00 uur. 's Avonds, 's nachts en in het weekend is de Praktijklijn alleen bereikbaar in spoedgevallen.

⁶² De tijden waarop de POHA is te bereiken verschilt per azc. Bij de COA-medewerkers is dit bekend. De praktijkondersteuner werkt onder de verantwoordelijkheid van de huisarts.

⁶³ In dat geval kan het Tolk- en Vertaalcentrum Nederland (TVcN) worden ingeschakeld.

⁶⁴ Zonder doorverwijzing moet de asielzoeker de kosten van de medische specialist of fysiotherapeut zelf betalen.

⁶⁵ Asielzoekers kunnen daarvoor contact opnemen met de MCA. Huisartsen kunnen contact opnemen met de afdeling Machtigingen.

⁶⁶ www.rzasielzoekers.nl/web/RegelingZorgAsielzoekers/OverDeRZA/DeRZAInDePraktijk.htm.

taken uit te voeren. Omdat de bestuurlijke en financiële verantwoordelijkheid voor asielzoekers niet bij de gemeente ligt, maar bij het rijk, financiert het COA en niet de gemeente de publieke gezondheidszorg voor asielzoekers door de GGD'en.

Vanaf januari 2009 wordt de jeugdgezondheidszorg voor asielzoekerskinderen vanaf 4 jaar uitgevoerd door de PGA. Dat gebeurt volgens het basistakenpakket jeugdgezondheidszorg (BTP JGZ), gespecificeerd voor asielzoekerskinderen.⁶⁷ De jeugdgezondheidszorg voor asielzoekerskinderen van 0 tot 4 jaar wordt door het COA ingekocht bij de Jeugdgezondheidszorg.

Vergoeding

Op grond van de *Regeling Verstrekkingen Asielzoekers* hebben asielzoekers recht op vergoeding van de kosten van medische verstrekkingen 'overeenkomstig een daartoe te treffen ziektekostenregeling'. Dit zijn de subsidieregelingen *Wet financiering sociale verzekeringen* (Wfsv) en de *Regeling Zorg Asielzoekers* (RZA).⁶⁸

De kosten van de zorg worden vergoed als:

- 1 De asielzoeker naar een zorgaanbieder is gegaan die een contract heeft gesloten met het MCA.
- 2 De zorg is opgenomen in de RZA.
- 3 Verwijzing door de (huis)arts of een medisch specialist heeft plaatsgevonden.

De volgende vormen van zorg komen niet voor vergoeding in aanmerking:

- Geneesmiddelen:
 - in gevallen die zijn aangegeven in de RZA;
 - in geval van ziekterisico bij reizen;
 - voor onderzoek als bedoeld in artikel 40 lid 3 onder b van de Geneesmiddelenwet;
 - die gelijkwaardig of nagenoeg gelijkwaardig zijn aan enig niet aangewezen, geregistreerd geneesmiddel;
 - als bedoeld onder artikel 40 lid 3 onder e van de Geneesmiddelenwet;
 - in verband met IVF of daarmee te vergelijken behandelingen (zie artikel 10.9 RZA).
- Logopedie in verband met:
 - dyslexie;
 - taalontwikkelingsstoornissen in verband met dialect of anderstaligheid;
 - beroepsuitoefening;
 - spreken in het openbaar (zie artikel 10.15 RZA).
- Medisch specialistische zorg in verband met:
 - IVF;
 - behandeling van transseksualiteit (zie artikel 10.18 RZA).
- Plastische chirurgie in verband met:
 - correctie van verlamde of verslachte bovenoogleden die niet het gevolg zijn van een aangeboren afwijking of een bij de geboorte aanwezige chronische aandoening;
 - liposuctie van de buik;
 - het operatief plaatsen en vervangen van een borstprothese, behalve nadat één of beide borsten geheel of gedeeltelijk geamputeerd zijn;
 - het operatief verwijderen van een borstprothese zonder medische noodzaak;
 - behandelingen tegen snurken met uvuloplastiek;
 - sterilisatie (en het ongedaan maken daarvan);
 - besnijdenis;
 - behandeling van transseksualiteit (zie artikel 10.21 RZA).
- Ambulancevervoer in verband met zorg gedurende een dagdeel in een AWBZ-instelling (artikel 10.31 RZA).

⁶⁷ Zie BTP JGZ voor asielzoekersjeugd, zie: www.ggd Kennisnet.nl/35376.

⁶⁸ Artikel 10.1.3. RZA.

Het COA vergoedt de kosten die de asielzoeker maakt om bij een gezondheidsinstelling te komen, mits de afstand van het azc naar de gezondheidsinstelling meer dan 10 kilometer is.⁶⁹

Financiën

Bewoners van een azc hebben recht op een aantal verstrekkingen.⁷⁰ Wekelijks krijgen ze een financiële toelage voor voedsel, kleding en andere persoonlijke uitgaven.⁷¹ Als een asielzoeker eigen vermogen heeft, moet hij of zij dit melden bij het COA. Hij moet dan zelf de opvang betalen.⁷²

Vergoedingen per week	Tot 11 jaar	11 tot 18 jaar	Volwassenen
Gezinnen die zelf hun eten verzorgen	€ 35,38	€ 42,37	€ 55,16
Gezinnen die het ontbijt en de tweede maaltijd zelf verzorgen en niet de hoofdmaaltijd	€ 12,97	€ 16,13	€ 32,37
Gezinnen aan wie alle maaltijden worden verstrekt in de opvang	€ 3,93	€ 5,90	€ 17,18

Wekelijkse financiële toelage (vergoedingen 2009). Bron: COA.

Asielzoekers ontvangen naast de wekelijkse toelage een aantal *eenmalige verstrekkingen*:

- Een eenmalige bijdrage voor kleding en schoenen van € 38,15.⁷³
- Een basisinventaris.⁷⁴
- Een basispakket persoonlijke standaarduitrusting.⁷⁵
- Een pakket 'zelf koken en schoonmaken'.^{76, 77}

Een asielzoeker kan een vergoeding krijgen voor *buitengewone kosten* die hij of zij maakt.⁷⁸ Kosten zijn 'buitengewoon' als ze 'vanwege hun aard of hoogte in redelijkheid niet geacht kunnen worden door de asielzoekers zelf te worden betaald'. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om griffierechten, kosten ten behoeve van een medisch onderzoek en contra-expertise. Het COA moet vooraf toestemming geven voor het maken van de kosten, behalve in noodsituaties.

Het COA vergoedt *reiskosten* die gemaakt zijn voor de asielprocedure en voor een medische noodzaak (bijvoorbeeld een bezoek aan het RIAGG, een arts of medisch specialist)⁷⁹, mits deze kosten niet door de verzekering worden vergoed. Hiervoor moet de asielzoeker vooraf bewijs overleggen (bijvoorbeeld een uitnodiging van de advocaat of een afspraak met een specialist) en aantonen dat deze kosten noodzakelijk zijn. Reizen van minder dan tien kilometer worden niet vergoed en het COA vergoedt alleen de goedkoopste manier van reizen.⁸⁰

⁶⁹ Zie literatuur [40], p. 25.

⁷⁰ Op grond van artikel 9 RVA 2005.

⁷¹ Op grond van artikel 9 RVA 2005.

⁷² Dit volgt uit artikel 20 lid 2 RVA 2005.

⁷³ Artikel 15 lid 1 RVA 2005.

⁷⁴ De basisinventaris bestaat uit huisraad en goederen voor inrichting en onderhoud van de woonruimte. De asielzoeker heeft deze in bruikleen. Bij het definitief verlaten van het azc moeten de spullen worden teruggegeven aan het COA.

⁷⁵ De asielzoeker ontvangt eenmalig € 10,73 voor het aanschaffen van servies en bestek.

⁷⁶ De asielzoeker ontvangt eenmalig een bedrag van € 108,93 om artikelen aan te schaffen die nodig zijn voor de bereiding van maaltijden, zoals pannen, snijplanken, thee/koffiekan, schoonmaak- en afwasmiddelen etc. Dit bedrag is voor maximaal vier personen. Voor elke volgende persoon ontvangt de asielzoeker € 27,23 extra. Dit gaat tot een maximum van acht personen.

⁷⁷ Zie literatuur [18], p. 17.

⁷⁸ Artikel 17 RVA 2005.

⁷⁹ Op grond van artikel 9 lid 1 onderdeel g RVA 2005 en artikel 17 lid 1 tot en met 5 RVA 2005.

⁸⁰ Zie literatuur [18].

Participatie

Volgens het COA-beleid moet er twee keer per jaar een *bewonersbijeenkomst* worden gehouden. Elke locatie mag zelf bepalen hoe deze bewonersbijeenkomsten plaatsvinden. Zo is het ook mogelijk een bewonersbijeenkomst met jongeren te organiseren.

Op grond van de *Klachtenregeling van het COA*⁸¹ kunnen bewoners van een azc een klacht indienen bij het COA over gedragingen van het COA. Het moet daarbij gaan om een concreet handelen of nalaten ten opzichte van de asielzoeker. Er kan niet geklaagd worden over (de uitvoering van) het algemene beleid van het COA.

Opvangorganisaties

Naast het COA en de IND spelen er verschillende andere personen en organisaties een rol bij de opvang van asielzoekers in Nederland.

Vreemdelingenpolitie

De Vreemdelingenpolitie is onderdeel van de politie en heeft de volgende taken:

- Toezicht houden op vreemdelingen (samen met de Koninklijke Marechaussee).
- Uitvoering van de meldplicht die toezicht houdt op het verblijf van asielzoekers in Nederland.
- Overhandigen van het verblijfsdocument aan asielzoekers die een positieve beslissing op de asielaanvraag krijgen.
- Uitzetting van vreemdelingen van wie het verzoek definitief is afgewezen.
- Vreemdelingen in bewaring plaatsen.
- Opsporen van illegalen.

Dienst Terugkeer en Vertrek

De DT&V is onderdeel van het Ministerie van Justitie. Deze dienst regisseert het daadwerkelijke vertrek van vreemdelingen die geen recht hebben op verblijf in Nederland.

VluchtelingenWerk Nederland

VluchtelingenWerk is in ieder azc aanwezig met medewerkers (in een spreekuur). Medewerkers van VluchtelingenWerk bereiden de asielzoeker voor op het nader gehoor en zijn daar ook zoveel mogelijk bij aanwezig. VluchtelingenWerk is een onafhankelijke organisatie, die mede gesubsidieerd wordt door het Ministerie van Justitie. De organisatie zet zich in voor de belangen van vluchtelingen en asielzoekers. Medewerkers steunen asielzoekers bij de asielprocedure en begeleiden hen bij het opbouwen van een bestaan in Nederland.

Advocatuur

Tot juni 2008 gaf de Stichting Rechtsbijstand Asiel (SRA) gratis juridisch advies en rechtsbijstand aan asielzoekers tijdens de asielprocedure. De rechtsbijstand ligt na opheffing van de SRA in handen van de advocatuur.

Internationale Organisatie voor Migratie (IOM)

De IOM krijgt subsidie van het Ministerie van Justitie en de minister voor Ontwikkelings-samenwerking. De organisatie regelt het vervoer en de hervestiging van migranten over de hele wereld. Zij begeleidt mensen die terug willen keren naar het land van herkomst of die willen doormigreren naar een ander land. Bij gezinshereniging geeft de IOM soms begeleiding. Onder bepaalde voorwaarden geeft het IOM financiële ondersteuning bij vertrek.

Trigion

Het beveiligingsbedrijf Trigion wordt door het COA ingehuurd om de receptie en beveiliging van de asielzoekerscentra te verzorgen. De medewerkers houden in de gaten wie

⁸¹ Staatscourant 29 januari 2003, nr. 20, p. 25.

het terrein op- en afgaat, beantwoorden eerste vragen van asielzoekers en grijpen zonnodig in bij (orde)problemen op het terrein. Ze zijn getraind in bedrijfshulpverlening. 's Nachts zijn er drie medewerkers in het azc aanwezig en overdag één.

Gemeenten

Gemeenten verlenen medewerking aan het vestigen van azc's. Daarnaast hebben gemeenten taken op het gebied van huisvesting en inburgering van asielzoekers die een verblijfsvergunning hebben gekregen.

Nationale Stichting ter bevordering van Vrolijkheid

De Vrolijkheid is een onafhankelijke particuliere organisatie die zich inzet voor vluchteling-kinderen in Nederland. Een netwerk van kunstenaars, creatieven, pedagogen en organisatoren realiseert wekelijks creatieve activiteiten in 30 asielzoekerscentra.

In bijzondere projecten wordt samengewerkt met kunstorganisaties, bedrijven en scholen om ook anderen in contact te laten komen met de wereld van de kinderen en andersom. De organisatie ontwikkelt nieuwe methodieken als ouder-kind projecten, projecten met individuele aandacht voor ieder kind, en 'wat willen kinderen nu echt zelf'.

3 Het Kinderrechtenverdrag en andere normen

Inleiding

De situatie van kinderen in asielzoekerscentra kan langs verschillende (kinderrechten)-meetlatten gelegd worden om te beoordelen op welke punten verbetering geboden is.

In dit onderzoek is ervoor gekozen om in de eerste plaats uit te gaan van het *Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind*, waaraan Nederland zich op 8 maart 1995 officieel heeft verbonden. Vanaf die datum moet ons land de verplichtingen uit dat verdrag nakomen, ook voor kinderen die in opvangcentra opgroeien. In dit hoofdstuk wordt uitgebreid ingegaan op het Kinderrechtenverdrag.

Daarnaast moet ons land zich als lidstaat van de Europese Unie houden aan de *Europese Richtlijn 2003/9/EG tot vaststelling van minimumnormen voor de opvang van asielzoekers* (Europese Opvangrichtlijn). Deze richtlijn is in Nederland vertaald via de *Wet COA* en de *Regeling Verstrekkingen Asielzoekers*, waarin onder meer staat dat kwetsbare personen specifieke begeleiding moeten krijgen. Vanaf pagina 45 wordt nader ingegaan op de Europese Opvangrichtlijn.

Het Kinderrechtenverdrag als meetinstrument

Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) vormt de basis voor het onderzoek.⁸² Het onderzoek brengt de situatie in beeld van kinderen die in een gezin opgroeien dat in een asielzoekerscentrum woont. Een dergelijk overzicht ontbrak. In het onderzoek is een zo compleet mogelijk beeld verkregen van de situatie van kinderen in azc's.

Vervolgens is gekeken in hoeverre deze situatie strookt met de eisen die het Kinderrechtenverdrag aan ons land stelt. Het IVRK dient als toetsingskader of meetinstrument. Alvorens hieronder gedetailleerder op het Kinderrechtenverdrag in te gaan, is het goed om enkele opmerkingen te maken over het gebruik ervan als meetinstrument (zie ook hoofdstuk 5 – Analyse).

Allereerst biedt het IVRK *minimumnormen*. Nederland – als rijk land – mag meer doen en wordt daar ook toe aangemoedigd. Als er bepalingen zijn die gunstiger zijn voor kinderen, dan gaan die voor. Het Kinderrechtenverdrag heeft drie belangrijke functies. Natuurlijk is het een *juridisch instrument*. Daarnaast houdt het verdrag een *pedagogische opdracht* in zich. Belangrijk is dat het ook een heel degelijke basis biedt om *jeugdbeleid* op te bouwen. Dat blijkt ook uit het verdrag zelf dat in zeer vele bepalingen een boodschap aan de overheid geeft: *'The State Parties shall...'* Op die wijze kan het Kinderrechtenverdrag gebruikt worden als meetinstrument voor de situatie van kinderen in asielzoekerscentra.

Jong

Het IVRK is relatief jong. Op 20 november 1989 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties het verdrag aan.⁸³ Dertig jaar eerder, op 20 november 1959, namen de Verenigde Naties de Verklaring voor de Rechten van het Kind aan. Deze verklaring was

⁸² Zie voor een verkorte versie van het IVRK bijlage 5 van dit rapport. De volledige tekst is te vinden op de website www.kind-in-azc.nl.

⁸³ Het IVRK trad in werking op 2 september 1990.

juridisch niet bindend. Het verdrag is dat wel, het legt 'harde' verplichtingen op aan de lidstaten.

Universeel

Het IVRK is een bijzonder mensenrechtenverdrag. Het is in verschillende opzichten universeel en dat maakt het verdrag ook zo waardevol ten opzichte van andere instrumenten. Het verdrag bestrijkt alle rechten van alle kinderen. Er staan klassieke vrijheidsrechten in, waardoor de overheid genoodzaakt wordt om op bepaalde terreinen terughoudend te zijn. En het beschrijft fundamentele sociale rechten, die de overheid juist aansporen om actie te ondernemen.

Het IVRK is het meest geratificeerde mensenrechtenverdrag ter wereld.⁸⁴ Slechts twee landen hebben het verdrag alleen ondertekend, maar (nog) niet geratificeerd: de Verenigde Staten en Somalië. Zo'n 194 landen ratificeerden wel.

Visie

Het verdrag weerspiegelt de visie dat kinderen mensen zijn die ondersteund moeten worden op hun weg naar volwassenheid. Net als ieder mens hebben ze rechten. Daarnaast moeten kinderen beschermd worden en mogelijkheden krijgen om zich te ontplooien.

Het idee dat kinderen van alles nog niet zijn (nog niet volwassen, nog niet bekwaam, nog niet bij hun volle verstand), krijgt in het verdrag geen ruimte. Het gaat erom wat ze wél zijn.

Kind

Het Kinderrechtenverdrag geldt voor alle kinderen, voor iedere persoon die jonger dan 18 jaar is.⁸⁵

Inhoud

Het IVRK bestaat uit 54 artikelen en heeft ten doel de positie van kinderen in de maatschappij te verbeteren. De rechten kunnen verdeeld worden in vier categorieën: beschermingsrechten, bijzondere beschermingsrechten, voorzieningen en participatierechten.

Het verdrag kent de volgende indeling:

- Definitie van het kind.
- Algemene implementatiemethoden.
- Algemene beginselen.
- Burgerlijke rechten en vrijheden.
- Familie omgeving en alternatieve zorg.
- Basisrechten op gebied van gezondheidszorg, onderwijs, vrije tijd en culturele activiteiten.
- Speciale beschermingsmaatregelen.

Basisprincipes

Het verdrag kent vier basisbeginselen:⁸⁶

- 1 Alle rechten gelden voor alle kinderen: non-discriminatie (art. 2 IVRK).
- 2 Het belang van het kind is de eerste overweging bij iedere beslissing (art. 3 IVRK).
- 3 Recht op leven en ontwikkeling (art. 6 IVRK).
- 4 Respect voor de mening van het kind (art. 12 IVRK).

⁸⁴ Een verdrag wordt eerst ondertekend (daarmee geeft een staat aan dat het het verdrag onderschrijft), maar moet worden geratificeerd (officieel bekrachtigd) voordat het juridisch bindend is en een land ook daadwerkelijk lidstaat van het verdrag is.

⁸⁵ Tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt.

⁸⁶ Hierna komen de artikelen uitgebreider aan de orde.

Holistisch

De artikelen van het IVRK hangen nauw met elkaar samen en vormen één geheel.

Bindend

De landen die het verdrag geratificeerd hebben, verplichten zich daarmee ook om het uit te voeren. Het IVRK is juridisch bindend. Als er andere verdragen zijn die kunnen worden toegepast, bepaalt het IVRK⁸⁷ dat de meest gunstige regeling voor het kind voorrang heeft. Verdragsrecht heeft voorrang boven nationale wetgeving.

Kinderrechtencomité

Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind in Genève⁸⁸ controleert of de lidstaten hun verplichtingen van het IVRK ook nakomen. Lidstaten moeten iedere vijf jaar rapporteren over de kinderrechtensituatie in hun land. Het Comité geeft aanbevelingen. Daarnaast brengt het Comité General Comments uit om specifieke onderwerpen beter uit te leggen.⁸⁹

Nederland en het Kinderrechtenverdrag

Nederland heeft het IVRK geratificeerd: het trad in werking op 8 maart 1995.⁹⁰ Nederland heeft op drie verdragsartikelen een voorbehoud gemaakt.⁹¹ Vanaf maart 1995 moet Nederland zich houden aan de gemaakte afspraken. De Nederlandse overheid moet zorgen dat de nationale wet- en regelgeving en het beleid spoort met het verdrag. Daar waar dat niet zo is, moeten de nationale regels aangepast worden en intussen gelden de regels van het verdrag. Dat geldt ook voor de situatie van kinderen in azc's.

De Nederlandse regering moet zich iedere vijf jaar verantwoorden voor het VN-Kinderrechtencomité in Genève over de manier waarop zij het verdrag in de praktijk brengt. Dat deed zij in 1997, in 2002 en onlangs in januari 2009.

Op 30 januari 2009 bracht het VN-Kinderrechtencomité zijn *Concluding Observations* uit over de kinderrechtensituatie in Nederland.⁹² De aanbevelingen zijn voor alle kinderen in Nederland van groot belang en voor kinderen die in een asielzoekerscentrum opgroeien zijn sommige extra belangrijk. De overheid moet zorgen voor opvoedingsondersteuning van gezinnen in azc's, zegt het Comité, en er beter op letten dat bij alle beslissingen over en maatregelen voor kinderen het belang van het kind centraal staat.

Het Comité is zeer positief over het wetsvoorstel om een kinderombudsman aan te stellen. Een kinderombudsman kan juist voor kwetsbare kinderen als vreemdelingenkinderen veel verschil maken. Het Comité stelt verder uitdrukkelijk dat alle kinderen dezelfde rechten hebben. Het doet een dringend beroep op Nederland om beschermende maatregelen te treffen voor vreemdelingskinderen, zoals asielzoekerskinderen.

Het VN-Kinderrechtencomité heeft Nederland nu tot drie maal toe aangesproken op de situatie van kinderen in asielzoekerscentra. Het beroep dat het Comité daarbij op de overheid deed, werd iedere keer dringender. Het Comité gaf duidelijk aan dat een land als Nederland zeker dient te voldoen aan de eisen die het verdrag stelt.

⁸⁷ In artikel 41 IVRK.

⁸⁸ Een commissie van achttien onafhankelijke deskundigen die door de lidstaten voor een periode van vier jaar worden gekozen.

⁸⁹ Zoals *UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General Comment No. 6, Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin*, september 2005, CRC/GC/2005/6. Hierin staan ook aanknopingspunten voor asielzoekersgezinnen. Andere belangrijke General Comments die bruikbaar zijn voor de situatie van kinderen in azc's zijn bijvoorbeeld no. 1: *The aims of education*, april 2001, CRC/GC/2001/1 en no. 4: *Adolescent health and development*, juli 2003, GC/GC/2003/4. Ook *General Comments 7 (Implementing children's rights in early childhood)* en 9 (*The rights of children with disabilities*) zijn in dit verband interessant.

⁹⁰ Nederland was het 167^e land dat het Kinderrechtenverdrag officieel goedkeurde.

⁹¹ Daarvan zijn nu nog twee voorbehouden over. Nederland wil kinderen geen zelfstandig recht op sociale verzekering geven zoals het IVRK doet; in tegenstelling tot het IVRK wil Nederland op kinderen van 16 en 17 het volwassenenstrafrecht kunnen toepassen en lichte delicten kunnen afdoen zonder raadsman en zonder hoger beroep.

⁹² CRC/C/NLD/CO/3; zie www.kinderrechten.nl.

Het Kinderrechtenverdrag en kinderen in asielzoekerscentra

Het Kinderrechtenverdrag is onverkort van toepassing op kinderen die in een azc opgroeien. Hun status, nationaliteit, geloof, afkomst of kleur doen hierbij niet ter zake, stelt het IVRK nadrukkelijk in het non-discriminatiebeginsel (art. 2 IVRK). Artikel 2 verplicht Nederland om alle kinderen op zijn grondgebied gelijkwaardige rechten te geven en ze in staat te stellen deze rechten op dezelfde wijze uit te oefenen als Nederlandse kinderen. Bovendien vindt het Kinderrechtenverdrag de positie van vluchtelingenkinderen zó kwetsbaar dat zij extra bescherming genieten (zie hierna onder procedure).

Basisprincipes

Zoals hierboven al is aangegeven, bevat het Kinderrechtenverdrag vier basisprincipes. Deze vormen het uitgangspunt bij het toetsen van een situatie van kinderen aan het IVRK. Het gaat om de artikelen 2, 3, 6 en 12 van het IVRK.

Om te bepalen hoe deze basisprincipes vertaald moeten worden naar de situatie van kinderen in azc's, volgt hieronder een korte toelichting per artikel.

1 *Non-discriminatie (art. 2 IVRK)*

Artikel 2

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, eerbiedigen en waarborgen de in het Verdrag beschreven rechten voor ieder kind onder hun rechtsbevoegdheid zonder discriminatie van welke aard ook, ongeacht ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische of maatschappelijke afkomst, welstand, handicap, geboorte of andere omstandigheid van het kind of zijn of haar ouder of wettige voogd.
2. De Staten die partij zijn, nemen alle passende maatregelen om te waarborgen dat het kind wordt beschermd tegen alle vormen van discriminatie of bestraffing op grond van de omstandigheden of de activiteiten van, de meningen geuit door of de overtuigingen van de ouders, wettige voogden of familieleden van het kind.

De rechten in het verdrag gelden voor ieder kind. Discriminatie is verboden en er rust een plicht op de overheid om kinderen daartegen te beschermen. De overheid moet waken tegen bepalingen en voorzieningen in de Nederlandse wetgeving die discriminerend zijn.⁹³

Dit betekent dat alle rechten onverkort gelden voor asielzoekerskinderen in Nederland. Zij moeten gelijkwaardig behandeld worden als kinderen in Nederland die niet in een azc wonen. Maatschappelijk aanvaarde normen gelden dus evenzeer voor kinderen in azc's.

2 *Belang van kind (art. 3 IVRK)*

Artikel 3

1. Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.
2. De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe het kind te verzekeren van de bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn of haar welzijn, rekening houdend met de rechten en plichten van zijn of haar ouders, wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk voor het kind zijn, en nemen hiertoe alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen.
3. De Staten die partij zijn, waarborgen dat de instellingen, diensten en voorzieningen die verantwoordelijk zijn voor de zorg voor of de bescherming van kinderen voldoen aan de door de bevoegde autoriteiten vastgestelde normen, met name ten aanzien van de veiligheid, de gezondheid, het aantal personeelsleden en hun geschiktheid, alsmede bevoegd toezicht.

⁹³ Over de vraag of de Nederlandse overheid dat afdoende doet, verschillen de meningen. Vgl. Memorie van Toelichting van de Goedkeuringswet van het IVRK (TK 1992/1993, 22855 (R1451)): 'Wij zijn van mening dat het Nederlandse recht aan deze eisen voldoet'. Daarnaast Doek (in: *Rechten van kinderen: Some Concluding Observations and Recommendations*, Amsterdam, Vrije Universiteit, 2004) die diverse discriminerende bepalingen in het vreemdelingenrecht constateert.

Het belang van het kind moet de eerste overweging vormen bij *alle* maatregelen rondom het kind.⁹⁴ Dit artikel wordt gezien als leidend beginsel voor alle overige bepalingen in het verdrag.

Kinderen moeten verzekerd zijn van bescherming en zorg, door ouders of door kindbescherming en jeugdzorg (lid 2).

Voorzieningen moeten genoeg en gekwalificeerd personeel hebben (lid 3). Dat geldt ook voor alle voorzieningen voor asielzoekerskinderen, zoals de opvang zelf, het onderwijs en gezondheidszorg.

Het IVRK geeft geen nadere invulling van 'het belang van het kind'. Dat verschilt ook per kind en per situatie. Er bestaan echter wel degelijk ideeën over een concretere invulling van het belang van het kind. Al in 1989 noemden de psychologen en gedragstherapeuten Heiner en Bartels twaalf factoren voor een optimale ontwikkeling van het kind.⁹⁵ In 2006 vertaalden Kalverboer en Zijlstra deze factoren in veertien ontwikkelingsvoorwaarden die gekoppeld worden aan het IVRK.⁹⁶ Als deze voorwaarden langdurig ontbreken, leidt dit tot ontwikkelingsschade bij het kind. Het gaat om de volgende veertien voorwaarden, waarbij een tot en met zeven betrekking hebben op het gezin, en acht tot en met veertien op de samenleving.

Belang van het kind – ontwikkelingsvoorwaarden

- 1 Adequate verzorging: zorg voor gezondheid en fysiek welbevinden, bijvoorbeeld kleding, voeding, onderdak.
- 2 Een veilige fysieke directe omgeving: lichamelijke bescherming van het kind in het gezin, geen mishandeling, geen toxische invloeden, geen gevaarlijke woning.
- 3 Affectief klimaat: geborgenheid met steun en begrip van de ouders, passend bij het kind.
- 4 Ondersteunende opvoedingsstructuur: regelmaat, stimulering, controle, grenzen stellen, ruimte voor eigen initiatief, niet te veel of te weinig verantwoordelijkheid bij het kind leggen.
- 5 Adequaate voorbeeldgedrag van de ouder: het kind kan gedrag, optreden, normen en waarden van ouders overnemen.
- 6 Interesse: ouder toont belangstelling voor kind en zijn leefwereld.
- 7 Continuïteit in opvoeding en verzorging en toekomstperspectief: ouders bouwen een veilige hechtingsrelatie op met het kind, het basisvertrouwen wordt in stand gehouden door beschikbaarheid van de ouder.
- 8 Veilige fysieke, ruimere omgeving: veilige buurt en samenleving. Geen oorlog.
- 9 Respect: omgeving van het kind neemt behoeftes en gevoelens van het kind serieus.
- 10 Sociaal Netwerk: het kind en het gezin hebben verschillende, beschikbare steunbronnen.
- 11 Educatie: het kind krijgt scholing en opleiding en kan zijn talenten ontplooiën.
- 12 Omgang met leeftijdsgenoten: het kind heeft omgang met andere kinderen in verschillende situaties, passend bij ontwikkelingsniveau van het kind.
- 13 Adequaate voorbeeldgedrag samenleving: het kind heeft contact met anderen van wie hij gedrag, waarden en normen kan overnemen.
- 14 Stabiliteit in levensomstandigheden, toekomstperspectief: veranderingen in het leven zijn aangekondigd en inzichtelijk. Identificatiefiguren en steunbronnen blijven bestaan. De samenleving biedt het kind toekomstperspectief.

⁹⁴ In de Engelse tekst van het verdrag staat dat het belang van het kind 'a primary consideration' moet zijn (dus *een* eerste overweging), maar de Nederlandse vertaling spreekt van 'de eerste overweging'. Uit de Memorie van Toelichting blijkt dat een bewuste keuze te zijn (TK 1992/1993, 22855 (R1451)): '(...) in geval van conflict van belangen, het belang van het kind als regel de doorslag behoort te geven (...)'. Staatssecretaris van Justitie Cohen heeft in een brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer en Defence for Children International dd 20-1-2000 bevestigd dat de overheid uitgaat van deze visie.

⁹⁵ Zie literatuur [7].

⁹⁶ Zie literatuur [58].

3 *Leven en ontwikkeling (art. 6 IVRK)*

Artikel 6

1. De Staten die partij zijn, erkennen dat ieder kind het inherente recht op leven heeft.
2. De Staten die partij zijn, waarborgen in de ruimst mogelijke mate de mogelijkheden tot overleven en de ontwikkeling van het kind.

Het artikel verplicht om de ontwikkeling van asielzoekerskinderen 'in de ruimst mogelijke mate' te waarborgen. In samenhang met het belang van het kind, artikel 3, betekent het dat de overheid er alles aan moet doen om te zorgen dat asielzoekerskinderen zich veilig en ongestoord kunnen ontwikkelen. Het naleven van andere verdragsbepalingen – zoals het recht op gezondheidszorg – draagt bij aan de verwezenlijking van dit recht.

4 *Participatie (art. 12 IVRK)*

Artikel 12

1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.
2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.

Kinderen hebben recht op vrije meningsuiting in zaken die hen betreffen. Kinderen die daartoe in staat zijn, moeten hun mening kunnen uiten en daar moet rekening mee gehouden worden.

Het artikel maakt heel duidelijk dat we niet óver kinderen moeten praten (als rechtsobject) maar mét ze: kinderen zijn rechtssubject, drager van rechten. Kinderen kunnen mede inzicht geven in zaken die hen betreffen. Daarbij moet uitgegaan worden van hun belang (art. 3 IVRK).

Voor asielzoekerskinderen is dit uiteraard een essentieel artikel. In het kader van de asielprocedure, waarin hun mening en belang dient te worden meegewogen, en vanwege de organisatie van de opvang, het onderwijs, de gezondheidszorg, etcetera.

Vertaling overige bepalingen naar kinderen in asielzoekerscentra

Het Kinderrechtenverdrag bestrijkt de gehele leefwereld van kinderen. Voor het onderzoek is een indeling gemaakt in negen onderwerpen: gezin en opvoeding, wonen, spel recreatie vrije tijd, onderwijs, gezondheid, veiligheid, procedure, financiën en participatie. Hierna wordt per onderwerp kort beschreven wat het IVRK daarover bepaalt. Met het oog op de leesbaarheid zijn de bijbehorende artikelen per onderwerp opgenomen in bijlage 4.

Gezin en opvoeding

Het verdrag legt de verantwoordelijkheid voor de kinderen bij de ouders. Maar voegt daaraan toe dat de overheid ouders moeten helpen bij hun opvoedingstaak. De staat moet de taak van ouders (tijdelijk) overnemen wanneer ouders hun taak niet goed (kunnen) uitvoeren. Voor asielzoekerskinderen zijn dan met name de volgende aspecten van belang:

- Ouders zijn de eerstverantwoordelijken om voor hun kind een omgeving te creëren die in zijn belang is.
- Beide ouders zijn samen verantwoordelijk voor de opvoeding en ontwikkeling van hun kind. Om dit goed te kunnen doen, moet de staat passende maatregelen nemen om ouders te ondersteunen.
- Het gezinsleven moet worden beschermd, ook in de opvang.
- Geen scheiding van ouders en kind.
- Bescherming van kinderen tegen kindermishandeling.
- Recht op gezinshereniging.

Wonen

Het Kinderrechtenverdrag kent een aantal bepalingen die van toepassing zijn op de woonsituatie van kinderen in azc's waaruit de volgende voorwaarden voortvloeien:

- Opgroeien bij de ouders.
- Respect voor privacy en gezinsleven.
- De woonsituatie moet gezond zijn.
- De levensstandaard moet voldoende zijn voor de gezonde ontwikkeling van het kind.
- De woonsituatie moet ruimte bieden voor spel, rust en vrije tijd.

Recreatie, spel en vrije tijd

De tijd die kinderen vanaf vijf jaar te besteden hebben, valt te verdelen in de tijd die ze op school doorbrengen (zie hierna onder onderwijs) en vrije tijd. In hun vrije tijd kunnen kinderen spelen, sporten, muziek- of andere lessen volgen, hun hobby's uitoefenen en tijd met hun vrienden of ouders doorbrengen. Kinderen tot vijf jaar hoeven nog niet naar school. Het spelen maakt voor hen een nog groter deel uit van de dag.

Het IVRK is ook over dit onderwerp zeer duidelijk. Kinderen, dus ook in een azc:

- Hebben recht op rust en vrije tijd.
- Hebben recht op deelname aan recreatieve bezigheden die bij hun leeftijd passen.
- Hebben recht op volledige deelname aan kunst en cultuur.

Het verdrag benadrukt nog extra dat de overheid zijn best moet doen om te zorgen dat álle kinderen gebruik kunnen maken van deze rechten. Kinderen moeten zich thuis kunnen terugtrekken om te kunnen spelen en ze moeten met vrienden samen kunnen komen.

Onderwijs

Het recht op onderwijs wordt uitgebreid beschreven in het Kinderrechtenverdrag. Voor kinderen die in een azc opgroeien, zijn met name de volgende elementen cruciaal:

- De staat verplicht zich om schooluitval tegen te gaan.
- De school dient ook aandacht te besteden aan de culturele identiteit en de taal van het kind.
- Het onderwijs moet het kind zoveel mogelijk in staat stellen om zijn talenten te ontplooiën.
- Toegang tot informatie is cruciaal.
- Kinderen moeten zich thuis kunnen terugtrekken om hun huiswerk te kunnen maken.

Gezondheid

Het Kinderrechtenverdrag geeft kinderen recht op een gezond leven en op behandeling van ziekte en voorzieningen die leiden tot het herstel van de gezondheid. Dat geldt ook voor asielzoekerskinderen. Daarbij is van belang:

- Goede toegang tot gezondheidszorg dat aan geen enkel kind mag worden onthouden.
- Goede voorlichting over preventie van gezondheidsrisico's.
- Gehandicapte kinderen krijgen extra zorg.
- Bescherming tegen gevaren voor de gezondheid, zoals kindermishandeling, uitbuiting, drugs.
- Extra hulp en zorg als het kind slachtoffer is geweest van (oorlogs)geweld.

Daarnaast vraagt het verdrag bijzondere aandacht voor de positie van vluchtelingenkinderen, vanwege hun kwetsbare situatie. De staat moet daarbij zorgen voor passende maatregelen ter bevordering van lichamelijk en geestelijk herstel en herintegratie.

Veiligheid

Er zijn verschillende bepalingen in het Kinderrechtenverdrag die zich richten op de veiligheid van asielzoekerskinderen. Sommigen richten zich op de asielprocedure (zie

onder procedure), anderen op veiligheid in de opvang:

- Bescherming van privacy.
- Bescherming tegen onder meer kindermishandeling, verwaarlozing, uitbuiting, drugs, ontvoering.

Procedure

Het Kinderrechtenverdrag acht de positie van vluchtelingenkinderen zó belangrijk dat het in een apart artikel wordt geregeld: artikel 22 IVRK. Dat heeft te maken met de extra kwetsbare positie van deze kinderen. Ook in andere artikelen wordt verwezen naar de bijzondere positie van deze kinderen. De staat moet zorgen voor:

- Passende bescherming en humanitaire bijstand zodat kinderen ook echt gebruik kunnen maken van de verdragsrechten.
- Passende maatregelen ter bevordering van lichamelijk en geestelijk herstel en herintegratie.
- Een snelle procedure.
- Het horen van kinderen in de procedure, voor zover kinderen daartoe in staat zijn.
- Het informeren van kinderen over hun rechten en over de procedure.
- Het welwillend, menselijk en snel behandelen van aanvragen voor gezinshereniging.

Ook rond de asielprocedure is het basisbeginsel van artikel 3 essentieel: bij alle maatregelen rond kinderen moet het belang van het kind de eerste overweging vormen.

Financiën

Het recht op sociale zekerheid is geregeld in artikel 26 van het Kinderrechtenverdrag. Nederland heeft een voorbehoud gemaakt op dit artikel: kinderen hebben geen zelfstandig recht op sociale zekerheid, alleen via hun ouders. Het verdrag verplicht de overheid tot:

- Zorg voor sociale zekerheidsvoorzieningen.
- Het bieden van een levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind als ouders dat zelf niet kunnen, waaronder in ieder geval onderdak, voeding en kleding.

Participatie

Centrale gedachte in het Kinderrechtenverdrag is dat kinderen moeten participeren in de samenleving. Hiertoe moeten ze uitgebreid in de gelegenheid worden gesteld op een manier die past bij hun leeftijd en ontwikkeling, door:

- Naar kinderen te luisteren.
- Ze te informeren.
- Ze te betrekken bij beslissingen.
- De mening van kinderen serieus te nemen.

Europese Opvangrichtlijn

Op 6 februari 2003 is de *Europese Richtlijn 2003/9/EG tot vaststelling van minimumnormen voor de opvang van asielzoekers* (Europese Opvangrichtlijn) in de lidstaten in werking getreden. Hierin staan verschillende bepalingen die speciaal voor minderjarigen gelden.

Het doel van de richtlijn is het creëren van een gemeenschappelijk Europees asielbeleid en het vaststellen van minimumnormen voor opvang van asielzoekers die een menswaardige levensstandaard en vergelijkbare levensomstandigheden in alle lidstaten moet garanderen.⁹⁷ Een ander doel van de richtlijn is voorkomen dat er verschil is in opvangvoorzieningen waardoor asielzoekers meer reizen.

De richtlijn bevat minimumnormen. Dat betekent dat een lidstaat gunstiger bepalingen mag en kan vaststellen, zolang die verenigbaar zijn met de richtlijn.⁹⁸

⁹⁷ Preambule 8.

⁹⁸ Art. 4 Richtlijn.

Nederland moet sinds 6 februari 2005 aan deze minimumnormen voldoen. De Opvangrichtlijn is in Nederland geïmplementeerd in de *Regeling Verstrekkingen Asielzoekers 2005* (RVA).

De Europese Commissie heeft in december 2008 een voorstel tot wijziging van de Opvangrichtlijn ingediend bij het Europees Parlement en de Raad van Ministers.⁹⁹ Reden daarvoor is dat het niveau van de opvangvoorzieningen op bepaalde punten onvoldoende werd geacht. De huidige richtlijn geeft een ruime beslissingsbevoegdheid aan de lidstaten ten aanzien van de opvangvoorzieningen op nationaal niveau. Doel van de ontwerprichtlijn is om in het kader van het Europese asielbeleid tot een krachtiger harmonisatie te komen en betere normen voor bescherming te bieden.

Op 6 mei 2009 is in het Europees Parlement plenair gestemd over amendementen op de richtlijn. De aanpassingen waarborgen hogere normen voor de opvang van asielzoekers. Ze garanderen een menswaardige levensstandaard in overeenstemming met internationaal recht.¹⁰⁰

Een nieuwe richtlijn komt tot stand als het Europees Parlement en de Raad van Ministers beide met toepassing van de zogeheten co-decisieprocedure¹⁰¹ tot overeenstemming komen. Bij het onderzoek is uitgegaan van de huidige, geldende tekst van de Europese Opvangrichtlijn. Aangegeven is op welke punten de ontwerprichtlijn krachtiger bescherming biedt.

Europese Opvangrichtlijn voor kinderen

De Opvangrichtlijn geeft minimumnormen voor de opvang van asielzoekers en wil kwetsbare groepen, zoals kinderen, extra bescherming bieden.

Gezin

Op grond van de Opvangrichtlijn moeten lidstaten passende maatregelen nemen om, voor zover mogelijk, de eenheid van het gezin zoals aanwezig op zijn grondgebied te bewaren. Deze maatregelen worden met instemming van de asielzoeker uitgevoerd (art. 8).

De richtlijn bepaalt dat het gezinsleven van asielzoekers beschermd moet worden (art. 14 lid 2 en 3). Minderjarigen moeten bij hun ouders worden gehuisvest of bij een volwassen familielid dat verantwoordelijk is. De ontwerprichtlijn stelt daarbij als extra voorwaarde dat dit in het belang van de betrokken minderjarige moet zijn. Ook geeft de richtlijn (in ontwerp art. 22) aan met welke factoren rekening moet worden gehouden bij het bepalen van het belang van het kind. Eén van die factoren is de mogelijkheid van gezinshereniging (ontwerp art. 22 lid 2 sub a).

Wonen

De Opvangrichtlijn bepaalt dat de lidstaten minderjarigen in opvangcentra een toereikend huisvestingsniveau moeten bieden (art. 18). In 2008 heeft de Europese Commissie een aanpassing van de Richtlijn voorgesteld omdat de Opvangrichtlijn niet overal in Europa goed werd nageleefd. De ontwerprichtlijn (ontwerp art. 17 lid 2) gebiedt lidstaten te zorgen dat de materiële opvangvoorzieningen voor asielzoekers een levensstandaard bieden die hun bestaansmiddelen garandeert en geestelijke gezondheid beschermt.

Deze levensstandaard moet ook gehandhaafd worden voor personen met bijzondere behoeften, waaronder minderjarigen, zwangere vrouwen, alleenstaande ouders met minderjarige kinderen en personen die foltering hebben ondergaan, zijn verkracht of aan andere ernstige vormen van psychologisch, fysiek of seksueel geweld zijn blootgesteld.

Recreatie, spel en vrije tijd

In de huidige Opvangrichtlijn wordt niets gezegd over recreatie, spel en vrije tijd. De ontwerprichtlijn doet dat wel (ontwerp art. 22): minderjarigen in de opvang moeten

⁹⁹ COM(2008) 815

¹⁰⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0815:FIN:NL:PDF p.4>

¹⁰¹ Art. 251 EG.

kunnen deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten. Hieronder vallen spel- en recreatieve activiteiten die overeenstemmen met hun leeftijd.

Onderwijs

De Opvangrichtlijn bepaalt (art. 10 lid 1) dat de lidstaten minderjarige kinderen van asielzoekers toegang tot het onderwijs moet bieden onder vergelijkbare omstandigheden als onderdanen van de lidstaat. Het onderwijs kan in de opvangcentra worden gegeven.

In de huidige richtlijn mogen de lidstaten de toegang beperken tot het openbaar onderwijs. In de ontwerprichtlijn wordt die beperking afgeschaft.

Kinderen moeten binnen drie maanden na indiening van een asielverzoek door de ouders toegang hebben tot het onderwijs. Gaat het om speciaal onderwijs dan mag het langer duren, maar deze verlenging wordt afgeschaft in de ontwerprichtlijn.

Ook nieuw in de ontwerprichtlijn is dat er voorbereidende lessen, met inbegrip van taallessen, aangeboden kunnen worden. Daarmee kan de toegang van kinderen tot het nationale onderwijsstelsel en/of een specifieke opleiding vergemakkelijkt worden.

De ontwerprichtlijn bepaalt bovendien dat lidstaten alternatieve onderwijsfaciliteiten moeten aanbieden als in een specifieke situatie de toegang tot het onderwijsstelsel onmogelijk is voor een kind. Dat moet gebeuren in overeenstemming met nationaal recht en nationale praktijken. Nu is de Opvangrichtlijn nog vrijblijvender, omdat bepaald wordt dat lidstaten andere onderwijsfaciliteiten kunnen aanbieden.

Gezondheid

De Opvangrichtlijn bevat een aantal regels over gezondheidszorg (artt. 5, 13 en 15). Zo moeten de lidstaten zorgen dat asielzoekers informatie krijgen over organisaties die hulp bieden of informatie kunnen verstrekken over de opvangvoorzieningen, waaronder de medische zorg (art. 5).

De ontwerprichtlijn (ontwerp art. 17 lid 2) gebiedt lidstaten te zorgen dat de materiële opvangvoorzieningen voor asielzoekers een levensstandaard bieden die hun bestaansmiddelen garandeert en geestelijke gezondheid beschermt. Deze levensstandaard moet ook gehandhaafd worden voor personen met bijzondere behoeften, waaronder minderjarigen, zwangere vrouwen, alleenstaande ouders met minderjarige kinderen en personen die foltering hebben ondergaan, zijn verkracht of aan andere ernstige vormen van psychologisch, fysiek of seksueel geweld zijn blootgesteld.

De lidstaten kunnen het toekennen van materiële voorzieningen of voorzieningen voor de gezondheidszorg afhankelijk stellen van de voorwaarde dat de asielzoekers niet beschikken over de nodige middelen voor een levensstandaard die voldoet om hun gezondheid te verzekeren of over de nodige bestaansmiddelen (lid 3). Als een asielzoeker wel over de nodige middelen beschikt, mag de lidstaat ook bepalen dat de asielzoeker een bijdrage levert voor een totaal of een deel van de kosten voor de geboden materiële voorzieningen en gezondheidszorg (lid 4).

De Opvangrichtlijn bepaalt dat lidstaten moeten zorgen dat de asielzoeker de nodige medische zorg ontvangt. Deze omvat tenminste spoedeisende behandeling en essentiële behandeling van ziekten (art. 15). In de ontwerprichtlijn komt daar de behandeling van geestesstoornissen bij.

Lidstaten moeten noodzakelijke medische of andere zorg verstrekken aan asielzoekers met speciale behoeften. De ontwerprichtlijn voegt daaraan toe dat zonnodig ook passende geestelijke gezondheidszorg wordt verstrekt aan asielzoekers met speciale behoeften, onder dezelfde voorwaarden als aan nationale onderdanen.

Veiligheid

Lidstaten moeten maatregelen nemen om geweld te voorkomen. Dat geldt ook voor het verblijf in ruimten die gebruikt worden om asielzoekers te huisvesten gedurende de behandeling van een asielverzoek (art. 14).

De ontwerprichtlijn is veel krachtiger en houdt rekening met gender- en leeftijds-specifiek geweld en met de situatie van personen met bijzondere behoeften.

Slachtoffers van foltering, verkrachting of andere ernstige vormen van geweld moeten een behandeling kunnen krijgen (art.16). De ontwerprichtlijn voegt daaraan toe dat de toegang tot de rehabilitatiediensten wordt bewerkstelligd, waardoor medische en psychische behandeling mogelijk wordt (art. 20; ontwerp art. 24).

Minderjarige slachtoffers van enige vorm van mishandeling, verwaarlozing, uitbuiting, foltering of wrede, onmenselijke of vernederende mishandeling of minderjarigen die hebben geleden onder gewapende conflicten, moeten toegang hebben tot de rehabilitatiediensten. Lidstaten moeten passende geestelijke gezondheidszorg ontwikkelen en gekwalificeerde begeleiding geven (art. 18; ontwerp art. 22 lid 4).

Bij ernstige inbreuken op de regels van de opvangcentra en ernstig geweld, kunnen de lidstaten sancties vaststellen (art. 16 lid 3).

Procedure

De Opvangrichtlijn gebiedt lidstaten om binnen een redelijke termijn – binnen vijftien dagen na indiening van een asielaanvraag – informatie te geven over de voordelen en verplichtingen rond opvang (art. 5). Zij moeten asielzoekers informeren over mogelijkheden voor rechtsbijstand en over organisaties die hulp en informatie kunnen geven over de opvangvoorzieningen. Dit moet gebeuren in een taal die de asielzoeker begrijpt.

De lidstaten moeten binnen drie dagen na indiening van het asielverzoek aan iedere asielzoeker een document verstrekken met hierop de naam van de asielzoeker en de status of de toestemming om in het land te verblijven zolang het asielverzoek in behandeling is (art. 6 lid 1). De ontwerprichtlijn voegt daaraan toe dat de houder van het document toegang heeft tot de rechten en voordelen die op grond van de Opvangrichtlijn aan de asielzoekers worden toegekend.

De Opvangrichtlijn gaat ook in op de rechtsmiddelen tegen beslissingen over het asielverzoek (art. 25). Als deze beslissingen individuele gevolgen hebben voor een asielzoeker kan hij beroep aantekenen volgens de in de nationale wetgeving neergelegde procedure.

Financiën

De Opvangrichtlijn bepaalt dat materiële opvangvoorzieningen door de lidstaten in natura dan wel in een andere vorm van uitkering of tegoedbonnen kunnen worden verstrekt. De ontwerprichtlijn bepaalt dat niet meer, maar voegt wel een belangrijk lid toe over financiën.

Lidstaten moeten bij de berekening van het bijstandsbedrag aan asielzoekers zorgen dat de totale waarde van de materiële opvangvoorzieningen overeenstemt met het bedrag van sociale bijstand aan nationale onderdanen. Elk verschil moet gerechtvaardigd zijn (art. 13; ontwerp art. 17 lid 5).

Als een asielzoeker zelf beschikt over voldoende middelen van bestaan of over de nodige middelen voor een toereikende levensstandaard, dan kan verwacht worden dat hij een deel van de kosten op zich neemt (art. 13 lid 4; ontwerp art. 17 lid 4).

De lidstaten kunnen de materiële voorzieningen beperken of intrekken als een asielzoeker financiële middelen verborgen heeft gehouden en ten onrechte aanspraak heeft gemaakt op de materiële opvangvoorzieningen (art. 16 lid 1 sub b; ontwerp art. 20 lid 2).

Participatie

Lidstaten kunnen asielzoekers betrekken bij het beheer van de materiële middelen en bij de immateriële aspecten van het leven in het centrum. Dat kan via de representatieve adviesraad van bewoners (art. 18 lid 6).

De ontwerprichtlijn breidt het artikel over minderjarigen aanzienlijk uit. Er wordt ook een bepaling opgenomen over de participatie van minderjarigen. Bij het uitvoeren van de richtlijn moeten de lidstaten zich primair laten leiden door het belang van het kind. Bij het beoordelen van het belang van het kind moeten de lidstaten op passende wijze rekening houden met het standpunt van de minderjarige in overeenstemming met zijn leeftijd en maturiteit (ontwerp art. 22 lid 2 sub d).

4 Knelpunten

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt weergegeven welk beeld van de situatie van kinderen in azc's uit het onderzoek naar voren komt en hoe dit beeld zich verhoudt tot het Kinderrechtenverdrag.

Knelpunten uit onderzoek

Vanuit drie verschillende perspectieven is een zo compleet mogelijk beeld verzameld van de situatie van kinderen in azc's. Op pagina 19 en in de delen *Kinderen en ouders*, *Deskundigen* en *Literatuur* worden deze perspectieven uitgebreid beschreven.

Er komen uiteenlopende knelpunten aan het licht. Bij de beschrijving daarvan wordt steeds aangehaald wat naar voren komt uit de interviews met kinderen en ouders in azc's, uit informatie van deskundigen en uit de literatuur.

Zoals gezegd worden in het onderzoek uiteenlopende knelpunten gesignaleerd. Knelpunten die voortkomen uit situaties waarin duidelijk niet voldaan wordt aan de eisen die het Kinderrechtenverdrag stelt. Bijvoorbeeld omdat het belang of de ontwikkeling van het kind wordt geschaad. In de beschrijving van de knelpunten wordt een onderscheid gemaakt tussen *fundamentele knelpunten* en *knelpunten per onderwerp*.

De fundamentele knelpunten hebben effect op de algemene situatie van kinderen in azc's. Ze zijn bepalend voor het leven van de kinderen in de opvang. Daarnaast zijn er – vaak in samenhang daarmee – verschillende knelpunten per onderwerp.

Per knelpunt wordt achtereenvolgens een korte beschrijving gegeven van de situatie vanuit de drie verschillende perspectieven (kinderen en ouders, deskundigen, literatuur), hoe de situatie zich op dit punt verhoudt tot het Kinderrechtenverdrag en hoe het knelpunt samenhangt met andere knelpunten.

Opstapeling

Alvorens in te gaan op de knelpunten, is het goed om aan te geven dat de meeste knelpunten nauw met elkaar samenhangen. De afzonderlijke knelpunten vormen een inbreuk op het Kinderrechtenverdrag. Ze vormen ieder op zich risicofactoren voor de ontwikkeling van kinderen in azc's. Wat de situatie echter extra zorgwekkend maakt, is de opstapeling van de risicofactoren voor een lange periode. Kinderen zijn veerkrachtig en passen zich vaak wonderwel aan wisselende omstandigheden aan. Ook voor kinderen geldt echter dat er bij schade herstelwerkzaamheden moeten plaatsvinden. Gebeurt dat niet en stapelen de problemen zich op, dan is op een gegeven moment de rek eruit. Een kind kan dan onherstelbaar beschadigd raken.

Extra kwetsbare kinderen

Vluchtelingenkinderen, en dus ook kinderen in azc's, zijn per definitie extra kwetsbaar.¹⁰² Naast het feit dat ze kind zijn, zijn ze op de vlucht. Ze zijn afhankelijk van het land waar ze voor bescherming aankloppen. Dat is ook de reden waarom ze in het Kinderrechtenverdrag een bijzondere positie innemen en speciale bescherming krijgen.

¹⁰² Uitgebreide informatie over vluchtelingen en vluchtelingenkinderen vindt u op de website van de UNHCR: www.unhcr.org

Asielzoekerskinderen hebben vaak in het land van herkomst, tijdens hun reis of in Nederland veel meegemaakt. Maar zelfs als dat niet zo zou zijn, levert het enkele feit dat ze migreren een extra kwetsbaarheid op.¹⁰³

Asielzoekerskinderen zijn kinderen. Kinderen in een bijzondere situatie. Zelf willen ze het liefst zo gewoon mogelijk meedoen in de samenleving. Hun situatie – wat betreft huisvesting en asielprocedure – maakt het echter vaak lastig om net zo ‘normaal’ te functioneren als leeftijdsgenoten.

Veel kinderen in de opvang hebben problemen op een of meer gebieden. Deze problemen zijn niet allemaal even ernstig. Toch worden ernstige problemen lang niet altijd onderkend. Dat heeft naast redenen op het gebied van toegang tot zorg vermoedelijk ook te maken met het voorgaande: asielzoekerskinderen willen liever niet opvallen. Bovendien schamen ze zich vaak voor hun situatie.

Opvallend is dat er ook veel kinderen zijn die zich lijken te redden. Ze hebben een manier gevonden om te kunnen leven met de onzekerheid en ze ontwikkelen zich redelijk voorspoedig.

Fundamentele knelpunten

De situatie van kinderen in azc's botst op een aantal punten met de vier basisprincipes van het Kinderrechtenverdrag: non-discriminatie, het belang van het kind, recht op leven en ontwikkeling en participatie (zie hoofdstuk 3 – Het Kinderrechtenverdrag). Dat levert knelpunten op die verstrekende gevolgen hebben voor de situatie van kinderen in azc's en die hun leven in hoge mate bepalen. Zonder iets te doen aan deze knelpunten zullen andere oplossingen nooit een echte verbetering kunnen opleveren in het leven van kinderen die in een azc opgroeien.

Hieronder komen drie fundamentele knelpunten aan de orde:

- 1 De lange duur van de procedure en het verblijf in een azc.
- 2 De vele verhuizingen.
- 3 Het ontbreken van informatie over de eigen situatie.

Deze fundamentele knelpunten maken een spanningsveld zichtbaar tussen enerzijds het belang van de overheid bij een restrictief vreemdelingenbeleid en anderzijds het belang van het asielzoekerskind bij een ongestoorde ontwikkeling tot volwassene. In de huidige situatie blijkt het belang van het kind het onderspit te delven. Dat strookt niet met het Kinderrechtenverdrag dat bepaalt dat in alle maatregelen het belang van het kind de eerste overweging dient te vormen.¹⁰⁴

Lange duur

'Een mens die moet wachten moet precies de tijd weten waarop het eindigt.'
(jongen, 9 jaar)

Veel gezinnen verblijven jarenlang in de opvang omdat hun asielprocedure niet is afgerond en dus onduidelijk is of zij in Nederland mogen blijven. De opvang is niet ingericht op een langdurig verblijf. De langdurige onzekerheid en lange duur van de opvang zijn schadelijk voor de ontwikkeling van kinderen.

Voor een deel van de gezinnen die in Nederland asiel aanvragen duurt de asielprocedure zeer lang. Ondanks pogingen om de procedure adequater en korter te maken, is dat nog niet gelukt. Met de pardonregeling hebben gezinnen die al zeer lang in de opvang verbleven, alsnog een verblijfsvergunning gekregen. Er zitten echter nog altijd gezinnen in de opvang die wel al lang in Nederland zijn, maar die buiten de pardonregeling vallen.

¹⁰³ Zie literatuur [33]. De UNHCR benadrukt in zijn Guidelines uit 1993 dat deze kinderen extra kwetsbaar zijn en ontwikkelingsschade oplopen [86].

¹⁰⁴ Art. 3 IVRK. Ook de Europese Commissie is van mening dat het Europese vreemdelingenbeleid de rechten van kwetsbare minderjarigen, zoals asielzoekerskinderen, in acht moet nemen.

Het COA is verantwoordelijk voor de opvang, maar heeft geen invloed op de duur van de procedure en daarmee op de duur van de opvang. De opvang is echter standaard ingericht op een tijdelijk verblijf. Veel kinderen in asielzoekersgezinnen brengen jaren door in een azc. Kan één of een paar jaar voor een volwassene al lang lijken, voor kinderen is zo'n periode een substantieel gedeelte van hun jeugd.

De lange periode van onzekerheid maakt een ongestoorde ontwikkeling onmogelijk

Kinderen groeien in een azc op onder abnormale omstandigheden. Hoe langer deze situatie voortduurt, des te groter is de kans op het ontstaan of versterken van (psychische) problemen.

De omstandigheden voldoen niet voor dit langdurige verblijf

De opvangomstandigheden zijn niet ingericht en ongeschikt voor de feitelijk lange duur. Dat leidt op verschillende terreinen tot concrete knelpunten. Zo ontstaat er depressiviteit wanneer gezinnen lange tijd zonder adequate dagbesteding in kleine units moeten wonen. Er kunnen gezondheidsproblemen (zoals astma) ontstaan als gezinnen lange tijd in vochtige of slecht geventileerde ruimtes wonen. Als kinderen lange tijd niet kunnen spelen of sporten bedreigt dat hun geestelijke en lichamelijke ontwikkeling. Als kinderen hun huiswerk niet kunnen maken, heeft dat invloed op hun schoolresultaten, etc. Deze knelpunten worden bij de afzonderlijke onderwerpen besproken.

De 66 kinderen die we spraken in dit onderzoek zijn gemiddeld 4,7 jaar in Nederland. Ze geven aan het lange wachten stom, saai, maar vooral heel oneerlijk te vinden.

Zowel kinderen als ouders willen het liefst een status. Dat dit niet direct en zomaar geregeld kan worden, begrijpen ze, maar ze vinden dat ze wel te horen moeten krijgen hoe lang het zal duren.

Gemiddeld vindt 72% van alle *deskundigen* die een vragenlijst invulden dat een verblijf in een azc van langer dan een half jaar schadelijk is voor kinderen. Dit percentage varieert van 64% (COA-medewerkers) tot 86% (medewerkers Vrolijkheid).

Op de stelling 'Het azc biedt voldoende ondersteuning bij het omgaan met en oplossen van de problemen die ontstaan door de lengte van de asielprocedure en de fundamentele onzekerheid die daarmee gepaard gaat' antwoordt 41% van de medewerkers van scholen neutraal.¹⁰⁵ Niemand is het er mee eens.

Alle deskundigen zijn het erover eens dat de asielprocedure voor kinderen te lang duurt en dat dat een knelpunt is. Een programmabegeleider van het COA: *'De praktijk leert dat mensen veel langer in de opvang zitten dan beweerd wordt door de politiek. Er zijn hier gezinnen geweest die langer dan tien jaar in een caravan hebben gewoond'*. Deskundigen wijten de lange duur niet alleen aan het IND, maar ook aan de ouders, de ondersteunende advocatuur en de rechters.

De lengte van de procedure leidt volgens deskundigen tot allerlei problemen. De opvang is voor een tijdelijk verblijf ingericht en dat heeft effect op alle andere levensaspecten van de kinderen, zoals hun gezondheid, het wonen, het onderwijs, enzovoort. Kinderen die een belangrijk deel van hun jeugd in Nederland doorbrengen, hebben geen enkele binding met het land van herkomst. Als zij na een lange procedure alsnog moeten terugkeren, kunnen zij daar niet aarden.

In de literatuur¹⁰⁶ is het oordeel unaniem: *'Het langdurig in onzekerheid verkeren leidt tot ontwikkelingsschade bij asielzoekerskinderen.'* Naarmate de duur van het verblijf in een azc toeneemt, gaan kinderen meer emotionele problemen vertonen, vooral wanneer stressfactoren zich opstapelen. Hun ouders zijn door de langdurige onzekerheid vaak minder goed in staat om de opvoeding op zich te nemen. Met de duur van de onzekerheid

¹⁰⁵ Deze stelling werd alleen aan scholen voorgelegd.

¹⁰⁶ Zie literatuur [28] [30] [44] [59] [60] [61] [72] [74] [80] [82] [88].

nemen de klachten toe in ernst. Sommige kinderen hebben in het land van herkomst al traumatiserende ervaringen gehad waardoor zij extra kwetsbaar zijn.

Het Kinderrechtenverdrag

De huidige situatie spoort niet met de basisbeginselen van het Kinderrechtenverdrag. Er wordt niet uitgegaan van het belang van het kind (art. 3 IVRK). De situatie brengt de ontwikkeling van asielzoekerskinderen in gevaar (art. 6 IVRK). Aan de eis van een snelle procedure wordt niet voldaan (art. 22 IVRK). Daarnaast brengt de lange duur verschillende andere verdragsrechten in gevaar (zie hierna bij de afzonderlijke onderwerpen).

Samenhang met andere knelpunten

Het knelpunt van de lange duur hangt nauw samen met een ander fundamenteel knelpunt, het veelvuldig verhuizen. Daarnaast levert de lange duur van de procedure en opvang knelpunten op voor allerlei onderwerpen, zoals wonen, onderwijs, gezondheid, recreatie, spel en vrije tijd.

Veelvuldig verhuizen

‘Ik wil geen vriendin op de school waar ik nu zit, want misschien moet ik wel weer verhuizen. Dan heeft het geen zin.’ (meisje, 10 jaar)

Kinderen en hun gezinnen moeten vaak verhuizen. Eerst van de tijdelijke noodvoorziening naar een aanmeldcentrum of vice versa, vervolgens meestal naar een azc en dan van azc naar azc. Deze verhuizingen zijn schadelijk voor de ontwikkeling van kinderen.

De overplaatsingen van azc naar azc worden ingegeven door een aantal oorzaken (zie hoofdstuk 2 – Opvang). Hoewel het COA ernaar streeft om overplaatsingen te beperken en ‘onvermijdelijke’ verhuizingen te laten plaatsvinden in de vakantie en binnen de regio, is dit niet het beeld dat uit het onderzoek naar voren komt.

Het betekent dat kinderen steeds opnieuw in een nieuwe woning moeten aarden, zich een nieuwe omgeving moeten eigen maken, op een nieuwe school met andere lesmethoden en andere leraren moeten wennen en weer aansluiting met leeftijdsgenoten moeten zien te vinden. Het voortdurende proces van onthechting maakt dat het steeds moeilijker wordt voor kinderen om nieuwe vrienden te maken en vertrouwensbanden aan te gaan, ook met volwassenen.

Veel *kinderen* beschouwen het bijna als een gegeven dat ze vaak moeten verhuizen. De kinderen die we spraken waren gemiddeld 4,7 jaar in Nederland en waren in die periode gemiddeld 2,5 keer verhuisd.

De meeste kinderen vinden het heel vervelend om zo vaak te moeten verhuizen. Steeds opnieuw wennen aan een nieuwe omgeving, school, juffen en meesters en lesmethoden, levert ze veel stress op. Kinderen wijzen vooral op het gedwongen afbreken van vriendschappen. Sommige kinderen willen zelfs geen nieuwe vriendschappen meer aangaan.

De meeste *deskundigen* beoordelen het regelmatige verhuizen als ontwrichtend. In de vragenlijsten is 70% van de respondenten het ‘eens’ tot ‘zeer eens’ met de stelling dat vaker dan éénmaal verhuizen schadelijk is voor de ontwikkeling van kinderen vanaf 4 jaar. Deskundigen bekritisieren vooral de beheertechnische redenen van het vele verhuizen.

Er is veel *literatuur*¹⁰⁷ over verhuizingen. Uit onderzoeken blijkt dat naarmate het aantal verhuizingen in de opvang toeneemt, kinderen meer cognitieve en emotionele problemen krijgen. Het opgroeien van kinderen in een instabiele situatie is van grote invloed op hun functioneren. Er wordt gewezen op de stress die gepaard gaat met verhuizingen, op de problemen die hierdoor ontstaan in het onderwijs en op het steeds moeten afbreken van

¹⁰⁷ Zie literatuur [14] [25] [59] [61] [64] [67] [74] [78] [79] [81] [85] [88] [92].

vriendschappen. Conclusie is dat de vele verhuizingen die kinderen moeten meemaken een slechte invloed hebben op de ontwikkeling van kinderen in asielzoekerscentra.

Het Kinderrechtenverdrag

De vele verhuizingen zijn niet in overeenstemming met de basisbeginselen van het Kinderrechtenverdrag. Het belang van het kind vormt hierbij duidelijk geen uitgangspunt (art. 3 IVRK). De verhuizingen vormen een ernstige bedreiging voor de ontwikkeling van asielzoekerskinderen (art. 6 IVRK). Aan basisbehoeften van kinderen aan veiligheid, continuïteit en stabiliteit wordt niet voldaan.

Samenhang met andere knelpunten

Er bestaat een nauwe samenhang tussen het veelvuldig verhuizen en het feit dat kinderen langdurig in de opvang verblijven. Hoe langer kinderen in de opvang verblijven, des te vaker zijn zij verhuisd van azc naar azc.

Het vele verhuizen levert knelpunten op allerlei gebieden op: onderwijs, gezondheid, sociale contacten, (sport)clubs. Aan deze knelpunten wordt bij de afzonderlijke onderwerpen aandacht besteed.

Het ontbreken van informatie over de eigen situatie

'Ik wil het weten. Ik wil weten wat er gebeurt.' (meisje, 12 jaar)

Kinderen en ouders hebben meestal geen of onvoldoende informatie over hun situatie. Hierdoor weten zij niet wat (on)mogelijk is in hun situatie en hoe lang die situatie zal voortduren. Het recht op participatie komt hierdoor ernstig onder druk.

Kinderen en ouders moeten het doen zonder adequate informatie over de situatie waarin zij zich bevinden. Evenmin kennen ze de (grote lijnen van de) regelingen die op kinderen van toepassing zijn. Ze weten niet welke mogelijkheden er zijn om in contact te komen met lotgenoten en hoe ze deze contacten kunnen onderhouden. Degenen die (dagelijks) werken met kinderen en ouders in azc's zijn eveneens onvoldoende op de hoogte van de geldende regelingen voor kinderen in azc's, zodat ook die de kinderen en ouders niet kunnen helpen bij een vraag daarover. Door het ontbreken van informatie worden kinderen en ouders verregaand uitgesloten van participatie in de samenleving.

Het ontbreken van informatie gaat hand in hand met de onzekerheid van ouders over het verloop van hun procedure. Doorgaans hebben zij geen (of onvoldoende) idee wanneer er over hun zaak beslist zal worden. Hierdoor kunnen ze zich niet instellen op een bepaalde wachttijd en kan er apathie intreden, met navenante effecten op de opvoeding van de kinderen.

Kinderen vertellen dat hun ouders pas weer activiteiten met ze gingen ondernemen toen ze zeker wisten dat ze een status hadden. Ouders geven aan niet in staat te zijn om hun kinderen gerust te stellen over hun situatie en moeten tegenover hun kinderen toegeven dat ze de situatie niet meester zijn.

Deskundigen hechten er veel waarde aan dat de asielzoekerskinderen en hun ouders een normale bejegening krijgen en worden aangesproken als normaal mens en niet louter als asielzoeker of getraumatiseerd persoon. Daarbij hoort een normale toegankelijkheid tot informatie, tot zorg, recreatie en werk en integratie in de maatschappij. Alleen op die manier kunnen asielzoekerskinderen en hun ouders de controle over hun eigen leven voor een belangrijk deel terugkrijgen.

In de *literatuur* zijn er verschillende onderzoeken die aantonen dat mensen die de controle over hun eigen situatie kwijt zijn, een verhoogd risico lopen om psychische

problemen te krijgen. Deze 'external locus of control' wordt in verband gebracht met angst, apathie en depressie.¹⁰⁸

Het Kinderrechtenverdrag

Het ontbreken van informatie staat haaks op een van de uitgangspunten van het Kinderrechtenverdrag, namelijk participatie (art. 12 IVRK). Het is duidelijk niet in het belang van het kind (art. 3 IVRK) om gezinnen uit te sluiten van informatie. Temeer omdat de gevolgen daarvan zich laten gelden op alle gebieden (zie de bespreking daarvan bij de afzonderlijke onderwerpen).

Samenhang met andere knelpunten

Het ontbreken van adequate informatie over de eigen situatie laat zich op alle terreinen gelden. Informatie is immers nodig om onderwijs te volgen, om te weten waar je je eten kunt kopen en waar je op een sportclub kunt, en wat je kunt doen als je ziek bent. Zonder informatie heb je geen vat op de situatie waarin je je bevindt.

Knelpunten per onderwerp

Naast de fundamentele knelpunten zijn er – vaak in samenhang daarmee – verschillende knelpunten rond een specifiek onderwerp. In deze tekst komen de volgende onderwerpen aan bod: gezin/opvoeding, wonen, recreatie/spel/vrije tijd, onderwijs, gezondheid, veiligheid, asielprocedure, financiën, participatie. Per onderwerp worden steeds (één of) enkele prangende knelpunten genoemd.

Gezin en opvoeding

'De beste jaren van mijn leven (van mijn 20e tot 30e) heb ik passief in een azc moeten doorbrengen. Ik mag niet werken, niet leren, niets. Ik leef alleen voor mijn kinderen. Zonder kinderen ben ik niets. Mijn eigen ontwikkeling moet ik vergeten.' (ouder)

Uitvoering opvoedingstaak onder druk

De situatie waarin gezinnen zich bevinden, maakt het voor ouders vaak zeer moeilijk – zo niet onmogelijk – om hun opvoedingstaak goed uit te oefenen. Dat geldt met name voor die gezinnen waarvoor lang onduidelijk blijft of ze in Nederland mogen blijven. Kinderen ondervinden hierdoor ontwikkelingsschade.

Ouders kunnen hun rol als opvoeder niet goed waarmaken door de situatie waarin zij zich bevinden. Zij worden geconfronteerd met verschillende factoren, zoals:

- Een lange periode van onzekerheid.
- Niet in Nederland mogen inburgeren of de taal niet mogen leren, terwijl ze zich wel jarenlang in Nederland moeten redden.
- Kinderen die wel de taal en gebruiken van ons land leren en zich moeten redden in de maatschappij én thuis – dat zijn vaak twee verschillende werelden die steeds verder uiteen lopen.
- Sociaal isolement van de ouders (door de woonsituatie, de vele verhuizingen en het achterlaten van al het bekende in het land van herkomst).
- Anderen die de leefregels van alledag bepalen en hun kind kunnen straffen als hij zich niet aan de regels houdt.
- Geen eigen keuze in de sociale omgeving en anderen die invloed uitoefenen op de kinderen.

Veel ouders kampen met ernstige emotionele problemen. Ze zijn bang en leven onder voortdurende spanning. Sommige gezinnen hebben nare ervaringen achter de rug en

¹⁰⁸ Zie onder meer Hiroto, D., *Locus of control and learned helplessness*. Journal of Experimental Psychology. Vol 102(2) (1974), 187-193; Costello, E.J., *Locus of Control and Depression in Students and Psychiatric Outpatients*. Journal of Clinical Psychology, volume 38 Issue 2(1982), 340-343; Tesiny, P., e.a. *Childhood depression, locus of control, and school achievement*. Journal of Educational Psychology. Vol 72(4) (1980), 506-510.

hebben familieleden verloren. Ze weten niet welk lot hen boven het hoofd hangt. Ouders bespreken hun angst en stressgevoelens vaak in het bijzijn van hun kinderen. Deze gevoelens dragen ze (on)bewust over op hun kinderen. Soms is er sprake van mishandeling (zie onder veiligheid).

Ouders vertellen dat ze door de problemen die ze zelf ervaren niet meer goed in staat zijn hun kinderen te begeleiden. Velen voelen zich daar schuldig over. *'Ik zou het heel goed willen doen voor mijn kinderen, maar ik kan het niet. Ik heb te veel problemen in mijn hoofd.'* (moeder). De kinderen merken op dat er ook ouders zijn die hun kinderen verwaarlozen. Ze zien kleine kinderen die nog heel laat buitenspelen, of voor wie niet goed gezorgd wordt. Veel ouders cijferen zichzelf weg om het voor hun kinderen zo goed mogelijk te doen.

Kinderen merken de spanningen van hun ouders, al was het maar omdat het gezin dicht op elkaar leeft. Een 17-jarig meisje: *'Ik zeg het eerlijk, als je mijn ouders ziet, 24 uur per dag hebben ze ruzie. Dat komt allemaal door de stress.'*

Kinderen hebben het met name over de tijd die ze doorbrengen met hun familie. Een aantal kinderen vertellen dat ze het jammer vinden dat hun ouders niets met ze ondernemen. Als ze al activiteiten ondernemen buiten het azc, dan is het met particuliere organisaties als de Vrolijkheid, of met kerken of bedrijven uit de buurt.

Vrijwel alle *deskundigen* geven aan dat ouders vaak niet goed in staat zijn hun opvoedingstaak uit te voeren. Deskundigen zien daarvoor verschillende oorzaken:

- Beperkende omstandigheden in het azc. Slechts 8% van alle respondenten op de vragenlijsten vindt dat het azc voldoende voorwaarden biedt om het gezinnen mogelijk te maken een normaal (veilig, gezond, stabiel) gezinsleven te leiden.
- Ouders mogen de Nederlandse taal niet leren. Hierdoor zijn ouders niet in staat om de noodzakelijke ondersteuning te geven aan hun kinderen, die via school wél Nederlands leren en in contact komen met de Nederlandse samenleving.
- Ouders verliezen in het azc hun autonomie. Om te kunnen opvoeden hebben ouders enige zelfbeschikking en beslissingsmogelijkheden nodig, maar die ontbreken.
- Culturele verschillen over de opvoedingsverantwoordelijkheid.
- Ouders hebben te veel eigen problemen. Ze worden in beslag genomen door hun eigen problemen. Ouders zijn vaak gedeprimeerd en deze spanningen slaan over op de kinderen.

Uit de *literatuur*¹⁰⁹ komt eveneens naar voren dat ouders hun kinderen in deze situatie niet goed (kunnen) opvoeden, omdat hun eigen (psychische) problemen hen te veel in beslag nemen. Sommige onderzoeken stellen dat ouders de belangen van hun kinderen hierdoor verwaarlozen. Door de opeenstapeling van risicofactoren bij ouders overstijgt de draaglast hun draagkracht. Dat is des te nijpender omdat veel kinderen door de vlucht ook zelf problemen hebben waar zij ondersteuning voor nodig hebben. De problemen in asielzoekersgezinnen verergeren naarmate de periode van onzekerheid langer aanhoudt.

Verstoorde gezinsstructuur

De onderlinge relaties tussen kinderen en ouders wordt verstoord door de situatie.

Door het langdurig in een wachtpositie verkeren en geen zinvolle dagbesteding hebben, wordt het voor ouders steeds moeilijker om zich als opvoeder te gedragen. Ouders hebben moeite om structuur in het gezinsleven aan te brengen, om grenzen te stellen en te bewaken, hun kinderen te stimuleren, gezamenlijk activiteiten te ondernemen, interesse te hebben voor hun kinderen, kinderen te helpen bij hun huiswerk of als ze naar de dokter moeten. Het is lastig voor ouders om hun kinderen te begeleiden in de Nederlandse samenleving: die kennen zij immers zelf niet. Bij het stellen van grenzen

¹⁰⁹ Zie literatuur [3] [5] [8] [10] [12] [17] [25] [26] [27] [30] [31] [32] [34] [38] [48] [53] [56] [59] [60] [61] [67] [70] [73] [75] [82] [85] [87] [88] [92] [96].

moeten opvoeders echter recht doen aan enerzijds de eigen cultuur en anderzijds de Nederlandse cultuur.

Veel ouders brengen de dag al wachtend door, voor de televisie of in bed liggend. Sommige ouders worden ziek. Het machteloze, hulpeloze gedrag van sommige ouders leidt bij hun kinderen tot een verlies van autoriteit van, respect voor en vertrouwen in hun opvoeders. Kinderen voelen zich verloren en geïsoleerd omdat hun traditionele rolmodel ontbreekt.

De *kinderen* merken dat hun ouders (en/of volwassen broers en zussen) passief thuis zitten en neerslachtig zijn. Ze maken zich grote zorgen over hun ouders. Op allerlei terreinen nemen de kinderen de rol van de ouders over. Ze zorgen voor hun jongere broertjes en zusjes, ze tolken voor hun ouders in contacten met arts of advocaat. In die contacten horen de kinderen dingen waarover ze zich vervolgens weer zorgen maken.

Deskundigen signaleren bij veel gezinnen in azc's een verstoorde gezinsstructuur. Daar noemen zij een aantal redenen voor:

- Ouders verliezen hun gezaghebbende positie. Ze zijn afhankelijk, mogen niet werken en hebben soms ook geen mogelijkheid om zelf te koken. Hierdoor kunnen ze niet het goede voorbeeld aan hun kinderen geven.
- Parentificatie. In veel gezinnen nemen de kinderen de ouderrol van hun ouders over. De kinderen leren via school de Nederlandse taal en gebruiken. Zij worden als het ware de poortwachters tussen het gezin en de omringende samenleving, typisch een rol die gewoonlijk bij de ouders ligt. Daarnaast worden kinderen gebruikt als tolk voor hun ouders, ook bij gesprekken waar ze te jong voor zijn. Een programmabegeleider van het COA: *'Je merkt dat kinderen bijna hun ouders opvoeden. Kinderen zeggen: "Je moet dat zo en zo doen, niet zo"'*.
- Kinderen ontgroeien de gezinscultuur. Kinderen leren vaak heel snel de taal en de gewoontes van de Nederlandse samenleving. Ouders maken vaak niet zo'n snelle ontwikkeling door, alleen al omdat zij geen Nederlands mogen leren. Hierdoor komen veel kinderen in een verwarrende tussenpositie.

In de *literatuur*¹¹⁰ wordt de verstoorde gezinsstructuur ook als knelpunt genoemd. De beperkte mogelijkheden voor ouders om een zinvolle dagbesteding op het gebied van studie, werk of recreatie te hebben, worden als ontwrichtende factor genoemd. Ook parentificatie komt aan de orde.

Ontbreken van opvoedingsondersteuning

Ouders worden onvoldoende ondersteund in hun opvoedingstaak, die toch al onder druk staat.

Gezinnen in azc's leven in een sociaal isolement. Ouders kunnen niet gemakkelijk overleggen met andere opvoeders binnen en buiten het azc over de manier waarop ze hun kinderen grootbrengen. Voor jonge kinderen (0-4 jaar) is in de azc's meestal geen opvang voorhanden.

Door het gebrek aan positieve factoren in het leven van de ouders ontbreekt een gezonde basis voor de opvoeding van de kinderen. Ouders verliezen het vertrouwen in de rol die ze als ouder kunnen spelen en voelen zichzelf niet meer in staat om het goede voorbeeld te geven.

Ouders vertellen dat ze graag van een crèche gebruikmaken voor hun jongste kinderen, maar dat deze er niet is of slechts beperkt open is.

¹¹⁰ Zie literatuur [8] [12] [30] [34] [38] [48] [59] [60] [61] [64] [80] [82] [88] [91] [92].

Volgens *deskundigen* is het voor ouders die problemen ervaren bij het opvoeden van hun kinderen, vrijwel onmogelijk om hierbij passende ondersteuning te krijgen. In veel azc's is geen (professionele) kinderopvang voor 0-4 jarigen.

Ouders kunnen nergens terecht met hun opvoedingsproblemen. Ze krijgen niet makkelijk hulp en missen de mogelijkheden en soms de kracht om er zelf naar op zoek te gaan.

Volgens veel deskundigen heeft de reguliere jeugdgezondheidszorg geen inzicht in de ontwikkeling van kinderen in azc's, zodat van die kant initiatieven achterwege blijven.

Ook uit de *literatuur*¹¹¹ komt naar voren dat ouders onvoldoende worden geïnformeerd over en ondersteund in hun opvoedcompetenties.

Het Kinderrechtenverdrag

Ouders zijn volgens het verdrag de eerstverantwoordelijken voor de opvoeding en ontwikkeling van hun kinderen. Daarbij moet het belang van het kind centraal staan. Ouders moeten hun kind passende leiding en begeleiding geven en daarbij rekening houden met zijn capaciteiten, die zich ontwikkelen naarmate hij ouder wordt.

De overheid moet ouders ondersteunen bij het opvoeden, bijvoorbeeld door te zorgen voor jeugd(gezondheids)zorg en kinderopvang. De overheid moet daarnaast sociale en opvoedkundige maatregelen nemen om kinderen te beschermen tegen – onder meer – lichamelijk geweld. Deze rechten staan onder grote druk bij kinderen in asielzoekerscentra. Artikelen 5, 14, 18 en 19 IVRK. Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK.

Samenhang met andere knelpunten

Als ouders hun kind niet adequaat kunnen opvoeden, is de kans groot dat het op allerlei gebieden misgaat met het kind: met vrienden, op school, in de vrije tijd, wat betreft veiligheid. Ook heeft het consequenties voor de (geestelijke) gezondheid van kinderen als ouders zich niet als opvoeder kunnen gedragen en niemand die opvoedingstaak overneemt. Hoe langer deze situatie voortduurt, des te groter is de kans op schade (zie ook het fundamentele knelpunt van de lange duur, p. 50).

Wonen

'Gezinnen wonen hier op één kamer. Deze kamer functioneert als studeerkamer, slaapkamer, huiskamer, keuken en om bezoek te ontvangen.. Het mag duidelijk zijn dat dit op een of andere manier consequenties heeft voor de ontwikkeling van het kind.'

(woonbegeleider van het COA)

Veelvuldig verhuizen

Dit knelpunt is eerder in dit hoofdstuk besproken als fundamenteel knelpunt (zie p. 52)

Krappe huisvesting en gebrek aan privacy

De huisvesting van gezinnen in een te kleine ruimte en het ontbreken van privacy vormt een bedreiging voor de ongestoorde ontwikkeling van kinderen.

In azc's leven gezinnen met opgroeiende kinderen doorgaans in zeer kleine woningen, kamers of caravans. Vaak heeft een gezin slechts één of twee kamers tot zijn beschikking. In veel azc's moeten ouders en kinderen een slaapkamer delen. Kinderen noch ouders kunnen zich terugtrekken in de woonruimte.

Van de 66 *ondervraagde* kinderen zouden er drie niets veranderen aan het azc als ze er de baas zouden zijn. Zij vinden het goed zoals het nu is. Bijna alle kinderen vinden hun woonruimte te klein. Ook vinden ze het vervelend om een (slaap)kamer te moeten delen, meestal met broertjes en zusjes. Dat gaat erg ten koste van hun privacy en rust. Kinderen kunnen niet goed slapen en worden daardoor oververmoeid. Pubermeisjes vinden het lastig om een kamer te delen met hun broers. Kinderen kunnen zich niet terugtrekken om

¹¹¹ Zie literatuur [5] [8] [13] [25] [26] [27] [33] [34] [43] [59] [61] [67] [82] [88] [90] [91].

even alleen te zijn. ‘*De enige plek waar je alleen kunt zijn is de wc*’, vertellen ze. Door het dicht op elkaar leven, ontstaan er spanningen.

Bijna alle *deskundigen* herkennen de huisvesting als een groot knelpunt. Slechts 5% van alle respondenten op de vragenlijst vindt dat kinderen in het azc voldoende privacy hebben. Deze 5% heeft in zijn geheel betrekking op de leeftijdsgroep 0-4 jarigen. Voor kinderen van 4 tot 18 jaar vindt geen enkele respondent dat zij voldoende privacy hebben. Slechts 4% van de respondenten op de vragenlijst vindt dat de woonruimte in het azc voldoet voor het soms langdurige verblijf van gezinnen. Naarmate de kinderen ouder worden, wordt volgens deskundigen de krappe woonruimte en het gebrek aan privacy nijpender.

Een ruime meerderheid van de COA-medewerkers die de vragenlijst invulden (35 van de 42; 83%) noemden de krappe woonruimte en/of het gebrek aan privacy expliciet als knelpunt.

Medewerkers van scholen, de PGA, de Vrolijkheid en andere deskundigen zien zeer negatieve gevolgen van de krappe woonruimte voor de ontwikkeling, de schoolprestaties en de algemene gezondheid van de kinderen als gevolg van onder meer stress en slaapgebrek.

Ook in de *literatuur*¹¹² worden de krappe woonruimte, het delen van (slaap)kamers en het ontbreken van privacy gezien als een risicofactor voor het ontwikkelen van emotionele problemen bij kinderen.

Delen van huisvesting met anderen buiten het gezin

Het delen van de woonruimte of van de bad-, toilet- en kookgelegenheid met (leden van) andere gezinnen levert stress en overlast op en verstoort het gezinsritme. Dit is nadelig voor de ontwikkeling van kinderen.

Gezinnen moeten in een azc ruimtes delen met anderen. Meestal gaat het daarbij om de keuken en was- en toiletgelegenheid die gedeeld moeten worden met andere personen buiten het gezin. Dit leidt tot spanningen door verschillende gewoontes en uiteenlopend gebruik. Verschillen in opvattingen over hygiëne kunnen een bron van problemen zijn.

Soms ook moet de woonruimte zelf gedeeld worden. Als het gezin niet alle (slaap)plaatsen inneemt, worden er alleenstaande mannen of andere gezinsleden bijgeplaatst. Dit levert spanningen op, zeker als de woonsituatie langere tijd duurt. Het gedwongen samenleven met elkaar in een relatief kleine ruimte en onder spanning van de asielsituatie levert stress en overlast op en veroorzaakt een verstoring van het eigen gezinsritme.

Kinderen vinden het naar dat ze hun huis moeten delen met andere families of met alleenstaanden. Het delen van de keuken en de badkamer/wc op de gang vinden ze niet plezierig en onhygiënisch.

Deskundigen noemen de situatie waarin een gezin in een krappe woonruimte moet samenleven met één of meer niet-gezinsleden als een bron van stress en conflicten. Ook wijzen ze op het onveilige gevoel dat vooral meisjes en vrouwen hebben als zij 's nachts over de gang naar een gemeenschappelijke wc of douche moeten.

In de *literatuur*¹¹³ wordt dit knelpunt eveneens veelvuldig genoemd. Het delen van al krappe woonruimte met anderen van verschillende culturele, politieke en religieuze achtergronden en uiteenlopende gewoonten levert ruzies en spanningen op.

¹¹² Zie literatuur [8] [14] [25] [26] [53] [59] [61] [68] [80] [85] [88] [89] [92].

¹¹³ Zie literatuur [34] [43] [61] [68] [80] [85] [88].

Kwaliteit van de woonruimte onvoldoende

De kwaliteit van de woonruimte is ongeschikt voor bewoning door mensen voor een lange periode. Dit levert uiteenlopende problemen op voor de gezondheid en ontwikkeling van kinderen.

De woonruimte waarop asielzoekers zijn aangewezen in de centrale opvang, voldoet niet voor langdurig wonen. Sommige woonruimtes leveren risico's op voor de gezondheid van kinderen en ouders in azc's, bijvoorbeeld omdat er vochtproblemen zijn of omdat er niet goed geventileerd kan worden (zie onder gezondheid). De problemen doen zich sterker gelden naarmate de duur van het verblijf langer is.

Kinderen en ouders vinden de kwaliteit van algemene ruimtes zoals gedeelde wc- en doucheruimtes onvoldoende. Over de woonruimte signaleren ze problemen met vocht, verwarming en kookgelegenheden, waar voor hun gevoel vaak niet adequaat op wordt gereageerd.

Veel *deskundigen* geven aan dat de bouwkundige kwaliteit van de woningen in azc's vaak niet voldoet. Vaak ontbreekt een goede zuurstofvoorziening en zijn de gebouwen onveilig. Ook is er veel geluidsoverlast – vooral 's nachts, wat soms wordt versterkt door de huisregels. Sommige respondenten op de vragenlijsten constateren dat de woonruimtes en woonsituatie van bewoners niet zijn ingericht voor een langer verblijf.

Uit de *literatuur*¹¹⁴ komt een vergelijkbaar beeld naar voren. Er wordt gewezen op zaken als geluidsoverlast en een slecht binnenmilieu.

Geïsoleerde ligging van het azc

Kinderen worden uitgesloten van de samenleving doordat zij geïsoleerd worden gehuisvest in een asielzoekerscentrum. Hun recht op participatie komt in het gedrang en daarmee hun ongestoorde ontwikkeling.

Bewoners van asielzoekerscentra nemen slechts zeer beperkt deel aan de samenleving buiten het azc. Deze sociale uitsluiting doet zich extra voor bij de azc's die ver buiten de bewoonde wereld gesitueerd zijn. Zij liggen vaak midden in het niks. Voor de kinderen in deze azc's is het contact met de Nederlandse samenleving nog lastiger.

Veel *kinderen en ouders* vinden de ligging van sommige azc's buiten de stad of het dorp een probleem. Ze hebben niet gemakkelijk toegang tot (openbaar) vervoer, waardoor het bereiken van school, sport en andere faciliteiten ingewikkeld is. Het ontbreken van een fiets is soms een belemmering om naar een dorp, stad of school te gaan. De grote afstand tussen azc en dorp of stad is extra problematisch in de avond en winter. '*Het azc is ver van het dorp en de dijk is eng, vooral als het donker is.*' (meisje, 14 jaar) Het contact met vrienden wordt eveneens bemoeilijkt door de afgelegen locatie (zie onder recreatie, spel en vrije tijd).

Veel *deskundigen* herkennen de afgelegen ligging van het azc als knelpunt. Kinderen missen hierdoor de diversiteit in sociale contacten die nodig zijn voor een gezonde ontwikkeling. De geïsoleerde ligging en het ontbreken van openbaar vervoer heeft grote consequentie voor het leven van kinderen in een azc, zoals voor school, sportclubs en andere sociale activiteiten.

Deskundigen zien naast praktische oorzaken ook impliciet beleid in de afgelegen ligging van veel azc's ('... voorkomen dat asielzoekers integreren in de Nederlandse samenleving....').

¹¹⁴ Zie literatuur [34] [68] [74] [88].

In de *literatuur*¹¹⁵ wordt gewezen op het minimaliseren van de contacten met de buitenwereld door de geïsoleerde ligging van het azc. Het ontbrekende openbaar vervoer en de wandelroutes naar de bewoonde wereld langs bos, dijk of autoweg worden eveneens als knelpunt genoemd. Uitsluiting op sociaal gebied vormt een bron voor het ontstaan van psychische problemen, zo blijkt uit onderzoek.¹¹⁶

Problematische samenstelling woongroepen

Het op een relatief kleine oppervlakte bij elkaar wonen van bewoners uit verschillende culturele, sociale en religieuze achtergronden en (gezins)samenstellingen, onder stressvolle omstandigheden, levert een gevaar op voor het gevoel van veiligheid en de ontwikkeling van kinderen.

De samenstelling van de groep bewoners van een azc is tamelijk willekeurig en snel wisselend. Hierdoor wonen gezinnen met niet-gezinsleden van verschillende leeftijden, nationaliteiten en achtergronden samen in het azc, in units of op gangen.

Kinderen geven aan dat het samenleven van mensen in een geïsoleerde setting en onder stressvolle omstandigheden, vaak leidt tot problemen. Ze ervaren het als bedreigend dat alleenstaande mannen – vooral 's avonds – lawaai maken. Ze krijgen slaapproblemen door de overlast (zie ook onder veiligheid).

Deskundigen wijzen op de spanningen die het gevolg zijn van deze situatie en die voor een deel worden veroorzaakt door verschillen in gewoonten en in achtergrond. Ook wijzen ze op het feit dat gezinnen wonen tussen groepen alleenstaande mannen met heel andere dagritmes en leefpatronen.

In de *literatuur*¹¹⁷ wordt het knelpunt eveneens onderkend. *'Een asielzoekerscentrum is geen gewone wijk waar verschillende culturen samenwonen. Er is een verhoogde concentratie van problemen: een sterk gebrek aan privacy, de visie op de toekomst is vaak onzeker en vaak negatief.'* De grote mate van etnische diversiteit en het ontbreken van een duidelijk perspectief worden gezien als verwarrend en bedreigend voor asielzoekers.

Het Kinderrechtenverdrag

De woonsituatie van kinderen in asielzoekerscentra is niet in overeenstemming met de eisen die het Kinderrechtenverdrag stelt. De ontwikkeling van kind is in gevaar, het recht op privacy wordt geschonden, evenals het recht op rust en op een veilige omgeving om op te groeien. De gezondheid van kinderen wordt bedreigd en hun recht op onderwijs komt in gevaar. Kinderen kunnen niet participeren in de samenleving. Artikelen 12, 16, 24, 27, 28 en 31 IVRK. Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK.

Samenhang met andere knelpunten

De dagelijkse woonomgeving van kinderen hangt uiteraard nauw samen met tal van andere aspecten van het leven van kinderen, zoals hun gezondheid, sociale contacten, mogelijkheden voor rust en vrije tijdsbesteding, onderwijs en veiligheid.

Recreatie, spel, vrije tijd

'Het wachten op een status veroorzaakt veel stress, maar dat er niets te doen is op het azc veroorzaakt alleen nog maar meer stress.' (meisje, 17 jaar)

Onvoldoende georganiseerde activiteiten buiten schooltijd in het azc

In asielzoekerscentra is weinig te doen voor kinderen. Vooral in de weekenden en vakanties vervelen kinderen zich in hoge mate. Kinderen die in een afgelegen azc wonen, kunnen bovendien niet deelnemen aan activiteiten buiten het centrum.

¹¹⁵ Zie literatuur [43] [68] [88].

¹¹⁶ Zie literatuur [9].

¹¹⁷ Zie literatuur [2] [10] [17] [43] [59] [88].

In ruim de helft van de azc's worden op vooral woensdagmiddagen activiteiten georganiseerd, meestal door de Vrolijkheid. Dit gebeurt nog niet altijd structureel. Evenmin zijn er voor alle leeftijdsgroepen en voor zowel jongens als meisjes activiteiten. In de krappe andere helft van de azc's wordt niets georganiseerd voor kinderen. Het verschilt ook per azc of er in de vakantieperiodes activiteiten zijn voor de kinderen.

Eigen initiatieven van kinderen worden niet ondersteund (door het COA). Ouders worden geacht met hun kinderen dingen te ondernemen, maar zij doen dat meestal niet.

Kinderen vertellen dat ze zich in het azc vaak vervelen en dan gaan 'rondhangen'. Vooral in weekenden en vakanties. Als er activiteiten voor kinderen zijn, zijn deze soms niet structureel, soms te laat op de avond en vaak niet geschikt voor alle leeftijdsgroepen en voor zowel meisjes als jongens. Vooral de oudere kinderen vinden dat er te weinig activiteiten voor ze zijn. *'Er is niets te doen, vooral niet voor kinderen ouder dan 12 jaar. Er is alleen school, eten en slapen'* (meisje, 15 jaar).

Jongeren vinden dat extra lastig omdat ze zien wat hun Nederlandse leeftijdsgenoten allemaal wel kunnen. Als het azc geïsoleerd ligt, is het – door de afstand – onmogelijk om deel te nemen aan activiteiten buiten het azc.

Kinderen signaleren dat de grote mate van verveling bij sommige kinderen tot problemen leidt. Meisje (11): *'Soms lijkt het hier echt levenloos. En dan begin je dingen te doen die niet normaal zijn.'*

Vrijwel alle *deskundigen* geven aan dat er voor kinderen in azc's te weinig wordt georganiseerd buiten de schooltijden. Veel *deskundigen* zien ook dat ouders weinig initiatief nemen. Soms organiseren vrijwilligers iets voor de kinderen en iedereen waardeert dat. Vrijwilligers zijn echter moeilijk te vinden, waardoor de activiteiten soms de noodzakelijke continuïteit missen en als ze wel plaatsvinden, overvol zijn. Een vrijwilliger van de Vrolijkheid: *'Te veel kinderen die allemaal tegelijk iets willen, zorgt veelal voor chaos.'*

De meeste georganiseerde activiteiten zijn voor jongere kinderen. Met name voor de iets oudere kinderen is er heel weinig te doen. Een beveiliging van Trigion: *'De groep 14-16 jarigen valt tussen wal en schip. Ze zijn te oud voor de kleintjes en te jong om de stad in te gaan en ze mogen niet in de recreatieruimte. Die gaan rondhangen, en vervelen zich.'*

Er zijn verschillende redenen waarom het kinderen niet altijd lukt zelf iets te organiseren. Een medewerker van de PGA: *'Zodra kinderen dingen aan het COA moeten vragen, dan doen ze dat vaak niet want: "het COA zegt toch altijd nee".'* Een programma-begeleider van het COA: *'Kinderen komen vaak zelf met goede ideeën (zoals een dansclubje) maar die sneuvelen omdat er geen ouders mee willen werken.'*

In de *literatuur*¹¹⁸ wordt eveneens gewezen op de verveling en het ontbreken van activiteiten in het azc. Hierdoor hebben kinderen geen perspectief en zullen gevoelens van machteloosheid optreden.

Onvoldoende faciliteiten

Binnenshuis is er te weinig speel- en recreatieruimte, voor specifieke leeftijdsgroepen. Dat geldt zowel voor de woonruimte als voor gemeenschappelijke ruimtes. Computerruimtes (voor huiswerk, computerspelletjes en communicatie) zijn zeer beperkt toegankelijk voor kinderen. In de woonruimtes is geen internetverbinding. Sport- of speelmogelijkheden buiten ontbreken of zijn beperkt aanwezig.

Kinderen en spelen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Spelen is essentieel voor de ontwikkeling en gezondheid van kinderen. Sporten, als uitdagende vorm van spelen, is eveneens uiterst belangrijk. Daarnaast is ook rust voor ieder mens essentieel. Door het letterlijk ontbreken van de ruimte hiervoor, kunnen kinderen zich niet terugtrekken en tot rust komen.

¹¹⁸ Zie literatuur [2] [8] [30] [34] [43] [48] [53] [59] [61] [67] [88] [91] [92].

Gebrek aan geld bij leidt er bij veel gezinnen toe dat asielzoekerskinderen niet mee kunnen doen aan sociale- en sportactiviteiten.¹¹⁹ Deze drempel wordt nog verhoogd doordat ouders de mogelijkheden niet kennen en zich niet goed verstaanbaar kunnen maken in het Nederlands.

Uit de verhalen van *kinderen* komt naar voren dat ze in het azc binnen noch buiten veel mogelijkheden hebben voor recreatie, spel en vrije tijd. Gewoon buitenspelen in het azc is vaak minder vanzelfsprekend dan het lijkt. *'Niemand speelt meer buiten want er zijn te veel regels. En als je die overtreedt krijg je ook een boete. Er is ook niets leuks te doen op het azc.'* (jongen, 9 jaar).

Binnen spelen is lastig in verband met het ruimtegebrek in de woningen. Van de gangen worden kinderen weggestuurd omdat ze te veel lawaai maken of in verband met brandweervoorschriften.

Jongeren hebben geen vaste plek waar ze 's middags, 's avonds of in het weekend terecht kunnen. Ze hangen rond, worden naar binnen gestuurd, maar vinden daar evenmin ruimte.

Kinderen in sommige azc's noemen de sportfaciliteiten onvoldoende. Dat geldt ook voor de mogelijkheden om in het Open Leercentrum te computeren (zie knelpunten onderwijs).

Bijna alle *deskundigen* geven aan dat het voor veel kinderen niet mogelijk is om in hun vrije tijd zelf iets te organiseren of te ondernemen. Hiervoor noemen zij verschillende oorzaken. Van de respondenten van de vragenlijsten antwoordt 95% dat kinderen in de eigen woning geen ruimte hebben om te spelen. Volgens 30% kunnen kinderen wel elders in het azc binnen spelen. Volgens 35% van de COA-medewerkers hebben de kinderen dan de beschikking over bij de leeftijd passend speelgoed. Van de andere groepen respondenten vindt niemand dat.

Veel deskundigen signaleren dat kinderen onvoldoende toegang hebben tot een computer met internet. In veel azc's is wel een Open Leer Centrum met computers, maar dat is vaak bezet door volwassenen op tijden dat kinderen er gebruik van willen maken of gesloten bij gebrek aan begeleidend vrijwilligers.

In de meeste azc's is volgens de deskundigen ruime gelegenheid om buiten te spelen. Volgens 59% van de respondenten zijn er voldoende speelgoed en speeltoestellen, waarbij de COA-medewerkers met 78% gemiddeld aanzienlijk positiever zijn dan de andere groepen respondenten.

Vooraf voor jongeren is het moeilijk om zelf iets te organiseren in het azc. Een programmabegeleider van het COA; *'Er is geen jeugdhonk of plaats waar kinderen samenkomen.'*

Het is voor kinderen in een azc's in de praktijk maar beperkt mogelijk om buiten het azc aan georganiseerde sport en recreatie mee te doen. Deskundigen wijten dit voor een belangrijk deel aan het beperkte initiatief van veel ouders. Daarnaast noemen zij de geïsoleerde ligging van veel azc's en geldgebrek bij de ouders als redenen.¹²⁰

In de *literatuur*¹²¹ wordt geldgebrek als knelpunt om aan activiteiten mee te doen, veelvuldig genoemd. Daarnaast wordt gewezen op het ontbreken van speelgoed, speelruimte en speelmogelijkheden. Eveneens ontbreken faciliteiten om rust te vinden.

¹¹⁹ Dat geldt niet alleen voor kinderen in asielzoekerscentra, zo blijkt uit een recent SCP-onderzoek: Zie literatuur [55]. Hieruit blijkt dat het percentage arme kinderen dat nergens aan deelneemt, twee keer zo hoog is als dat van niet-arme kinderen. Bij arme kinderen die nergens aan meedoen spelen financiële redenen drie keer zo vaak een rol als bij niet-arme kinderen: 48% tegenover 16%.

¹²⁰ Zo kan het systeem van jaarcontributies een obstakel vormen om lid te worden van een (sport)club buiten het azc. Kinderen komen na een gedwongen verhuizing vaak halverwege het contributiejaar aan in een nieuw azc en weten niet hoe lang ze daar zullen blijven.

¹²¹ Zie literatuur [2] [10] [25] [28] [30] [34] [59] [60] [61] [67] [68] [70] [85] [88] [89] [91] [92].

Onvoldoende mogelijkheden voor sociale contacten

Het aangaan en onderhouden van sociale contacten is voor kinderen in een azc om uiteenlopende redenen lastiger dan voor leeftijdsgenoten.

Het aangaan en onderhouden van contacten met leeftijdsgenoten buiten het azc gaat asielzoekerskinderen vaak moeilijk af. De oorzaken daarvoor zijn divers:

- Vele verhuizingen: vriendschappen worden afgebroken, kinderen moeten steeds opnieuw vriendschappen opbouwen en veel kinderen haken na een aantal verhuizingen af.
- Woonsituatie: kinderen nemen geen leeftijdsgenoten mee naar hun azc-huis, omdat ze er geen ruimte en privacy hebben om zich thuis met vrienden terug te trekken, omdat ze zich schamen dat ze in een azc wonen of omdat het azc ver van de bewoonde wereld af ligt.
- Weinig buitenschoolse ontmoetingen: kinderen in azc's doen weinig mee aan buitenschoolse activiteiten waardoor ze weinig leeftijdsgenoten ontmoeten en moeilijk contacten kunnen onderhouden.
- Beperkt internet: kinderen kunnen niet voldoende gebruik maken van moderne communicatiemiddelen via internet (MSN, Hyves, email). Hierdoor worden ze uitgesloten van een belangrijke vorm van communicatie (onder jeugd). Ook is het daardoor lastiger om contacten te onderhouden met vrienden in azc's waar ze eerder woonden (in verband met de vele verhuizingen).
- Beperkte financiële middelen: kinderen die in een azc opgroeien hebben een beperkt budget, waardoor sommige activiteiten – met name in de puberleeftijd – te duur zijn (bioscoopbezoek, uitgaan, eten).
- Uitzonderingspositie: veel kinderen in het azc voelen zich 'anders' doordat ze (nog) geen verblijfsstatus hebben. Op grond van het feit dat ze asielzoekerskind zijn, kunnen ze aan sommige activiteiten niet meedoen (bijvoorbeeld schoolreisjes naar het buitenland, bijbaantje). Dat kan kinderen het gevoel geven dat ze er niet bij horen en een minderwaardige positie innemen in de samenleving.
- Discriminatie: soms worden kinderen gediscrimineerd, door leeftijdsgenoten of door anderen.

Vaak trekken kinderen wel op met de kinderen die ze in het azc kennen. Toch verloopt ook dat niet altijd probleemloos. Naast enkele van de hierboven beschreven oorzaken (verhuizingen, woonsituatie, financiële middelen, discriminatie) speelt daarbij een rol:

- Wisselingen bewoners: het karakter van het azc brengt met zich mee dat er voortdurend wisselingen zijn van bewoners.
- Verschillende achtergronden: in een azc wonen mensen met uiteenlopende achtergronden bijeen. Dat leidt soms tot spanningen, ook tussen kinderen onderling. Sommige achtergronden gaan (van oudsher) niet goed samen.

Voor het participeren van kinderen in de samenleving, bijvoorbeeld via spel of hobby, gelden de volgende obstakels:

- De locatie van het azc en het ontbreken van adequaat vervoer: deelname aan (sport)clubs is onmogelijk doordat de reistijd tussen school en azc zoveel tijd in beslag neemt dat vrije tijd in gedrang komt.
- Het ontbreken van informatie over (financiële) mogelijkheden voor sport- en hobbybeoefening.
- Passiviteit, gebrek aan kennis en stimulans bij ouders.
- Kinderen moeten na school tolken voor hun ouders (school, arts, instanties).

Veel *kinderen* vertellen dat ze zich schamen voor het feit dat ze in een asielzoekerscentrum wonen. Ze vertellen er liever niet over tegen kinderen buiten het azc en nemen om die reden ook geen vrienden mee naar het azc. Degenen die dat wel willen, zien obstakels. Zo is er geen (recreatie)ruimte waar ze hun vrienden van buiten het azc mee naar toe kunnen nemen en in de woning is geen plaats. Sommige kinderen van buiten het

azc mogen van hun ouders niet in het azc op bezoek. En vaak is het azc zo ver weg dat het meebrengen van vrienden onmogelijk is. Soms komen asielzoekerskinderen wel thuis bij Nederlandse klasgenoten. Sommige kinderen vertellen dat ze geen nieuwe vriendschappen meer aangaan omdat ze waarschijnlijk toch weer moeten verhuizen (zie het fundamentele knelpunt veelvuldig verhuizen, p. 52).

Deskundigen vinden dat kinderen, en vooral jongeren in azc's te weinig mogelijkheden hebben om sociale contacten te leggen en te onderhouden. Ze noemen als belangrijke oorzaak hiervan de woonsituatie. Jongeren hebben volgens 91% van alle respondenten op de vragenlijsten ook elders in het azc geen plek om zich met leeftijdsgenoten terug te trekken.

Er komen weinig Nederlandse kinderen in het azc. Dat heeft ook met schaamte van de kinderen voor hun situatie te maken. Ook buiten het azc is het voor jongeren vaak moeilijk om iets te ondernemen met leeftijdsgenoten. Een medewerker van de PGA: *'Er is veel verveling onder 12-plussers, met name meisjes. Meisjes mogen niet ver van huis, want dat is gevaarlijk. Maar het dichtstbijzijnde dorp ligt op ruim 5 kilometer afstand.'*

Veel deskundigen constateren dat kinderen die in een azc wonen moeite hebben met vriendschappen vanwege het veelvuldige verhuizen. Een directeur van een basisschool: *'Vriendschappen worden wel gesloten maar niet onderhouden door de vele wisselingen.'*

In de literatuur¹²² wordt veel aandacht besteed aan dit knelpunt. *'Asielzoekerskinderen worden beperkt in hun sociale contacten met leeftijdsgenoten door de situatie waarin zij opgroeien.'* Dit gebrek aan contacten belemmert hun integratie. Ook in dit kader wordt gewezen op de vele verhuizingen waardoor het kinderen moeilijk wordt gemaakt om sociale contacten te onderhouden en vriendschappen aan te gaan. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het schaamtegevoel dat sommige kinderen over hun situatie hebben. Dat kan leiden tot sociale isolatie. De afgelegen ligging van azc's versterkt dat. Asielzoekerskinderen hebben weinig of geen beschikking over internet, waardoor ze niet op die wijze met andere kinderen kunnen communiceren. Sociale isolatie levert een risico op voor de ontwikkeling van het kind. Onderzoek wijst uit dat een gebrek aan contacten met andere kinderen de kans op het ontstaan van psychische problemen vergroot.

Het Kinderrechtenverdrag

Het verdrag stelt dat kinderen recht hebben op rust en vrije tijd. Recht om te spelen en om mee te doen aan recreatieve activiteiten op een manier die bij hun leeftijd past. Recht om volledig deel te nemen aan kunst en cultuur. Het verdrag is stellig op dit punt en spreekt de overheid erop aan om te zorgen dat alle kinderen hier gebruik van kunnen maken. Vanuit de achterliggende visie van het verdrag – recht doen aan de essentie van het kind-zijn – is spelen een heel belangrijk recht. In de azc-situatie staan deze rechten ernstig onder druk. Dat levert een bedreiging op voor de ontwikkeling van deze kinderen. Artikelen 15, 27, 31 IVRK. Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK.

Samenhang met andere knelpunten

Dit aspect van het leven van kinderen hangt nauw samen met andere leefgebieden, zoals met hun gezondheid en met onderwijs. Uit de knelpunten blijkt dat recreatie, spel en vrije tijd ook sterk verband houden met de woonsituatie, met het gezin waarin kinderen opgroeien en met de financiële situatie. Het al dan niet kunnen recreëren, spelen en rusten zegt iets over het recht op participatie van kinderen, dus houdt ook daar een reeks verband mee.

¹²² Zie literatuur [8] [10] [15] [20] [23] [25] [26] [27] [30] [34] [43] [53] [59] [60] [61] [67] [74] [78] [79] [80] [88] [96].

Onderwijs

'Goed mijn best doen op school is voor mij het allerbelangrijkste.' (jongen, 15 jaar)

Continuïteit in het onderwijs

Leerplichtige kinderen in asielzoekerscentra krijgen regelmatig langere periodes geen onderwijs. Als gevolg van de vele verhuizingen moeten kinderen regelmatig van school wisselen.

Er zijn verschillende redenen waarom kinderen in asielzoekerscentra het periodes zonder onderwijs moeten stellen. Soms komt dat omdat er op het terrein van het azc geen school is. Soms is er ook geen school in de buurt. Veel vaker is er wel een school in de buurt, maar is er geen plaats voor het kind. Sommige scholen lijken terughoudend bij het plaatsen van de kinderen. Kinderen die zich na de peildatum van 1 oktober aanmelden, tellen niet meer mee in de budgettering. Voor hen krijgt de school geen geld.

Een andere oorzaak voor het missen van school ligt in de vele verhuizingen van de kinderen (zie fundamentele knelpunt van vele verhuizingen, p. 52). Dit gebeurt vaak en meestal onverwacht. Iedere keer ontstaan er problemen bij het plaatsen van het kind op een nieuwe school. Daarna duurt het vaak nog enige tijd voordat praktische zaken zoals schoolboeken en vervoer geregeld zijn. Ouders zijn vaak niet in staat om kosten voor te schieten.

Zowel *kinderen* en *ouders*, als *deskundigen* onderkennen dit knelpunt. Het veranderen van school door verhuizingen midden in het schooljaar of zelfs midden in examenperiodes, verstoort volgens veel deskundigen de normale ontwikkeling van leerlingen op een ernstige manier.

Ook in de *literatuur*¹²³ wordt gewezen op problemen rond continuïteit. Onderzoeken wijzen daarbij specifiek op de schade die kinderen op onderwijsgebied oplopen door de vele wisselingen. Daarnaast signaleren ze risico's rond de taalontwikkeling, sociale ontwikkeling en aansluiting op het juiste schoolniveau.

Locatie van de school veroorzaakt problemen

De schoolsituatie kan sterk verschillen per azc. Soms heeft het centrum een basisschool of een ISK op het eigen terrein. Soms is dat niet zo en dan zijn de kinderen afhankelijk van het onderwijsaanbod in de omgeving.

Of *kinderen* het liefst naar een azc-school of een reguliere school gaan, hangt af van verschillende factoren, zoals hun leeftijd en de duur van hun verblijf in Nederland. Jongere kinderen die nog niet zo lang in Nederland zijn, vinden een school op het terrein veilig en vertrouwd. Andere kinderen vinden het juist moeilijk op de azc-school, omdat ze het gevoel hebben dat ze te weinig worden uitgedaagd en dat ze de Nederlandse taal niet goed leren of zelfs verleren. Veel kinderen en ouders verkeren in de veronderstelling dat ze niet zelf mogen kiezen naar welke school een kind gaat.

Kinderen die naar een reguliere school buiten het azc gaan, noemen soms problemen rond het contact leggen met Nederlandse kinderen. Sommigen worden gepest. Ook noemen ze de afstand tussen de school en het azc soms als probleem.

Veel *deskundigen* noemen het gebrek aan kwaliteit van het onderwijs op een azc-school. Door de samenstelling van de klassen en de voortdurende wisseling daarvan krijgen veel kinderen les beneden hun niveau en is er te weinig uitdaging. De kinderen komen op school niet in contact met Nederlandse kinderen waardoor hun taalontwikkeling achterblijft. Ook buiten schooltijd zijn er, vanwege de vaak afgelegen ligging van het azc, weinig

¹²³ Zie literatuur [34] [60] [79] [80] [85] [88] [96].

contacten met de Nederlandse samenleving en haar cultuur. Deskundigen herkennen dit vooral voor de oudere basisschoolkinderen als een knelpunt in hun ontwikkeling.

Vrijwel alle respondenten op de vragenlijsten vinden dat een azc-school een nadelige invloed heeft op de ontwikkeling van oudere kinderen en kinderen die langdurig in een azc verblijven. Alleen voor jongere kinderen die kort in een azc verblijven oordelen respondenten neutraal.

Voor deze jonge kinderen waarderen ze een azc-school boven een reguliere school vanwege het gevoel van veiligheid en de bekendheid met de situatie van deze kinderen.

Voor de kinderen die naar reguliere scholen buiten het azc gaan, zien deskundigen de afstand tussen school en azc als een knelpunt. Kinderen zijn daardoor afhankelijk van georganiseerd vervoer. Respondenten op de vragenlijsten oordelen neutraal op de aanwezigheid van dit vervoer, waarbij COA-medewerkers iets positiever zijn dan de andere groepen respondenten. Over de kwaliteit van het vervoer oordelen deskundigen negatiever. De vervoersmogelijkheden sluiten vaak onvoldoende aan bij de wensen en mogelijkheden van de kinderen. Deskundigen beoordelen de ongebeide busreizen van soms wel een uur voor kleinere kinderen als onveilig. Door de grote afstand kunnen kinderen niet (optimaal) gebruik maken van de mogelijkheden op school, bijvoorbeeld als de kinderen buiten schooltijd in groepen moeten samenwerken, of voor internetgebruik. Daarnaast geven deskundigen aan dat asielzoekerskinderen een reguliere school soms als onveilig beschouwen.

In de *literatuur*¹²⁴ wijzen onderzoeken op het ontstaan van ongelijkheid en het verhinderen van integratie door het bieden van afzonderlijk onderwijs. Dit leidt tot taalproblemen en gedragsproblemen.

Onvoldoende faciliteiten

Kinderen hebben in het azc doorgaans geen mogelijkheden om rustig hun huiswerk te maken in de woonruimte of in een gemeenschappelijke ruimte. Ook ontbreekt de gelegenheid voor kinderen om voldoende gebruik te maken van internet. De begeleiding van de kinderen vanuit school is onvoldoende.

Kinderen in de bovenbouw van de basisschool en op de middelbare school hebben internet nodig voor school.¹²⁵ Voor hun schoolwerk, maar ook om te zien of lessen uitvallen en voor communicatie met medeleerlingen en leraren. Kinderen in asielzoekerscentra hebben slechts zeer beperkt toegang tot internet.

Kinderen noemen vrijwel allemaal het gebrek aan een (rustige) ruimte om hun huiswerk te kunnen maken. Ze proberen dit in de woonruimte te doen, maar hebben last van het lawaai van ouders, broertjes en zusjes en televisie.

Het ontbreken van internetfaciliteiten vormt voor veel kinderen in het azc een obstakel voor het goed kunnen volgen van onderwijs. Op school kunnen kinderen na schooltijd vaak geen huiswerk maken en gebruikmaken van computers, omdat de school dan dicht gaat. In het azc hebben kinderen weinig gelegenheid om een computer met internet te gebruiken. De computerruimtes zijn zeer beperkt toegankelijk voor kinderen en gesloten in het weekend. Bovendien is het er vaak onrustig. In de woon-units ontbreekt een internetverbinding.

Van de *deskundigen* die de vragenlijsten invulden, vindt 85% dat schoolgaande kinderen in het azc geen enkele mogelijkheid hebben om ergens rustig huiswerk te maken. *‘Met de hele familie in een kleine kamer en de televisie aan op het bovenste matras van een stapelbed zeker rustig huiswerk maken? Wat denkt u wel?’* (respondent).

¹²⁴ Zie literatuur [21] [67] [74] [88].

¹²⁵ In Nederland heeft 91% van de huishoudens een internetverbinding (bron: CBS, april 2009). Van de bevolking van 15 jaar en ouder is 82% online (bron: comScore, 2008). Rond de 1,5 miljoen mensen hebben mobiel internet (CBS).

Vrijwel alle deskundigen zien hierin een ernstig knelpunt in de ontwikkeling van kinderen.

Over de internetmogelijkheden zijn de deskundigen het ook eens met de kinderen: die ontbreken. Deskundigen zien ook hierin een groot knelpunt voor de schoolontwikkeling van kinderen.

De deskundigen wijzen daarnaast op de behoefte aan begeleiding van de kinderen, ook als het gaat om praktische zaken als keuzes van schoolactiviteiten en lespakketten. Bij reguliere scholen signaleren ze terughoudendheid bij de begeleiding en het contact zoeken met de ouders. Respondenten op de vragenlijsten geven een verontrustend beeld. Men vindt niet dat de kinderen in het onderwijs voldoende ondersteuning krijgen. Op de vraag of er voldoende leermiddelen aanwezig zijn, is de gemiddelde reactie neutraal: COA-medewerkers vinden dat er voldoende leermiddelen zijn, maar medewerkers van scholen reageren negatief tot zeer negatief.

Deskundigen noemen verder als knelpunt het ontbreken van een leerlingvolgsysteem voor kinderen in azc's. Bij iedere verhuizing krijgt de leerling een nieuw onderwijsnummer zodat vrijwel nooit zicht op historische gegevens kan worden opgebouwd.

In de *literatuur*¹²⁶ wijst men eveneens op de woonsituatie en het ontbreken van een eigen kamer, computer, printer en internetverbinding en op het ontbreken van begeleiding. Dit vormt beperkingen voor het volgen van onderwijs.

Onvoldoende ouderlijke ondersteuning

Ouders zijn vaak niet in staat om hun kinderen te ondersteunen bij het volgen van onderwijs. Ze kunnen bijvoorbeeld niet helpen bij huiswerk, hebben onvoldoende informatie over de werking van het schoolsysteem, spreken de Nederlandse taal niet of kunnen geen schoolformulieren invullen.

Het Nederlandse onderwijsstelsel gaat ervan uit dat ouders van leerlingen op een bepaalde manier ondersteunen. Dat is lastig voor ouders van kinderen die in een azc opgroeien. Dat kan verschillende oorzaken hebben: sommige ouders zijn teveel met hun eigen problemen bezig, ze kunnen hun kinderen niet met de leerstof helpen en komen moeilijk in contact met school. Ook de verschillende culturele achtergronden en visies op onderwijs, alsmede het feit dat ouders zelf geen ondersteuning krijgen spelen een rol. Leerkrachten kunnen het idee krijgen dat de ouders zich niet betrokken voelen bij het onderwijs aan hun kind. Dat kan zijn weerslag hebben op de manier waarop de leerkracht het kind bejagent.

Kinderen zouden graag meer hulp krijgen bij dingen die ze op school moeilijk vinden. Vaak kunnen ouders die niet geven.

Deskundigen constateren dat sommige ouders hun kind onvoldoende kunnen ondersteunen door de situatie waarin ze zich bevinden. Het langdurig wachten en de soms traumatische ervaringen maken sommige ouders depressief. Daarnaast zijn ouders vaak inhoudelijk niet in staat om hun schoolgaande kinderen met bijvoorbeeld huiswerk te helpen, omdat zij de boeken niet kunnen lezen en meestal vroeger zelf ander onderwijs hebben gevolgd. De ouders die zich zeer betrokken voelen bij de school van hun kinderen kunnen dat vaak niet tot uiting brengen door onbekendheid met het Nederlandse onderwijsstelsel of door de taalbarrière.

Deskundigen wijzen ook op culturele achtergronden die een drempel kunnen vormen. Sommige ouders vinden dat docenten en de schoolleiding verantwoordelijk zijn voor de schoolactiviteiten van de kinderen. Sommige ouders verwachten dat de school hun kinderen streng aanpakt, respect bijbrengt en zorgt voor goede schoolprestaties. Het Nederlandse schoolsysteem stuurt echter aan op mondigheid en zelfstandigheid van leerlingen.

¹²⁶ Zie literatuur [2] [8] [23] [34] [49] [59] [67] [68] [88].

Ouders worden onvoldoende ondersteund vanuit de school. Het COA voelt zich niet verantwoordelijk voor het ondersteunen van de ouders bij het begeleiden van hun schoolgaande kinderen.

Onvoldoende kwaliteit van het onderwijs en achterblijvende schoolresultaten

De schoolresultaten van kinderen blijven achter bij hun capaciteiten. Sommige kinderen lopen een onderwijsachterstand op.

Veel kinderen hebben in het land van herkomst langere of kortere tijd geen onderwijs kunnen volgen door de omstandigheden aldaar. Dat levert hen bij aankomst in Nederland vaak per definitie een onderwijsachterstand op vergeleken met leeftijdsgenoten. Het onderwijs hier sluit vaak niet aan bij dat wat kinderen in het land van herkomst geleerd hebben. De taal vormt nog een extra moeilijkheid. Die uitgangspositie maakt de aansluiting met het Nederlandse onderwijssysteem voor veel kinderen lastig.

Toch weten veel kinderen zich ondanks deze startproblemen relatief snel in te werken in het schoolsysteem. Ze worden door leerkrachten doorgaans als ijverig en intelligent gezien. De redenen waarom hun schoolresultaten toch soms achterblijven houden vaak rechtstreeks verband met het leven in een azc. Sommige aspecten zijn al eerder aan bod gekomen:

- Slaapgebrek door huisvesting.
- Verhuizingen waardoor kinderen zich steeds opnieuw moeten aanpassen aan nieuwe leraren, schoolsystemen en vriendjes en waardoor kinderen periodes school missen.
- Kinderen die voor hun ouders moeten tolken onder schooltijd en schooluren missen.
- Onvoldoende gelegenheid om huiswerk te maken in azc.
- Kwalitatief slecht eten.
- Onzekerheid rond toekomst en status maakt motivatie moeilijk.
- Locatie van azc.
- Concentratieproblemen door ervaringen voor, tijdens en na de vlucht.
- Problemen rond situatie worden onvoldoende onderkend door school.
- Onvoldoende kennis en instrumenten om specifieke problemen bij kinderen te diagnosticeren en te behandelen.

De meeste *kinderen* gaan graag naar school. Het geeft ze de mogelijkheid de toekomst in eigen hand te nemen, het brengt ze in contact met de Nederlandse samenleving en het geeft structuur aan de dag. Ze zien de vakanties als een vervelende tijd, omdat ze zich dan vervelen.

Kinderen vinden school erg belangrijk. Een deel van de kinderen noemt het de grootste afleiding van het leven in een azc. Anderen stellen zich ten doel om zoveel mogelijk te leren en een toekomst op te bouwen en daar biedt de school hen mogelijkheden voor.

Deskundigen vinden dat kinderen in asielzoekerscentra vaak zeer gemotiveerd zijn om goed onderwijs te volgen. Ze zien echter een aantal redenen voor een achterblijvend resultaat bij de mogelijkheden van individuele kinderen. Zo noemen ze dat de azc-scholen lagere eisen aan de kinderen stellen dan reguliere basisscholen. Daarnaast signaleren ze dat de kinderen vaak school missen, onder meer omdat ze onder schooltijd moeten tolken voor hun ouders. Kinderen blijven dan thuis en kunnen vaak de rest van de dag niet naar school omdat het vervoer hier niet op is afgestemd.

In de *literatuur*¹²⁷ komen verschillende aspecten naar voren. De langdurige onzekerheid over het al dan niet verkrijgen van een verblijfsvergunning en de vele verhuizingen hebben een negatieve invloed op de schoolprestaties. Daarnaast wordt de taalontwikkeling als risico ervaren. Uit onderzoek blijkt dat scholing een beschermende werking kan hebben ten aanzien van het ontwikkelen van emotionele problemen.

¹²⁷ Zie literatuur [4] [23] [24] [34] [48] [54] [59] [80] [88] [90].

Geldgebrek en onbekendheid met de regelgeving

In de praktijk leveren de combinatie van een tekort aan geld bij gezinnen voor schoolactiviteiten en onbekendheid met de bestaande regelingen een knelpunt op.

Kinderen noemen dat ze bepaalde activiteiten van school, zoals schoolreisjes, niet kunnen doen. 'Ik had een kamp van school en heb het COA gevraagd of ze geld wilden geven om mee te kunnen, maar dat is geweigerd.' (jongen, 15 jaar)

In de meeste gevallen worden schoolkosten wel vergoed, maar moeten ouders deze eerst voorschieten. Dat is voor gezinnen met weinig geld vaak een probleem. Bovendien zijn veel regelingen onbekend.

Deskundigen zijn het over de financiële kant van onderwijs aan asielzoekerskinderen bijna allemaal eens: het hoeft geen probleem te zijn, maar is het vaak wel. Vrijwel voor alles bestaat een regeling. Zo verstrekt het COA geld, is het vervoer in principe geregeld en krijgt de school bedragen voor schoolreisjes, verjaardagen en eventueel Sinterklaas. Er is geld voor boeken en andere leermiddelen. Toch zijn er op praktisch niveau vaak hinderenissen. Zo geeft het COA geen vergoeding als de school op minder dan tien kilometer afstand van het azc ligt. Als het gezin zelf geen geld voor een fiets heeft, terwijl de weg naar school te lang of te gevaarlijk is om te lopen kan dat een probleem opleveren. Ook is er, op het moment dat dat nodig is, geen geld voor schoolreisjes of andere extra schoolactiviteiten.

Deskundigen zien echter in de onbekendheid met de regelingen een groter knelpunt. Veel ouders en scholen hebben onvoldoende overzicht van de financiële regelingen voor asielzoekerskinderen. Veel van de regelingen verschillen per gemeente en veranderen van tijd tot tijd. Bovendien zijn sommige regelingen niet toegespitst op de situatie van de leerling. Ze houden onvoldoende rekening met leerlingen die gedurende het schooljaar moeten verhuizen.

De meeste ouders missen de financiële mogelijkheden om schoolkosten voor te schieten.

Hierdoor missen veel schoolgaande kinderen soms langdurig de noodzakelijke schoolspullen en kunnen zij in de praktijk niet altijd deelnemen aan bijzondere schoolactiviteiten.

Geldgebrek wordt ook in de *literatuur*¹²⁸ genoemd.

Onvoldoende onderwijsmogelijkheden na 18^e jaar

De schoolse ontwikkeling van leerlingen die in een asielzoekerscentrum wonen, wordt stopgezet bij 18 jaar. Na hun 18^e verjaardag mogen deze jongeren geen vervolgopleiding starten.

De *kinderen* die we spraken, noemden dit punt niet.

Deskundigen zien het als een belangrijk knelpunt dat asielzoekerskinderen geen vervolgopleiding mogen starten als zij 18 jaar of ouder zijn. Deze jongeren vallen vaak geheel onvoorbereid in een gat en het vooruitzicht daarop is ook voor jongere kinderen demotiverend.

In de *literatuur*¹²⁹ komt naar voren dat jongeren die op hun 18^e moesten stoppen met onderwijs zich daardoor machteloos en buitengesloten voelden.

Het Kinderrechtenverdrag

Het onderwijs aan kinderen in asielzoekerscentra voldoet niet op alle punten aan het Kinderrechtenverdrag. Kinderen gaan uiteindelijk wel naar school en de overheid zorgt voor (gratis) onderwijs. De ondersteuning van kinderen zou echter beter moeten worden

¹²⁸ Zie literatuur [30] [80].

¹²⁹ Zie literatuur [60] [80].

om te voldoen aan het verdrag. Door de verhuizingen wordt de schoolse ontwikkeling van kinderen bedreigd.

Bovendien is de vraag of het onderwijs aan asielzoekerskinderen voldoende gericht is op ontplooiing, respect voor mensenrechten, eerbied voor ouders en eigen taal en cultuur, voorbereiden op een zelfstandig bestaan en eerbied voor het milieu. Artikelen 28, 29, 30 IVRK. Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK.

In andere mensenrechtenverdragen is het recht op onderwijs voor iedereen sterk verankerd en niet gekoppeld aan leeftijd.¹³⁰

Samenhang met andere knelpunten

De onderwijssituatie van kinderen die in een asielzoekerscentrum opgroeien, hangt nauw samen met hun gezins- en woonsituatie, met hun gezondheid, hun mogelijkheden voor rust, recreatie en vrije tijd en met de financiële situatie.

Gezondheid

'Ik denk dat je voor asielzoekerskinderen lagere normen gaat hanteren, dat je dingen normaal gaat vinden die niet normaal zijn.' (jeugdarts).

Slechte gezondheid

De omstandigheden waaronder kinderen in asielzoekerscentra opgroeien, hebben invloed op hun gezondheid en vormen daar een bedreiging voor.

Er zijn verschillende factoren die maken dat het stressniveau van kinderen in azc's zo hoog kan worden dat het nadelig is voor hun gezondheid:

- De vluchthistorie van het kind.
- In Nederland moeten de kinderen zich aanpassen aan een nieuwe cultuur.
- Gezinnen verkeren in langdurige onzekerheid door de lange asielprocedure.
- De huisvestings- en gezinssituatie.
- Kinderen moeten regelmatig verhuizen en hun vriendschappen opbreken.

Veel ouders en kinderen kampen met psychische en lichamelijke problemen.

Daarnaast leidt de kwaliteit van de woonruimtes in sommige azc's tot gezondheidsproblemen als astma, onder andere door vochtproblemen en gebrekkige ventilatie. Het gezamenlijk delen van ruimtes leidt vaak tot onhygiënische situaties (zie wonen).

Kinderen vertellen dat ze slecht kunnen slapen en daardoor moe zijn. Dat heeft alles te maken met de krappe huisvesting en lawaai veroorzaakt door andere bewoners. Ouders signaleren onhygiënische voorzieningen zoals toiletten, douches en gangen die hun kinderen ziek maken.

Veel kinderen noemen slaapproblemen, hoofd- en buikpijn, stress en nervositeit door de situatie waarin ze leven. Ze praten hier niet of nauwelijks over met hun ouders omdat die zelf problemen hebben. De meeste kinderen zijn zeer bezorgd over hun ouders, omdat ze merken dat zij vaak thuis zitten en zich niet goed voelen.

Volgens *deskundigen* is de woonsituatie in een azc vaak slecht voor de gezondheid van kinderen. Ze wijzen op de slechte hygiëne in de gemeenschappelijke keukens, douches en toiletten. Dunne muren tussen de woningen en vochtproblemen leiden tot slaapgebrek en gezondheidsklachten. Veel kinderen hebben volgens deskundigen last van stress. Ook krijgen kinderen gezondheidsproblemen door de situatie in het azc, omdat zij het gevoel hebben nergens bij te horen.

¹³⁰ Zoals in artikel 26 van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens, artikel 2 van het Eerste Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en artikel 13 van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten.

Van de respondenten van scholen¹³¹ vindt *niemand* dat:

- Kinderen zich in het azc op een gezonde manier kunnen ontwikkelen.
- Kinderen iedere dag gezond en afwisselend eten krijgen.
- Kinderen voldoende structuur in hun dag hebben.
- Kinderen op een gezonde manier met hun emoties en met leeftijdsgenoten leren omgaan.

De Artsen Jeugdgezondheidszorg Nederland (AJN) maken zich al langer zorgen over de gezondheid en ontwikkeling van asielzoekerskinderen. In 2008 bracht de AJN hierover een standpunt uit en vroeg vooral aandacht voor:¹³²

- De langdurige onzekerheid over de verblijfsstatus bij de ouders.
- Het onderbreken van continuïteit van zorg door (dreiging met) uitzetting.
- De kans op hechtingsproblematiek en verwaarlozing van kinderen door traumatische problemen bij hun ouders.
- Het uitzetten nadat zij geworteld zijn geraakt in de Nederlandse samenleving.
- Een algemeen vergroot risico op ontwikkelingsstoornissen en psychiatrische problematiek bij deze kinderen.

Het AJN vindt dat kinderen die langer dan vijf jaar in Nederland verblijven, niet meer mogen worden uitgezet omdat dit schade kan veroorzaken in hun verdere ontwikkeling.

Er is veel *literatuur*¹³³ over de gezondheid van asielzoekerskinderen. Het risico op geestelijke gezondheidsproblemen bij deze kinderen wordt groot geacht. Driekwart van de kinderen heeft te maken met stressverschijnselen. Kinderen hebben last van depressiviteit, nervositeit en angst. Bovendien hebben sommige van de kinderen reeds trauma's opgelopen voor, tijdens of na hun vlucht. In minder stressvolle omstandigheden hadden deze gebeurtenissen zonder hulp verwerkt kunnen worden, maar nu komen ze opnieuw boven. Dit wordt hertraumatisering genoemd.

Naarmate kinderen langer in een azc verblijven, stijgt de kans op ontwikkelingsschade en psychische problemen. Het grote aantal verhuizingen van de kinderen wordt hierbij als extra risicofactor genoemd voor het ontstaan van problemen. Onderzoek wijst op de kwaliteit van het eten als bron van gezondheidsproblemen (te vet, te weinig vitamines en mineralen, slechte voedingsgewoonten, beperkt budget). Ook is er onderzoek waaruit blijkt dat de gezondheid van het gebit van de kinderen minder goed is dan van Nederlandse leeftijdsgenoten.

Onvoldoende toegang tot de gezondheidszorg

De toegang tot de gezondheidszorg voor kinderen in azc's blijkt niet altijd soepel te verlopen.

Er bestaat onduidelijkheid over de (regelingen in de) gezondheidszorg en over de overgang van MOA naar PGA, GCA en Menzis. De kennis over asielzoekerskinderen en hun specifieke (psycho-sociale) klachten lijkt onvoldoende. Daarbij spelen een taalbarrière en cultuurverschillen een rol. Kinderen moeten regelmatig tolken voor hun ouders in contacten met arts of verpleegkundige.

Kinderen vinden het vervelend dat er in het weekend geen gezondheidszorg (MOA)¹³⁴ aanwezig is. Veel kinderen voelen zich niet serieus genomen als ze bij de gezondheidszorg voor asielzoekers komen. Ze voelen zich 'afgescheept' met paracetamol en hebben niet het idee dat er echt naar ze geluisterd wordt. 's Avonds of in het weekend moeten de

¹³¹ Deze stelling werd alleen aan scholen voorgelegd.

¹³² Standpunt Artsen Jeugdgezondheidszorg Nederland over de uitzetting en detentie van kinderen. Vindplaats: www.defenceforchildren.nl/ariadne/loader.php/dci/documenten/standpunt_AJN_uitzetten_kinderen_22-4-2008.pdf/ (Ook te vinden via www.defenceforchildren.nl – proefproces).

¹³³ Zie literatuur [1] [2] [4] [5] [8] [10] [12] [14] [24] [28] [29] [30] [34] [37] [56] [57] [59] [60] [61] [64] [67] [72] [74] [80] [81] [82] [83] [85] [88] [90] [91].

¹³⁴ Tot 1 januari 2009 Medische Opvang Asielzoekers (MOA), vanaf die tijd is de gezondheidszorg anders georganiseerd (zie hoofdstuk 2 – Opvang).

kinderen zich bij de receptie melden voor paracetamol of pleisters. In noodgevallen belt de receptie een arts. Meisjes kunnen niet altijd bij een vrouwelijke arts terecht.

Niet alle kinderen hebben iemand waar ze goed mee kunnen praten als ze verdrietig zijn. Ze voelen zich erg alleen met hun problemen.

Deskundigen hebben het vaak over de kwaliteit en toegankelijkheid van de gezondheidszorg voor asielzoekerskinderen. Dat heeft te maken met de overgang van taken van de MOA naar het GCA en de PGA per 1 januari 2009 (zie hoofdstuk 2 – Opvang). Gedurende de onderzoeksperiode was nog niet duidelijk hoe deze reorganisatie zou uitpakken voor asielzoekerskinderen.

In de vragenlijsten werd aan respondenten de stelling voorgelegd: de toegang tot en de kwaliteit van de (jeugd)gezondheidszorg is voldoende gewaarborgd voor kinderen in het azc. In vergelijking met andere stellingen werd hierop vrij vaak ‘neutraal’ gereageerd. Medewerkers van het COA en de PGA reageerden positief op de stelling: respectievelijk 43% en 40% van COA en PGA was het hiermee eens en respectievelijk 14% en 38% van COA en PGA was het er zeer mee eens. Dat is opvallend, niet alleen in vergelijking met de beoordeling door medewerkers van scholen en de Vrolijkheid¹³⁵, maar ook in vergelijking met de bevindingen van de expertmeetings.

Veel deskundigen geven aan dat de screening en signalering van gezondheidsproblemen bij kinderen in een azc onvoldoende is. De toegankelijkheid van de jeugdgezondheidszorg heeft volgens deskundigen te lijden onder een tekort aan tolken.

Het vertrek van de MOA van het azc-terrein werpt volgens deskundigen ook een barrière op. Door de reorganisatie zijn voorheen toegankelijke spreekuren in het azc verdwenen. De nieuwe situatie brengt medewerkers van het COA volgens sommigen in problemen omdat zij niet weten wat ze wel en niet mogen.

Voor de meeste klachten komen asielzoekerskinderen terecht in het reguliere gezondheidszorgcircuit. Dat leidt regelmatig tot knelpunten. Vooral bij de toegang tot de geestelijke gezondheidszorg zijn er problemen, ook omdat het dan vaak om langere behandelingen gaat. Het vereist soms een hoop papierwerk om alles te regelen, en sommige kinderen zijn dan inmiddels al weer verhuisd.

In de *literatuur*¹³⁶ is eveneens veel aandacht voor de toegang tot gezondheidszorg van asielzoekerskinderen. Deze is niet op alle fronten voldoende. Taal- en cultuurverschillen en onbekendheid met de hulp werpen een extra barrière op. Verhuizingen bedreigen de continuïteit in de zorg. Er wordt nauwe samenhang gesignaleerd tussen de lange duur van het verblijf in het azc en het aantal verwijzingen voor psychische klachten. Over de specifieke problematiek van asielzoekerskinderen is nog te weinig bekend bij de jeugd-zorg. Het bestaande hulpaanbod sluit niet altijd aan op de behoeften.

Onvoldoende voorlichting

De voorlichting aan kinderen in azc's over onderwerpen die van invloed zijn op hun gezondheid, is onvoldoende. Dat levert een bedreiging voor hun gezondheid op.

Kinderen krijgen doorgaans geen of onvoldoende voorlichting van hun ouders over aspecten waarmee ze in de Nederlandse samenleving geconfronteerd worden, zoals alcohol, drugs, seksualiteit en potentiële bedreigingen voor hun gezondheid zoals uitbuiting. Kinderen moeten zelf zien uit te vinden hoe zij daarmee moeten omgaan.

Ouders noemen het ontbreken van voorlichting aan hun kinderen als een knelpunt. Ze zien dat hun kinderen zich in de Nederlandse samenleving bewegen, maar weten zelf niet hoe die samenleving werkt en met welke gevaren hun kinderen geconfronteerd worden. Daar hebben ze een ongerust gevoel over. Veel ouders vinden het bovendien vanuit hun

¹³⁵ Respondenten Vrolijkheid: 60% zeer mee oneens; 20% oneens; 20% neutraal. Respondenten scholen: 13% zeer mee oneens; 29% oneens; 29% neutraal; 21% eens; 8% zeer mee eens.

¹³⁶ Zie literatuur [4] [8] [10] [25] [28] [29] [34] [35] [36] [37] [39] [44] [57] [59] [61] [64] [67] [70] [82] [85] [88] [90].

achtergrond moeilijk om met hun kinderen over bepaalde onderwerpen, zoals seksualiteit, te praten.

Slechts enkele deskundigen noemen het ontbreken van adequate voorlichting, zoals over seksualiteit, als knelpunt.

In de *literatuur*¹³⁷ wordt geconstateerd dat slechts een klein deel van de jongeren tussen de 12 en 18 jaar seksuele voorlichting krijgt, terwijl een deel van deze groep wel seksueel actief is. Er is sprake van zwangerschappen en abortussen onder 15- tot 19-jarigen en jonge asielzoeksters worden gezien als een kwetsbare groep.

Het Kinderrechtenverdrag

Kinderen moeten zo gezond mogelijk opgroeien. Er moet alles aan gedaan worden om ze beter te maken als ze ziek zijn. De overheid moet zorgen dat ieder kind goede gezondheidszorg krijgt. Ook is ze verplicht om maatregelen te nemen waardoor het gezondheidspeil omhoog gaat, zoals eerstelijnszorg en voorlichting over een gezonde levensstijl (gezond eten, preventie van alcohol en drugsgebruik, etcetera). Uit het voorgaande blijkt dat dat niet op alle fronten gebeurt. Dat heeft alles te maken met de situatie waarin kinderen zich bevinden en die schade kan berokkenen aan de ontwikkeling van kinderen. Artikelen 24, 39 IVRK. Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK.

Samenhang met andere knelpunten

Gezondheid hangt nauw samen met andere onderwerpen, zoals wonen, onderwijs, recreatie, spel en vrije tijd, participatie, veiligheid. Zo is de kwaliteit van de woonruimte bepalend voor de gezondheid van de bewoners. Goed leren gaat alleen als je gezond bent en dat geldt ook voor spelen en sporten.

Veiligheid

'Een voetbalwedstrijd kan uitlopen in Kung Fu, omdat ze hier zo gestresst zijn.'
(jongen, 15 jaar)

Onveiligheid door gebrek aan privacy

Het jarenlang bij elkaar wonen in zeer kleine ruimtes heeft gevolgen voor het gevoel van veiligheid. Dit geldt nog sterker als meerdere gezinnen één ruimte moeten delen.

Door oplopende spanningen vindt eerder verbaal en fysiek geweld plaats (huiselijk geweld en kindermishandeling). Onderling is er veel geroddel. Gemeenschappelijke ruimtes als wc en douche worden door meisjes als onveilig ervaren, ook doordat deze in lange gangen te ver van de eigen woonruimte af liggen. Daar komt bij dat het COA soms onaangekondigd de woning komt inspecteren.

Kinderen vertellen dat ze het onplezierig vinden om midden in de nacht naar een gemeenschappelijke wc in de gang te gaan. Sommige kinderen mogen niet alleen naar de wc van hun ouders. Over de oplopende spanningen door de kleine woonruimte en het ontbreken van privacy (zie onder gezin en opvoeding en onder wonen).

Slechts 30% van de *deskundigen* die een vragenlijst invulden, vindt dat kinderen zich veilig voelen in het azc. Voor de basisschoolkinderen (4 tot 12 jaar) daalt dit percentage tot 25%. De krappe ruimte waarin gezinnen wonen, is volgens veel deskundigen een knelpunt. Een woonbegeleider van het COA: *'Mensen zitten de hele dag op elkanders lip en dat leidt tot conflicten.'* Dat leidt tot agressie en tot mishandeling. *'Er zijn veel gevallen van kindermishandeling'*, aldus een COA-woonbegeleider.

Op de vraag 'Hoe vaak is er in het azc waar u het meest werkt, het afgelopen jaar met u (of uw organisatie) gesproken door ouders, kinderen, medewerkers of anderen over mishandeling?' antwoordden 38 deskundigen. Drie daarvan – alledrie medewerkers van

¹³⁷ Zie literatuur [4] [36] [57] [83] [85].

het COA – gaven aan hierover nooit aangesproken te zijn. De anderen hadden wisselende antwoorden, variërend van één tot vijftien keer.

In de *literatuur*¹³⁸ wordt het gebrek aan privacy als risicofactor voor de veiligheid van kinderen vaak vermeld. De veiligheid komt in het gedrang doordat mensen zo dicht op elkaar wonen en doordat ze gemeenschappelijke ruimtes moeten delen. De kans om slachtoffer te worden van kindermishandeling is voor asielzoekerskinderen vele malen groter dan voor andere kinderen. Dit heeft te maken met de cumulatie van risicofactoren, zoals: sociaal isolement door overplaatsingen, verlies van status en aanzien, het moeten achterlaten van familieleden en vrienden en langdurige onzekerheid over de asiel-procedure. Daarnaast speelt onder meer het gebrek aan privacy een rol. Ouders worden niet ondersteund (zie knelpunten gezin en opvoeding). Het samenspel van deze factoren vormt een ernstig risico voor de ontwikkeling van kinderen. De gezinsproblemen worden erger naarmate de procedure langer duurt, zo blijkt uit onderzoek.

Onveiligheid door onzekerheid over asielprocedure

De (lange duur van de) asielprocedure maakt dat kinderen en ouders zich niet veilig voelen.

Kinderen vertellen dat ze zo nu en dan overvallen worden door paniek en stress als ze aan de procedure denken. Er doen vele verhalen de ronde over families die plotseling door de politie uit het azc worden weggevoerd, en deze geven kinderen een zeer onveilig gevoel. De algehele situatie met voortdurende onzekerheid, geeft bij veel kinderen aanleiding tot een onveilig gevoel.

Ook de *deskundigen* onderschrijven dit knelpunt. De fundamentele onzekerheid – gedurende een lange periode – ondergraaft het gevoel van veiligheid van kinderen en ouders.

Uit de *literatuur*¹³⁹ blijkt dat zowel kinderen als ouders zich niet veilig voelen tijdens de asielprocedure. Ze zijn bang dat ze elk moment kunnen worden uitgezet. Kinderen hebben last van nachtmerries.

Onveiligheid door medebewoners en buurtbewoners

Het met vele mensen uit verschillende culturele, sociale en religieuze achtergronden samenleven in een geïsoleerde setting, onder grote druk en waarbij kleine woonruimtes soms gedeeld moeten worden, levert problemen op.

In azc's ontstaan met enige regelmaat situaties die het gevoel van onveiligheid van kinderen vergroten. Geweld, dronkenschap, pesterijen komen regelmatig voor. Door de veelvuldige wisseling van bewoners weten kinderen vaak niet goed wie ze wel en wie ze niet kunnen vertrouwen. Gezinnen die gevlucht zijn kunnen in het azc voormalig tegenstanders tegenkomen.

Bijna alle *kinderen* zijn regelmatig getuige van ruzies tussen bewoners en van gevechten tussen bewoners. De meeste kinderen zijn hier erg bang voor. Daarnaast zijn ze bang voor bewoners die 'doordraaien'. Een meisje van 12 jaar: '*Mensen worden helemaal gek hier omdat ze hier al zo lang zitten. Je hebt er hele rare mensen tussen.*'

Meisjes geven aan zich soms bekeken of bedreigd te voelen door alleenstaande mannelijke medebewoners. Sommige kinderen zijn bang voor medebewoners uit andere landen van herkomst dan zichzelf.

Vaak hebben kinderen last van medebewoners, bijvoorbeeld omdat die te veel lawaai maken als ze dronken zijn. Hierdoor kunnen kinderen niet slapen (zie onder wonen).

¹³⁸ Zie literatuur [5] [8] [16] [38] [69] [70] [84] [91].

¹³⁹ Zie literatuur [16] [27] [28] [30] [78].

Veel *deskundigen* geven aan dat kinderen zich onveilig voelen door de medebewoners in het azc. Een programmabegeleider van het COA: *'Zeer onaangepaste bewoners zijn soms angstaanjagend voor de kinderen, maar wij kunnen ze nergens anders kwijt.'* En een woonbegeleider van het COA: *'We merken dat kinderen worden lastiggevalen door mannen.'*

's Avonds is er niemand van het COA aanwezig. Een programmabegeleider van het COA: *'Er speelt heel veel 's avonds waar wij geen kijk op hebben.'* Wel zijn er 's avonds externe beveiligers van het bedrijf Trigion in het azc. Een beveiligers: *'Zicht op dat wat er 's avonds in het azc gebeurt, ontbreekt vrijwel geheel, op enkele videocamera's na en de rondgang die de beveiligers af en toe maken.'*

In de *literatuur*¹⁴⁰ wordt eveneens op dit knelpunt gewezen. Verschillende aspecten worden daarbij aangehaald, zoals: etnische verschillen en discriminatie, pesten, ruzies en vechtpartijen, onveiligheid, (seksuele) intimidatie, dronkenschap, psychische problematiek, overlast, criminaliteit.

De politieke verharding van het asielbeleid zorgt er voor dat de kinderen zich niet geaccepteerd voelen door hun omgeving. Enkele van de asielzoekers voelen zich gediscrimineerd. Sommigen voelen zich gecriminaliseerd omdat ze elke week een stempel moeten halen in verband met de meldingsplicht.

Onveiligheid door de ligging van of de situatie in het azc

In sommige azc's vormen de woonomstandigheden risico's voor de veiligheid. Zo kan er sprake zijn van steile trappen, openstaande ramen op de verdieping, open water in de directe omgeving of een gevaarlijke weg. Ouders zijn zich niet altijd bewust van de gevaren die in en om het huis zijn.

Dit knelpunt laat zich extra gelden als gezinnen vaak verhuizen. In ieder azc is de situatie anders en moeten ouders en kinderen opnieuw ontdekken welke mogelijke gevaren er zijn.

Een aantal azc's ligt afgelegen, ver weg van dorp of stad. Dat maakt de reis vanuit en naar de bewoonde wereld met name in het donker onveilig. Van sommige azc's wordt gesignaleerd dat er sprake is van prostitutie/kinderhandelaars in de omgeving.

In sommige azc's voelen *kinderen* zich onveilig omdat iedereen op het terrein en op de gangen kan komen. In andere azc's voelen kinderen zich onveilig omdat het azc afgelegen of in een bos ligt. Met name 's avonds en in de winter voelen ze zich niet veilig, ook omdat dan de beveiliging niet altijd even zichtbaar is. Ouders signaleren in sommige azc's gevaren voor hun jonge kinderen door een drukke weg of open water in de nabijheid van het centrum.

Veel *deskundigen* noemen de gedeelde voorzieningen zoals douche en wc als onveilig. Een JGZ-verpleegkundige: *'80% van de kinderen durft 's nachts niet alleen naar het toilet.'* Daarnaast beoordelen deskundigen de directe omgeving van de woning soms als onveilig. Een programmabegeleider van het COA: *'Het zijn oude kazernes. Grote oude gebouwen die weinig veiligheid bieden. De kinderen hebben hierdoor extra begeleiding nodig van ouders.'* Ook signaleren deskundigen andere aspecten als donkere gangen, slecht verlichte buitenruimtes en gevaarlijke trappenhuizen zonder valhekjes.

In de *literatuur*¹⁴¹ komt dit knelpunt terug. Er wordt gewezen op onveilige situaties in en rond het azc en op het ontbreken van voorlichting over veiligheid. Er gebeuren veel ongevallen met kinderen.

¹⁴⁰ Zie literatuur [16] [37] [38] [56] [80] [88].

¹⁴¹ Zie literatuur [2] [8] [11] [16] [17] [23] [25] [38] [84] [85] [88].

Het Kinderrechtenverdrag

De veiligheid van asielzoekerskinderen komt op verschillende manieren aan bod in het Kinderrechtenverdrag. Sommige artikelen richten zich op de asielprocedure (zie onder procedure), anderen op veiligheid in de opvang. Zo moet de privacy van kinderen worden beschermd en moeten kinderen worden beschermd tegen bedreigingen als kindermishandeling, verwaarlozing, uitbuiting en drugs. Uit het voorgaande blijkt dat dat in de huidige praktijk onvoldoende gebeurt. Dat levert voor kinderen een onveilige situatie op, hetgeen een bedreiging vormt voor hun ontwikkeling. Artikelen 16, 19, 22, 33 t/m 36 IVRK. Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK

Samenhang met andere knelpunten

Of je veilig bent, of je veilig voelt, bepaalt voor een groot deel hoe je kan functioneren op andere terreinen. Veiligheid is een basisvoorwaarde. Het spreekt dan ook vanzelf dat veiligheid nauw samenhangt met alle andere onderwerpen.

Asielprocedure

'Ik wil mijn leven beginnen.' (meisje, 17)

Lange duur en het karakter van de asielprocedure

Dit knelpunt is toegelicht als fundamenteel knelpunt op pagina 50. Zie ook onder veiligheid en onderwijs.

Gevoel van onzekerheid en onrechtvaardigheid

Kinderen in asielzoekerscentra zijn onzeker over hun toekomst. Als dat lang duurt, geeft dat een groot gevoel van onrechtvaardigheid.

Kinderen zeggen niet te begrijpen waarom ze zo lang moeten wachten, soms langer dan anderen. Doordat veel kinderen zo lang moeten wachten voordat ze uitsluitel krijgen, zien ze vrienden en vriendinnen komen en gaan. Er zijn ook kinderen die zich afsluiten voor de spanning rond de procedure.

De kinderen zien het krijgen van een status als alles bepalend. Een 15-jarig meisje dat net een tijdelijke verblijfsvergunning had gekregen, vatte dat als volgt samen: *'Alle mensen houden van hun eigen land. Als je problemen hebt in je eigen land en je moet gaan en je komt in een ander land en die zeggen dan: "negatief", dan weet je echt niet meer wat je moet doen. Ik bedank God dat ik een status heb. Ik hoop voor andere mensen dat ze ook een status krijgen als ze niet terug kunnen.'*

Ouders vinden het heel moeilijk dat zij en hun kinderen zo lang in onzekerheid blijven. Veel ouders voelen zich machteloos. Ouder: *'Wachten is slecht voor kinderen.'* Sommige kinderen merken dat hun ouders liever niet praten over de procedure.

Deskundigen zien ernstige gevolgen voor kinderen van de langdurige onzekerheid. Een JGZ-verpleegkundige: *'Met grote regelmaat spreek ik jongeren die door deze onzekerheid niet weten of zij zich moeten inzetten voor hun studie of niets meer zullen doen voor school omdat zij er in eigen land toch niets mee kunnen.'*

Uit de literatuur¹⁴² komt eenzelfde beeld naar voren. Asielzoekerskinderen verkeren (langdurig) in onzekerheid over de toekomst. Ze verlangen naar een normale jeugd. Sommigen voelen zich gediscrimineerd. Anderen vinden dat hun ouders niet serieus worden genomen.

Belang van het kind wordt onvoldoende meegewogen

Ouders worden geacht het belang van het kind te vertegenwoordigen. In een 'normale' situatie is dat een begrijpelijk uitgangspunt, maar voor deze kinderen kan daar niet automatisch vanuit worden gegaan.

¹⁴² Zie literatuur [26] [38] [43] [59] [60] [67] [80] [88].

Sommige ouders kunnen het belang van hun kinderen niet vertegenwoordigen of het belang van hun kind wijkt af van dat van henzelf. Dat kan zich met name voordoen als gezinnen al jaren in Nederland in de opvang verblijven en kinderen geworteld zijn in de Nederlandse samenleving.

De meeste *kinderen* zijn niet ondervraagd toen ze in Nederland kwamen. De kinderen die wel een nader gehoor van de IND kregen, melden dat ze veel moeilijke vragen kregen. Sommigen raakten daar nog meer van in paniek dan ze al waren door de vluchtsituatie. Soms begrepen ze niet wat er van ze verwacht werd. Kinderen waren soms bang dat er goede en foute antwoorden waren en dat ze niet de juiste antwoorden zouden geven.

De asielprocedure heeft een juridisch karakter. In deze procedure lijkt het volgens veel deskundigen vooral of uitsluitend om de ouders te gaan. Een JGZ-verpleegkundige: *‘Kinderen worden niet gehoord, hun mening telt niet mee in de asielprocedure.’*

De *deskundigen* signaleren dat in situaties die het gevolg zijn van de procedure, het belang van het kind in het gedrang kan komen. Een jeugdarts: *‘Bij uithuisplaatsing in verband met bijvoorbeeld kindermishandeling wordt het kind bij uitzetting naar het land van herkomst weer bij de ouders geplaatst. De asielprocedure gaat boven andere rechterlijke uitspraken.’*

In de *literatuur*¹⁴³ komt dit knelpunt eveneens naar voren. Geconstateerd wordt dat er onvoldoende gewicht wordt gegeven aan het belang van het kind in de asielprocedure. Ook de gezondheid van asielzoekerskinderen wordt niet systematisch in de asielprocedure meegewogen.

Gebrek aan kennis over en ondersteuning bij de asielprocedure

Kinderen weten vaak wel degelijk wat er speelt, maar meestal is de stand van zaken rond de procedure voor hen toch onduidelijk.

Het gebrek aan kennis veroorzaakt een groot gevoel van machteloosheid en onveiligheid bij kinderen: jarenlang kan er iedere dag een brief binnenkomen waarin staat dat ze het land moeten verlaten. Vaak is de asielprocedure een taboe-onderwerp binnen het gezin. Kinderen willen er niet steeds over beginnen tegen hun ouders omdat ze bang zijn dat die zich dan nog schuldiger of ongelukkiger gaan voelen. Maar ze houden scherp in de gaten of er post is van de IND of de advocaat.

Kinderen vertellen dat ze graag willen weten wat er gebeurt. Ouders leggen meestal niet aan hun kinderen uit hoe de procedure in elkaar zit en waarom deze zo lang duurt, misschien omdat ze het zelf ook niet weten. Ze hebben grote moeite met de situatie. Kinderen merken dat, bijvoorbeeld omdat ze moeten tolken. Of omdat ze aanwezig zijn bij gesprekken van de ouders met de advocaat. Zo krijgen ze een vaag beeld van het verloop van de asielprocedure.

Sommige ouders geven aan dat de juridische ondersteuning ontbreekt of dat advocaten te weinig hun best doen. Soms horen ze tijdenlang niks. Indirect is dit een knelpunt voor kinderen.

Een enkele *deskundige* signaleert dat asielzoekers in hun procedure onvoldoende juridische ondersteuning krijgen. Een medewerker van de Vrolijkheid: *‘Niet alle advocaten doen hun best en nemen genoeg tijd voor hun cliënten. De IND moet genoeg tijd nemen om alle gevallen te bekijken.’*

Daarnaast herkennen veel deskundigen dat de ondersteuning zich vrijwel geheel richt op de procedure. De noodzakelijke ondersteuning ontbreekt vrijwel geheel bij de andere levensaspecten van kinderen die in een azc wonen, zoals wonen, veiligheid, onderwijs, gezondheid.

¹⁴³ Zie literatuur [22] [25] [59] [60] [61].

In de *literatuur*¹⁴⁴ wordt ingegaan op dit knelpunt. Er wordt gepleit voor meer steun voor jongeren in de vorm van een vertrouwenspersoon. Deze zou op de hoogte moeten zijn van de situatie van de jongere, hem kunnen begeleiden en uitleg kunnen geven over de juridische procedure. Ook wordt genoemd dat kinderen uit asielgezinnen een eigen rechtsingang zouden moeten hebben in de juridische procedures. Daarbij zou rekening gehouden moeten worden met hun ontwikkelingsperspectief.

Het Kinderrechtenverdrag

Het Kinderrechtenverdrag vindt de positie van vluchtelingenkinderen zó belangrijk dat het er een apart artikel aan wijdt (art. 22 IVRK). Dat heeft te maken met de extra kwetsbare positie van deze kinderen. Ook in andere artikelen wordt verwezen naar hun bijzondere positie. De staat moet zorgen voor bescherming en humanitaire bijstand; passende maatregelen om het lichamelijk en geestelijk herstel en herintegratie te bevorderen; een snelle procedure; horen van kinderen in de procedure als ze daartoe in staat zijn; informeren van kinderen over hun rechten en over de procedure; en aanvragen voor gezinshereniging welwillend, menselijk en snel behandelen. Bij alle maatregelen rond kinderen moet het belang van het kind de eerste overweging vormen. Het is duidelijk dat op veel punten de huidige situatie niet voldoet aan deze eisen. Artikelen 12, 13, 17, 22, 39 IVRK. Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK

Samenhang met andere knelpunten

De asielpcedure is bepalend voor de gehele leefsituatie van asielzoekerskinderen. Daarin ligt de sleutel voor een toekomst in Nederland of elders. De onzekerheid over de uitkomst van de procedure heeft grote invloed op de gezondheid van kinderen, het onderwijs dat ze volgen en het gevoel van veiligheid dat ze hebben.

Financiën

'Het lijkt net of we liever lui dan moe zijn, maar we zijn liever moe dan lui.' (meisje, 11)

Gezinnen hebben te weinig geld of besteden het verkeerd

Veel gezinnen hebben geldgebrek. Dat wordt deels veroorzaakt doordat zij een vergoeding krijgen op bijstandsniveau, en dat is niet veel. Daarnaast lijken veel gezinnen, mede vanwege de geringe bekendheid met de situatie, het geld niet verstandig te besteden.

Het COA geeft soms een bijdrage voor sport of recreatie van kinderen. Deze bijdrage is vaak niet kostendekkend en wordt meestal ook pas achteraf gegeven, waardoor ouders het moeten voorschieten.

Kinderen schamen zich dat ze niet veel geld hebben. Vooral voor jongeren is het vervelend om weinig financiële ruimte te hebben, omdat zij zien dat hun Nederlandse leeftijdsgenoten wel van alles kunnen doen. Kinderen en ouders vertellen dat het moeilijk is om genoeg geld voor eten, kleren, sport, schoolspullen en schoolreisjes te vinden. Ouders vinden het lastig om de eindjes aan elkaar te knopen. Dit komt door de lage toelage, maar ook doordat de bedragen die het COA bijdraagt aan bepaalde kosten pas achteraf worden betaald. Het is moeilijk voor ouders om geld voor te schieten. Sommige kinderen maken zich zorgen over de financiën.

Van de *deskundigen* die een vragenlijst invulden, vindt 28% dat gezinnen over voldoende budget beschikken. De verschillen tussen respondenten zijn hier opvallend: 47% van de COA-medewerkers vindt dat gezinnen voldoende budget hebben tegenover 7% van de PGA-medewerkers en 6% van de leerkrachten. Een programmabegeleider van het COA: *'Mensen leven op bijstandsniveau, dus is alles moeizaam.'* Een aantal deskundigen herkent

¹⁴⁴ Zie literatuur [59] [80].

wel dat sommige gezinnen te weinig geld hebben, maar weet niet goed wat de oorzaak daarvan is.

Een flink aantal deskundigen signaleert verkeerde uitgavenpatronen bij ouders. Een leerkracht van een basisschool: *'Geld wordt vaak gebruikt voor luxe ten koste van kleding en goed voedsel.'* Een programmabegeleider van het COA: *'De financiële knelpunten die er zijn, worden door de ouders zelf veroorzaakt. Dat is niet anders dan in de Nederlandse maatschappij.'*

Veel deskundigen signaleren dat kinderen in azc's vanwege geldgebrek niet meedoen aan allerlei activiteiten. Een verwant knelpunt is volgens deskundigen dat voor die zaken waarvoor het COA wel een vergoeding geeft, de ouders vaak eerst de kosten moeten voorschieten en dat niet kunnen. Ook noemen deskundigen het jaarcontributiesysteem van veel sportclubs als knelpunt. Doordat kinderen vaak midden in het jaar verhuizen wordt de resterende periode van het sportseizoen relatief duur. Bovendien weten kinderen niet of zij (de rest van) het hele jaar bij een club in de buurt zullen wonen.

Ook in de literatuur¹⁴⁵ komt naar voren dat gezinnen geldtekort hebben. Dit kan leiden tot minderwaardigheidsgevoelens tegenover Nederlandse kinderen en gevoelens van falen bij de ouders. Het tekort aan financiële middelen heeft consequenties voor de deelname aan activiteiten en de aanschaf van gezonde voeding.

Het Kinderrechtenverdrag

Het Kinderrechtenverdrag verplicht de overheid om te zorgen voor sociale zekerheidsvoorzieningen. Ook moet de overheid zorgen voor een levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind als ouders dat zelf niet kunnen. Zo moet in ieder geval gezorgd worden voor onderdak, voeding en kleding.

Ouders krijgen wel geld van het COA, maar de vraag is of dat toereikend is voor de ontwikkeling van het kind. Artikelen 26 en 27 IVRK. Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK.

Samenhang met andere knelpunten

In onze samenleving gaat voor niets de zon op, maar dan houdt het ook wel op. Voor kinderen in asielzoekerscentra geldt dat evenzeer. Geldgebrek heeft consequenties op allerlei terreinen: wonen, gezondheid, onderwijs, spel en recreatie, participatie.

Participatie

'Jullie zijn echt de eersten die komen vragen wat wij nou vinden en willen.'
(vier jongens van 11 en 12 jaar, allen tien jaar in Nederland)

Gevoel geen vat te hebben op de eigen situatie

Veel kinderen hebben het idee dat zij en hun ouders geen enkele vat hebben op de situatie waarin zij zich bevinden. De machteloosheid van ouders heeft een sterke invloed op kinderen, bijvoorbeeld als het gaat om het lange dagen wachten in een kamer, of de taal niet mogen leren.

De meeste kinderen hebben niet eerder van kinderrechten gehoord. Ze weten sowieso niet wat ze wel of niet mogen en wat er van ze verwacht wordt. Kunnen ze iets wel of niet vragen bij het COA? Hebben ze wel of geen mogelijkheid om op een sport te gaan en zo ja: hoe zouden ze dat dan moeten regelen? Het is ze onduidelijk hoe ver hun eigen verantwoordelijkheid reikt en waar ze informatie kunnen krijgen.

Volgens deskundigen hebben veel kinderen het gevoel geen vat te hebben op de eigen situatie. Een jeugdarts: *'Kinderen hebben niets in te brengen. Het is de regels volgen.'* Een beveiliging van Trigion: *'Vragen die aan de receptie gesteld worden, houden we zoveel mogelijk af want daar kunnen we niet aan beginnen.'*

¹⁴⁵ Zie literatuur [2] [37] [80] [88] [92].

Van de leerkrachten die de vragenlijsten invulden, vindt 22% dat kinderen voldoende informatie krijgen over hun situatie. Dit beeld bevestigen de andere deskundigen. De participatie van kinderen wordt volgens deskundigen soms ook belemmerd door culturele achtergronden.

De *literatuur* hierover is terug te vinden onder ‘gezondheid’, ‘lange duur’ en ‘asiel-procedure’.

Kinderen worden niet betrokken

Kinderen in asielzoekerscentra worden niet betrokken bij zaken die hen aangaan.

Er wordt niets aan kinderen gevraagd over de organisatie of uitvoering van plannen over hun leefomgeving, over activiteiten, over de organisatie van zaken rond onderwijs, etcetera. Kinderen voelen zich niet serieus genomen en hebben het gevoel steeds opnieuw afgescheept te worden. Zelfs bij het organiseren van kinderactiviteiten is het niet vanzelfsprekend om kinderen te vragen naar hun visie.

Bijna alle *kinderen* vertellen dat er bij dit onderzoek voor het eerst serieus naar ze geluisterd wordt. Ouders zeggen hetzelfde: *‘Dit is de eerste keer dat er interesse getoond wordt en dat er naar de problemen van kinderen geluisterd wordt.’*

De activiteiten voor de kinderen worden vaak niet voorbereid in samenwerking met de kinderen. Dit terwijl ze hier wel veel ideeën over hebben (zie onder recreatie, spel en vrije tijd).

Eigenlijk zijn alle *deskundigen* het hierover eens: kinderen worden te weinig betrokken bij de zaken die hen aangaan. Een programmabegeleider van het COA: *‘Alle aandacht voor programma’s die aangeboden worden, is voor de volwassenen. Voor kinderen is er niets.’*

Van alle respondenten op de vragenlijsten vindt slechts 17% dat kinderen voldoende betrokken worden. De antwoorden op de open vragen in de vragenlijsten geven eenzelfde beeld.

In de *literatuur*¹⁴⁶ wordt gewezen op het belang van sociale verbondenheid. Het is essentieel om het gevoel te hebben ‘nodig te zijn’ in een gemeenschap. Deze *connectedness* wordt gezien als cruciale sociaal-pedagogische factor die ontwikkelingskansen, gezondheid, gedrag en welbevinden van jeugdigen in belangrijke mate bijstuurt. Hoe sterker de verbondenheid, des te geringer de risico’s op zaken als antisociaal gedrag, verslaving, schooluitval en emotionele problemen. Meer mensen in de buurt van kinderen zouden zich op een positieve wijze manieren om hen moeten bekommeren: *‘It takes a village to raise a child’*. Bovendien wordt gewezen op het feit dat kinderen sociale participatie alleen maar kunnen leren door er onder zorgvuldige begeleiding mee te oefenen. In de *literatuur*¹⁴⁷ wordt geconstateerd dat het participatieniveau van kinderen in asielzoekerscentra te beperkt is. Dat geldt eigenlijk op alle terreinen. Er is ook weinig steun voor initiatieven van asielzoekers.

Inadequate bejegening door azc-personeel

Zowel kinderen en ouders als deskundigen zien problemen in de manier waarop het azc-personeel kinderen soms bejegt.

Kinderen vertellen dat medewerkers van het asielzoekerscentrum soms onaardig reageren op hun vragen of verzoeken. Dat kunnen medewerkers van het COA zijn of beveiligers en receptionisten. Kinderen krijgen daardoor het gevoel dat de medewerkers geen respect voor ze hebben. Een jongen (11): *‘Als je iets aan COA vraagt, zeggen ze altijd (in 95% van de keren): “Ik heb het druk.” En dan zie je ze even later buiten een sigaretje roken.’*

Gelukkig maken de kinderen ook melding van aardige medewerkers in hun omgeving.

¹⁴⁶ Zie literatuur [93].

¹⁴⁷ Zie literatuur [10] [68] [85].

Enkele *deskundigen* noemen de boetes die door het COA aan bewoners van het azc worden gegeven als knelpunt. Een programmabegeleider van het COA: *‘Straffen worden vaak onnadenkend en te snel gegeven. Het is goed om streng te zijn, maar er moet wel rekening worden gehouden met de situatie van kinderen en met het doel van de straf. Alternatieven werken vaak beter, bijvoorbeeld het herstellen van iets, opruimen of het gebouw dat beklad is schilderen.’* Medewerkers van het COA vertellen last te hebben van administratieve werkdruk waardoor zij minder tijd hebben voor contacten met bewoners.

De literatuur¹⁴⁸ geeft een verklaring voor de houding van de COA-medewerkers die door asielzoekers als depriverend wordt ervaren. Die houding zou voortkomen uit het feit dat medewerkers een dubbele opdracht van het COA moeten uitvoeren: voorbereiden op integratie én voorbereiding op vertrek. COA-medewerkers zouden de regelgeving als ‘van bovenaf opgelegd’ ervaren en zich daardoor beperkt voelen om naar eigen inzicht te kunnen handelen. Sommige regels zouden zij slecht voor de bewoners vinden.

Het Kinderrechtenverdrag

Uitgangspunt van het Kinderrechtenverdrag is dat elk individu uniek en gelijkwaardig is en een eigen mening moet kunnen hebben en uiten. Kinderen mogen meepraten en dat betekent dat ze betrokken moeten worden in een besluitvormingsproces.

Kinderen hebben recht op vrije meningsuiting (in zaken die hen aangaan), en op informatie om een mening te vormen. Ouders moeten rekening houden met de leeftijd en rijpheid van hun kind. Als kinderen nog niet in staat zijn om hun standpunt te formuleren, moeten ouders zorgen dat hun mening toch wordt gehoord. Aan deze participatierechten wordt in de azc-situatie geen gehoor gegeven. Artikelen 12, 13, 17 IVRK. Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK.

Samenhang met andere knelpunten

Al dan niet kunnen participeren speelt op alle leefterreinen een rol. Dat begint in het gezin, maar kinderen zouden ook moeten kunnen participeren op school, in de gezondheidszorg, bij sport- en vrijetijdsactiviteiten en in de asielprocedure.

¹⁴⁸ Zie literatuur [43] [68].

5 Analyse

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een analyse gegeven van de situatie van kinderen in asielzoekerscentra. Deze vormt de basis voor de aanbevelingen in het volgende hoofdstuk.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Het begint met een korte beschrijving van de positie van vluchtelingenkinderen. Daarna wordt de situatie van kinderen in de opvang geanalyseerd en wordt gewezen op de opeenstapeling van knelpunten en de samenhang daartussen. De lengte van het verblijf in het azc is een belangrijke factor die daarna apart aan de orde komt. Vervolgens wordt de organisatie van de opvang besproken en de rol van het COA daarin. Bovendien wordt beschreven op welke manier het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind in de praktijk kan worden toegepast op de situatie van kinderen in asielzoekerscentra. Na een korte analyse per onderwerp sluit het hoofdstuk af met een conclusie.

Vluchtelingenkinderen

Vluchtelingenkinderen zijn bijzonder kwetsbare kinderen. Zeer kort samengevat zijn de redenen daarvoor dat migratie op zich al stress oplevert en dat vluchten voor nog meer stress zorgt.¹⁴⁹ Veel kinderen in asielzoekerscentra zijn voor, tijdens of na hun vertrek uit het land van herkomst (in)direct geconfronteerd met geweld.

Het is niet te vermijden dat kinderen in de opvang spanningen hebben. Het is echter wél mogelijk om voorwaarden te scheppen die zorgen dat de spanningen die er zijn, niet groter worden. Dat begint met de erkenning dat vluchtelingenkinderen in een bijzondere positie verkeren.

Analyse van gehele situatie en knelpunten

Uit het vorige hoofdstuk komt duidelijk naar voren op welke punten de situatie van kinderen in asielzoekerscentra problematisch is. De knelpunten zijn allemaal serieus, maar in een 'normale' situatie leveren ze op zichzelf niet noodzakelijkerwijs een probleem op. Zo zijn er in Nederland vele kinderen die vijftien kilometer moeten fietsen om op school te komen. Dat hoeft geen punt te zijn, mits ze een fiets hebben. Ook zijn er in Nederland vele mensen die psychische problemen hebben. Dat kan heel vervelend zijn, maar als ze daar de juiste hulp voor krijgen valt daar mee te leven.

Wat de situatie in azc's onaanvaardbaar maakt, is de opeenstapeling van problemen. De knelpunten zijn zeer nauw met elkaar verweven en versterken elkaar. Dat leidt tot vicieuze cirkels waaraan nauwelijks te ontkomen valt voor kinderen en gezinnen.

Hieronder twee voorbeelden van situaties die in azc's gebruikelijk zijn.

Een gezin komt na een spanningsvolle vlucht in een azc aan en wordt gehuisvest in een woonsituatie die voor ieder mens redelijk stressvol is: privacy en ruimte ontbreken en ze moeten ruimtes en voorzieningen delen met niet-gezinsleden. De gezinsleden weten niet wat hen te wachten staat en hoe alles werkt. Het gezin mist ieder sociaal netwerk, dat bij anderen kan zorgen voor steun in moeilijke situaties. De ouders hebben geen autonomie om een gezinssituatie te creëren. Ze worden zowel fysiek als in mogelijkheden beperkt om

¹⁴⁹ Op andere plaatsen in dit rapport wordt uitgebreider aandacht besteed aan de kwetsbaarheid van vluchtelingenkinderen.

contact te krijgen met de buitenwereld en dat doet zich op alle leefterreinen gelden (zoals gezondheidszorg, onderwijs, recreatie). Het gezin moet zich in een geïsoleerde situatie zien te redden.

Een ander voorbeeld. Een 15-jarige jongen zit in de derde klas van het VWO. Zijn school ligt op drie kwartier fietsen van het azc waar hij woont. Als hij na school in het azc arriveert, kan hij niet meer terecht in de computerruimte. Daardoor kan hij veel van zijn huiswerk waar hij internet voor nodig heeft, niet maken en kost het hem veel extra tijd om zijn schoolwerk toch voor elkaar te krijgen. Evenmin kan hij via de website van school opzoeken welke cijfers hij heeft en of er lessen uitvallen, zodat hij zo nu en dan voor niets op school komt. Hij kan niet mee met zijn klas op schoolreis naar het buitenland. Hij neemt geen klasgenoten mee naar het azc omdat hij zich schaamt en omdat het te ver weg is. Door de grote afstand tussen het azc en de dichtstbijzijnde sportclub is het niet mogelijk voor de jongen om lid te worden en daar met leeftijdsgenoten op te trekken. De jongen maakt zich ernstige zorgen over zijn moeder die voor hem en zijn twee zusjes moet zorgen. Zij mag geen Nederlandse les volgen, waardoor hij vaak wordt gevraagd te tolken bij de dokter en in andere contacten. Hij ziet zijn moeder steeds depressiever worden naarmate ze langer in onzekerheid worden gehouden. Bij de dokter heeft hij gehoord dat ze iedere dag hoofd- en buikpijn heeft. Hij is bang dat ze na vier jaar in Nederland terug moeten naar het land waar ze vandaan komen. Hij zal dan niet meer naar school kunnen, zijn zusjes zullen daar gediscrimineerd worden en hij is bang voor het geweld dat hij zich nog goed herinnert. De jongen behaalt desondanks zeer goede resultaten op school.¹⁵⁰

Lengte van verblijf

Veel knelpunten komen voort uit de lange duur van de opvang. In de praktijk kan voor vele kinderen en gezinnen niet gesproken worden van (tijdelijke) opvang. Het gaat om wonen, om leven. De opvang in de huidige vorm is echter gebaseerd op een 'schijn-tijdelijkheid', het idee dat het maar 'voor even' is. Dat idee wordt versterkt door het vele verhuizen. Daardoor zijn gezinnen immers steeds 'maar even' in een azc. Deze misvatting maakt dat er veel minder dan nodig geïnvesteerd wordt in de kinderen en gezinnen, ook door individuele (COA)medewerkers.

Opvang die wél strookt met het Kinderrechtenverdrag neemt de lange duur van het verblijf serieus en past de voorwaarden voor het leven in een asielzoekerscentrum daarop aan. Tegelijkertijd moet uiteraard alles in het werk worden gesteld om te zorgen dat de duur van de procedure bekort wordt.

Opvangbeleid

De organisatie van de opvang in Nederland is grotendeels in handen van het COA. Daarnaast spelen er verschillende ketenpartners een rol. Het huidige opvangsysteem draagt enkele kenmerken in zich die het lastig maken om aan een 'kinderrechtenproof' opvang te voldoen.

In de organisatiestructuur van het COA en in de houding van de overheid lijken grote belemmeringen aanwezig om de huidige opvang te laten aansluiten op de behoeften van kinderen in asielzoekerscentra:

- De werkwijze van het COA kenmerkt zich door een beheersmatige aanpak. Er wordt gerekend in bedden en processen. Van een afstand bekeken lijkt het niet te gaan om de opvang van mensen, maar om het opvangproces als zodanig. Individuele COA-medewerkers in de asielzoekerscentra zijn over het algemeen zeer betrokken. Sommigen geven aan ooit bij het COA begonnen te zijn omdat ze iets wilden betekenen voor mensen die in Nederland bescherming zoeken. Ze hebben het gevoel dat ze die betrokkenheid op de werkvloer niet altijd kunnen waarmaken. Soms frustrereert dat. Zoals een woonbegeleider van het COA het verwoordde: *'Gisteren werd me nog meer duidelijk hoe funest het lange wachten kan zijn voor de ontwikkeling van de ziel van kinderen. De sobere missie van het COA met bed, bad en brood is mager.*

¹⁵⁰ In werkelijkheid is één van de zusjes van de jongen in dit voorbeeld gehandicapt. De jongen maakt zich grote zorgen dat zij bij terugkeer geen mogelijkheden zal hebben en gediscrimineerd zal worden.

Goed dat er aandacht wordt gevraagd voor die zielen die de wereld van morgen bewonen.'

- Een ambigue houding van de overheid ten opzichte van asielzoekers. Nederland is gebonden aan verschillende verdragen ter bescherming van vluchtelingen en asielzoekers, maar de houding ten opzichte van de mensen om wie het gaat, is nogal 'dubbel': zijn ze er wel of zijn ze er niet? Dat vertaalt zich in de opvang. Asielzoekers worden (in de bossen of polder) op aparte locaties 'verstopt'. Zo zijn ze niet echt in Nederland.
- Zelfbescherming. Het is voor iedereen en dus ook voor het COA lastig om om te gaan met mensen in nood. Mensen die nare ervaringen hebben gehad in het land van herkomst en tijdens hun reis, en die hier geconfronteerd worden met een lange en zware asielprocedure. Een mogelijke reactie – van een organisatie en van individuele medewerkers – is om je af te sluiten voor de ellende, zeker wanneer het gaat om grote aantallen mensen. Afsluiting kan een uiting zijn van zelfbescherming voor wie het gevoel heeft geen vat te hebben op de situatie van asielzoekers.
- De afhankelijke positie van het COA. Het COA is de organisatie in Nederland die de opvang organiseert. Deze monopoliepositie heeft voor- en nadelen. Zeker is dat het COA zich zeer afhankelijk voelt (en dat ook is) van het Ministerie van Justitie, die de opvang via het COA bekostigt. Dat wat de overheid 'over heeft' voor de opvang, vertaalt zich in het budget dat het COA krijgt om dat te bekostigen. Het COA heeft tot nu toe tegenover Justitie onvoldoende duidelijk gemaakt aan welke minimumeisen voldaan moet worden om 'kinderrechtenproof' opvang te kunnen realiseren. Daarnaast is het COA afhankelijk van gemeenten bij het vinden van opvanglocaties en toestemming om voor een periode een aazc te vestigen.
- De taakomschrijving van het COA. Deze geeft in de praktijk soms aanleiding tot onduidelijkheden. Het is voor veel ketenpartners in de opvang lastig om te achterhalen wat precies onder 'opvang' verstaan moet worden. En bijvoorbeeld ook hoe ver het begrip 'begeleiding' strekt. Hierdoor is niet helder wie (eind)verantwoordelijk is voor deelaspecten van de leefwereld van kinderen.

Kinderrechten in praktijk

In hoofdstuk 3 wordt beschreven dat het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind de overheid verplicht om voor kinderen in asielzoekerscentra te zorgen:

- Daarbij is het *belang van het kind* uitgangspunt.
- Er gelden dezelfde normen als die voor andere kinderen in Nederland gelden: *non-discriminatie*.
- Bovendien heeft de overheid de verplichting om voor kinderen in asielzoekerscentra extra en specifieke zorg te organiseren, omdat het gaat om vluchtelingenkinderen. Het verdrag regelt voor deze extra kwetsbare kinderen een soort *kinderrechten-plus pakket*.

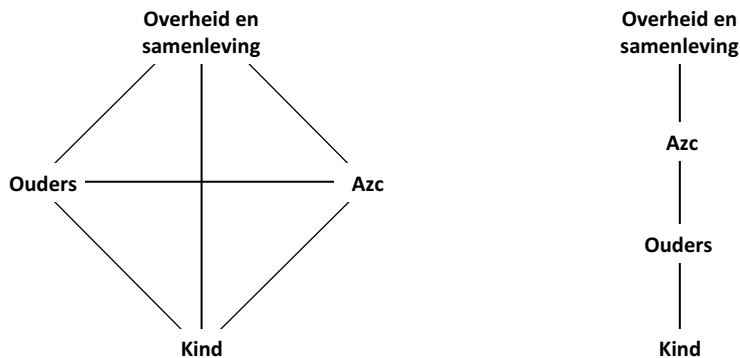
In het vorige hoofdstuk komt naar voren dat de huidige situatie op veel punten niet strookt met het Kinderrechtenverdrag. Dat uitgebreide overzicht was nodig om de precieze stand van zaken te kennen. Voor de praktijk kan vervolgens met een aantal eenvoudiger te hanteren stelregels worden gewerkt, die terugkomen op de basis van het Kinderrechtenverdrag.

Het Kinderrechtenverdrag maakt duidelijk dat er tussen kinderen, ouders, organisaties en de overheid rechtstreekse en zelfstandige verbanden en verplichtingen bestaan (zie linker afbeelding op de volgende pagina). Er is dus geen sprake van een soort hiërarchie of afgeleide verantwoordelijkheid (zie rechter afbeelding op de volgende pagina).

Volgens het Kinderrechtenverdrag heeft iedere partij om het kind heen een eigen verantwoordelijkheid ten opzichte van het kind. De ouders, de staat, maar ook anderen. Artikel 3 lid 1 van het IVRK is glashelder.

De overheid, en iedere organisatie moet uitgaan van het belang van het kind en dat de eerste overweging laten zijn:

- Dat betekent dat het *beleid* van de overheid en van iedere organisatie in de opvangketen gestoeld moet zijn op *het belang van het kind*. Dat geldt dus voor het azc, de school, de jeugdgezondheidszorg, de jeugdhulpverlening, de vreemdelingenrechter, etcetera.
- Daarnaast moeten de overheid en iedere organisatie uitgaan van de *specifieke verdragsbepalingen* die verplichtingen scheppen op hun terrein, zoals die over gezondheidszorg, onderwijs of recreatie.
- Om te weten welke normen de overheid en organisaties moeten hanteren bij hun beleid, moeten de *maatschappelijk aanvaarde normen* als uitgangspunt worden genomen. Immers, de rechten uit het Kinderrechtenverdrag gelden voor ieder kind (non-discriminatie). Dat betekent dat de overheid en alle organisaties die met kinderen in de opvangketen te maken hebben, uit moeten gaan van maatschappelijk geaccepteerde normen die voor Nederlandse kinderen gelden. Die normen gelden ook voor kinderen in azc's.
- De overheid moet vluchtelingenkinderen een *kinderrechten-plus pakket* aanbieden, vanwege hun kwetsbare positie. Dat legitimeert maatregelen als kleinere klassen, toegespitste medische zorg en jeugdzorg.

Korte analyse per onderwerp

Gezin en opvoeding

Er zijn ouders die hun kinderen in het asielzoekercentrum adequaat opvoeden. Ondanks hun ervaringen en ondanks de situatie waarin ze zich bevinden. Er zijn daarnaast kinderen die zich goed ontwikkelen. Ondanks de situatie en ondanks soms ontbrekende ouderlijke steun.

Bijna iedereen is het erover eens dat een azc onvoldoende voorwaarden biedt om het gezinnen mogelijk te maken een normaal gezinsleven te leiden. Het onderwerp 'gezin en opvoeding' is echter complex. Is het voldoende om ouders *tools* te geven om hun kinderen op te voeden? Sluiten die *tools* wel aan bij opvoedingsmethoden die ouders meenemen uit het land van herkomst? Overeenstemming bestaat over de constatering dat een azc geen goede plek is om een kind op te voeden. En over het uitgangspunt dat ieder kind recht heeft op ondersteuning bij een normale, gezonde ontwikkeling, liefst in de geborgenheid van een stabiele gezinssituatie.

Wonen

De knelpunten over wonen die in dit onderzoek gesignaleerd worden, zijn prangend. Een goede woonsituatie is de basis voor een stabiel leven en een gezonde ontwikkeling. Dat geldt voor iedereen, maar extra voor kinderen en dubbel voor vluchtelingenkinderen in een azc. Een slechte woonsituatie werkt door in alle aspecten van het dagelijks leven en in de ontwikkeling van kinderen. Het gaat daarbij om een eigen veilige plek, om het kunnen opbouwen van een stabiele gezinsstructuur in een veilige sociale omgeving. En om zaken als ruimte, licht, geluid, zuurstof en gezondheid. Wonen heeft eveneens grote invloed op onderwijs en de mate waarin kinderen met vrienden kunnen omgaan. Veelvuldig

verhuizen vormt daarbovenop een inbreuk op basale ontwikkelingsvoorwaarden als stabiliteit, continuïteit en veiligheid.

Recreatie, spel en vrije tijd

Uiteraard is dit een belangrijk onderwerp voor kinderen. Rust is essentieel voor ieder mens. Recreatie, sport en spel zijn essentieel voor de fysieke en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, maar ook voor het geven van structuur aan hun dagen en daarmee aan hun leven. Uit de geconstateerde knelpunten blijkt dat het misgaat als je het deelnemen aan (georganiseerde) recreatie-, spel- en sportactiviteiten overlaat aan de verantwoordelijkheid van de ouders en kinderen zelf. Simpelweg omdat ze daar vaak niet toe in staat zijn. Dat heeft te maken met de manier waarop deze activiteiten in Nederland georganiseerd zijn en de onbekendheid daarmee bij ouders en kinderen.

Onderwijs

De knelpunten over onderwijs die uit het onderzoek naar voren komen, zijn voor een groot deel praktisch. Toch gaat het om basale knelpunten die nauw met elkaar samenhangen en daardoor veel invloed hebben op de onderwijsmogelijkheden voor kinderen.

Onderwijs is grotendeels leeftijdsgebonden. Het vereist een sterke mate van continuïteit, dus de vele verhuizingen zijn ook voor het onderwijs funest. Tijdelijke opeenvolging, *timing* en tempo zijn bij het onderwijs minstens zo belangrijk als de inhoud. Onderwijs is juist voor kinderen in azc's van groot belang omdat dit hen als vrijwel enige activiteit zicht op een toekomst en structuur aan hun leven kan geven. Voor veel asielzoekerskinderen is de school het enige houvast dat zij hebben.

Gezondheid

De gezondheid van en de gezondheidszorg voor kinderen in een azc zijn complexe onderwerpen. Veel omstandigheden – zoals vluchthistorie, gezinssituatie, huisvesting en het veelvuldige verhuizen – hebben een grote invloed op de gezondheid van de kinderen. Veel knelpunten hebben betrekking op het gehele systeem met zijn preventieve en curatieve zorg, zijn psychische en somatische zorg en de verschillende leeftijdscategorieën. Allen met eigen geldstromen en organisaties, al dan niet landelijk dan wel gemeentelijk geregeld. Voor asielzoekers is de zorg bovendien anders geregeld dan voor andere mensen in Nederland.

Sommige factoren maken het nog lastiger. Allereerst zijn dat culturele verschillen en een taalbarrière. Bij het vinden van de juiste hulp speelt de taal een essentiële rol. Daarnaast gaat de gezondheidszorg in Nederland uit van een hoge mate van eigen initiatief van de patiënt. Voor kinderen moeten de ouders dat initiatief nemen, maar zij kunnen dat vaak niet (zie onder gezin en opvoeding). Bovendien laat de screening en signalering te wensen over.

Veiligheid

Een asielzoekerscentrum biedt kinderen geen veilige plek om op te groeien. De bouwkundige situatie, de ligging van het azc en de sociale dynamiek van de bewoners, bezoekers en het gezin zijn regelmatig bedreigend voor kinderen. Het is in de praktijk niet altijd duidelijk wie verantwoordelijk is voor de veiligheid in het azc. Het COA is eerstverantwoordelijke voor de bouwkundige aspecten van de veiligheid van de kinderen. Maar wie is er verantwoordelijk voor het welzijn en de veiligheid van de kinderen als de ouders niet in staat zijn om hun kinderen te beschermen? Het Kinderrechtenverdrag geeft ook op dit punt een glashelder antwoord: de overheid. De normen voor het niveau van veiligheid die ook voor andere kinderen in Nederland gelden, zijn maatgevend. Ook voor kinderen die in het land van herkomst in een zeer onveilige situatie verkeerden.

Asielprocedure

De asielprocedure heeft grote invloed op het leven van kinderen in een asielzoekerscentrum. De fundamentele onzekerheid over de toekomst, en dat soms jarenlang, is zeer ingrijpend. Zeker als kinderen ook nog vaak moeten verhuizen.

Bovendien bestaat er bij velen het hardnekkige misverstand dat kinderen in een azc geen rechten hebben zolang zij geen status hebben. Dat voor deze kinderen rond levensaspecten als gezondheid, wonen, veiligheid en onderwijs andere normen zouden gelden dan voor andere kinderen in Nederland. Het misverstand dat voor asielzoekers andere normen gelden, heeft beleidsmakers doen besluiten tot een 'sobere' opvang, zodat een asielaanvraag in Nederland 'onaantrekkelijk' is. Echter, de politieke keuze om de asielprocedure een 'afschrikwekkende werking' te geven, kan heel goed samengaan met opvangbeleid dat strookt met het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind.

Financiën

Veel gezinnen in asielzoekerscentra hebben geldgebrek. Dat gaat vaak ten koste van uitgaven voor kinderen, zoals voeding, kleding, sport en ontspanning. Voor een deel is de situatie van gezinnen in azc's vergelijkbaar met die van andere gezinnen in Nederland die op bijstandsniveau leven. Echter, de vergelijking gaat mank omdat asielzoekers de Nederlandse situatie niet kennen en niet weten hoe ze het budget dat ze hebben goed kunnen besteden. Dat maakt het leven voor een gezin in een azc duurder dan daarbuiten.

Participatie

Kinderen in asielzoekerscentra kunnen niet of veel moeilijker dan leeftijdsgenoten aan de samenleving deelnemen. Evenmin worden ze betrokken bij het reilen en zeilen in het azc. Het is opvallend dat niemand zich echt verantwoordelijk voelt voor de participatie van deze kinderen, in zowel het azc als in de maatschappij. Het Kinderrechtenverdrag laat geen misverstand bestaan: ouders, overheid en eenieder die met kinderen leeft of werkt, moet de participatie van kinderen bevorderen.

Conclusie

De situatie waarin kinderen in gezinnen in azc's opgroeien voldoet anno 2009 *niet* aan de eisen die het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind stelt. Die constatering geldt voor alle onderwerpen waar kinderen mee te maken hebben: gezin en opvoeding, wonen, recreatie, spel en vrije tijd, onderwijs, gezondheid, veiligheid, procedure, financiën en participatie.

Uit het voorgaande komt duidelijk naar voren dat er sprake is van een opeenstapeling van knelpunten in het leven van kinderen in asielzoekerscentra. Bovendien hangen de knelpunten nauw met elkaar samen. Bezie je de situatie van kinderen in azc's vanuit het belang en het perspectief van het kind, dan signaleer je andere soorten samenhangen dan wanneer je uitsluitend vanuit je eigen (deel)verantwoordelijkheid opereert.

Daadwerkelijk voor kinderrechten kiezen, vergt een omslag op verschillende niveaus en op belangrijke punten. Zo moet een politieke keuze gemaakt worden om het belang van het kind de eerste overweging te laten zijn, zodat de opvang daar ook echt op kan worden ingericht. Kiezen voor kinderrechten vereist dat iedere ketenpartner zijn eigen verantwoordelijkheid neemt voor zijn taak in de opvang.

De voorgaande analyse noodzaakt tot systeemoplossingen en oplossingen op deel-terreinen. In het volgende hoofdstuk vindt u de aanbevelingen die zich daarop richten.

6 Naar opvang volgens het Kinderrechtenverdrag

Inleiding

In dit hoofdstuk leest u de aanbevelingen die noodzakelijk zijn vanuit het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind. Het gaat hier dus niet om 'luxe' verbeteringen, maar om harde afspraken die gemaakt zijn in een internationaal verdrag. De basis voor de aanbevelingen is terug te vinden in de hoofdstukken hiervoor.

De verbeteringsuggesties in dit hoofdstuk zijn gericht op het in overeenstemming brengen van de situatie van kinderen in azc's met het Kinderrechtenverdrag. Ze sluiten niet één op één aan op de in hoofdstuk 4 geformuleerde knelpunten omdat ze uitgaan van een ander systeem van opvang waarmee verschillende knelpunten tegelijkertijd kunnen worden weggenomen.

Er zijn start-aanbevelingen, aanbevelingen over de duur van de opvang en de continuïteit en aanbevelingen per onderwerp. Bij sommige aanbevelingen zijn er praktijkvoorbeelden die bewezen hebben effectief te zijn. Deze worden steeds in kaders onder *good practices* aangegeven.

De aanbevelingen richten zich tot verschillende ketenpartners in de opvang. Duidelijk is dat niet alleen het COA kan zorgen voor een 'kinderrechtenproof' opvang. In hoofdstuk 7 wordt aangegeven wie wat moet doen om de situatie van kinderen in asielzoekerscentra in overeenstemming te brengen met het Kinderrechtenverdrag.

Opvang die strookt met het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind voldoet aan de minimumeisen die dat verdrag aan ons land stelt. Het scheppen van voorwaarden waaronder kinderen zich ongestoord en veilig kunnen ontwikkelen, is daarbij het uitgangspunt.

Hieronder volgen aanbevelingen die fundamenteel zijn om een dergelijke opvang te kunnen organiseren.

Om te beginnen

- 1 Ga uit van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind en de Europese opvangnormen. Zorg dat de situatie van kinderen in asielzoekerscentra in ieder geval voldoet aan deze minimumnormen.
- 2 Erken de bijzondere positie van kinderen in asielzoekerscentra. Schep voorwaarden om te zorgen dat de spanningen die inherent zijn aan de positie van vluchtelingenkinderen, niet vergroot worden door hun situatie. Zorg dat de onzekerheid die inherent is aan de procedure niet weerspiegeld wordt in de omgeving van het kind.
- 3 Formuleer een missie in de opvang en beschrijf daarin wat beschouwd wordt als het belang van het kind. Ga daarbij uit van de veertien ontwikkelingsvoorwaarden van Kalverboer (zie p. 42) bij de invulling van je verantwoordelijkheid als ketenpartner.
- 4 Train personeel in de kinderrechtensvisie.
- 5 Omschrijf de verantwoordelijkheden van iedere ketenpartner en maak duidelijk wat onder opvang valt.
- 6 Stel een toezichthouder aan die waarborgt dat de opvang kwalitatief goed en 'kinderrechtenproof' is.¹⁵¹

¹⁵¹ De toekomstige kinderombudsman kan hierbij een belangrijke rol spelen.

Aanbevelingen over de duur van opvang

- 7 Verkort de duur van de asielprocedure en daarmee van verblijf in opvang.
 - A Stel een limiet aan het verblijf van kinderen in asielzoekerscentra.
 - B Geef gezinnen na vijf jaar een status.
- 8 Ga bij de inrichting van de opvang uit van een langdurig verblijf.

De duur van de asielprocedure en daarmee van de opvang moet drastisch bekort worden. Daarmee wordt de duur van de periode van onzekerheid korter en vermindert de stress en als gevolg daarvan de bedreiging van de ontwikkeling van kinderen. Het is voor de ontwikkeling van kinderen niet acceptabel dat kinderen langdurig in onzekerheid verkeren over hun toekomst. Tegelijkertijd moet er bij de inrichting van de opvang vanuit gegaan worden dat mensen er langdurig kunnen wonen.

Aanbevelingen over continuïteit

- 9 Zorg voor een zo groot mogelijke continuïteit in het leven van kinderen en gezinnen.
- 10 Koppel de procedure los van de opvang. Hierdoor kunnen gezinnen met kinderen na binnenkomst in Nederland meteen in een azc worden opgevangen. In dat azc worden alle fasen van de asielprocedure doorlopen. De gehoren door de IND worden ter plekke georganiseerd en gezinnen hoeven niet te verhuizen als zij in een nieuwe fase van hun procedure komen.
- 11 Beperk verhuizingen van kinderen in de schoolgaande leeftijd tot maximaal éénmaal onder zeer strenge voorwaarden. Een onvermijdelijke verhuizing dient met waarborgen omgeven te zijn: in het belang van het kind; met intensieve hulp en steun van het gezin in kwestie; melding minimaal twee maanden van te voren; verhuizing alleen op een moment waarop dat voor het kind het minst schadelijk is (in verband met school) zoals tussen twee schooljaren.

Aanbevelingen over informatievoorziening

- 12 Informeer kinderen en ouders op een adequate manier over hun situatie en (on)mogelijkheden (zie ook aanbevelingen bij verschillende onderwerpen).
 - A Vergroot de toegang tot informatie voor kinderen, onder meer door toegang tot internet (zie aanbevelingen onderwijs).
 - B Maak een COA-informatiegids voor kinderen, met daarin onder meer: wie is wat in het azc; wat zijn je rechten; wat kun je doen in het azc; wat kun je doen in de omgeving van dit azc.
 - C Ontwerp een website 'Kind in azc': voor het onderhouden van contacten met kinderen in andere azc's, voor informatie over de regelgeving en voor informatie over de (recreatie- en sport)mogelijkheden in en rond ieder azc.

Aanbevelingen per onderwerp

- 13 Neem op alle deelonderwerpen verantwoordelijkheid voor een benadering van kinderen in azc's die 'kinderrechtenproof' is. Ga daarbij uit van het belang van het kind en niet van de eigen deelverantwoordelijkheid.

Aanbevelingen over gezin en opvoeding

- 14 Ga uit van de ouders als opvoeders.

Spreek ouders aan op hun rol als opvoeder, wijs ze erop als dingen mis (dreigen te) gaan, bied hulp als ouders het niet zelf kunnen.
- 15 Schep voorwaarden waardoor ouders hun opvoedingstaak kunnen (blijven) uitoefenen en een stabiel gezinsleven kunnen hebben.
 - A Respecteer de rol van ouders als opvoeders door hen als eerste aan te spreken als de kinderen opvoedkundige correcties behoeven.
 - B Geef alle ouders de mogelijkheid om de Nederlandse taal te leren.
 - C Bied gezinnen een zelfstandige woonruimte met eigen voorzieningen en de mogelijkheid zelf te koken (zie aanbevelingen wonen).

- D Schep mogelijkheden voor naschoolse opvang en een crèche voor jonge kinderen met professionele begeleiding. Geef ouders een rol in vrijwillige taken bij deze opvang.
 - E Breng ouders in beweging, via kunst, sport of muziek.
 - F Verbied om kinderen in te schakelen als tolk over volwassen onderwerpen.
 - G Organiseer een ontmoetingsplaats voor ouders waar ze ook praktische adviezen kunnen krijgen.
 - H Versterk het gevoel van autonomie van ouders door hen te helpen bij het inrichten van een zinvolle dagbesteding.
 - I Organiseer contacten tussen ouders. Vergroot de mogelijkheden voor (vrijwilligers)werk en ondersteun ouders bij het vinden hiervan. Sluit aan bij behoeften van ouders zelf.
 - J Breid activiteiten voor ouders en jonge kinderen uit, zoals voorleesmiddagen, muziek op schoot, speelochtenden.
- 16 Beoordeel wat gezinnen nodig hebben.
- A Inventariseer kort na binnenkomst in Nederland wat de (ondersteunings)behoeften zijn van een gezin.
 - B Verwijs de kinderen zo spoedig mogelijk na aankomst in Nederland naar de jeugdgezondheidszorg voor een eerste medische en psychosociale controle.
 - C Vraag ouders regelmatig wat ze nodig hebben om goed te kunnen opvoeden.
- 17 Organiseer opvoedingsondersteuning voor alle ouders in een azc.
- A Breng Centra voor Jeugd en Gezin – mobiele teams met pedagogisch adviseurs – naar azc's en waarborg de jeugdzorg.
 - B Ondersteun ouders vanaf de aankomst in een azc in hun rol als ouder en opvoeder door te inventariseren wat ouders nodig hebben om die taak te kunnen uitoefenen.
 - C Creëer een apart aanbod voor vaders.
 - D Maak gebruik van zelforganiserende, laagdrempelige groepsvorming, waarbij sleutelfiguren worden betrokken. Organiseer lotgenotencontacten en werk met zelforganisaties.
 - E Ondersteun ouders in hun opvoedcompetenties. Maak gebruik van de ervaringen van kindermishandeling (RAAK) en reeds ontwikkelde methoden voor opvoedingsondersteuning . Sluit aan bij opvoedcompetenties, achtergrond en ervaringen van ouders.¹⁵²
 - F Geef voorlichting over de rol van ouders en over opvoeding zonder lichamelijk geweld. Onderstreep het belang van structuur en goede nachtrust. Geef voorlichting over het belang van sociale contacten en (buiten)spelen.
 - G Geef voorlichting over de bijzondere situatie waarin gezinnen zich bevinden en waar ze hulp kunnen vragen als er problemen met opvoeden zijn.
 - H Organiseer opvoedingsondersteuning, hulp en zorg voor nieuwe gezinnen in het azc en begeleid ze naar zelfstandigheid en gebruik van reguliere voorzieningen in de omgeving, mits op redelijke afstand.
 - I Train COA-personeel in het omgaan met kinderen en ouders, het herkennen van opvoedingsproblemen en het kunnen doorverwijzen en –begeleiden.
 - J Stel een mentor aan (zie aanbeveling 63).
 - K Verbeter de signalering, verwijzing en begeleiding bij ernstige problematiek naar jeugdhulpverlening, jeugdgezondheidszorg of jeugdbescherming.
- 18 Organiseer opvoedingsondersteuning op maat voor gezinnen waarvoor dat nodig is.
- A Geef alleenstaande ouders maatschappelijke en psychologische begeleiding en preventieve ondersteuning bij de opvoeding.
 - B Bied ouders en kinderen die ernstig in de knel zitten extra hulp in de vorm van ondersteuning in de opvoeding en behandeling van psychische problemen. Maak

¹⁵² RAAK: Reflectie- en Actiegroep Aanpak Kindermishandeling. Zie ook www.stopkindermishandeling.nl en zie literatuur [62]. Zie ook literatuur [5].

extra geld vrij om deze vorm van hulpverlening mogelijk te maken.

19 Versterk de psychosociale weerbaarheid van kinderen.

- A Verzorg een landelijk aanbod aan weerbaarheidstraining voor alle kinderen van verschillende leeftijden in asielzoekercentra.
- B Sluit aan bij aspecten die kinderen belangrijk vinden, zoals samenwerking, fysieke zelfverdediging, leren praten over problemen, concentratieverbetering, sociale vaardigheden en leiding geven en nemen.

Good practice

- Een succesvol project in 2008 in azc 's Gravendeel: ouderbegeleiding, opvoedcursus, weerbaarheidstraining en creatieve activiteiten. Het project is gestopt wegens beëindigde financiering.
- Het 'tupperware-model' voor opvoedingsondersteuning: hierbij nodigt een ouder zelf andere ouders uit in de huiskamer/recreatieruimte waar vervolgens onder leiding met elkaar wordt gesproken over opvoeding.
- Het programma Mind-spring: een psycho-educatie programma gecombineerd met opvoedingsondersteuning waarbij asielzoekers worden opgeleid zelf andere ouders te ondersteunen (www.mind-spring.org).
- Doe-praatgroepen voor het versterken van de weerbaarheid van kinderen: kinderen van verschillende leeftijden spelen en praten met elkaar en met begeleiders (GGZ en Jeugdzorg).
- Het COA biedt soms de cursus Limow (Leven in een Moderne Wereld) aan: inzicht in de systematiek van de samenleving; ontwikkeling van competenties om een actieve houding te krijgen met betrekking tot de eigen toekomst.¹⁵³

Aanbevelingen over wonen

20 Onderzoek de mogelijkheid om asielzoekersgezinnen zo snel mogelijk te plaatsen in normale woningen in de samenleving (zoals voorheen ROA-woningen) met begeleiding. Ga daarbij uit van het belang van het kind.

21 Investeer in voldoende woonruimte en privacy voor kinderen en ouders.

- A Richt de omgeving en omstandigheden in op gunstige ontwikkelingsmogelijkheden voor kinderen.
- B Vergroot de privacy van gezinnen en zorg voor voldoende leefruimte, afzonderlijke ruimtes in de woning, een eigen slaapkamer voor kinderen vanaf de basisschool, sanitair en kookgelegenheid per gezin en laat geen woningen delen met niet-gezinsleden.

22 Zorg voor kwalitatief goede woonruimtes.

- A Bied gezinnen met kinderen woningen die geschikt zijn voor permanente bewoning.
- B Geef gezinnen voldoende ruimte (zie hiervoor).
- C Zorg voor gezonde, geïsoleerde en kindveilige woningen (zie aanbevelingen veiligheid).
- D Geef gezinnen een grotere mate van vrijheid in het inrichten en aankleden van hun woonruimte.

23 Richt azc's zo in dat er een gezonde en veilige verhouding is tussen gezinnen en alleenstaanden.

- A Verdeel azc's in secties – jonge gezinnen, ouderen, alleenstaanden – zodat kinderen geen hinder ondervinden van andere bewoners.

¹⁵³ Het COA bood ook de cursus Perspectief aan die asielzoekers handreikingen geeft om beslissingen te kunnen overwegen en nemen. De cursus is opgezet om asielzoekers meer grip op hun eigen situatie te geven.

- B Bied kleinschalige opvang.
- 24 Plaats gezinnen met kinderen in azc's in de nabijheid van een dorps- of stadskern, met essentiële voorzieningen zoals scholen en winkels.
- 25 Organiseer in ieder azc goed (openbaar) vervoer.
- 26 Geef ieder kind en ouder in een azc een fiets. Bied ieder kind en ouder een basiscursus 'fietsen in Nederland', gericht op de techniek van het fietsen en verkeersregels.
- 27 Plaats gezinnen met kinderen in één keer goed in een azc dat in de omgeving voldoende mogelijkheden biedt voor onderwijs en ontwikkeling.
- A Plaats gezinnen nooit in een azc dat binnenkort gaan sluiten.
- B Kies voor regionale opvang, en zorg dat gezinnen met een status een woning in de regio krijgen. Op deze wijze kunnen gezinnen die zelfstandig gaan wonen gebruikmaken van de contacten die zij eerder hebben opgebouwd.
- C Voorkom verhuizingen (zie aanbevelingen over continuïteit).
- D Organiseer voldoende buffercapaciteit. Begin met azc's die eigendom van het COA zijn.

Good practices

- De website www.hier-sta-ik.nl van de Vrolijkheid: een internet-community voor kinderen en jongeren uit azc's. Kinderen die verhuisd zijn kunnen via deze site contact zoeken of houden met kinderen in andere asielzoekerscentra.
- De opvang van asielzoekers in Winterswijk in gewone huizen.¹⁵⁴

Aanbevelingen over recreatie, spel, vrije tijd

- 28 Organiseer voldoende activiteiten in het azc voor kinderen van verschillende leeftijdsgroepen buiten schooltijd.
- A Organiseer activiteiten in ieder azc waar kinderen wonen.
- B Maak de activiteiten structureel, op vaste tijden.
- C Organiseer activiteiten vaker dan eens per week en bied extra activiteiten aan in vakanties.
- D Organiseer naschoolse opvang van basisschoolleerlingen met professionele begeleiding.
- E Bied activiteiten voor verschillende leeftijdsgroepen (0 tot 4 jaar, 4 tot 12 jaar, 12 tot 18 jaar). Maak daarbij gebruik van bestaande kennis.¹⁵⁵
- F Bied verschillende soorten activiteiten voor kinderen, zoals creatieve middagen (knutselen, tekenen, fotograferen), dans, muziek, koken, sport, etcetera.
- G Vraag kinderen zelf wat ze leuk vinden en betrek ze bij het ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten.
- H Betrek oudere kinderen en ouders bij het organiseren van en helpen bij activiteiten voor jongere kinderen.
- I Organiseer ook activiteiten waarbij het samenwerken tussen ouders en kinderen centraal staat.
- J Sluit zoveel mogelijk aan bij activiteiten buiten het azc.
- K Haal zo nodig trainers en leraren naar het azc's als dat te afgelegen ligt om aan activiteiten buiten het azc mee te doen.
- L Train personeel in het ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten en het betrekken van bewoners daarbij (zie aanbevelingen participatie).
- M Schakel de Vrolijkheid in voor het organiseren van verantwoorde (re)creatieve activiteiten.

¹⁵⁴ Als kanttekening hierbij werd opgemerkt dat deze woningen alleen geschikt zijn voor grote gezinnen. Bovendien zou soms het onderwijs voor de kinderen niet aldoor goed geregeld zijn.

¹⁵⁵ Zie literatuur [86]. De UNHCR doet suggesties voor activiteiten en voorzieningen in centra voor kinderen van verschillende leeftijden.

- 29 Zorg voor voldoende faciliteiten in het azc voor recreatie, spel en vrije tijd.
- A Investeer in grotere woonruimte en privacy voor kinderen en ouders (zie aanbevelingen over wonen).
 - B Bied ouders voldoende financiën waarmee kinderen sport- of andere activiteiten buiten het azc kunnen doen (zie aanbevelingen financiën).
 - C Zorg voor goed vervoer als het azc afgelegen ligt (zie aanbevelingen wonen).
 - D Geef ieder kind en ouder in een azc een werkende fiets en fietsles (zie aanbevelingen wonen).
 - E Zorg voor goed onderhouden speeltoestellen in het azc.
 - F Geef ieder kind vanaf groep 6 basisschool de beschikking over een computer met internet (zie aanbevelingen onderwijs).
 - G Breid de mogelijkheden en ruimte voor buitenspelen uit, zoals voor steppen, hinkelen, hutten bouwen, voetballen, etc.
 - H Investeer in een aparte recreatieruimte voor kinderen om binnen te spelen, die geopend is op tijden dat kinderen vrij zijn van school.
 - I Betrek ouders bij het opzetten van bijvoorbeeld een speel-o-theek, bibliotheek en kledingverkoop in het azc.
 - J Betrek architecten en kunstenaars bij de inrichting van de openbare ruimte en speelruimte in het azc. Laat kinderen participeren. Maak gebruik van bestaande kennis op dit punt.¹⁵⁶
 - K Stimuleer ouders bij het organiseren van zwemles voor hun kinderen.
- 30 Geef kinderen meer gelegenheid om zelf activiteiten te ondernemen in en buiten het azc.
- A Breid de mogelijkheden voor kinderen uit om zelf in hun omgeving activiteiten te ondernemen.
 - B Wijs kinderen en ouders op mogelijkheden van financiering van lidmaatschap sportclubs, sportkleding en materialen door bijvoorbeeld een jeugdsportfonds of gemeentelijke voorziening.¹⁵⁷ Help kinderen en ouders hier zonedig bij.
 - C Stel een mentor aan (zie aanbeveling 63).
- 31 Vergroot de mogelijkheden voor sociaal contact.
- A Organiseer regelmatig activiteiten om de contacten tussen nieuwe kinderen en kinderen die al langer in het azc wonen op gang te brengen.
 - B Integreer zoveel mogelijk activiteiten. Laat kinderen in azc's waar mogelijk meedoen aan (sport- of activiteiten)clubs in de omgeving en laat Nederlandse kinderen zoveel mogelijk in azc's meedoen aan activiteiten.
 - C Organiseer uitwisselingsactiviteiten met (basis)scholen in de omgeving.
 - D Betrek bewoners uit de omgeving van het azc bij de kinderen in het azc en organiseer regelmatig activiteiten om kennismaking op gang te brengen (zoals workshops koken, djembé, etc.).
 - E Geef ieder kind vanaf groep zes basisschool de beschikking over een computer met internet (zie aanbevelingen onderwijs).
 - F Ontwerp een website 'Kind in azc' (zie aanbevelingen informatievoorziening).
- 32 Informeer kinderen en ouders goed over de mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding en begeleid ze zonedig bij de start daarvan.
- A Ontwerp een website 'Kind in azc' waarop ze de mogelijkheden kunnen vinden (zie aanbevelingen informatievoorziening).
 - B Informeer ouders uitvoerig over het belang van activiteiten, en van (buiten) spelen en sport voor een gezonde ontwikkeling van hun kind.
 - C Begeleid ouders en kinderen zonedig.

¹⁵⁶ Zie literatuur [77]. Informatie is te vinden via Jantje Beton, NUSO of het Platform Ruimte voor de Jeugd. Er zijn ontwerp bureaus die veel ervaring hebben in het betrekken van kinderen bij het ontwerp van hun (speel)omgeving of gebouw.

¹⁵⁷ Zie www.jeugdsportfonds.nl voor de jeugdfondsen in Nederland.

Good practices

Hieronder enkele voorbeelden, zonder volledig te willen zijn:

- Activiteiten van de Vrolijkheid in ongeveer 30 centra: www.vrolijkheid.nl
- Project 1001 ontmoetingen van de Vrolijkheid.
- Activiteiten die kerken of verenigingen organiseren met de kinderen.
- Vakantie-activiteiten door VluchtelingenWerk.
- Door gemeente georganiseerde sportactiviteiten in samenwerking met COA (vb Huis voor de Sport Groningen).
- Initiatieven waarbij (jonge) vrijwilligers gekoppeld worden aan kinderen om samen activiteiten te ondernemen en contacten buiten het azc op te bouwen (zoals Vitalis).

Aanbevelingen over onderwijs

- 33 Verbeter de continuïteit in het onderwijs aan asielzoekerskinderen.
- A Handhaaf de Leerplichtwet en herinner de gemeentelijke overheid zonnig aan deze taak.
 - B Voorkom verhuizingen, organiseer onvermijdelijke verhuizingen alleen tussen twee schooljaren (zie aanbevelingen over continuïteit).
 - C Organiseer passend onderwijs en het vervoer naar school al voor een eventuele verhuizing.
 - D Geef kinderen in azc's een vast landelijk leerlingnummer als basis voor een leerlingvolgsysteem.
 - E Besteed in geval van een onvermijdelijke verhuizing aandacht aan het afscheid nemen in de klas en op school.
- 34 Beoordeel voor ieder kind of het in zijn belang is om naar een azc-school te gaan of naar een reguliere school. Doe dat samen met ouders.
- A Geef ouders duidelijk aan dat ze een vrije schoolkeuze hebben en ondersteun ze daarin.
 - B Beoordeel samen met ouders of voor kinderen in de onderbouwleeftijd het beste gekozen kan worden voor een azc-school.
 - C Beoordeel aan het eind van een schooljaar van ieder kind op een azc-school of hij/zij kan worden overgeplaatst naar een reguliere school (met het oog op zijn/haar taalbeheersing en gevoel van veiligheid).
 - D Organiseer voor kinderen in het vervolgonderwijs zoveel mogelijk dat zij regulier onderwijs volgen.
 - E Zorg voor adequaat vervoer van en naar school en zorg voor een fiets (zie aanbevelingen wonen).
- 35 Organiseer een betere begeleiding vanuit scholen.
- A Licht schoolleiding en docenten gericht voor en organiseer periodieke bezoeken van docenten aan het azc.
 - B Geef als school intensieve en gerichte voorlichting aan kinderen en ouders in azc's.
 - C Organiseer vanuit school huiswerkbegeleiding in het azc, bijvoorbeeld door PABO-studenten.
 - D Organiseer regelmatig contact tussen school, het COA en instellingen voor jeugd-gezondheidszorg om een goede begeleiding van de schoolgaande asielzoekerskinderen te waarborgen.
- 36 Geef leerlingen vanaf groep zes basisschool voldoende toegang tot internet. Geef kinderen dusdanig de beschikking over een computer of laptop met internet op zodat zij daar gebruik van kunnen maken voor school, communicatie en ontspanning.
- 37 Zorg voor een goede huiswerkruimte voor schoolgaande kinderen. In een dergelijke ruimte moeten kinderen rustig en onder begeleiding huiswerk kunnen maken op de momenten dat zij dat zelf willen, inclusief het weekend. Naast

begeleiding door bijvoorbeeld PABO-studenten zouden hier een goede internet-aansluiting en algemene schoolboeken, zoals atlanten en woordenboeken, aanwezig moeten zijn.

- 38 Betrek ouders meer bij het onderwijs aan hun kinderen.
- A Informeer ouders van schoolgaande asielzoekerskinderen beter over het Nederlandse schoolsysteem.
 - B Benader ouders actief voor ouderavonden, stimuleer ze deel te nemen aan vrijwilligersactiviteiten door ouders op school.
- 39 Verbeter de kwaliteit van het onderwijs aan asielzoekerskinderen.
- A Begin meteen met les in de Nederlandse taal op de azc-school.
 - B Pas het onderwijsniveau zoveel mogelijk aan aan het niveau en de behoeften van individuele kinderen en bied kinderen individuele mogelijkheden voor verdieping.
 - C Stimuleer kinderen zoveel mogelijk en ondersteun ze daarbij.
 - D Bied kinderen die binnen afzienbare termijn moeten terugkeren naar het land van herkomst gerichte, korte praktijkgerichte opleidingen die bruikbaar zijn in het land van herkomst.
 - E Maak gebruik van de specifieke kennis over onderwijs aan asielzoekerskinderen, zoals aanwezig bij de Landelijke Onderwijs Werkgroep voor Asielzoekers en Nieuwkomers (LOWAN).
- 40 Informeer alle betrokkenen over de regelingen rond onderwijs aan asielzoekerskinderen.
- Informeer kinderen, ouders, medewerkers in het azc en reguliere instanties, zoals scholen en afdelingen van de gemeentelijke overheid, over de geldende regels. Dit zou kunnen met behulp van een website (zie aanbevelingen over informatievoorziening).
- 41 Pas de onderwijsregels daar waar nodig aan op de situatie van asielzoekerskinderen.
- A Betrach bijvoorbeeld soepelheid rond doublures met kinderen die buiten hun schuld vaak moeten verhuizen.
 - B Bied onderwijsvervolgmogelijkheden voor jongeren tussen de 18 en 21 jaar.

Good practice

- Het 'One Laptop Per Child' project. Hierdoor krijgen leerlingen de beschikking over een laptop van \$ 100,- met internetverbinding, waarop ze hun schoolwerk kunnen doen en waarop ze kunnen communiceren met anderen. In verschillende landen (bijvoorbeeld Paraguay) krijgen alle (basisschool)leerlingen van overheidswege een OLPC-laptop.¹⁵⁸
- Maak op school gebruik van rituelen voor asielzoekerskinderen die moeten verhuizen, zoals: kaartjes met gelukswensen van leerkrachten en andere kinderen in de klas, het geven van foto's die in de klas zijn gemaakt of het geven van een cadeautje ter herinnering aan de school.
- Attendeer leerlingen op de onmogelijkheid om na hun 18^e een vervolgstudie te beginnen. Geef VWO-leerlingen in overweging om HAVO-eindexamen te doen voor hun 18^e zodat zij dan nog een vervolgopleiding kunnen starten.

Aanbevelingen over gezondheid

- 42 Verbeter de preventie van gezondheidsproblemen.
- A Leg de nadruk op beschermende en ondersteunende factoren. Sluit aan bij de eigen vaardigheden van kinderen om met problemen om te gaan.
 - B Verbeter de leefomstandigheden van gezinnen (zie aanbevelingen wonen).
 - C Stem preventie af op het langdurige en onzekere verblijf van asielzoekers in azc's.

¹⁵⁸ www.olpcnews.com.

- 43 Verbeter de signalering, toegang en doorverwijzing.
- A Geef adequate voorlichting aan kinderen en ouders over de Nederlandse gezondheidszorg voor asielzoekers.
 - B Vergroot de mogelijkheden voor het inschakelen van tolken.
 - C Vergoed (telefoon)kosten die kinderen en ouders maken voor gezondheidsvragen.
 - D Vraag asielzoekers zelf regelmatig welke behoefte aan zorg zij hebben. Doe dat op individueel en op groepsniveau.
 - E Neem kinderen serieus in vragen rond hun gezondheid.
 - F Zorg voor regelmatige aanwezigheid op het azc-terrein van een huisarts en medische ondersteuners.
 - G Werk samen in de signalering.
 - H Maak gebruik van de specifieke kennis over de gezondheidszorg voor asielzoekerskinderen, zoals aanwezig bij de Publieke Gezondheidszorg Asielzoekers (PGA, voorheen MOA).
 - I Bakken verantwoordelijkheden tussen verschillende hulpverleners en instanties duidelijk af en neem verantwoordelijkheid voor taken.
 - J Volg asielzoekerskinderen intensiever.
 - K Zorg voor een goed geautomatiseerd registratiesysteem bij GCA en PGA om inzicht te krijgen in aard en frequentie van problemen in azc's.
- 44 Breid de gezondheidszorg voor asielzoekerskinderen uit.
- A Breid de capaciteit van de gezondheidszorg uit.
 - B Leid medewerkers in de sector gezondheidszorg en welzijn op in de problematiek van en hulp aan asielzoekerskinderen.
 - C Verbeter de continuïteit in zorg aan (verhuizende) asielzoekerskinderen.
 - D Geef gelegenheid voor creatieve therapieën op scholen.
 - E Vergroot de mogelijkheden voor casuïstiekbespreking in overleg tussen betrokken instanties.
- 45 Bied op het kind toegespitste hulp aan (bijvoorbeeld bij trauma's).
- A Kies voor leeftijdsadequate hulp die rekening houdt met de achtergrond van asielzoekerskinderen.
 - B Erken dat onder asielzoekerskinderen mogelijk slachtoffers zijn van mishandeling, uitbuiting, gewapende conflicten of andere geweldervaringen.
 - C Sluit aan bij de interesses van het kind, bijvoorbeeld met creatieve therapie, sport, muziek of andere vormen.
 - D Beoordeel bij ieder kind of groepstherapie of individuele hulp aangewezen is.
 - E Organiseer een sociaal en een professioneel netwerk ter ondersteuning van het kind.
- 46 Verbeter de voorlichting aan kinderen en ouders over onderwerpen die invloed hebben op hun gezondheid.
- A Informeer over weerbaarheid en communicatieve en interactieve vaardigheden.
 - B Informeer over seksualiteit en (seksuele) uitbuiting.
 - C Informeer over gezonde voeding en hygiëne.
 - D Informeer over de gevaren van alcohol en drugs.

Good practices

- Kinderen noemen de (creatieve) activiteiten die georganiseerd worden door Altrecht, instelling voor geestelijke gezondheidszorg, nuttig en leuk: www.altrecht.nl
- Consultatiebureaubus die naar het azc toekomt.
- Periodiek overleg van MOA, nu PGA JGZ, met Bureau Jeugdzorg en GGZ over kinderen met problemen: casuïstiekbespreking.
- KOPP-projecten voor kinderen met ouders met een psychisch probleem. Hierbij worden ouders ondersteund in hun rol als opvoeder en kinderen leren er met een zieke ouder om te gaan.

Aanbevelingen over veiligheid

- 47 Train medewerkers in het herkennen van signalen van en risicofactoren voor asielzoekers.
- 48 Implementeer een meldcode kindermishandeling en op termijn een meldplicht.
- 49 Geef voorlichting aan kinderen en ouders over veiligheidsaspecten.
Informeer kinderen en ouders over veiligheid, EHBO, seksueel en huiselijk geweld en veilig vervoer van kinderen.
- 50 Verbeter de leefomstandigheden van gezinnen en maak woonruimtes en azc's kindveilig (zie ook aanbevelingen wonen).
- A Richt azc's zo in dat er een gezonde en veilige verhouding is tussen gezinnen en alleenstaanden (zie aanbevelingen wonen).
 - B Voorzie woningen voor gezinnen met jonge kinderen van veiligheidsmaatregelen zoals wandcontactdoosbeschermers en beveiliging voor ramen.
 - C Zorg in het azc voor zaken als beveiliging, goede verlichting, camerabewaking.
 - D Pak overlast, drugsgebruik, intimiderend en crimineel gedrag in het azc aan.
- 51 Informeer ouders en kinderen over de aard en duur van de opvang.
- 52 Geef kinderen cursussen weerbaarheid en zelfverdediging.

Good practice

- Bewoners participeren in het verbeteren van de veiligheidssituatie in het azc (2002, pilot project). Bewoners beoordeelden toen met een MOA-medewerker het azc op onveilige situaties. Vervolgens werd samen bekeken hoe de situatie verbeterd kon worden.

Aanbevelingen over de asielprocedure

Zie ook aanbevelingen over duur van de opvang en de aanbevelingen over wonen.

- 53 Laat kinderen zoveel mogelijk en in overeenstemming met hun leeftijd participeren in het vreemdelingenrecht.
- A Specificeer hoe het belang van het kind in de verblijfsprocedure wordt meegewogen.¹⁵⁹
 - B Geef gewicht aan de visie van het kind.
 - C Betrek bij de besluitvorming criteria zoals de lengte van verblijf, het integratieniveau, de mate van gehechtheid aan de Nederlandse samenleving, kennis van taal en cultuur.
 - D Erken dat het recht op bijvoorbeeld huisvesting en onderwijs los staan van de status.
- 54 Bouw een kinderrechtentoets in de procedure in.
- A Beoordeel bij ieder kind of zijn belang of zijn recht op ontwikkeling bedreigd wordt.
 - B Geef opdracht tot het verrichten van een onderzoek door een gespecialiseerde instantie (Raad voor de Kinderbescherming) in die gevallen waarin sprake lijkt van een bedreiging van de ontwikkeling van het kind.
 - C Ga steeds uit van de bepalingen in het Kinderrechtenverdrag.
- 55 Stel een vertrouwenspersoon voor kinderen in die op de hoogte is van hun situatie en die hen kan begeleiden en uitleg kan geven over de juridische procedure.

¹⁵⁹ Maak hierbij gebruik van de Vragenlijst 'Belang van het kind en voorwaarden voor ontwikkeling – Vreemdelingenrecht' van Kalverboer en Zijlstra.

- 56 Vergroot de deskundigheid van vreemdelingenrechters, de IND en asieladvocaten.
- A Informeer ze over de ontwikkeling van kinderen en de consequenties van hun beslissingen voor kinderen.
 - B School ze in de eisen die het Kinderrechtenverdrag stelt aan eenieder die met kinderen werkt en aan de overheid.

Aanbevelingen over financiën

- 57 Onderzoek of gezinnen een ruimer budget nodig hebben. Let daarbij vooral op het budget voor gezonde voeding, kleding, sport- en recreatiemogelijkheden.
- 58 Geef ouders voorlichting over omgaan met geld in Nederland en bied zonnodig hulp.
- 59 Voorkom dat ouders geld moeten voorschieten voor belangrijke zaken als gezondheid of onderwijs.
- 60 Vergroot de mogelijkheden voor ouders om te werken zonder verlies van hun bijdrage. Geef ouders een vergoeding voor vrijwilligerswerk in het azc.

Aanbevelingen over participatie

- 61 Organiseer de participatie van kinderen in azc's.¹⁶⁰
- 62 Train medewerkers in het azc in het (h)erkennen van, de omgang met, en sociale zorg voor de kinderen in asielzoekerscentra.
- A Organiseer secretariële ondersteuning zodat COA-medewerkers meer tijd hebben voor contacten met bewoners.
 - B Neem asielzoekers op in de COA-bezetting.
- 63 Stel een mentor aan waar kinderen terecht kunnen en die rechtstreeks contact met kinderen en ouders in het azc onderhoudt. De mentor informeert, begeleidt en ondersteunt gezinnen bij bijvoorbeeld pedagogische vragen, recreatie en contacten met school. Deze mentor is vaak aanwezig, ook buiten kantooruren en goed bereikbaar.
- 64 Betrek kinderen bij de gang van zaken in het azc.
- A Peil regelmatig de behoeften van kinderen en ouders.
 - B Investeer in tijd en organiseer in informele contacten met kinderen.
 - C Plaats een ideeënbus in het azc en neem ideeën en klachten serieus.
 - D Vraag kinderen actief naar ideeën over het inrichten van gepaste zorg en opvang.
 - E Organiseer een kinderverleg of jongerenraad.
- 65 Organiseer contacten tussen azc en wijkcentra, scholen, sport- en andere organisaties in de omgeving van het azc.

Good practices

- Ondersteuning van eigen initiatieven van kinderen (meidenmiddag, Halloweenfeest, zakgeldproject, dansles).
- Website voor en over kinderen zonder verblijfstitel: www.ilegaalkind.nl.
- Project Meeting Point van de Vrolijkheid.
- Jongerenspreekuur.

Houd moed!

Want als u met het uitvoeren van de aanbevelingen tot hier bent gekomen dan voldoet de situatie waarin kinderen leven in asielzoekerscentra in Nederland aan het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind.

¹⁶⁰ Maak gebruik van de participatieladder van Hart. Zie literatuur [46] en [63].

7 Wie moet het doen?

Inleiding

Het is veel en het is niet gemakkelijk, maar het is duidelijk dat het moet. Zo valt de uitdaging samen te vatten om ervoor te zorgen dat de situatie van kinderen in asielzoekerscentra strookt met het Kinderrechtenverdrag. In de hoofdstukken hiervoor is duidelijk geworden dat de verantwoordelijkheid voor de opvang van deze kinderen niet stopt bij het juridische deel van de procedure of bij het bieden van een dak boven hun hoofd. De verplichtingen voor deze kinderen reiken veel verder. Dat maakt de situatie van kinderen in asielzoekerscentra een zaak voor heel veel organisaties en vooral ook voor heel veel mensen. ‘Samen werken, samen leven’ is het motto van de huidige regering.¹⁶¹ Laat dat nou net hetgeen zijn waar de kinderen in de azc’s op wachten.

In dit hoofdstuk komen na de ouders kort de verschillende adressanten van de aanbevelingen aan bod. Daarna volgen checklists waarin de verkorte aanbevelingen uit het vorige hoofdstuk per organisatie worden aangegeven.

De ouders

Ouders zijn in de allereerste plaats verantwoordelijk voor hun kinderen. Dat zal niemand betwisten. Als een gezin asiel aanvraagt in een ander land is het per definitie afhankelijk van organisaties in dat andere land. Die afhankelijkheid in combinatie met de – soms langdurige – onzekerheid over de uitkomst van de asielprocedure maakt dat sommige ouders moeite hebben om hun verantwoordelijkheid zó in te vullen dat hun kinderen zich goed kunnen ontwikkelen. Als de ontwikkeling van kinderen bedreigd wordt – anders gezegd als ouders hun verantwoordelijkheid niet (kunnen) waarmaken – moet de overheid inspringen. Dat geldt voor Nederlandse kinderen en het geldt voor asielzoekerskinderen.

Ketenpartners in de opvang

Er spelen verschillende personen en organisaties een rol als het gaat om de opvang van kinderen in asielzoekerscentra. Vaak worden zij de ‘ketenpartners in de opvang’ genoemd. Omdat de opvang echter meer behelst dan alleen het bieden van (tijdelijk) onderdak, is het niet altijd duidelijk wie wat moet doen. In de volgende paragrafen wordt aangesloten bij de taken en verantwoordelijkheden voor (delen van) de opvang zoals die in het Kinderrechtenverdrag en Europese opvangnormen naar voren komt.

Het Programmaministerie voor Jeugd en Gezin

De minister voor Jeugd en Gezin moet de regie voeren om de situatie van kinderen in asielzoekerscentra in overeenstemming te brengen met het Kinderrechtenverdrag. Dat sluit naadloos aan bij het beleidsprogramma van het ministerie.

Minister Rouvoet van het Ministerie voor Jeugd en Gezin is verantwoordelijk voor de samenhang in het jeugd- en gezinsbeleid. Hij is de eerstverantwoordelijke voor beleidsonderwerpen bij de ‘velddirecties’ van Jeugd en Gezin: het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), het Ministerie van Justitie, het Ministerie van Onderwijs,

¹⁶¹ Balkenende IV.

Cultuur en Wetenschap (OCW) en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW).

Daarnaast is hij betrokken bij de besluitvorming over bepaalde beleidsonderwerpen die raakvlakken hebben met het beleid van Jeugd en Gezin: het omringende beleid. Andere bewindslieden dragen hiervoor de primaire verantwoordelijkheid.

Jeugd en Gezin heeft een beleidsprogramma voor de hele kabinetsperiode 2007-2011: *Alle kansen voor alle kinderen*.¹⁶² Hierin staat dat alle kinderen en jongeren, ongeacht culturele achtergrond of handicap, kansen moeten krijgen om zich goed te ontwikkelen. Er wordt expliciet verwezen naar het Kinderrechtenverdrag.

Het programma gaat uit van vijf ontwikkelingsvoorwaarden:

- Gezond opgroeien: lichamelijk gezond, geestelijk gezond, gezonde leefstijl, continuïteit in opvoeding en verzorging.
- Veilig opgroeien: geborgenheid, onvoorwaardelijke liefde, respect, aandacht, grenzen, structuur en regelmaat, veilig thuis en buitenshuis.
- Een steentje bijdragen aan de maatschappij: actieve betrokkenheid bij de maatschappij, meedenken en meedoen, actieve betrokkenheid bij de naaste omgeving, positief gedrag, burgerschap.
- Talenten ontwikkelen en plezier hebben: onderwijs genieten en opleiding krijgen, mogelijkheid voor hobby's, sport, cultuur en ontspanning, vrijheid om te spelen.
- Goed voorbereid zijn op de toekomst: diploma halen, werk vinden, in eigen levensonderhoud kunnen voorzien, stimulerende leefomgeving.

Het programma gaat uit van de volgende punten:

- Het gezin krijgt opnieuw een belangrijke positie toebedeeld: de kracht van het gezin wordt versterkt en beter benut.
- Er komt een omslag naar preventief werken: problemen eerder opsporen en ze sneller aanpakken.
- De vrijblijvendheid voorbij: ongewenste situaties mogen niet voortduren. Iedereen moet zijn verantwoordelijkheid nemen wanneer een kind of gezin in de problemen dreigt te raken.

In zijn beleidsprogramma besteedt minister Rouvoet ook aandacht aan een kindvriendelijke leefomgeving (hoofdstuk 4): *'Goed opgroeien vergt een stimulerende, kindvriendelijke en dus ook veilige leefomgeving.'*

Anderen

Er zijn heel veel 'anderen' naast de zogeheten ketenpartners en naast het Ministerie voor Jeugd en Gezin die iets kunnen én moeten doen om de situatie van kinderen in asielzoekerscentra het stempel 'kinderrechtenproof' te kunnen geven.

Deze 'anderen' zijn niet rechtstreeks verantwoordelijk voor de opvang, maar wel voor andere leefgebieden van kinderen in asielzoekerscentra. Hierbij gaat het om ministeries, zoals het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Daarnaast betreft het uitvoerende organisaties op diezelfde leefgebieden, zoals scholen, instellingen voor gezondheidszorg en instellingen voor jeugdzorg.

Tenslotte – en zeker niet in de laatste plaats – zal de verandering moeten komen van personen die zich het lot aantrekken van kinderen in asielzoekerscentra. Gelukkig zijn er ook momenteel zeer veel mensen die zich onopvallend maar volop inzetten om het leven van asielzoekerskinderen te verlichten. Structureel, dan wel incidenteel en op verschillende niveaus zijn zij er voor de kinderen. Ze zijn niet verantwoordelijk, maar

¹⁶² Zie literatuur [76].

voelen zich dat wel. Zonder deze mensen blijft een 'kinderrechtenproof'-opvang een utopie.

Checklists

Per organisatie wordt hieronder aangegeven wie wat moet doen om de situatie van kinderen in azc's in lijn te brengen met de eisen van het IVRK. De aanbevelingen worden hieronder steeds in verkorte vorm aangegeven. De nummers erachter verwijzen naar de volledige aanbeveling in het vorige hoofdstuk. Sommige aanbevelingen zijn te vinden onder meer dan één organisatie omdat zij de verantwoordelijkheid daarvoor delen.

Alle hieronder genoemde organisaties

- Ga uit van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind en de Europese opvangnormen. Zorg dat de situatie van kinderen in asielzoekerscentra in ieder geval voldoet aan deze minimumnormen. (1)
- Erken de bijzondere positie van kinderen in asielzoekerscentra. (2)
- Formuleer een missie in de opvang en beschrijf daarin wat beschouwd wordt als het belang van het kind. (3)
- Train personeel in de kinderrechtensvisie. (4)
- Zorg voor een zo groot mogelijke continuïteit in het leven van kinderen en gezinnen. (9)
- Neem op alle deelonderwerpen verantwoordelijkheid voor een benadering van kinderen in azc's die 'kinderrechtenproof' is. Ga daarbij uit van het belang van het kind en niet van de eigen deelverantwoordelijkheid. (13)
- Ga uit van ouders als de opvoeders. (14)
- Houd moed.

Ministerie voor Jeugd en Gezin

- Het ministerie moet erop toezien dat alle genoemde aanbevelingen worden uitgevoerd en actie ondernemen als dat niet gebeurt.

Ministerie van Justitie

- Omschrijf de verantwoordelijkheden van iedere ketenpartner en maak duidelijk wat onder opvang valt. (5)
- Stel een toezichthouder aan die waarborgt dat de opvang kwalitatief goed en 'kinderrechtenproof' is. (6)
- Verkort de duur van de asielprocedure en daarmee van verblijf in de opvang. (7)
- Ga bij de inrichting van de opvang uit van een langdurig verblijf. (8)
- Koppel de procedure los van de opvang. (10)
- Laat kinderen zoveel mogelijk en in overeenstemming met hun leeftijd participeren in het vreemdelingenrecht. (53)
- Bouw een kinderrechtentoets in de procedure in. (54)
- Stel een vertrouwenspersoon voor kinderen aan die op de hoogte is van de situatie van de jongere en die hen kan begeleiden en uitleg kan geven over de juridische procedure. (55)
- Vergroot de deskundigheid van vreemdelingenrechters, de IND en asieladvocaten. (56)

COA

- Stel een toezichthouder aan die waarborgt dat de opvang kwalitatief goed en 'kinderrechtenproof' is. (6)
- Ga bij de inrichting van de opvang uit van een langdurig verblijf. (8)
- Beperk verhuizingen van kinderen in de schoolgaande leeftijd tot maximaal éénmaal onder zeer strenge voorwaarden. (11)
- Informeer kinderen en ouders op een adequate manier over hun situatie en (on)mogelijkheden. (12)
- Schep voorwaarden waardoor ouders hun opvoedingstaak kunnen (blijven) uitoefenen en een stabiel gezinsleven kunnen hebben. (15)
- Beoordeel wat gezinnen nodig hebben. (16)

- Organiseer opvoedingsondersteuning voor alle ouders in een azc. (17)
- Organiseer opvoedingsondersteuning op maat voor gezinnen waarvoor dat nodig is. (18)
- Versterk de psychosociale weerbaarheid van kinderen. (19)
- Onderzoek de mogelijkheid om asielzoekersgezinnen zo snel mogelijk te plaatsen in normale woningen in de samenleving (zoals voorheen ROA-woningen) met begeleiding. Ga daarbij uit van het belang van het kind. (20)
- Investeer in voldoende woonruimte en privacy voor kinderen en ouders. (21)
- Zorg voor kwalitatief goede woonruimtes. (22)
- Richt azc's zo in dat er een gezonde en veilige verhouding is tussen gezinnen en alleenstaanden. (23)
- Plaats gezinnen met kinderen in azc's in de nabijheid van een dorps- of stadskern, met essentiële voorzieningen zoals scholen en winkels. (24)
- Organiseer voor ieder azc goed (openbaar) vervoer. (25)
- Geef ieder kind en ouder in een azc een fiets. (26)
- Plaats gezinnen met kinderen in één keer goed in een azc dat in de omgeving voldoende mogelijkheden biedt voor onderwijs en ontwikkeling. (27)
- Organiseer voldoende activiteiten in het azc voor kinderen van verschillende leeftijdsgroepen buiten schooltijd. (28)
- Zorg voor voldoende faciliteiten in het azc voor recreatie, spel en vrije tijd. (29)
- Geef kinderen meer gelegenheid om zelf activiteiten te ondernemen in en buiten het azc. (30)
- Vergroot de mogelijkheden voor sociaal contact. (31)
- Informeer kinderen en ouders goed over de mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding en begeleid ze zonedig bij de start. (32)
- Verbeter de continuïteit in het onderwijs aan asielzoekerskinderen. (33)
- Beoordeel voor ieder kind of het in zijn belang is om naar een azc-school te gaan of naar een reguliere school. Doe dat samen met ouders. (34)
- Organiseer een betere begeleiding vanuit scholen. (35)
- Geef leerlingen vanaf groep zes basisschool voldoende toegang tot internet. (36)
- Zorg voor een goede huiswerkruimte voor schoolgaande kinderen. (37)
- Betrek ouders meer bij het onderwijs aan hun kinderen. (38)
- Informeer alle betrokkenen over de regelingen rond onderwijs aan asielzoekerskinderen. (40)
- Verbeter de preventie van gezondheidsproblemen. (42)
- Verbeter de signalering, toegang en doorverwijzing. (43)
- Verbeter de voorlichting aan kinderen en ouders over onderwerpen die invloed hebben op hun gezondheid. (46)
- Train medewerkers in het herkennen van signalen van, en risicofactoren voor asielzoekers. (47)
- Implementeer een meldcode kindermishandeling en op termijn een meldplicht. (48)
- Geef voorlichting aan kinderen en ouders over veiligheidsaspecten. (49)
- Verbeter de leefomstandigheden van gezinnen en maak woonruimtes en azc's kindveilig. (50)
- Informeer ouders en kinderen over de aard en duur van de opvang. (51)
- Geef kinderen cursussen weerbaarheid en zelfverdediging. (52)
- Onderzoek of gezinnen een ruimer budget nodig hebben. (57)
- Geef ouders voorlichting over omgaan met geld in Nederland. (58)
- Voorkom dat ouders geld moeten voorschieten voor belangrijke zaken als gezondheid of onderwijs. (59)
- Vergroot de mogelijkheden voor ouders om te werken zonder verlies van hun bijdrage. (60)
- Organiseer de participatie van kinderen in azc's. (61)
- Train medewerkers in het (h)erkennen van, de omgang met en sociale zorg voor de kinderen in asielzoekerscentra. (62)

- Stel een mentor aan bij wie kinderen terecht kunnen en die de directe contacten met kinderen en ouders in het azc onderhoudt. (63)
- Betrek kinderen bij de gang van zaken in het azc. (64)
- Organiseer contacten tussen azc en wijkcentra, scholen, sport- en andere organisaties in de omgeving van het azc. (65)

IND

- Verkort de duur van de asielprocedure en daarmee van verblijf in opvang. (7)
- Informeer kinderen en ouders op een adequate manier over hun situatie en (on)mogelijkheden. (12)
- Laat kinderen zoveel mogelijk en in overeenstemming met hun leeftijd participeren in het vreemdelingenrecht. (53)
- Bouw een kinderrechtentoets in de procedure in. (54)
- Vergroot de deskundigheid van vreemdelingenrechters, de IND en asieladvocaten. (56)

VluchtelingenWerk en advocatuur

- Laat kinderen zoveel mogelijk en in overeenstemming met hun leeftijd participeren in het vreemdelingenrecht. (53)
- Bouw een kinderrechtentoets in de procedure in. (54)
- Vergroot de deskundigheid van vreemdelingenrechters, de IND en asieladvocaten. (56)

Vreemdelingenrechters

- Verkort de duur van de asielprocedure en daarmee van verblijf in opvang. (7)
- Laat kinderen zoveel mogelijk en in overeenstemming met hun leeftijd participeren in het vreemdelingenrecht. (53)
- Bouw een kinderrechtentoets in de procedure in. (54)
- Vergroot de deskundigheid van vreemdelingenrechters, de IND en asieladvocaten. (56)

Gemeenten

- Geef kinderen meer gelegenheid om zelf activiteiten te ondernemen in en buiten het azc. (30)
- Vergroot de mogelijkheden voor sociaal contact. (31)
- Verbeter de continuïteit in het onderwijs aan asielzoekerskinderen. (33)

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

- Verbeter de preventie van gezondheidsproblemen. (42)
- Verbeter de signalering, toegang en doorverwijzing. (43)
- Breid de gezondheidszorg voor asielzoekerskinderen uit. (44)

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)

- Verbeter de continuïteit in het onderwijs aan asielzoekerskinderen. (33)
- Verbeter de kwaliteit van het onderwijs aan asielzoekerskinderen. (39)
- Informeer alle betrokkenen over de regelingen rond onderwijs aan asielzoekerskinderen. (40)
- Pas de onderwijsregels daar waar nodig aan op de situatie van asielzoekerskinderen. (41)

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW).

- Vergroot de mogelijkheden voor ouders om te werken zonder verlies van hun bijdrage. (60)

Scholen

- Verbeter de continuïteit in het onderwijs aan asielzoekerskinderen. (33)
- Beoordeel voor ieder kind of het in zijn belang is om naar een azc-school te gaan of naar een reguliere school. Doe dat samen met ouders. (34)
- Organiseer een betere begeleiding vanuit scholen. (35)

- Betrek ouders meer bij het onderwijs aan hun kinderen. (38)
- Verbeter de kwaliteit van het onderwijs aan asielzoekerskinderen. (39)
- Informeer alle betrokkenen over de regelingen rond onderwijs aan asielzoekerskinderen. (40)

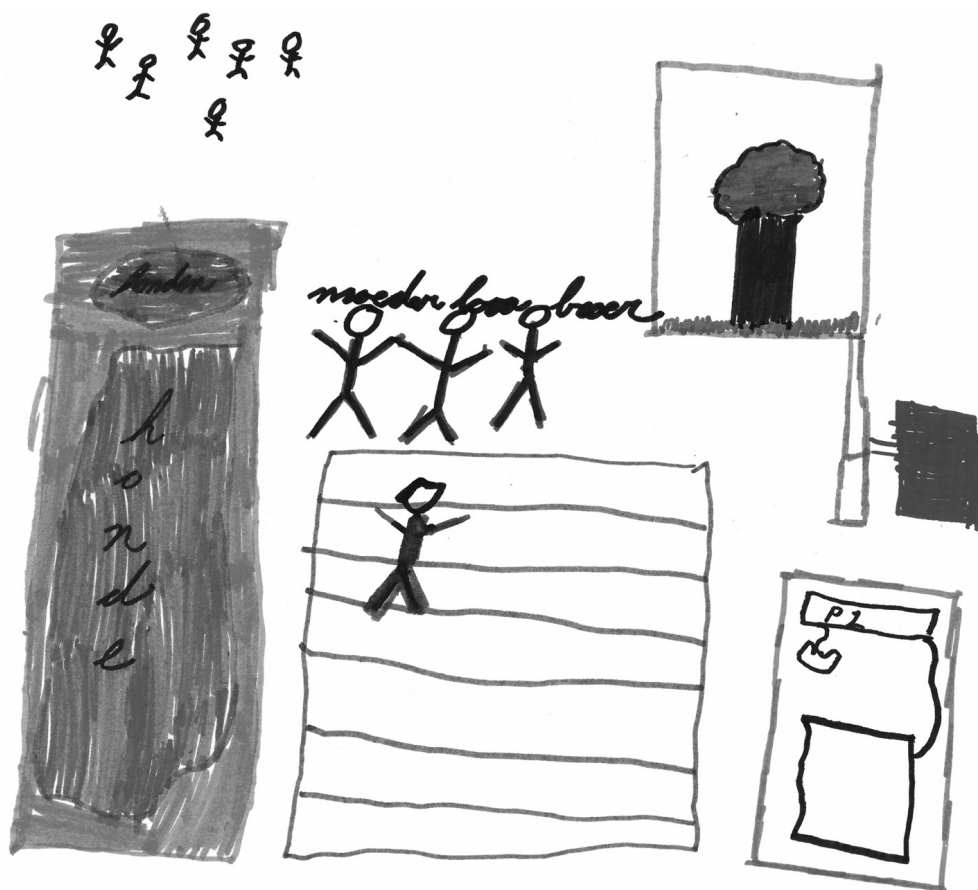
Instellingen voor gezondheidszorg

- Organiseer opvoedingsondersteuning op maat voor gezinnen waarvoor dat nodig is. (18)
- Versterk de psychosociale weerbaarheid van kinderen. (19)
- Verbeter de preventie van gezondheidsproblemen. (42)
- Verbeter de signalering, toegang en doorverwijzing. (43)
- Breid de gezondheidszorg voor asielzoekerskinderen uit. (44)
- Bied op het kind toegespitste hulp aan (bijvoorbeeld bij trauma's). (45)
- Verbeter de voorlichting aan kinderen en ouders over onderwerpen die invloed hebben op hun gezondheid. (46)

Instellingen voor Jeugdzorg

- Organiseer opvoedingsondersteuning op maat voor gezinnen waarvoor dat nodig is. (18)
- Versterk de psychosociale weerbaarheid van kinderen. (19)
- Bied op het kind toegespitste hulp aan (bijvoorbeeld bij trauma's). (45)
- Verbeter de voorlichting aan kinderen en ouders over onderwerpen die invloed hebben op hun gezondheid. (46)

Kind in het centrum **Kinderen en ouders**

Inleiding

Dit deel bevat de resultaten van het onderzoek naar de situatie van kinderen in asielzoekerscentra (azc's) vanuit het perspectief van de kinderen zelf en hun ouders.

Naast dit deel over kinderen en ouders in asielzoekerscentra bevat het rapport een overzichtsdeel en delen over de ervaringen en meningen van deskundigen en literatuuronderzoek.

In het deel *Overzicht* komen de drie afzonderlijke deelonderzoeken samen, zodat een algemeen beeld ontstaat van de situatie van kinderen in asielzoekerscentra.

In het eerste hoofdstuk leest u meer over de gebruikte onderzoeksmethode en de kinderen en ouders die geïnterviewd zijn. Hoofdstuk 2 beschrijft de visie van kinderen en ouders op het leven in een asielzoekerscentrum. Per onderwerp komen de belangrijkste uitkomsten aan bod. In de bijlagen vindt u een geanonimiseerd overzicht van de geïnterviewde kinderen, en een selectie van uitspraken van kinderen per onderwerp.

1 Onderzoeksmethode

In beeld

Op 20 juni 2008 ging het onderzoek officieel van start. Op dat moment bestond er geen compleet beeld van de situatie van kinderen in asielzoekerscentra. Ook was onduidelijk hoe kinderen in gezinnen in asielzoekerscentra en ouders zélf denken over hun situatie.

Het onderzoek wilde hier verandering in brengen. Want hoe vanzelfsprekend het ook lijkt om te beginnen bij degenen om wie het gaat, tot voor kort was niet gevraagd naar de mening van kinderen en ouders in asielzoekerscentra. De redenen daarvoor zijn divers. Kinderen in asielzoekerscentra behoren tot een 'vergeten groep'. Bovendien bestaat over deze kinderen een hardnekkig misverstand: verwacht wordt dat hun ouders wel voor hen zullen zorgen en opkomen.

Geïnterviewden

In de periode oktober 2008 tot en met januari 2009 zijn 66 kinderen en jongeren geïnterviewd waarvan 30 jongens en 36 meisjes. Daarnaast zijn er acht ouders geïnterviewd. De interviews vonden plaats in vijf azc's: Alkmaar (Noord-Holland, O&I-locatie), Crailo (Noord-Holland, O&I-locatie), Dongen (Noord-Brabant, T-locatie), 's Gravendeel (Zuid-Holland, T-locatie) en Utrecht (Utrecht, T-locatie)¹⁶³.

De selectie van deze azc's werd gemaakt door het COA, op basis van een aantal door de onderzoekers geformuleerde criteria: een gelijke verdeling van de geïnterviewden over O&I en T-locaties, over oude en nieuwe azc's, over verschillende woonvormen, dichtbij en ver weg van dorp of stad, en verspreid door het land. Als algemeen criterium gold dat de te bezoeken azc's een representatief beeld moesten geven van de opvang van asielzoekerskinderen in gezinnen in Nederland.

In april 2009 vond een aparte bijeenkomst plaats in azc Katwijk (Zuid-Holland, T-locatie) waarin de voorstellen tot verbetering van de situatie van kinderen in azc's aan vier kinderen en twee ouders werden voorgelegd. De resultaten van deze bijeenkomst zijn opgenomen in het deel over de inbreng van deskundigen (zie het deel *Deskundigen*).

Visie

Op basis van de interviews met de 66 kinderen in vijf asielzoekerscentra, kan een goed beeld worden gevormd van de visie van kinderen die in deze situatie opgroeien, alhoewel het hierbij 'slechts' gaat om 66 kinderen, van de ongeveer 7000 kinderen in de opvang¹⁶⁴.

De selectie van de vijf asielzoekerscentra vond plaats door het hoofdkantoor van het COA. De COA-medewerkers in de vijf centra selecteerden de te interviewen kinderen of we kregen een lijst met bewoners zodat we zelf kinderen konden benaderen. Soms haakten kinderen spontaan aan, na toestemming van de ouders.

De kinderen die uiteindelijk werden geïnterviewd, vormen niet noodzakelijkerwijs een afspiegeling van de totale populatie van kinderen in de opvang naar geslacht, land van herkomst, etcetera.

Wel is geprobeerd om de verdeling naar de leeftijdsgroepen (4-12 jaar, 12-18 jaar) zo evenwichtig mogelijk te houden evenals de verhouding tussen jongens en meisjes. Dat is gelukt. In beide leeftijdsgroepen werden 18 meisjes en 15 jongens geïnterviewd.

¹⁶³ Er zijn verschillende soorten asielzoekerscentra: T- of Terugkeerlocaties zijn gericht op terugkeer van de bewoners; O&I-locaties zijn bedoeld voor oriëntatie en inburgering. De fase van de asielprocedure bepaalt in welk soort asielzoekerscentrum iemand woont. Zie ook deel *Overzicht*, hoofdstuk 2 – Opvang.

¹⁶⁴ Op 1-5-2007 woonden er 8475 kinderen in een asielzoekerscentrum, op 1-3-2009 waren dat er 6169.

Eventuele verschillen in resultaten tussen jongens en meisjes worden per onderwerp aangegeven als ze er zijn.

Geïnterviewde kinderen			
	4-12 jaar	12-18 jaar	Totaal
Aantal kinderen	33	33	66
Meisjes	18	18	36
Jongens	15	15	30
Gemiddeld x verhuisd	2,2	2,7	2,5
Gemiddeld aantal jaren in NL	5,7	3,7	4,7

Herkomst kinderen	
Afghanistan	14
Voormalig Joegoslavië	8
Irak	7
Somalië	6
Burundi	5
Overig/onbekend	25

Bijlage 2 bevat een uitgebreid overzicht van alle geïnterviewde kinderen.

Vorbereiding bezoeken azc's

Na de selectie van vijf azc's schreef het COA op 1 juli 2008 een brief aan de locatie-managers van de uitgekozen azc's. Hierin werden de aangeschreven personen geïnformeerd over het onderzoek en verzocht om medewerking.

Het benaderen van de azc's nam daarna geruime tijd in beslag. Veel locatiemanagers waren nog niet op de hoogte van de brief of wilden liever dat de contacten verliepen via programma- of woonbegeleiders die soms lastig bereikbaar bleken te zijn.

Toen het contact eenmaal was gelegd, werd in alle centra en door alle medewerkers zeer enthousiast gereageerd op het doel van het onderzoeksproject: het verbeteren van de situatie van kinderen in gezinnen in asielzoekerscentra. Veel medewerkers vertelden dat ze hier al jaren op hadden gewacht en blij waren dat er 'nu eindelijk aandacht' kwam voor deze kinderen.

Het maken van afspraken over een interviewdag bleek bij sommige azc's echter op moeilijkheden te stuiten. De COA-medewerkers gaven als reden dat ze de werklast al groot vinden en dat het onderzoek een 'extra' activiteit voor ze was.

Via telefoon en mail verstreekte de onderzoeker aan de COA-medewerkers de volgende informatie:

- Korte informatie over het onderzoeksproject, het Kinderrechtenverdrag en de interviewdag voor kinderen, ouders en medewerkers van het azc.
- Een overzicht voor het COA van de benodigdheden voor de interviewdag, met betrekking tot het aantal kinderen en ouders en de beschikbaarheid van ruimtes.
- Formulieren voor de toestemming van ouders voor kinderen die wilden deelnemen aan interviews, in de Nederlandse en Engelse taal.
- Een informatiefolder over UNICEF.

Bij drie azc's werd voorafgaand aan de interviewdag een gesprek gevoerd met een woon- of programmabegeleider van het COA op de locatie. Bij de andere azc's was er van tevoren uitgebreid telefonisch contact om de interviewdag voor te bereiden.

Het COA heeft op drie azc's voorafgaand aan onze komst kinderen en ouders benaderd met de vraag om mee te werken aan het onderzoek. Bij de twee andere azc's kregen we bij aankomst een lijst met namen van kinderen in het azc en moesten we wat meer

improviseren om kinderen op het juiste moment bij elkaar te krijgen. Dat leidde er in die azc's toe dat er minder tijd overbleef om met ouders te praten.

Vorbereiding interviews en methode

De onderzoekers maakten vooraf een plan voor het bevragen van verschillende leeftijdsgroepen in deze situatie. Daarbij werd informatie verzameld over bestaande gesprekstechnieken en werd er gesproken met deskundigen op dit terrein. Eerste opzetten werden geëvalueerd en aangepast.

De onderzoekers die de interviews afnamen, hadden reeds ervaring in het omgaan met en bevragen van kinderen. Gezien de extra kwetsbaarheid van asielzoekerskinderen is echter van te voren goed stilgestaan bij de manier van interviewen. Ook werden er 'rollenspelen' gedaan in het bevragen van de kinderen.

Er is voor gekozen om de kinderen niet volgens een (bestaande) gevalideerde vragenlijst te bevragen. Het uiteindelijke doel van het onderzoeksproject stond voorop: een eerste beeld krijgen van de mening van de kinderen zelf over hun situatie. De achtergrond (gezin, cultuur) en het niveau van het Nederlands van de kinderen was naar verwachting zo divers dat een op Nederlandse kinderen gevalideerde vragenlijst niet voor alle kinderen geschikt zou zijn.

Kinderen die al lang in Nederland wonen en zich goed kunnen uitdrukken in het Nederlands wilden we de gelegenheid bieden om veel te vertellen, terwijl we kinderen die hier nog maar pas zijn en zich in het Nederlands nog niet goed kunnen uitdrukken juist wilden ondersteunen met zelf ontwikkelde, non-verbale technieken.

Bovendien wilden we kinderen niet belasten met een zwaar interview, maar hen zoveel mogelijk een plezierige middag of avond bezorgen in combinatie met het verkrijgen van informatie.

Het onderzoek heeft geen zuiver wetenschappelijke opzet. Dat gaf ons de ruimte om weliswaar zeer serieus te werk te gaan, maar te kiezen voor een exploratieve en kwalitatieve werkwijze met halfgestructureerde en groepsinterviews. We wilden ons graag laten leiden door de kinderen in de asielzoekerscentra en hen zelf de richting van het gesprek laten bepalen¹⁶⁵.

Leeftijdsgroepen

Er is gekozen voor een indeling in de volgende leeftijdsgroepen:

- Tot 4-jarigen.
- 4- tot 12-jarigen.
- 12- tot 18-jarigen.

Methodiek

Bij de verschillende leeftijdsgroepen zochten we interviewmethoden en -technieken die aansluiten op de leeftijd, het ontwikkelingsniveau en de belevingswereld van de kinderen en ouders. Daarbij gingen we uit van een multi-disciplinaire aanpak.

Voor de kinderen van 0 tot 4 jaar spraken we met ouders door middel van halfgestructureerde interviews.

Met kinderen van 4 tot 12 jaar gebruikten we drie vraagtechnieken waarin het element spel een belangrijke plaats innam.

Kinderen van 12 tot 18 jaar bevroegen we zowel in individuele als in groepsinterviews met halfgestructureerde interviewmethodes.

Interviewmoment

In de meeste azc's werden de interviews afgenomen op woensdagmiddag en -avond. Tussen 14.00 en 17.00 uur spraken we met jonge kinderen van 4 tot 12 jaar. Na een pauze voerden we tot 22.00 á 22.30 uur gesprekken met kinderen van 12 tot 18 jaar en met

¹⁶⁵ In de afrondingsfase van dit onderzoek bleek dat in Australië een soortgelijk onderzoek is gedaan onder vluchtelingenkinderen op een zeer vergelijkbare manier. Zie literatuur [41].

ouders. Alleen in azc Crailo vonden de gesprekken plaats op maandagmorgen en -middag, omdat daar kinderen werden geïnterviewd tijdens de lessen van de school op het azc-terrein.

Het eerste azc – 's Gravendeel – bezochten we op 1 oktober 2008. Daarna volgde Alkmaar (29-10-2008), Crailo (3-11-2008), Dongen (18-11-2008) en Utrecht (28-1-2009). Op 22 april 2009 vonden de laatste gesprekken plaats met kinderen en ouders in azc Katwijk.

Interviewers

Ieder azc bezochten we met minimaal drie interviewers. In azc Alkmaar was naast de interviewers een lid van de stuurgroep aanwezig en de mede-onderzoeker die literatuur-onderzoek heeft verricht. In azc Utrecht woonden een journaliste en een fotograaf een klein deel van de interviews met kinderen van 4 tot 12 jaar bij, ten behoeve van een reportage-artikel in het magazine 'Wordt Vervolgd' van Amnesty.

Coördinator en hoofdonderzoeker Karin Kloosterboer (1962) nam in alle azc's interviews af. Zij is jurist en kinderrechtensdeskundige bij UNICEF Nederland. Daarnaast werden de interviews afgenomen door twee van de volgende mede-onderzoekers:

- Hester van Deutekom (1983), afgestudeerd in Culturele Antropologie en International Development Studies.
- Caroline Kramer (1970), opgeleid als docent literaire vorming en werkzaam bij UNICEF als documentalist.
- Gesineke Veerman (1973), afgestudeerd in de ontwikkelingspsychologie, methodiekontwikkelaar en auteur.
- Kim de Vos (1981), afgestudeerd in Mensenrechten en Internationale Relaties.

De expertmeeting met kinderen en ouders vond plaats op 22 april 2009 in azc Katwijk. Deze meeting werd geleid door Arnout Esser (1955), organisatie-adviseur. Karin Kloosterboer zorgde voor inhoudelijke inbreng en Kim de Vos maakte het verslag van deze bijeenkomst. De resultaten van deze expertmeeting zijn verwerkt in het deel *Deskundigen*.

Ouders

In het onderzoek is slechts met acht ouders een halfgestructureerd interview gehouden. Het betreft hier ouders van jonge kinderen (0 tot 4 jaar) en oudere kinderen. Daarnaast werden echter zeer veel korte gesprekken met ouders gevoerd in 'de wandelgangen'. Deze verhalen vormen een duidelijke bevestiging van hetgeen door de andere ouders en kinderen naar voren is gebracht. Voor de interviews met ouders werd gebruik gemaakt van dezelfde vragenlijst als die voor kinderen van 12 tot 18 jaar (zie hierna).

De ouders die we spraken, waren blij dat ze mochten vertellen. Vaak was de tijd te kort om ze alles te laten vertellen wat ze kwijt wilden. Er was zoveel en ze hadden het al zo lang voor zich gehouden. Ze vertelden over hun machteloosheid en op een of andere manier zijn hun verhalen vaak nóg schrijnender dan die van hun kinderen. De ouders waren blij met het onderzoek. Ze begrijpen dat het niet van vandaag op morgen anders zal zijn, maar ze vonden het fijn dat ze nu hun hart konden luchten.

De ouders die we spraken, zijn voor een deel hoogopgeleide mensen die in het land waar ze vandaan komen een functie met aanzien hadden. In het azc bestaat hun dag vooral uit wachten. Het zijn ouders die zich schuldig voelen en zich zorgen maken over hun kinderen, maar het beste proberen te maken van de situatie door hun kinderen in ieder geval liefde te geven.

Kinderen van 4 tot 12 jaar

Er zijn 33 kinderen van 4 tot 12 jaar geïnterviewd. We maakten gebruik van technieken die enerzijds geschikt zijn voor kinderen met een korte spanningsboog en anderzijds non-verbale elementen bevatten. We probeerden het kind zoveel mogelijk op een ontspannen

en plezierige manier te laten vertellen, zonder druk uit te oefenen of het kind een bepaalde richting uit te sturen.

De drie verschillende onderdelen (zie hierna) zorgden voor afwisseling en boden voor ieder wat wils. De meeste kinderen gaven veel informatie naar aanleiding van de tekening, maar sommige kinderen bloeiden juist op bij het spel 'als je de baas bent'. Ook gaven de verschillende onderdelen informatie van verschillende aard (zie hierna).

Het was een voorwaarde dat de kinderen met plezier op de middag zouden terugkijken. De onderwerpen die aan bod kwamen en mogelijke vragen zijn van te voren vastgesteld in een interviewinstrument: gezin en opvoeding, huisvesting, recreatie spel en vrije tijd, onderwijs, gezondheid, veiligheid, asielprocedure, veiligheid, financiën, participatie en privacy. Deze onderwerpen volgen direct uit de verschillende kinderrechten van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind.

De interviewer startte met een open vraag en kon daarna gericht doorvragen. De vragen van het interviewinstrument waren daarbij richtinggevend, maar hoefden niet letterlijk gesteld te worden. De volgorde waarin de onderwerpen aan bod kwamen werd bepaald door de loop van het gesprek. Wel was het de bedoeling dat het kind of de jongere de gelegenheid kreeg om over alle onderwerpen iets te vertellen.

De kinderen in de basisschoolleeftijd spraken we vooral op woensdagmiddag van 14.00 tot 17.00 uur omdat ze dan geen school hebben. Veel kinderen waren opgetogen, omdat ze onze komst als een welkome afwisseling beschouwden.

Meestal had zich al een groepje van vijf tot tien kinderen geformeerd als we aankwamen. Ze stonden vol verwachting klaar, wapperend met het toestemmingsformulier van hun ouders en vol vragen over wat we kwamen doen. Ook haakten er kinderen aan die niet op de hoogte waren van het onderzoek, maar wel merken dat er iets spannends gebeurde. Soms moesten we kinderen teleurstellen die wel graag mee wilden doen, maar waarvoor we niet genoeg ruimte hadden.

In de ruimte die ons was aangewezen – meestal een lokaaltje met wat tafels en stoelen – begonnen we het programma met informeel voorstellen en de kinderen op hun gemak te stellen. Sommige ouders die mee waren gekomen, wilden even blijven en dat was geen probleem.

De hoofdonderzoeker legde uit waarom we in het azc waren. Ze vertelde over kinderrechten, het Kinderrechtenverdrag, UNICEF en het onderzoek. Vervolgens stelde ze vragen om te kijken of iedereen het doel begreep. Ze lichtte het programma van de middag toe en gaf aan hoeveel tijd het programma in beslag zou nemen. Als er kinderen tussentijds weg moesten, kon dat. Uiteraard na dat even te melden. Opvallend vaak doorliepen de kinderen het gehele middagprogramma dat bestond uit tekenen, azc verkennen en een spel 'Als je de baas bent'. Tussendoor werd er voor koek en zopie gezorgd.

Tekenen

Het eerste onderdeel vormde het tekenen. De kinderen kregen grote of kleine tekenvellen en stiften, potloden en wascokrijt. We vroegen ze een tekening te maken van hun huis of de kamer in het azc waar ze wonen. Ook vroegen we de mensen met wie ze wonen te tekenen. Daarbij legden we uit dat het niet gaat om een 'mooie' tekening of dat alles precies klopte. Alles is goed.

Het maken van een tekening was voor ieder kind een aantrekkelijke en makkelijke opdracht. Zo stelden we de kinderen op hun gemak. Aan de hand van de tekening kwam het gesprek vanzelf op gang. De kinderen vertelden van alles over hoe ze wonen en wat ze vinden van het leven in het azc. Zoals gezegd interviewden we aan de hand van een lijst met onderwerpen en vragen, maar we lieten ons sturen door het kind en zijn tekening. Zo kon het gebeuren dat met het ene kind lang werd doorgepraat over school en met het volgende kind vooral werd gesproken over de huisvesting.

Het was iedere keer weer grappig te zien hoe verschillend kinderen zijn. De één tekende heel precies en met veel kleuren, de ander was rits-rats klaar en wilde dan praten of iets anders doen. Waar de één het hele blad gebruikte, priegelde de ander op een hoekje van het vel. Sommige kinderen wilden per se alleen met zwart tekenen, ook al boden we ze verschillende kleuren aan. Er waren kinderen die heel vrolijke tekeningen maakten en kinderen met tekeningen waarvan de somberheid je tegemoet kwam. Steeds opnieuw bleek dat tekeningen niet echt liegen. Meestal sloot het verhaal van het kind naadloos aan op de tekening.

Het verschil in tempo maakte het mogelijk om met een groep van vijf tot tien kinderen tegelijkertijd te werken. Als een kind klaar was, kon een van de interviewers met hem of haar gaan praten. Andere kinderen wilden graag al tijdens het tekenen in gesprek. Na het interview werden de kinderen die dat wilden gefotografeerd met hun tekening.

Azc verkennen

Na het tekenen gingen we met de kinderen van 4 tot 12 jaar naar buiten, meestal in kleine groepjes. We vroegen ze één voor één om hun leukste plek – waar ze het liefst zijn, waar ze zich prettig voelen, waar ze blij van worden – te laten zien. Vaak was dat het speeltuintje of het sportveld. Ze mochten daar op de foto met hun duim omhoog of met een smiley. Dat is de plek waar ze kind kunnen zijn, waar ze kunnen spelen en zo vertelden ze er ook over. Veel kinderen wilden ook graag hun huis of hun kamer laten zien. Daar ontmoetten we vaak de ouders.

We vroegen de kinderen of er ook een plek is in het azc die ze vervelend, niet-leuk vinden. Waar ze bang zijn of die ze om een andere reden naar vinden. Soms was dat een plek waar ze regelmatig worden geconfronteerd met dronken medebewoners. Een andere keer was het vlakbij open water, omdat ze bang zijn om te verdrinken. Of bevond de plek zich bij het huis van de beheerder van het terrein, die hen af en toe de stuipen op het lijf jaagt. Al wandelend over het azc-terrein praatten ze en praatten ze.

Als je de baas bent

Uitgeraasd na de wandeling over het terrein van het azc, deden we een spel. De ingrediënten daarvoor zijn simpel: een stapel verkleedkleden met hoeden, petten, stropdassen en colbertjasjes. Eén voor één waren de kinderen aan de beurt. Ze mochten verkleed en al op de tafel staan of met een stoel op een tafel zitten. Dan konden ze vertellen wat zij zouden doen als ze de baas van het azc waren. Zouden ze iets veranderen of zou alles zo blijven?

De andere kinderen mochten ook vragen stellen aan de baas. Uiteraard kwamen veel 'bazen' eerst met pretparkscenario's: zwembaden, achtbanen, het kon niet op. En dat mocht ook, ze werden gestimuleerd om er lustig op los te fantaseren. Als vanzelf en vrij snel volgden echter de serieuzere voorstellen, zoals mensen niet zo lang in onzekerheid houden en ze na twee jaar duidelijkheid geven. Anderen vinden dat je ook aan kinderen moet vragen wat ze willen. Weer anderen zouden zorgen voor meer activiteiten voor kinderen in het weekend of in de vakantie. Of ze zouden de bewoners grotere huizen geven en huizen waar je niet ziek wordt van het vocht.

Kinderen van 12 tot 18 jaar

In het onderzoek zijn 33 kinderen van 12 tot 18 jaar geïnterviewd. Met deze kinderen – jongeren – spraken we 's avonds van 18.45 tot 22.00 á 22.30 uur. Dat bleek de beste tijd voor deze leeftijdsgroep in verband met school en huiswerk.

De jongeren spraken we op twee manieren.

In individuele interviews (of in tweetallen) maakten we gebruik van halfgestructureerde interviews over dezelfde onderwerpen die ook bij de jongere kinderen aan bod kwamen (zie hierboven) aan de hand van vragenlijsten.

In groepsgesprekken maakten we gebruik van een vaste methode waarbij de jongeren na uitleg op post-it velletjes eerst knelpunten konden schrijven. Deze rangschikten we vervolgens met de jongeren op grote vellen naar onderwerp: gezin en

opvoeding, huisvesting, recreatie spel en vrije tijd, onderwijs, gezondheid, veiligheid, asielprocedure, veiligheid, financiën, participatie en privacy. Ook vroegen we hen naar mogelijke oplossingen. Zo kwamen we steeds meer tot een samenhangend overzicht.

De keuze voor individuele dan wel groepsinterviews werd in ieder azc bepaald door de jongeren. Na een kort voorgesprek bepaalden we wie beter uit de verf kwam in een groep en wie meer tot zijn recht zou komen als hij in zijn eentje of in een tweetal kon praten. Daarbij hielden we rekening met vrienden die graag samen geïnterviewd wilden worden, en met de verhouding meisjes/jongens. In de meeste azc's interviewden we meisjes en jongens apart.

Het is bijzonder om te merken hoeveel goede ideeën de jongeren hebben. Vaak geven ze er blijk van dat ze opvallend goed hebben nagedacht over hun situatie. Schrijnend daarbij is dat ze bijna allemaal te kennen gaven dat nooit iemand hen gevraagd heeft naar hun visie. Ze waren ontzettend blij dat er serieus naar hen werd geluisterd. In groepsgesprekken luisterden de meeste jongeren goed naar elkaar, en vulden ze elkaar daar waar nodig aan. Tussendoor hadden we nog lol ook.

Onderwerpen en knelpunten

De keuze voor de aanpak en methodiek heeft gevolgen voor de mate waarin onderwerpen ter sprake komen. Niet alle onderwerpen zijn bij alle kinderen (even uitgebreid) ter sprake geweest. In de interviews gaven de onderzoekers de kinderen veel ruimte om over datgene te vertellen waarover ze het liefst wilden vertellen.

Duidelijk werd dat kinderen sommige omstandigheden of aspecten van hun leven in een asielzoekerscentrum wel als een knelpunt ervaren, maar dat niet zo benoemen. Vaak beschouwen ze de situatie als een 'gegeven', iets waar niets aan te veranderen valt en wat dus ook geen zin heeft om het ter sprake te brengen. Zo reageerden kinderen op de vraag naar het aantal verhuizingen soms met schouderophalen en een feitelijk verslag: *'Na Ter Apel gingen we eerst naar een azc, daarna naar Eindhoven en toen naar Groningen. Nu zijn we een half jaar hier.'* Veel kinderen presenteren bijvoorbeeld ook de onzekerheid over de situatie als een vaststaand feit waar ze het liever niet over hebben. Of ze relateren het, zoals een achtjarige jongen die al vijf jaar in Nederland woont: *'Wachten vind ik niet zo erg, want dat is beter dan horen dat je wegmoet.'*

Tijdens de groepsinterviews was de keuze van de onderwerpen, de manier waarop daarover werd gesproken en de tijdsduur per onderwerp mede afhankelijk van de groepsdynamiek.

Afsluiting en cadeaus

Na afloop van de interviews bedanken we de kinderen voor alles en gaven we hen de gelegenheid om nog vragen te stellen. Als verrassing reikten we cadeaus uit. Tenslotte wezen we de kinderen op het briefje met onze contactgegevens. Sommige kinderen vonden het moeilijk om afscheid te nemen. In alle azc's vroegen de kinderen ons bijna smekend of we de volgende week alsjeblieft weer wilden komen. Ze bedankten ons voor de 'supercoole' of 'gezellige' middag of avond. Ook de ouders zeiden heel blij te zijn dat we de tijd voor ze hadden genomen.

Voor de kinderen die meewerkten aan het onderzoek hadden we een UNICEF-rugzak met daarin onder meer een foto/tekenboek, een schrift, een exemplaar van *Kids United* het kindermagazine van UNICEF, potloden, bellenblaas voor de kleinere kinderen en een bedankbrief.

De ouders met wie we spraken, gaven we dezelfde rugzak met inhoud indien ze kinderen van 4 tot 18 hadden. Als hun kinderen 4 jaar of jonger zijn, gaven we hen een cadeau voor kinderen van die leeftijd.

De kinderen en ouders wisten van te voren niet dat ze een cadeau zouden krijgen, zodat de cadeau's geen invloed hadden op hun motivatie om mee te doen.

In februari 2009 stuurden we onze contactpersonen in de vijf bezochte azc's een e-mail met daarin de vraag of zij geïnteresseerd waren in een gratis abonnement op het kindermagazine van UNICEF *Kids United* voor de kinderen in hun azc. We vroegen hen om aan te geven hoeveel kinderen in de leeftijdsgroep 8 tot 14 jaar in hun azc verblijven zodat we het desbetreffende aantal exemplaren van het tijdschrift kunnen toesturen. Drie van de vijf contactpersonen reageerden hier enthousiast op. De twee overige contactpersonen lieten, ondanks herhaalde vraag, niets van zich horen.

2 Resultaten per onderwerp

Inleiding

In dit hoofdstuk komen de knelpunten en aanbevelingen aan de orde die kinderen, jongeren en ouders naar voren brachten in individuele en groepsinterviews. De knelpunten en oplossingen zijn onderverdeeld in negen onderwerpen. Geprobeerd wordt om zoveel mogelijk de kinderen en ouders zelf aan het woord te laten, middels citaten. Een overzicht van alle uitspraken van de kinderen en ouders vindt u in bijlage 1.

De in dit deel gebruikte citaten geven meestal de mening weer van verschillende kinderen. In die gevallen dat het slechts om één kind gaat, wordt dat duidelijk aangegeven. Kinderen en ouders vonden het heel prettig om na te denken over mogelijkheden om de situatie te verbeteren. Bijna iedereen had wel ideeën over hoe het beter zou kunnen.

Gezin en opvoeding

Knelpunten

Opvoedingstaak in de knel

De ouders vertellen dat ze naar Nederland zijn gekomen om hun kinderen een beter leven te geven. Zoals een ouder vertelt: *'Toen ik hierheen kwam, dacht ik dat ik iets goeds deed voor mijn gezin en wilde ik hen in Nederland een goede toekomst bezorgen. Maar na zeven jaar in een caravan is alles kapot.'*

Ouders proberen positief te blijven voor hun kinderen, maar door de problemen die ze ervaren is dit een lastige opgave. Daar voelen ze zich schuldig over. *'Ik voel me schuldig dat ik mijn kinderen in deze situatie niet zo goed kan opvoeden als ik zou willen.'* (ouder).

Een andere ouder vertelt: *'Toen we een negatieve beslissing kregen, waren mijn man en ik daar helemaal kapot van. Zoiets kun je niet aan je kinderen uitleggen. We konden er op dat moment niet voor hen zijn.'* Ze geven ook aan dat de situatie hen te veel wordt en dat ze zich tegenover hun kinderen vaak onmachtig voelen. Een moeder van twee kinderen: *'Ik zou het heel goed willen doen voor mijn kinderen, maar ik kan het niet. Ik heb te veel problemen in mijn hoofd. Ik wil dood.'* Een andere moeder van drie kinderen: *'Ik moet goed spreken en ze beschermen, maar ik kan niet meer liegen. Hoe lang nog? Ik word gek.'*

De kinderen merken op dat er ook ouders zijn die hun kinderen verwaarlozen. Ze zien kleine kinderen die nog heel laat buitenspelen of voor wie niet goed gezorgd wordt. Veel ouders cijferen zichzelf weg om het voor hun kinderen zo goed mogelijk te doen. Zoals een moeder vertelt: *'Ik leef alleen voor mijn kinderen. Zonder kinderen ben ik niets. Mijn eigen ontwikkeling moet ik vergeten.'*

Kinderen merken de spanningen van hun ouders, al was het maar omdat het gezin zo dicht op elkaar leeft. Een 17-jarig meisje: *'Ik zeg het eerlijk, als je mijn ouders ziet, 24 uur per dag hebben ze ruzie. Dat komt allemaal door de stress.'*

Ook zien de kinderen dat hun ouders (en/of volwassen broers en zussen) passief thuis zitten en neerslachtig zijn. Meisje (11): *'Mijn ouders zijn meestal niet te spreken. Mijn vader zit voor de tv en praat niet tegen me.'* Meisje (14): *'Onze moeder maakt zich altijd zorgen over ons en is alleen met ons bezig. Ik maak me weer zorgen over haar.'*

Deze overname van de rol van ouders door kinderen (parentificatie) zie je ook op praktische terreinen. Kinderen zorgen voor hun jongere broertjes en zusjes en moeten

tolken voor hun ouders in contacten met arts of advocaat. In die contacten horen de kinderen dingen waarover ze zich vervolgens weer zorgen maken.

Kinderen hebben het met name over de tijd die ze doorbrengen met hun familie. Een aantal kinderen vertelt het jammer te vinden dat hun ouders niets met hen ondernemen. Jongen (12): *'De meeste moeders blijven thuis en doen niks.'* Meisje (9): *'Als ik uit school kom, zie ik heel vaak dat andere kinderen worden opgehaald. Ik niet, dat vind ik jammer. Ik vind het ook jammer dat ik niet vaak met mijn ouders iets leuks kan doen.'*

Als ze al activiteiten ondernemen buiten het azc, dan is het met vrijwilligersorganisaties zoals de Vrolijkheid of met kerken uit de buurt.

Aanbevelingen

Kinderen willen graag samen met hun familie dingen ondernemen. *'Gezellig met z'n allen naar een museum en dat soort dingen'* (meisje, 9 jaar). Kinderopvang voor de kleintjes en goede faciliteiten om te koken zou volgens de kinderen goed zijn voor hun moeders. Ook willen veel kinderen activiteiten voor ouders. Een 14-jarig meisje verwoordt dat als volgt: *'En als je op school bent, denk je aan je ouders. Mijn ouders zitten alleen maar thuis. Je wilt ook wel eens dat je ouders iets doen, iets leuks doen.'*

Veel kinderen en ouders wensen dat de ouders (zonder status) Nederlands kunnen leren. Sommige kinderen spreken de taal van hun ouders niet meer goed en voor deze kinderen is het extra lastig dat de ouders geen Nederlands spreken. Die kunnen bijvoorbeeld niet helpen met huiswerk en andersom kunnen de kinderen de ouders ook niet helpen. Jongen (12): *'Als ik iets niet snap, kan ik ze niet helpen.'*

Wonen

'Het is hier eigenlijk een beetje stom.' (jongen, 7 jaar).

'Het azc is levenloos.' (jongen, 12 jaar).

Knelpunten

Veelvuldig verhuizen

Veel kinderen beschouwen het als een gegeven dat ze vaak van azc naar azc moeten verhuizen. De kinderen die we spraken waren gemiddeld 4,7 jaar in Nederland en waren in die periode gemiddeld 2,5 keer verhuisd. Daarnaast gevraagd, zeggen de kinderen vaak dat dat nou eenmaal zo is. Eén jongen vindt het fijn dat hij verhuisd is omdat hij in het azc waar hij nu woont niet meer gepest wordt door zijn klasgenoten. De rest van de kinderen vindt het ronduit vervelend om zo vaak te moeten verhuizen.

Steeds opnieuw wennen aan een nieuwe omgeving, school, juffen en meesters en lesmethoden, levert ze veel stress op. Kinderen wijzen vooral op het gedwongen afbreken van vriendschappen. Jongen (10 jaar): *'Ik vind het niet leuk als ik of mijn vriendjes moeten verhuizen.'* Sommige kinderen lijken de moed te verliezen van zoveel verhuizingen en willen geen nieuwe vriendschappen aangaan. Zoals een 10-jarig meisje: *'Ik wil geen vriendin op de school waar ik nu zit, want misschien moet ik wel weer verhuizen. Dan heeft het geen zin.'*

Krappe huisvesting en gebrek aan privacy

Bijna alle kinderen geven aan hun woonruimte te klein te vinden voor het aantal mensen met wie ze er wonen. Ook vinden de meeste kinderen het vervelend dat ze een (slaap)-kamer moeten delen, meestal met broertjes en zusjes. Dat gaat erg ten koste van hun privacy en rust.

De jongere kinderen kunnen niet goed slapen doordat hun oudere broers en zussen later gaan slapen, bijvoorbeeld omdat ze huiswerk moeten maken. Oudere kinderen hebben op hun beurt geen rustige plek om alleen te zijn en kunnen zich vaak moeilijk concentreren. Meisje (16 jaar): *'Ik kan niet goed lezen, ik kan niet goed leren, ik kan niet goed slapen.'* De jongere kinderen die niet goed kunnen slapen worden moe en komen daardoor te laat op school.

Oudere meisjes vertellen over onhandige situaties die ontstaan als ze een kamer met mannelijke gezinsleden moeten delen, bijvoorbeeld bij het omkleden voor het naar bed gaan: *'Een meisje van mijn leeftijd kan niet samenleven met haar broer in één ruimte. Ik ben ook al ongesteld.'* (meisje, 12 jaar). En een ander meisje van 16: *'Ik vind het niet leuk om met z'n drieën een kamer te delen. Als ik me wil omkleden, kan dat niet als mijn broer er is. Dan zeg ik dat hij zich moet omdraaien en ergens anders naar moet kijken.'*

Kinderen die zich af en toe willen terugtrekken, kunnen dat niet in hun woonruimte. De meesten leggen zich daar bij neer. Een 16-jarig meisje: *'Ik wil wel eens alleen zijn, maar het kan nergens dus het gebeurt niet.'* Verschillende kinderen noemen de wc als toevluchtsoord. *'De enige plek waar je alleen kunt zijn is de wc,'* zeggen ze dan.

Door het dicht op elkaar leven, ontstaan er veel ruzietjes. Een moeder van drie kinderen over deze ruzies: *'Er is altijd lawaai, de kinderen zitten te dicht op elkaar.'* De combinatie van de krappe huisvesting en het vele wachten, blijkt een groot probleem. Een 14-jarige verwoordt het als volgt: *'Geloof me, je zou echt gek worden hier. Je doet niets. Je zit 24 uur in een caravan: tv kijken, koken, strijken. Dat is alles. Dat is gewoon je leven en daar word je echt gek van.'*

Een ouder: *'We zitten nu zeven jaar in een caravan en alles is kapot. Iedereen is ziek.'*

Delen van huisvesting met anderen buiten het gezin

Kinderen vinden het naar dat ze hun huis moeten delen met andere families. Vooral het delen van de keuken en de badkamer en wc op de gang vinden ze niet leuk. Een meisje van 17: *'Het is vervelend dat je de douche en wc met de hele gang moet delen. Dat is een vies idee, je weet niet wie het nog meer gebruikt en hoe die over hygiëne denkt.'*

Sommige gezinnen moeten de woonruimte delen met anderen en ervaren dat als problematisch. Zo vertelt een 17-jarig meisje: *'Ik woon met mijn moeder en twee nichtjes in twee kamers. De andere familie met wie wij leven zijn mannen. Dat is heel moeilijk voor ons want nu moeten we de hele dag onze hoofdoek ophouden vanwege de mannen.'* Meisje (14): *'Wij zijn al twee keer binnen het azc verhuisd. De eerste keer ging het niet met de familie met wie we het appartement moesten delen. Toen kwamen we terecht bij een familie uit Sri Lanka die heel vies was. En nu moeten we samenleven met een familie met twee kleine kinderen die elke dag huilen, huilen, huilen. Het is voor ons voor het eerst dat we met een andere familie samen moeten leven en moeten leven met mensen uit een ander land. Dat is moeilijk.'*

Kinderen zijn vaak bang voor alleenstaande mannen als huisgenoot of op het azc-terrein (zie ook onder veiligheid).

Kwaliteit van woonruimte onvoldoende

In sommige azc's zijn de algemene ruimtes zoals gedeelde wc- en doucheruimtes niet geschikt voor kinderen door onhygiënische toestanden. Er zijn bijvoorbeeld douches waarbij de temperatuur niet afgesteld kan worden en waar kleine kinderen niet onder passen. In caravans zijn veel problemen met vocht, verwarming en kookgelegenheden. Kinderen en ouders vertellen dat er vaak niet adequaat wordt gereageerd op gebreken. *'In sommige caravans is de riolering stuk. Daardoor stinkt de hele caravan constant. Ook is in sommige caravans de douche stuk. COA doet er niets aan.'* (meisje, 14 jaar)

Een ander meisje (van 15 jaar) over de woonruimte in een ander azc: *'In het centrum heb je weinig contact met COA-medewerkers. Als je een probleem hebt met de wc of verwarming, dan moet je heel vaak vragen voordat ze iets doen.'*

Geïsoleerde situatie van het azc

De ligging van sommige azc's buiten de stad of het dorp is voor veel kinderen een probleem. Ze hebben niet gemakkelijk toegang tot (openbaar) vervoer, waardoor het bereiken van school, sport en andere faciliteiten moeilijk wordt. Het ontbreken van een fiets is soms een belemmering om naar een dorp, stad of school te gaan. Een 13-jarige jongen vertelt: *'Alles is heel ver lopen. Ik heb geen fiets, maar kan wel fietsen.'* En een

15-jarig meisje zegt: *'Het winkelcentrum is hartstikke ver en de bushalte ook. Meestal zijn we hier in het azc, want het dorp is te ver.'*

De grote afstand tussen azc en dorp of stad is extra problematisch in de avond en winter. *'Het azc is ver van het dorp en de dijk is eng, vooral als het donker is.'* (meisje, 14 jaar).

Aanbevelingen

Als het gaat om wonen, willen kinderen niet steeds hoeven verhuizen. Een 8-jarige jongen heeft wel een idee: *'Sowieso minder verhuizen, want het is rot als je je vrienden steeds weer kwijtraakt.'*

Ten aanzien van de woonruimte hebben de kinderen veel wensen. Meer ruimte staat daarbij bovenaan de wensenlijst, evenals meer kamers. *'Een familie zou verschillende kleinere kamers moeten hebben, afzonderlijke kamers.'* (meisje, 15 jaar).

Belangrijk daarbij is dat gezinnen hun woonruimte niet hoeven delen. Veel kinderen bevelen per gezin één huis aan. Het liefst met een eigen kamer, maar desnoods kunnen twee mensen wel een slaapkamer delen. Jongen (14): *'Een eigen huis is fijn want dan ben je vrij.'*

Kinderen willen graag meer zelf kunnen invullen hoe hun huis eruit ziet. *'Ik zou willen dat je de muren mag verven.'* (meisje, 11 jaar).

Over het azc hebben de kinderen ook voorstellen. Bijvoorbeeld over rust. *'Ik zou willen dat je na tien uur 's avonds stil moet zijn.'* (jongen, 11 jaar). Er zijn ook kinderen die meer groen wensen, meer bomen op het azc-terrein.

Sommige kinderen opteren voor kleinere centra waar ze de mensen kennen. Meisje (9): *'Ik wil graag met minder mensen op een centrum wonen. Dertig of veertig of zo. Dat je dan iedereen kent.'*

Kinderen hebben ook ideeën over het delen van voorzieningen. *'Eén wc en douche voor ieder gezin. In ieder gebouw een wasmachine, want nu moet je je kleren meenemen naar een ander gebouw en die worden gestolen als je niet wacht bij de wasmachine.'* (meisje, 12 jaar).

Over de locatie van het azc hebben kinderen wensen op het gebied van de afstand tot de bewoonde wereld en ten aanzien van de omgeving, zoals: *'Niet naast een vliegveld, zoals in Eindhoven.'* (jongen, 12 jaar). *'Een azc moet dichterbij de buurt van een stad of dorp.'* (meisje, 13 jaar).

Drie van de 66 ondervraagde kinderen zouden niets veranderen aan het azc als ze er de baas zouden zijn. Zij vinden het goed zoals het nu is.

Recreatie, spel en vrije tijd

Recreatie, spel en vrije tijd is één van de meest besproken onderwerpen door de kinderen en ouders. De kinderen kunnen hier honderduit over praten. Ze hebben veel opmerkingen en komen ook met verrassend veel mogelijkheden voor verbetering.

Een 15-jarig meisje: *'O, veel mensen van hier gaan daarheen, bij de bushalte. Gewoon even lekker zitten en eendjes kijken, naar het water kijken. Daar word ik, zeg maar, blij van. Of soms zit ik gewoon alleen, te huilen.'*

Knelpunten

Onvoldoende activiteiten voor verschillende leeftijdsgroepen (j/m) na school, in weekend en vakantie

Kinderen geven aan dat er niets te doen is en dat ze vaak rondhangen en zich vervelen. Dit doet zich vooral in de weekenden en vakanties voor. Deze zijn lang en leeg. Meisje (17): *'Het wachten op een status veroorzaakt veel stress, maar dat er niets te doen is op het azc veroorzaakt alleen nog maar meer stress.'* Of zoals een ander kind het verwoordt: *'Ook 's avonds is er niets te doen. Dan gaan de jongens buiten rondhangen of verstoppertje*

spelen, maar dan komt de security zeggen: "Ga naar binnen". Maar binnen is niets te doen.' (jongen, 14 jaar).

De kinderen betreuren het dat ze zelf niet op vakantie kunnen. Meisje (12 jaar): *'Ik vind het jammer dat we niet op vakantie mogen. Ik ben steeds gewoon thuis in de vakanties.'* En een ander: *'Er is niets te doen voor kinderen in vakanties en vrije tijd en de ouders maken ruzie.'* (jongen, 13 jaar).

Als er activiteiten voor kinderen zijn, zijn deze soms niet structureel, soms te laat op de avond en vaak niet geschikt voor alle leeftijdsgroepen. Vooral de oudere kinderen vinden dat er te weinig activiteiten voor ze zijn. Meisje (15): *'Er is niets te doen, vooral niet voor kinderen ouder dan 12 jaar. Er is alleen school, eten en slapen.'* Voor oudere kinderen blijkt de situatie zwaar, omdat zij al goed de vergelijking kunnen trekken met dat wat hun Nederlandse leeftijdsgenoten allemaal kunnen doen. Meisje (14): *'Ik heb geen vrienden op mijn Nederlandse school en ook geen andere Nederlandse vrienden. Ik durf niet te zeggen dat ik in het azc woon. Misschien denken de mensen dan dat ik niet goed ben omdat ik hier geen thuis heb en geen status heb voor Nederland.'*

Ouders beamen dat het voor deze leeftijdsgroep lastig is. Een ouder: *'Voor grotere kinderen is het moeilijk. Ze horen wat Nederlandse kinderen doen, zoals uitgaan enzo.'*

Van de activiteiten die in het azc worden georganiseerd, vinden jongens dat deze te veel gericht zijn op meisjes, *'echte meisjesdingen'*.

Over de georganiseerde activiteiten in het azc zeggen de ouders dat ze soms in de war raken van de verschillende organisaties die hun kinderen meenemen voor activiteiten.

Als het azc geïsoleerd ligt, is het lastig om deel te nemen aan activiteiten buiten het azc. Dan is het nog vervelender als er in het azc niets georganiseerd wordt. Een 16-jarig meisje: *'Ik doe geen sport. Dat is hier niet. Ik wil wel dansen, maar dat kan niet.'* En een 11-jarige jongen: *'Sporten kan niet, want dat is te ver van het azc.'* Of een meisje (16): *'Na school is er niks te doen. Naar de bioscoop gaan kan niet, want dat is te ver weg. Het is moeilijk om alles zelf uit te zoeken en het is te ver weg.'*

Kinderen en jongeren vertellen dat de verveling echt een knelpunt voor ze is. Ze zijn zich ervan bewust dat deze verveling bij sommige jongeren leidt tot problemen. Meisje (11): *'Soms lijkt het hier echt levenloos. En dan begin je dingen te doen die niet normaal zijn.'*

Onvoldoende faciliteiten voor recreatie, spel en vrije tijd

Binnen en buiten zijn er weinig faciliteiten voor recreatie, spel en vrije tijd. Gewoon buitenspelen in het azc is vaak minder vanzelfsprekend dan het lijkt. *'Niemand speelt meer buiten want er zijn te veel regels. En als je die overtreedt, krijg je ook een boete. Er is ook niets leuks te doen op het azc.'* (jongen, 9 jaar).

Binnen spelen is lastig in verband met het ruimtegebrek in de woningen. Een ouder vertelt: *'Er is geen plek voor de kinderen om binnen te spelen, alleen op de gangen.'* Maar de kinderen brengen daartegenin dat ze weggestuurd worden van de gangen omdat ze te veel lawaai maken of omdat het niet mag van de brandweer.

Jongeren hebben geen vaste plek waar ze 's middags, 's avonds of in het weekend heen kunnen. Ze hangen rond, worden dan naar binnen gestuurd, maar daar hebben ze geen ruimte.

In sommige azc's zijn de sportfaciliteiten volgens de kinderen onvoldoende. Dan is er geen of alleen een hobbelig voetbalveldje. Of de netten of voetbal ontbreken.

Ook spelen en communiceren op de computer blijkt slechts zeer beperkt mogelijk. Vaak is er wel een computerruimte (Open Leercentrum, OLC), maar de openingstijden zijn beperkt voor kinderen of sluiten niet aan op de schooltijden. Vaak zijn er te veel kinderen die tegelijkertijd willen computeren in de korte beschikbare tijd. Ook klagen kinderen over de strenge regels in het OLC. Meisje (11): *'We mogen niks zeggen in het computerlokaal, dan krijg je meteen straf. Ik vroeg een keer waarom de computers al uit gingen, want we*

hadden nog een kwartier. Toen belde degene van het computerlokaal meteen het COA en toen moesten we een boete betalen.'

In het weekend als de kinderen vrij zijn, is het OLC gesloten. *'De computerruimte is dicht in het weekend. Dat is nu net wanneer wij vrij zijn. Daarom kunnen kinderen niet in het weekend mailen of in de computerruimte op de computer huiswerk maken.'* (jongen, 10 jaar). Zie ook onder wonen.

Onvoldoende mogelijkheden voor sociale contacten

Veel kinderen geven aan zich te schamen voor waar ze wonen. *'Ik vind het vervelend dat mensen buiten het azc asielzoekers als arm en vervelend zien. Dat ze denken dat wij hier alleen maar heen gekomen zijn omdat we arm zijn.'* (jongen, 9 jaar).

Er is geen (recreatie)ruimte waar ze hun vrienden van buiten het azc mee naartoe kunnen nemen en in de woning is daar geen plaats voor. Ze vertellen dat ze daarom vaak maar gewoon geen vriendjes mee naar het azc nemen. Meisje (14): *'Ik heb mijn Nederlandse vriendinnen wel eens uitgenodigd om hier op het azc te komen. Ze vinden alles hier zo krap, het is een groot verschil met hun eigen huis. Voor hen is het ook een soort avontuur om hier te zijn. "Het is wel erg voor jou", zeggen ze tegen mij.'*

Soms mogen vrienden van buiten het azc niet in het azc komen omdat hun ouders dat niet goed vinden. Dat vinden ook ouders heel vervelend voor hun kinderen. Ouder: *'Ik vind het heel jammer dat onze zoon altijd bij zijn Nederlandse vriendje thuis speelt en dat ze nooit eens bij ons komen spelen. Maar de ouders van het vriendje willen niet dat hij naar het azc komt.'*

Sommige kinderen die naar een Nederlandse school gaan, komen zo nu en dan bij hun Nederlandse vrienden thuis, bijvoorbeeld om te spelen. De meeste kinderen in het azc vinden dit echter ingewikkeld. Meisje (15): *'Op school heb ik wel vrienden hoor, maar die doen anders tegen ons omdat we asielzoekers zijn.'*

Aanbevelingen

Activiteiten

Iedereen moet een hobby kunnen uitoefenen, vinden kinderen. Daarnaast geven jongens en meisjes aan dat er meer activiteiten moeten komen die specifiek gericht zijn op jongens, op meisjes en op jongeren. Ze hebben veel ideeën voor activiteiten in het azc: danslessen, muzieklessen, toneel, lezen, buiten spelletjes doen en zingen (daar hoeft je elkaars taal niet voor te spreken), en trainingen ook voor meisjes (in sommige azc's worden weerbaarheidstrainingen georganiseerd voor jongens). Jongens noemen vooral voetballen.

Kinderen willen graag helpen organiseren bij allerlei activiteiten zoals: *'Met het opplakken van posters in de omgeving met "wie neemt het tegen ons op?"', met een datum en plaats waarbij mensen uitgenodigd worden voor een dansbattle. Of met het organiseren van een voetbaltoernooi voor kinderen tussen azc's.'* (jongen, 13).

Vooral in het weekend willen kinderen en jongeren graag iets buiten het azc doen, ergens naartoe gaan bijvoorbeeld, zoals naar het park of gewoon een wandeling maken.

Als er iets georganiseerd wordt, zoals een uitje, moet dat duidelijk verteld worden. Zo begrijpen kinderen en ouders tenminste wat er gaat gebeuren. Dan kunnen ze weten of ze mee willen doen, wie het organiseert en hoe ze zich moeten aanmelden.

De activiteiten die de Vrolijkheid en kerken organiseren worden door de kinderen als 'good practice' aangehaald.

Faciliteiten

Ook over de faciliteiten hebben de kinderen en jongeren allerlei ideeën. Jongens geven aan dat er in ieder azc een goed voetbalveld moet zijn. Jongen (12): *'Ik wil een beter voetbalveld met netten en af en toe een echte wedstrijd met prijzen.'* De mogelijkheden om zelf buiten te spelen moeten sterk worden uitgebreid. Daar horen in ieder geval een speeltuin met een goed klimrek en bomen bij.

De kinderen hebben veel concrete ideeën over een recreatieruimte in het azc waar ze ook terecht kunnen als er geen georganiseerde activiteit plaatsvindt. Deze ruimte zou aparte openingstijden moeten hebben voor kinderen en volwassenen en zou open moeten zijn in het weekend. De meisjes opteren voor aparte hoekjes voor meisjes, de jongens voor spelletjes en een rustig hoekje om te lezen of huiswerk te maken. Een bibliotheek is ook een wens.

Computers en toegang tot het internet vinden kinderen erg belangrijk. Ze opperen verschillende ideeën. Zo zou er een goede computerruimte moeten zijn met voldoende computers. Deze zou ook in het weekend open moeten zijn. Daarnaast zouden er buiten de schooltijden aparte openingstijden moeten zijn voor verschillende leeftijdsgroepen. Eigenlijk zouden bewoners moeten kunnen kiezen of ze een internetverbinding in huis willen of niet (zie voor meer ideeën onder onderwijs).

Veel kinderen zouden de mogelijkheid willen hebben om naar televisiezenders te kijken die populair zijn onder kinderen, zoals Jetix en Nickelodeon.

Het belangrijkste bij alle activiteiten en faciliteiten vinden de kinderen dat er meer 'leven' in het azc komt. Een 8-jarig meisje verwoordt dat als volgt: *'...dat we meer lol hebben, dat er meer lol is.'*

Sociale contacten

Er zouden mogelijkheden moeten komen die het makkelijker maken voor nieuwe kinderen in het azc om andere bewoners te ontmoeten.

Om de contacten met kinderen buiten het azc te vergemakkelijken, zou er in ieder geval goed vervoer moeten zijn naar het dorp of de stad. En als er meer ruimte zou zijn in het azc – in de woning of in een jongerenruimte – dan zouden vrienden misschien naar het azc kunnen komen.

Onderwijs

Ook school is een veelbesproken onderwerp. Kinderen geven aan dat school erg belangrijk voor ze is. Een deel van de kinderen noemt het de grootste afleiding van het leven in een azc. Anderen stellen zich ten doel om zoveel mogelijk te leren en een toekomst op te bouwen en daar geeft school hen mogelijkheden voor. Jongen (15): *'Goed mijn best doen op school is voor mij het allerbelangrijkste.'*

Knelpunten

De locatie van de school veroorzaakt problemen

Afhankelijk van de leeftijd van de kinderen en hoe lang ze in Nederland zijn, vinden kinderen het fijn of juist niet fijn om naar een school op het azc-terrein te gaan. Veel kinderen en ouders verkeren in de veronderstelling dat ze zelf niet mogen kiezen naar welke school een kind gaat. Meisje (11): *'Ik vind het niet goed dat je niet zelf je school mag uitkiezen.'*

Jongere kinderen die nog niet zo lang in Nederland zijn, ervaren een school op het terrein als veilig en vertrouwd. Andere kinderen vinden het juist moeilijk op de azc-school, omdat er te weinig van ze verwacht wordt en omdat ze het Nederlands niet goed leren. Dit is vooral een probleem voor kinderen die eerder op een school buiten het azc zaten en na een verhuizing op een azc-school worden geplaatst, bijvoorbeeld omdat de reguliere school te ver weg is.

Kinderen die naar een reguliere school buiten het azc gaan, noemen soms problemen rond het contact leggen met Nederlandse kinderen. Sommigen worden gepest. Jongen (12): *'Soms worden we gepest door kinderen buiten het azc. Tegen mij zeggen ze ponny en tegen hem chinees en appelmoes.'* Anderen vinden het lastig. Meisje (11): *'Ik vind het leuk*

op school, alleen na de vakantie moet je die kinderen aanhoren die altijd op vakantie zijn geweest.'

Soms is de afstand tussen de school en het azc een probleem: het gezin heeft geen geld voor overblijven of voor een goede fiets. Dit wordt soms deels vergoed, maar is vaak niet voldoende.

Achterblijvende faciliteiten

Het ontbreken van internetfaciliteiten vormt voor heel veel kinderen in het azc een obstakel voor het goed kunnen volgen van onderwijs. Op school kunnen kinderen na schooltijd vaak geen huiswerk maken en gebruik maken van computers, omdat de school dan dicht gaat. In het azc hebben kinderen en jongeren slechts beperkt gelegenheid om een computer met internet te gebruiken.

De tijdstippen waarop kinderen toegang hebben tot het computerlokaal (Open Leercentrum, OLC) overlapt vaak met de uren waarop ze op school zijn of onderweg zijn van school naar azc. Zo blijft er amper of geen tijd over om huiswerk te maken. Jongen (15): *'Nu loop ik vast omdat ik te laat ben voor het Open Leercentrum. Dan kan ik geen huiswerk maken, kan ik niet opzoeken of er lessen uitvallen. Ik kan geen bronnen opzoeken, geen werkstukken maken. Ik moet dat dus op school doen, maar daar heb ik niet genoeg tijd.'*

Ook is de internetruimte erg onrustig en lawaaiig en niet erg geschikt om je te concentreren. Meisje (17): *'Het internet hier is heel langzaam, we mogen maar een uur achter de computer zitten en het lokaal is vies.'* Vaak zijn er te veel kinderen die tegelijkertijd van het OLC gebruik willen maken. In de woonunits heeft in principe niemand een internetverbinding.

Kinderen kampen vrijwel allemaal met gebrek aan (rustige) ruimte om hun huiswerk te kunnen maken. De meeste kinderen proberen dit in de woonruimte te doen. Vooral de kinderen die al naar de middelbare school gaan, hebben last van het lawaai van ouders, kleinere broertjes en zusjes, televisie. Ze hebben geen rustige plek om huiswerk te maken. Meisje (12): *'Het is heel lastig door alle geluiden om je heen omdat je met meerdere mensen woont. De een draait muziek of de tv staat aan. Er is geen andere plek om huiswerk te maken. Je moet je gewoon concentreren.'*

Een gebrek aan schoolspullen om huiswerk te maken, wordt ook gezien als probleem. Meisje (11): *'Soms is het ook zo lastig om dingen voor school te doen. Omdat je dan spullen nodig hebt die wij niet echt makkelijk hebben.'*

Op school stuiten vooral de middelbare scholieren op onbegrip voor hun situatie. Meisje (14): *'Ik snap niet dat de kinderen van school niet begrijpen dat we al zoveel hebben meegemaakt. In onze school is het zo dat de Nederlanders ons haten en ons pesten.'*

Volgens de jongeren in het azc houden leraren en mede-scholieren bij huiswerkopdrachten en veranderende roosters meestal geen rekening met de gebrekkige toegang tot internet en de moeite die jongeren hebben om zich thuis te concentreren.

Aanbevelingen

De locatie van de school

School is heel belangrijk voor kinderen. Ze maken er vriendjes en zijn even weg van de situatie in het azc en in het gezin. Sommige kinderen willen graag naar school met alleen kinderen vanuit het azc, omdat ze gepest worden op hun 'Nederlandse' school. Anderen willen juist heel graag naar een school buiten het azc-terrein, omdat ze daar de taal beter leren en beter onderwijs krijgen.

Goed vervoer tussen azc en school lijkt een open deur, maar is dat voor sommige kinderen niet. Een fiets zou het bijvoorbeeld mogelijk maken om naar een reguliere school te gaan in plaats van naar de azc-school.

Faciliteiten

Kinderen en jongeren geven aan vooral een rustige plek te willen waar ze huiswerk kunnen maken en waar ook internet aanwezig is. Jongen (12): *'Een bureau zou goed zijn, met een lampje. Nu moet ik op de bank zitten om mijn huiswerk te maken en kan ik me niet goed concentreren.'* Als dat in de recreatieruimte zou kunnen, zou het prima zijn. Sommige kinderen hebben goede ervaringen met afspraken met hun gezinsleden over wanneer wie aan het bureau in de slaapkamer mag werken.

De internetruimte moet vaker alleen voor kinderen open zijn met begeleiders die ervoor zorgen dat het rustig is. Jongen (15): *'Het zou veel handiger zijn als je je huiswerk gewoon op de computer kon maken.'* Meisje (12): *'Ik vind dat ze gewoon kabels moeten aanleggen, dan betalen wij een bedrag per maand en dan kunnen we dag en nacht internetten. Maar dat doen ze niet.'*

Kinderen zouden graag meer hulp krijgen bij dingen die ze op school moeilijk vinden. Vaak kunnen ouders dat niet geven. Sommige kinderen geven aan dat ze huiswerkbegeleiding kunnen regelen, ze vinden dat alle kinderen dat moeten kunnen aanvragen.

Gezondheid

Knelpunten

Gezondheid in gevaar door woonsituatie

Kinderen geven aan dat de krappe huisvesting, een slaapkamer delen, een tv die 's avonds aanstaat en veel lawaai van andere bewoners, de voornaamste redenen zijn waarom ze moeilijk in slaap vallen. Hierdoor gaan ze te laat slapen, waardoor het soms moeilijk is om op tijd op te staan en zich op school te concentreren. *'Er is veel lawaai in de gangen. Meestal kan ik om twaalf uur pas slapen, dus ik ben vaak moe. Om zeven uur moet ik weer opstaan.'* (meisje, 16 jaar).

Ouders geven aan dat onhygiënische voorzieningen zoals toiletten, douches en gangen hun kinderen ziek maken.

Gezondheidsproblemen door situatie azc

Veel kinderen noemen problemen met hun mentale gezondheid. Jongen (12): *'Hier maken ze je helemaal gek.'* En een ander kind: *'Ik maak me vaak zorgen.'*

Meestal willen de kinderen niet met hun ouders over hun problemen praten, omdat die het zelf zo moeilijk hebben. Of omdat ze zich schamen tegenover de ouders. Een 16-jarig meisje vertelt: *'Als ik verdrietig ben, dan moet ik zelf huilen. Ik ga niet naar mijn vader of moeder. Ik kan niet met ze praten, ik schaam me misschien.'*

Slaapproblemen, hoofd- en buikpijn, stress en nervositeit door de situatie waarin ze leven worden allemaal genoemd. Jongen (9): *'Er is veel stress. Mijn moeder wil niet meer leven. Papa heeft altijd hoofdpijn. En ik was naar een centrum geweest en daar hadden ze een test gedaan en toen zeiden ze ook dat ik stress had en te druk was. Ik vind het zielig voor mijn broertje. Want toen ik klein was, merkte ik ook niets. Maar straks is hij ook groot en merkt hij het ook.'*

Soms is er geen oplossing voor een gezondheidsprobleem omdat de oorzaak onbekend is. Meisje (16): *'Ik ben heel vaak naar MOA geweest. Ik heb rugpijn en nekpijn, de hele dag. Maar ze doen niets, want ze weten niet hoe het komt.'*

De meeste kinderen maken zich erg druk om hun ouders, omdat deze vaak thuis zitten en zich niet goed voelen. Meisje (11): *'Dat voel ik zelf ook. Dat als het niet lukt dat ik dan dood wil. Dan verwacht ik niks van mijn leven.'*

Een ander meisje (11) vertelt: *'Mijn ouders zijn heel zenuwachtig. Mijn moeder is begonnen met roken toen we hier kwamen.'* En een andere 11-jarige: *'Onze ouders hebben het moeilijk. Ze zijn meestal niet te spreken. Ze zitten heel sif voor de tv.'*

De ouders onderkennen dat het niet goed met ze gaat: *'Iedereen is nerveus.'*

Sommige kinderen worden gepest of voelen zich gediscrimineerd en respectloos behandeld door medewerkers in het azc.

Toegang tot gezondheidszorg

Kinderen vinden het vervelend dat er geen gezondheidszorg (MOA¹⁶⁶) in het weekend aanwezig is. Veel kinderen voelen zich niet serieus genomen als ze bij de gezondheidszorg voor asielzoekers komen. Ze voelen zich 'afgescheept' met paracetamol en hebben niet het idee dat er echt naar ze geluisterd wordt. Meisje (14): *'De dokters geven alleen paracetamol. Als je een been gebroken hebt: paracetamol. Hartprobleem? Paracetamol. Als je acute problemen krijgt zoals vreselijke kiespijn – "Ah, ik wil dood, ah" – dan wil je meteen naar de dokter. Maar als het dan weekend is, kun je het wel vergeten.'*

Als er 's avonds of in het weekend iets is, moeten de kinderen zich bij de receptie melden. Die kunnen alleen paracetamol en pleisters geven, en soms zijn deze zelfs moeilijk te verkrijgen. In noodgevallen belt de receptie een arts. Meisjes kunnen niet altijd bij een vrouwelijke arts terecht.

Niet alle kinderen hebben iemand waar ze goed mee kunnen praten als ze zich verdrietig of niet goed voelen. Meisje (11): *'Als je gepest of geplaagd wordt, moet je het zelf uitzoeken, of de kindertelefoon bellen of zo. Dan moet je wel je eigen mobiel gebruiken, met de telefoon van de receptie bellen kan niet.'*

Aanbevelingen

Gezondheidsproblemen door situatie azc

Ouders en kinderen zijn enthousiast over Altrecht¹⁶⁷. De kinderen vinden de 'clubs' leuk die Altrecht geregeld voor ze organiseert. Sommige ouders merken op dat hun kinderen sterker lijken te worden door deze vorm van creatieve therapie. Niet alle ouders en kinderen hebben er echter behoefte aan. Een meisje (15): *'Ik ben liever bezig met positieve dingen.'*

Eén 10-jarige jongen had als idee om verdrietige kinderen te *'helpen door met ze te spelen.'*

De MOA verwees sommige kinderen naar een therapeut.

Toegang tot gezondheidszorg

Kinderen willen dat er sneller een oplossing komt voor gezondheidsproblemen. Ze willen serieus genomen worden en niet alleen paracetamol voorgeschreven krijgen als ze klachten hebben. Jongen (8): *'Als kinderen ziek zijn, moeten ze naar het ziekenhuis kunnen.'*

Veiligheid

Knelpunten

Gevoel van onveiligheid door onzekerheid over asielpcedure

Kinderen geven aan dat paniek en stress ze af en toe overvalt als ze aan de procedure denken. Er doen vele verhalen de ronde over families die plotseling door de politie uit het azc worden weggevoerd, en deze geven kinderen een zeer onveilig gevoel. *'Soms komt heel vroeg de politie. Dat overkwam een familie. De politie zei dat ze hun handen op hun rug moesten doen en toen moesten ze weg. Dat is een verhaal waardoor je zelf ook in paniek komt.'* (meisje, 12 jaar).

De gehele situatie met voortdurende onzekerheid, geeft bij veel kinderen aanleiding tot een onveilig gevoel. Meisje (11): *'In een azc ben je toch een beetje onzeker, je weet niet of je mag blijven. In een huis ben je veilig.'*

¹⁶⁶ Tot 1 januari 2009 Medische Opvang Asielzoekers (MOA), vanaf die tijd is de gezondheidszorg anders georganiseerd (zie deel *Overzicht*, hoofdstuk 2 – Opvang).

¹⁶⁷ Altrecht is een instelling voor geestelijke gezondheidszorg die in het azc Utrecht creatieve activiteiten organiseert.

Onveilig gevoel door medebewoners

Bijna alle kinderen zijn getuige van ruzies tussen bewoners en van gevechten tussen bewoners. De meeste kinderen zijn hier erg bang voor. Jongen (15): *'Een voetbalwedstrijd kan uitlopen in Kung Fu, omdat ze hier zo gestrest zijn.'* Dat beaamt een andere jongen (9) met een andere reden: *'Voetballen tussen blanken en bruinen geeft ruzie. Met knuppels en takken gaan ze elkaar te lijf.'*

Er zijn ook bewoners die doordraaien en dat boezemt kinderen angst in. Een meisje van 12 jaar: *'Mensen worden helemaal gek hier omdat ze hier al zo lang zitten. Je hebt er hele rare mensen tussen.'*

In sommige azc's zijn de bewoners van buiten het azc de bron voor een gevoel van onveiligheid. Kind: *'Jongeren zijn wel eens naar het azc gekomen met messen om te vechten met jongeren uit het azc. Toen is ook een jongen uit het azc in het ziekenhuis beland.'*

Meisjes geven aan zich soms bekeken of bedreigd te voelen door alleenstaande mannelijke medebewoners. Meisje (14): *'s Avonds zijn er op het azc-terrein veel alleenstaande mannen die alcohol drinken en je weet nooit wat er dan kan gebeuren. Soms worden ze agressief en opdringerig.' Ik en mijn zus zijn al een keer door opdringerige mannen gevraagd om in hun huis te komen. Ze zeiden: "Wat een lekker kontje heb je". Ik heb van mijn moeder geleerd "Neel!" te zeggen en er is niets gebeurd. Maar ik voel me niet meer veilig.'* (meisje, 11 jaar).

Sommige kinderen zijn bang voor medebewoners uit andere landen van herkomst dan zichzelf.

Onveilige situatie door locatie azc

In sommige azc's voelen kinderen zich onveilig omdat iedereen op het terrein en op de gangen kan komen. Jongen (11): *'Deuren staan open, junks kunnen zo naar binnen komen. COA geeft sleutels nooit aan kinderen.'*

In andere azc's voelen kinderen zich onveilig omdat het azc afgelegen of in een bos ligt. Met name 's avonds en in de winter voelen ze zich niet veilig, ook omdat dan de beveiliging niet altijd even zichtbaar is. Meisje (16): *'Net buiten het azc begint het fietspad bij het bos, en dat is niet veilig. Daarom ga ik 's avonds nooit naar buiten.'* Meisje (12): *'Ik voel me ook onveilig als ik alleen thuis ben. Dan kijk ik alle kamers na en doe ik alles op slot.'*

Ouders zien in sommige azc's gevaren van een drukke weg of water in de buurt terwijl hun kinderen niet kunnen zwemmen.

Aanbevelingen

Onveilig gevoel door medebewoners

Kinderen en ouders die nog niet zo lang in Nederland zijn en die zich hun thuisland kunnen herinneren, voelen zich in Nederland veiliger dan waar ze vandaan gevlucht zijn. Ouder: *'Hier in het azc is het veilig voor mijn kinderen.'* Veel kinderen zijn heel blij dat ze hier zijn. Een 16-jarig meisje vertelt: *'In Afghanistan kon ik niet naar school. Hier is veilig voor ons, ik kan naar het park of naar het centrum. Daar kan dat niet.'*

Het zou ze nog veiliger lijken als ze in het azc zouden wonen met mensen met eenzelfde achtergrond. Of met alleen gezinnen. Meisje (11): *'Het zou veiliger voelen als ze mensen die bij elkaar horen bij elkaar zetten. Bij Bos en Lommer had je een gebouw met aparte afdelingen voor bijvoorbeeld gezinnen, vrouwen die zwanger of ziek waren, alleenstaande mannen enzo. Dat is veiliger, daar speelde ik buiten ook verstoppertje enzo.'*

Meisjes geven daarnaast aan dat ze zich veiliger voelen als er ook activiteiten worden georganiseerd die alleen voor meisjes of voor jongens zijn.

Onveilige situatie door locatie azc

Kinderen en ouders zouden zich veiliger voelen als niet zomaar iedereen op het terrein en in de gebouwen van het azc zou kunnen komen en mensen bijvoorbeeld eerst hun paspoort moeten laten zien voordat ze het terrein betreden. Jongen (7): *'Ik wil voor iedere*

deur een gespierde man. Stel je voor dat je 's nachts wakker wordt en dat er dan mensen komen.'

Procedure

'Kunt u ons helpen aan een status? Dat is het allerbelangrijkste! Zelfs al had ik een eigen kamer met tv, zou ik toch verdrietig zijn als ik dat niet had.' (meisje, 14 jaar)

Knelpunten

Lange duur asielprocedure

De 66 kinderen die we spraken in dit onderzoek zijn gemiddeld 4,7 jaar in Nederland. Ze geven aan het lange wachten stom, saai maar vooral heel oneerlijk te vinden.

Eén jongen (8) relateert het wachten: *'Wachten vind ik niet zo erg, want dat is beter dan horen dat je wegmoet.'* Kinderen zeggen dat ze niet begrijpen waarom ze zo lang moeten wachten, soms langer dan anderen. Doordat veel kinderen zo lang moeten wachten voordat ze uitsluiting krijgen, zien ze vrienden en vriendinnen komen en gaan. Meisje: *'Ik ken een meisje die nog maar twee maanden in Nederland was toen ze een verblijfsvergunning kreeg. En dan denk je: Waarom moet ik al die tien jaren wachten?'*

Er zijn ook kinderen die zich afsluiten voor de spanning rond de procedure. *'Ik wil liever niet weten hoe het met de asielprocedure gaat. Ik maak me er liever niet druk om want ik kan er toch niets aan doen en ik wil me concentreren op school.'* (meisje, 13 jaar).

De kinderen zien het krijgen van een status als essentieel voor alles. *'Ik wil mijn leven beginnen.'* (meisje, 17 jaar). Een 15-jarig meisje dat net een tijdelijke verblijfsvergunning had gekregen, vat dat als volgt samen: *'Alle mensen houden van hun eigen land. Als je problemen hebt in je eigen land en je moet gaan en je komt in ander land en die zeggen dan: "Negatief", dan weet je echt niet meer wat je moet doen. Ik bedank God dat ik een status heb. Ik hoop voor andere mensen dat ze ook status een krijgen als ze niet terug kunnen.'*

Ouders vinden het heel moeilijk dat hun kinderen zo lang in onzekerheid zijn. Veel ouders voelen zich machteloos. Ouder: *'Wachten is slecht voor kinderen.'* Sommige kinderen merken dat hun ouders liever niet praten over de procedure. Een 14-jarige jongen vertelt: *'Ik vroeg steeds aan mijn moeder: "Wanneer gaan wij verhuizen, wanneer krijgen wij een status, waarom krijgt hij wel status?". Mijn moeder zei: "Je moet niet nadenken over status.'"*

Belang van kind onvoldoende meegewogen in procedure

De meeste kinderen zijn niet ondervraagd toen ze in Nederland kwamen. De kinderen die wel een nader gehoor van de IND kregen, melden dat ze veel moeilijke vragen kregen. Sommigen raakten daar nog meer van in paniek dan ze al waren door de vluchtsituatie. Soms begrepen ze niet wat er van ze verwacht werd. Een 16-jarig meisje: *'IND heeft ook met mij en mijn broer gepraat toen we hier kwamen. Ze vroegen over mijn land, over alles. Eén persoon van IND vroeg: "Hoeveel mensen wonen er in Afghanistan?" Ik zei: "Dat weet ik niet, dat weet ik niet!" Of ze vroegen: "Hoeveel kilometer is het van Kabul naar jouw plaats?" Ik zei: "Weet ik niet, weet ik niet.'"* Kinderen waren soms bang dat er goede en foute antwoorden waren en dat ze niet de juiste antwoorden zouden geven.

Jongen (15): *'Mijn zusje (11 jaar) is verstandelijk gehandicapt, maar er wordt geen rekening gehouden met de consequenties die het voor haar zou hebben als we terug moeten.'*

Gebrek aan kennis over asielprocedure

Ouders willen niet of weten niet hoe ze hun kinderen kunnen uitleggen hoe de procedure in elkaar zit en waarom de procedure zo lang duurt. Meisje (15): *'Soms maak ik me zorgen omdat we geen verblijfsvergunning hebben. Waarom wij niet, en de anderen wel? Ik begrijp het niet. Als er een reden was waarom ik niet zou mogen blijven dan zou ik wel rustiger zijn.'* Ouders vertellen dat ze veel moeite hebben om met de situatie om te gaan.

De meeste kinderen merken dat ook goed, bijvoorbeeld omdat ze moeten tolken. Of doordat ze aanwezig zijn bij gesprekken van de ouders met de advocaat. Zo krijgen ze een vaag beeld van het verloop van de asielprocedure.

Aanbevelingen

Lange duur asielprocedure

Kinderen en ouders zeggen het liefst een status te willen. Dat dit niet direct en zomaar geregeld kan worden, begrijpen ze, maar ze vinden dat ze wel te horen moeten krijgen hoe lang het zal duren. Jongen (9): *‘Een mens die moet wachten moet precies de tijd weten waarop het eindigt.’*

Niemand zou heel lang moeten wachten en zeker niet vijf tot tien jaar. Meisje (11): *‘Ik vind dat de mensen die geen kans maken meer in hun eigen land, geen kans meer hebben om lang te leven of helemaal te leven dat die gewoon moeten blijven. Die hun eigen land echt niet meer in kunnen. Omdat er dan misschien levensgevaar is.’* Als oplossing wordt ook genoemd dat asielzoekers na een aantal jaar wachten een vergunning moeten krijgen. *‘Ze zouden mensen die vier jaar in Nederland zijn een status moeten geven.’* (jongen, 10 jaar).

Kinderen willen graag weten waarom sommige mensen eerder een status krijgen dan anderen. Een meisje wenst voor haar ouders *‘alsjeblieft nog een beetje geduld’*.

Financiën

Knelpunten

Geldgebrek

Kinderen schamen zich dat ze niet veel geld hebben. Meisje (17): *‘Ik durf niet te zeggen dat ik geen geld heb.’* Meisje (11): *‘Het lijkt net of we liever lui dan moe zijn, maar we zijn liever moe dan lui.’* Jongeren en hun ouders vertellen dat het vervelend is om weinig geld te hebben omdat Nederlandse leeftijdsgenoten wel van alles kunnen doen.

Kinderen en ouders vertellen dat het moeilijk is om genoeg geld voor eten, kleren, sport, schoolspullen en schoolreisjes te vinden. Ouders geven aan dat het moeilijk is de eindjes aan elkaar te knopen. Dit komt door de lage toelage, maar ook doordat de bedragen die het COA bijdraagt aan bepaalde kosten pas achteraf worden betaald. Het is moeilijk geld voor te schieten zeker als de bijdrage pas veel later wordt terugbetaald.

Sommige kinderen maken zich zorgen over de financiën. Een 14-jarig meisje zegt: *‘We wisten niet dat het leven zo duur was. Straks als we uit het azc zijn en een huis hebben gekregen in Nederland, weten we niet hoe dat moet met geld.’*

Aanbevelingen

Kinderen en ouders zouden graag iets meer geld willen. Ook willen ze dat het COA de toelage eerder (terug)betaalt. Kinderen vinden het systeem van de boetes stom. Het zou beter zijn om bij overlast iemand eerst te waarschuwen. Als kinderen dan niet luisteren, kan het COA een taakstraf geven zoals het opruimen van blaadjes.

Participatie

Knelpunten

Gevoel geen vat te hebben op de eigen situatie

De meeste kinderen en jongeren hebben niet eerder van kinderrechten gehoord. Ze weten sowieso niet wat ze wel of niet mogen en wat er van ze verwacht wordt. Kunnen ze iets wel of niet vragen bij het COA? Hebben ze wel of geen mogelijkheid om op een sport te gaan en zo ja, hoe zouden ze dat dan moeten regelen?

Het is onduidelijk hoe ver hun eigen verantwoordelijkheid reikt en waar ze informatie kunnen krijgen. Over de reactie die ze van het COA krijgen als ze iets vragen, zegt een meisje (13): *‘Dan zegt COA: “O, jij zou heel veel willen, maar dat gebeurt niet.”’* Een jongen (11): *‘Als je iets aan COA vraagt, zeggen ze altijd (in 95% van de keren): “Ik heb het druk.” En dan zie je ze even later buiten een sigaretje roken.’*

Kinderen worden niet betrokken

Bijna alle kinderen en jongeren vertellen dat er bij dit onderzoek voor het allereerst serieus naar ze geluisterd wordt. Vier jongens van 11 en 12 jaar die al tien jaar in Nederland waren: *'Jullie zijn echt de eersten die komen vragen wat wij nou vinden en willen.'*

Ouders zeggen hetzelfde: *'Dit is de eerste keer dat er interesse getoond wordt en dat er naar de problemen van kinderen geluisterd wordt.'*

De activiteiten die voor de kinderen worden georganiseerd, worden vaak niet voorbereid in samenwerking met de kinderen. Dit terwijl ze hier wel veel ideeën voor hebben.

Aanbevelingen

Geen vat op de situatie

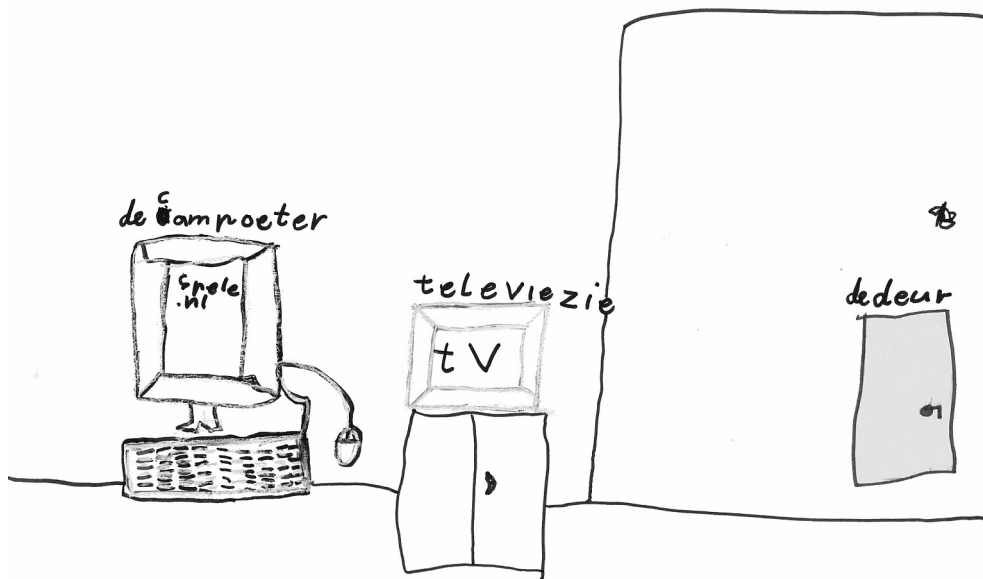
Sommige kinderen zouden graag meer toegang tot informatie hebben, zowel over vrolijke als over minder vrolijke zaken. Meisje (12): *'Ik wil het weten. Ik wil weten wat gebeurt.'*

Betrokken

Kinderen vinden dat ze veel meer betrokken moeten worden bij de gang van zaken in het azc. Dat betekent niet dat ze altijd mee hoeven te doen met alle activiteiten. Meisje (9): *'Je moet niet, je mag.'* Een jongen (10) vindt dat het COA: *'Aan kinderen moet vragen wat ze willen voordat er iets gebeurt, zoals een voetbalveld.'*

Soms hebben kinderen nooit zelf durven te vragen of iets kan of mag, maar hebben ze wel het idee dat dit zou kunnen. Eén meisje (11) heeft het volgende idee: *'Het zou meer helpen als er een soort brievenbusje was naast de receptie waar je je klachten in kunt doen.'* Het COA moet deze ideeën en klachten dan wel serieus nemen.

Kind in het centrum Deskundigen

Inleiding

Dit deel bevat de resultaten van het onderzoek naar de kennis, ervaringen en meningen van deskundigen over de situatie van kinderen in asielzoekerscentra (azc's).

Naast dit deel over deskundigen bevat het rapport een overzichtsdeel, een deel over de ervaringen en meningen van kinderen en ouders in azc's en een deel literatuuronderzoek.

In het deel *Overzicht* komen de drie afzonderlijke deelonderzoeken samen, zodat een algemeen beeld ontstaat van de situatie van kinderen in asielzoekerscentra.

In het eerste hoofdstuk leest u meer over de gebruikte onderzoeksmethode en de aanpak.

Daarna volgen enkele korte hoofdstukken over de inrichting van de verschillende onderdelen van het onderzoek: de vragenlijsten, de interviews met individuele deskundigen en de expertmeetings.

Vervolgens worden in hoofdstuk 2 de resultaten per onderwerp besproken.

1 Onderzoeksmethode

Inleiding

Tijdens het onderzoek zijn 163 deskundigen geconsulteerd. Dit hoofdstuk beschrijft op welke wijze dit is gedaan en hoe de resultaten daarvan zijn geanalyseerd en verwerkt. De volgende onderdelen komen hier aan de orde:

- Doel en aanpak.
- De vragenlijsten.
- De interviews.
- De expertmeetings.

Het overzicht sluit af met een overzicht.

Doel en aanpak

De algemene doelstelling van het onderzoek is het creëren van een compleet beeld van de situatie van kinderen die in een gezin wonen in azc's en deze situatie te toetsen aan het Kinderrechtenverdrag.

De doelstelling van het deelonderzoek onder deskundigen is het gewenste overzicht te onderbouwen en aan te vullen met de kennis, ervaringen en meningen van deskundigen.

Voor de uitwerking van de methode en aanpak zijn allereerst twee vragen relevant:

- Welke aspecten van de situatie van kinderen in azc's moeten worden onderzocht?
- Welke (soorten) deskundigen zullen worden benaderd voor hun kennis, ervaring en meningen?

Uit literatuuronderzoek en contacten in het veld konden de volgende levensaspecten van kinderen in azc's worden opgesteld:

- 1 Gezin en opvoeding.
- 2 Wonen.
- 3 Recreatie, spel en vrije tijd.
- 4 Onderwijs.
- 5 Gezondheid.
- 6 Veiligheid.
- 7 Procedure.
- 8 Financiën .
- 9 Participatie.
- 10 Privacy.

In de verwerkingsfase van het onderzoek is het onderwerp privacy als afzonderlijk onderwerp komen te vervallen. Veel resultaten rond dit onderwerp zijn zodanig verweven met één of meer andere onderwerpen, zoals gezin en opvoeding en wonen, dat deze resultaten beter bij die onderwerpen konden worden verwerkt.

In het onderzoek is expliciet gekozen voor deskundigen die uit de aard van hun werk zelf rechtstreeks en veelvuldig in contact komen met de kinderen en hun situatie in een azc:

- Woonbegeleiders en programmabegeleiders van het COA.
- Beveiligings- en receptie personeel op het azc-terrein.
- Leraren en ander schoolpersoneel.

- Medewerkers van de Vrolijkheid.¹⁶⁸
- Artsen, verpleegkundigen en andere medewerkers van de Jeugdgezondheidszorg.
- Overige deskundigen.

De betrokkenheid van de deskundigen is op verschillende manieren georganiseerd, door middel van halfgestructureerde vragenlijsten, expertmeetings en interviews en contacten met individuele deskundigen.

In totaal hebben 164 deskundigen bijgedragen aan dit deelonderzoek: 44 individuele interviews, 31 deelnemers aan de expertmeetings en 89 respondenten op de vragenlijsten. Zie bijlage 3 voor een overzicht van de deskundigen die deelnamen aan een interview of expertmeeting.

Vragenlijsten

Gedurende het vierde kwartaal van 2008 en het eerste kwartaal van 2009 zijn schriftelijke vragenlijsten verspreid onder medewerkers van scholen, het COA¹⁶⁹, de Vrolijkheid en de PGA.¹⁷⁰

De eerste serie vragenlijsten is door bemiddeling van het LOWAN¹⁷¹ uitgezet onder leraren en schoolleiders van bij deze organisatie aangesloten scholen.

Deze vragenlijst bevat per onderwerp enkele stellingen waarop de respondent kan antwoorden door een getal zoals weergegeven op de volgende regel te omcirkelen:

Zeer mee oneens 1 2 3 4 5 Zeer mee eens

De meeste stellingen in de vragenlijst kunnen twee keer beantwoord worden, voor de volgende twee leeftijdscategorieën: 0-12 jaar en 12-18 jaar.

Na de stellingen stond bij ieder onderwerp de uitnodiging eigen opmerkingen toe te voegen.

Op basis van de respons van schoolmedewerkers is de vragenlijst voor de andere groepen medewerkers aangepast. De onderwerpen gezin en wonen zijn samengevoegd tot wonen en leven. Daarnaast is het aantal stellingen per onderwerp verminderd. In plaats hiervan is steeds per onderwerp in open vragen expliciet gevraagd naar knelpunten, aanbevelingen en bekende *good practices*. Ook zijn de leeftijdscategorieën uitgebreid tot 0-4 jaar, 4-12 jaar en 12-18 jaar.

Deze tweede versie van de vragenlijst is vervolgens aangepast voor medewerkers van de PGA. Aan deze groep zijn enkele vragen over gezondheid om redenen van precisie gesplitst in twee vragen.

Verspreiding

De vragenlijst voor de medewerkers van scholen is inhoudelijk afgestemd met enkele beleidsmedewerkers van het LOWAN. De definitieve versie is door een senior beleidsmedewerker van het hoofdkantoor van het LOWAN per gewone post verspreid onder haar leden met het verzoek het ingevulde exemplaar in bijgeleverde en voorgefrankeerde envelop rechtstreeks terug te zenden naar de onderzoeksleider op het postbusadres van UNICEF te Voorbrug.

¹⁶⁸ De Nationale Stichting ter bevordering van Vrolijkheid organiseert samen met bewoners in de azc's creatieve activiteiten voor kinderen. Zie ook www.vrolijkheid.nl.

¹⁶⁹ Het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) organiseert in opdracht van het Ministerie van Justitie de opvang van asielzoekers in Nederland.

¹⁷⁰ De Publieke Gezondheidszorg Asielzoekers (PGA) bestaat uit vijf door de GGD opgerichte stichtingen die in opdracht van GGD Nederland de preventieve gezondheidszorg voor asielzoekers organiseren.

¹⁷¹ De Landelijke Onderwijs Werkgroep voor Asielzoekers en Nieuwkomers (LOWAN) geeft vakgerichte informatie voor scholen en beleidsmakers over het onderwijs voor deze doelgroep.

De vragenlijst voor medewerkers van het COA is inhoudelijk afgestemd met beleidsmedewerkers van het COA. De definitieve versie is door een senior beleidsmedewerker van het COA, tevens stuurgroep lid van het onderzoeksproject, per e-mail verzonden naar alle locatieleiders. Zij kregen het verzoek de vragenlijst verder uit te zetten binnen de eigen organisatie met de vraag om de ingevulde lijst per e-mail of per gewone post rechtstreeks terug te zenden naar de onderzoeksleider op het postbusadres van UNICEF te Voorburg. Helaas is niet te achterhalen hoeveel medewerkers van het COA het verzoek gekregen hebben de vragenlijst in te vullen.

De vragenlijst voor medewerkers van de PGA is inhoudelijk afgestemd met beleidsmedewerkers van de PGA. De definitieve versie is door een senior beleidsmedewerker van het hoofdkantoor van PGA per e-mail verspreid onder de managers van de afdelingen in het land, met het verzoek de vragenlijst verder uit te zetten in de eigen organisatie. Zij kregen de vraag om de ingevulde lijst per e-mail of per gewone post rechtstreeks terug te zenden naar de onderzoeksleider op het postbusadres van UNICEF te Voorburg. Helaas is niet te achterhalen hoeveel medewerkers van de PGA het verzoek gekregen hebben de vragenlijst in te vullen.

De vragenlijst voor de medewerkers van de Vrolijkheid is inhoudelijk afgestemd met de directeur van de Vrolijkheid. Daarna heeft de Vrolijkheid een lijst met namen en adressen van 51 medewerkers aangeleverd. De onderzoeksleider heeft de vragenlijst met begeleidende brieven naar de huisadressen van de medewerkers gestuurd met het verzoek de ingevulde vragenlijst in de bijgeleverde en voorgefrankeerde envelop rechtstreeks naar de onderzoeksleider terug te sturen op het postbusadres van UNICEF te Voorburg.

Aan het eind van iedere vragenlijst wordt de respondent gevraagd naar de eigen functie, in welk azc hij/zij werkzaam is en of dit een Terugkeerlocatie of een O&I-locatie betreft. Tot slot wordt de vraag gesteld of de respondent eventueel teruggebeld wil worden, met de mogelijkheid hiervoor naam en telefoonnummer in te vullen.

Respons

In totaal stuurden 89 respondenten een ingevulde vragenlijst terug. De verdeling over de verschillende groepen respondenten is als volgt.

Respons op de vragenlijsten	
COA	42
PGA	14
Scholen	18
De Vrolijkheid	15
Totaal	89

De tabellen in bijlage 3 geven de verdeling van respondenten over de verschillende groepen en hun functies en een overzicht van de verdeling van respondenten over de verschillende azc's in Nederland.

Verwerking

De ingevulde vragenlijsten zijn verwerkt in de database van het onderzoeksproject. De persoonlijke gegevens van de respondent zijn voor zover vermeld, geanonimiseerd verwerkt.

Alle vrije tekstalinea's zijn ingevoerd met aanduidingen voor respondent, onderwerp en soort tekst. De volgende soorten teksten zijn mogelijk: knelpunt, aanbeveling, *good practice*, en algemeen.

Tekstalinea's die betrekking hebben op meer dan één onderwerp of die zowel een knelpunt als een aanbeveling bevatten, zijn in de verwerking gesplitst. Reacties op het vragenformulier onder de kopjes opmerkingen zijn zoveel mogelijk op inhoud gesorteerd als soort tekst, zoals knelpunt en dergelijke.

De tabel op volgende pagina geeft een overzicht van het aantal genoemde knelpunten, aanbevelingen en *good practices* door de verschillende categorieën respondenten.

De antwoorden op de meerkeuzevragen zijn als volgt verwerkt.

Alle numerieke antwoorden zijn verwerkt met toevoegingen van de aanduidingen van de bron, de vraag, de leeftijdscategorie en het onderwerp. Bij de stellingen is steeds als antwoord het omcirkelde cijfer opgenomen. Bij vragen waarbij men de mogelijkheid had 'ja' of 'nee' te omcirkelen, zijn steeds de cijfers '5' en '1' opgenomen.

De leeftijdscategorieën van de vragenlijst voor scholen zijn aangepast aan de leeftijds-categorieën van de andere vragenlijsten. De vragenlijst voor scholen bevat twee categorieën: 0-12 jaar en 12-18 jaar. Die zijn aangepast aan de drie categorieën van de andere vragenlijsten door de scores in de leeftijdscategorie 0-12 jaar zowel op te nemen als een score in de categorie 0-4 jaar als in de categorie 4-12 jaar.

Een aantal vragen in de vragenlijst voor scholen komt overeen met vragen uit de andere vragenlijsten. Daar waar dit het geval is, zijn de antwoorden gezamenlijk verwerkt. Hierdoor zijn sommige meerkeuzevragen alleen door medewerkers van scholen beantwoord, sommige alleen door alle andere categorieën medewerkers en weer andere vragen door alle respondenten.

Voor tabellen in de rapportage zijn rechte tellingen gemaakt per vraag en daarbinnen per leeftijdscategorie. Deze rechte tellingen zijn weergegeven als percentages van het totaal aantal gegeven antwoorden op die vraag, eventueel binnen een leeftijdscategorie en/of categorie respondenten.

Interviews met deskundigen

In het kader van het onderzoek is een groot aantal deskundigen geïnterviewd (zie bijlage 3 voor de lijst met betrokken deskundigen).

Vrijwel alle interviews hadden een half gestructureerd karakter. Steeds bestond het interview uit een algemeen deel over de ervaringen en achtergrond van de geïnterviewde. Daarna werd de situatie van kinderen die in gezinnen in een azc leven, besproken waarbij zo veel mogelijk alle onderwerpen aan bod kwamen, met een nadruk op het deskundigheidsgebied van de geïnterviewde.

Van de interviews zijn door de interviewende onderzoeker gespreksverslagen gemaakt. Deze gespreksverslagen zijn herschreven tot een serie zelfstandige alinea's die zijn opgenomen in de database van het onderzoek. Per alinea wordt de bron vermeld en het onderwerp volgens de gekozen indeling en resultaatsoort (knelpunt, aanbeveling, *good practice*, algemeen).

Expertmeetings

In het kader van het onderzoek zijn in de maanden maart en april 2009 vijf expertmeetings georganiseerd. De expertmeetings hadden als belangrijkste doelstelling aanbevelingen en oplossingen te genereren en uit te werken. Voor deze bijeenkomsten produceerde de hoofdonderzoeker een samenvattende analyse van de geïnventariseerde knelpunten, aanbevelingen en *good practices* uit de vragenlijsten en de interviews met deskundigen. In deze tussentijdse analyse zijn ook de resultaten verwerkt uit de interviews met kinderen en ouders en de relevante literatuur.

Voor de eerste vier expertmeetings zijn in overleg met de leden van de stuurgroep en de klankbordgroep en met de hoofdkantoren van het COA, de PGA, de Vrolijkheid en het LOWAN deelnemers uitgenodigd. Deze expertmeetings vonden plaats in het kantoor van UNICEF Nederland in Voorburg en duurden telkens van half één tot vijf uur 's middags met inbegrip van de gezamenlijke lunch.

Voor de vijfde en laatste expertmeeting werden enkele ouders en kinderen die in een azc wonen, uitgenodigd. Deze expertmeeting vond plaats in het azc Katwijk. De deelnemers van deze expertmeeting zijn geanonimiseerd opgenomen als bron.

Van alle expertmeetings zijn gespreksverslagen gemaakt die op dezelfde manier verwerkt zijn als de interviews met de individuele deskundigen. Alle deelnemers zijn in de database opgenomen als bron. Daarnaast is voor elke expertmeeting een bron opgenomen voor groepsopmerkingen. Het integrale gespreksverslag is herschreven tot zelfstandige alinea's. Deze zijn opgenomen in de database van het onderzoek met per alinea de vermelding van bron, onderwerp volgens de gekozen indeling en resultaatsoort (knelpunt, aanbeveling, *good practice*, algemeen).

Overzicht

De informatie van de geraadpleegde deskundigen laat zich als volgt in kaart brengen:

- Via getalsmatige resultaten uit de meerkeuzevragen.
- Aan de hand van de tekstresultaten uit de open vragen van de vragenlijsten, de interviews en de expertmeetings.

De tekstresultaten laten zich in aantallen samenvatten in de volgende tabel. In deze tabel is voor de verschillende categorieën opgenomen om hoeveel bronnen het gaat en hoeveel zelfstandige alinea's deze verschillende bronnen hebben geproduceerd.

Bron	Aantal bronnen	Aantal resultaten	Knelpunten	Aanbevelingen	Good practices
Vragenlijst voor scholen	18	49	27	17	5
Vragenlijst voor COA	42	809	412	296	101
Vragenlijst voor PGA	14	424	208	176	40
Vragenlijst voor Vrolijkheid	15	240	95	102	43
Interview met deskundige	44	201	142	28	31
Expertmeeting	31	275	115	131	29
Totaal	164	1998	999	750	249

2 Resultaten per onderwerp

Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van het onderzoek onder 163 deskundigen naar de situatie van kinderen in gezinnen in asielzoekerscentra. Per onderwerp worden de door de deskundigen genoemde knelpunten en aanbevelingen weergegeven, steeds vergezeld door een korte analyse.

Gezin en opvoeding

Inleiding

Het gezinsleven en de opvoeding van de kinderen gaan almaar door, ook in het asielzoekerscentrum. Volgens deskundigen ondervinden ouders en kinderen hierbij echter wel belangrijke knelpunten.

Deze paragraaf is als volgt opgebouwd. Allereerst worden de knelpunten geïnventariseerd die deskundigen noemden. Daarna volgen de analyse en de aanbevelingen van de deskundigen.

Knelpunten

De knelpunten die de deskundigen herkennen rond het onderwerp gezin en opvoeding laten zich als volgt ordenen:

- De uitvoering van de opvoedingstaak staat onder druk.
- De gezinsstructuur is verstoord.
- Onvoldoende opvoedingsondersteuning voor de ouders.

De uitvoering van de opvoedingstaak staat onder druk

Vrijwel alle deskundigen geven aan dat ouders vaak niet goed in staat zijn hun opvoedingstaak uit te voeren. Daarvoor noemen de deskundigen verschillende oorzaken.

Beperkende omstandigheden in het azc

Slechts 8 % van alle respondenten op de vragenlijst is het eens met de stelling dat het azc voldoende voorwaarden biedt om het gezinnen mogelijk te maken een normaal (veilig, gezond, stabiel) gezinsleven te leiden.

Stelling: Het azc biedt voldoende voorwaarden om het gezinnen mogelijk te maken een normaal (veilig, gezond, stabiel) gezinsleven te leiden.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	30	45	17	8	
Scholen	18	67	8	8	
COA	26	39	24	11	
PGA	43	43	12	2	
Vrolijkheid	40	47	10	3	
0-4 jaar	29	40	22	9	
4-12 jaar	29	48	14	9	
12-18 jaar	31	49	15	5	

Het is opvallend dat dit percentage het laagst is bij de medewerkers van de PGA. Slechts 2% van de reagerende jeugdartsen en verpleegkundigen uit de jeugdgezondheidszorg is het eens met de stelling. Een jeugdarts tijdens een expertmeeting: *'Ik denk dat je voor*

asielzoekerskinderen lagere normen gaat hanteren, dat je dingen normaal gaat vinden die niet normaal zijn.'

Ouders mogen de Nederlandse taal niet leren

Het wordt door deskundigen als een groot knelpunt herkend en ervaren dat ouders van wie de asielaanvraag is afgewezen, geen Nederlands mogen leren. Een woonbegeleider van het COA: *'Het maakt niet uit of je hier al tien jaar of een half jaar bent, als je niet onder die categorie valt, kun je geen taal cursus doen.'*

Hierdoor zijn ouders niet in staat om de noodzakelijke ondersteuning te geven aan hun kinderen, die via school wél Nederlands leren en in contact komen met de Nederlandse samenleving. Een onderzoeker tijdens een expertmeeting: *'Vanuit opvoedkundig perspectief is het opvangbeleid funest, volkomen waardeloos. Precies wat ze mensen verwijten, namelijk niet inburgeren, doen ze hier zelf.'*

Ouders verliezen in het azc hun autonomie

Ouders kunnen hun opvoedingstaak alleen dan uitoefenen als zij enige zelfbeschikking en beslissingsmogelijkheden hebben. Hieraan ontbreekt het volgens deskundigen vaak. Een woonbegeleider van het COA: *'Het leven van mensen wordt stilgezet, mensen worden te weinig aangesproken'*. En zoals een medewerker van de PGA het uitdrukt: *'Kinderen en ouders hebben nu onvoldoende handvaten om te overleven.'*

Alle deskundigen herkennen de verlammeende werking hiervan. Zoekend naar achterliggende oorzaken lijken medewerkers en bewoners in een azc elkaars gedrag te versterken. Een woonbegeleider van het COA: *'Ouders nemen zelf geen verantwoordelijkheid voor hun kinderen en leggen die bij het COA neer.'* En daar tegenover een onderzoeker van DCI: *'COA stimuleert dat ouders heel passief worden en het COA de ouderrol overneemt.'* Tot slot doet een vrijwilliger van de Vrolijkheid een feitelijke constatering waarmee vrijwel iedereen het eens is: *'Ouders hebben ook weinig te bieden in een kamertje voor wat betreft huiselijkheid, ruimte, etc.'*

Culturele verschillen over de opvoedingsverantwoordelijkheid

Het valt deskundigen op dat ouders vanuit hun culturele achtergrond anders kunnen denken over hun opvoedingsverantwoordelijkheid. Een programmabegeleider van het COA: *'Bepaalde culturen waar niet alleen ouders verantwoordelijk zijn voor kinderen, maar op het moment dat die ouders en kinderen uit die samenleving worden gehaald, realiseren ze zich niet dat ze het hier alleen moeten doen en dat er niemand op hun kinderen let. Dat besef hoort bij ondersteuning.'*

Een JGZ-verpleegkundige: *'Er ligt mijns inziens ook een hele belangrijke taak voor de ouders. Naar onze normen en waarden wordt er over het algemeen weinig aandacht aan de opvoeding van kinderen besteed.'*

Ouders hebben te veel eigen problemen

Ouders kunnen volgens deskundigen hun kinderen onvoldoende opvoeden omdat zij te veel in beslag genomen worden door hun eigen problemen. Ouders zijn vaak gedeprimeerd. Een woonbegeleider van het COA: *'Ouders zijn door spanningen vaak niet voldoende in staat hun kinderen goed op te voeden. Plus dat veel ouders de sociale hulp van familie uit het land van herkomst missen.'*

Deze spanningen slaan over op de kinderen. Een medewerker van de PGA: *'Kinderen zien en horen teveel van volwassenen, inclusief eigen ouders. Spanning van ouders worden overgedragen aan de kinderen. Ouders zijn niet in staat door de eigen problematiek om voldoende aandacht te besteden aan de kinderen.'*

Verstoorde gezinsstructuur

Veel deskundigen herkennen bij gezinnen in azc's een verstoorde gezinsstructuur. Hiervoor noemen zij de volgende redenen.

Ouders verliezen hun gezaghebbende positie

Gezinnen in een azc zijn volledig afhankelijk van het COA. De ouders mogen niet werken en soms hebben gezinnen zelfs langdurig niet de mogelijkheid zelf te koken. Dit heeft volgens deskundigen grote gevolgen binnen het gezin. Een creatief therapeute: *'Het punt is dat er binnen het gezin ook geen gezagsdragers meer zijn, de vader die zich geen gezinshoofd meer voelt.'* Hierdoor hebben de ouders niet de mogelijkheid het goede voorbeeld voor hun kinderen te zijn.

Bij verdergaande ontsporing neemt het COA soms ingrijpende beheersmaatregelen. Een medewerker van het COA: *'Specifiek in dit geval bijvoorbeeld gedraagt vader zich niet, wordt van centrum getrapd terwijl moeder en kind achterblijven. Het is heel erg dat kinderen dat meemaken. Daar moeten andere oplossingen voor komen, het is vreselijk traumatiserend.'*

Parentificatie

In veel gezinnen nemen de kinderen op een haast natuurlijke wijze de ouderrol van hun ouders over. Deskundigen noemen dit verschijnsel 'parentificatie'.

Als oorzaak hiervoor noemen zij dat de kinderen via school de Nederlandse taal leren en daarbij inzicht krijgen in hoe de Nederlandse samenleving functioneert. Zij worden als het ware de poortwachters tussen het gezin en de omringende samenleving, typisch een rol die gewoonlijk bij de ouders ligt. Een verpleegkundige in de jeugdgezondheidszorg: *'Onzekerheid in de procedure maakt deze kinderen ongewild tot mantelzorgers. De druk die op hun schouders rust is enorm.'*

Daarnaast worden kinderen door haast iedereen vrijwel automatisch gebruikt als tolk voor hun ouders. Dit gebeurt echter ook bij gesprekken van een zodanige aard dat je daar de kinderen juist niet bij aanwezig zou willen laten zijn. Een onderwijzer: *'Kinderen moeten tolken over situaties waarvan ze de reikwijdte niet snappen.'* Een woonbegeleider van het COA: *'Kinderen worden door ouders vaak gebruikt als tolk. Vaak voor dingen waar ze nog te jong voor zijn.'*

Hierdoor worden kinderen geconfronteerd met de volwassen problemen van hun ouders en gaan zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Een programmabegeleider van het COA: *'Je merkt dat kinderen bijna ouders opvoeden. Kinderen zeggen: "Je moet dat zo en zo doen, niet zo".'* Veel deskundigen vinden dit een ernstige belemmering voor de gezonde ontwikkeling van kinderen.

Kinderen ontgroeien de gezinscultuur

Kinderen leren vaak heel snel de taal en de gewoontes van de Nederlandse samenleving. Dat leren ze op school en ze pikken het op van leeftijdsgenoten. Ouders maken vaak niet zo'n snelle ontwikkeling door, alleen al omdat zij geen Nederlands mogen leren.

Hierdoor komen veel kinderen in een verwarrende tussenpositie. Een activiteitenbegeleider uit de jeugdgezondheidszorg: *'Groot verschil tussen de ouders en de kinderen: kinderen leven in Nederlandse maatschappij en de ouders nog met de normen uit hun herkomstland. Kinderen kunnen daardoor hun verhaal niet kwijt thuis en ontvangen weinig steun van ouders.'*

Dit leidt soms tot grote problemen voor de kinderen. Een programmabegeleider van het COA: *'Vooral in de puberteit is het voor kinderen ontzettend lastig om in een azc te leven. Ze krijgen normen en waarden van 'thuis', van de maatschappij, van vrienden en school. Het zijn gescheiden werelden voor deze kinderen. Alleenstaande moeders kunnen hun kinderen helemaal niet aan, niet steunen. Echt zorgwekkend. Deze cultuurschok van allemaal verschillende signalen verscheurt sommige kinderen.'*

Ontbreken van opvoedingsondersteuning

Volgens deskundigen is het voor ouders die problemen ervaren bij het opvoeden van hun kinderen, vrijwel onmogelijk om hierbij passende ondersteuning te krijgen. Deskundigen noemen de volgende knelpunten.

Geen crèche op het centrum

Veel deskundigen signaleren dat in azc's vaak een crèche ontbreekt en dat er bij de bestaande crèches geen professionele begeleiding is. De crèche wordt als belangrijk herkend om de kinderen met andere kinderen in contact te brengen maar ook om voor de ouders momenten van rust te creëren. Een vrijwilliger van de Vrolijkheid: *'Goed voor de ouders als de kinderen even naar de peuterspeelzaal zouden kunnen zodat ouders bijvoorbeeld zelf even tot rust kunnen komen of naar afspraken kunnen.'* Of een verpleegkundige jeugdgezondheidszorg: *'Ik heb veel gezinnen met veel kleine kinderen. Opvang van 0- tot 4-jarigen is een punt waar ik al heel lang tegenaan loop. Gaat vaak niet goed. Dat loopt vaak moeizaam bij het COA.'*

Ouders hebben moeilijk toegang tot de ondersteuning

Veel ouders kunnen met hun opvoedingsproblemen nergens terecht. De hulp wordt hen volgens deskundigen niet op een toegankelijke wijze aangeboden en de ouders missen de mogelijkheden en soms de kracht om er zelf naar op zoek te gaan. Een sociaal verpleegkundige GGZ: *'Ik merk ook in dagelijks werk hoe belangrijk het is om ouders te steunen in weer ouder zijn, er is ze zoveel power afgenomen in vlucht en daarna. Het opvangcentrum draagt daar nu absoluut niet aan bij. Ouders moeten het uitzoeken met idee eigen verantwoordelijkheid, maar het gros kan daar gewoon niet aan voldoen. Toegankelijkheid GGZ instellingen is onmogelijk.'*

Daarnaast heeft de jeugdgezondheidszorg volgens deskundigen geen inzicht in de ontwikkeling van kinderen in azc's, zodat van die kant initiatieven achterwege blijven.

Analyse

Alle deskundigen kennen voorbeelden van ouders die ondanks een zwaar verleden en de moeilijke omstandigheden in het azc in staat zijn om hun kinderen een stabiele en gezonde gezinssituatie te bieden. Deskundigen kennen ook voorbeelden van kinderen die zich ondanks de moeilijke omstandigheden in het azc en de soms ontbrekende ouderlijke steun op een evenwichtige manier ontwikkelen. En iedereen weet dat we dat niet moeten vergeten.

Gezin en opvoeding is een complex onderwerp. Je zou bijvoorbeeld enige unanimiteit verwachten als slechts 8% van de respondenten op de vragenlijsten het eens is met de stelling dat een azc voldoende voorwaarden biedt om het gezinnen mogelijk te maken een normaal gezinsleven te leiden.

Het is echter opvallend dat deskundigen naast deze stelligheid heel genuanceerd denken over het onderwerp.

Kan je bijvoorbeeld wel zeggen dat sommige ouders niet in staat zijn hun opvoedingstaak uit te oefenen als je vindt dat dat niet door de ouders komt maar door de omstandigheden, waarin de ouders de *tools* missen om hun kinderen op te voeden?

En kan je wel kritiek hebben op opvoedingsmethoden die in het land van herkomst heel gewoon zijn?

Moet je een gezin van buiten af hulp opdringen die naadloos past bij de Nederlandse normen en waarden over opvoeding? Moet je de kinderen helpen door de opvoeding van de ouders over te nemen? Of moet je de ouders helpen? Of hoeft je helemaal niets, omdat opvoeden geheel de verantwoordelijkheid van de ouders is en de opvang toch maar tijdelijk?

Het onderwerp gezin en opvoeding begint met de breed gedragen overeenstemming onder deskundigen dat een azc geen goede plek is om een kind op te voeden. En over één ding zijn alle deskundigen het eens: ieder kind heeft recht op ondersteuning bij een normale, gezonde ontwikkeling, liefst in de geborgenheid van een stabiele gezinssituatie.

Aanbevelingen

De aanbevelingen die de deskundigen noemen met betrekking tot het onderwerp gezin en opvoeding zijn een afgeleide van de genoemde knelpunten. Op sommige punten is er sterke unanimiteit. Op andere punten, zoals ook al in de analyse naar voren kwam, is er een licht verschil van inzicht in de aard van de achterliggende oorzaken.

Creëer mogelijkheden voor ouders om een normaal gezinsleven op te bouwen

Als eerste en belangrijkste aanbeveling noemen deskundigen het creëren of herstellen van de mogelijkheden voor ouders om zoveel mogelijk een normaal gezinsleven op te bouwen. Belangrijke elementen hierin zijn de mogelijkheden voor ouders om de Nederlandse taal te leren en om te werken. Dit bevordert de autonomie en de zelfredzaamheid van de ouders en herstelt de gezinsstructuur en de gezagsverhoudingen daarbinnen.

Hierbij horen ook een zelfstandige woonruimte met eigen voorzieningen en de mogelijkheid zelf te koken. En de mogelijkheden van naschoolse opvang en een crèche voor jonge kinderen.

Daarnaast zijn alle deskundigen voorstander van een verbod om kinderen in te schakelen als tolk voor gesprekken met ouders over volwassen onderwerpen

Organiseer screening en preventie met mensen uit de eigen cultuur

Deskundigen suggereren een screening bij aankomst om te kijken welke ondersteuning het gezin nodig heeft. Anderen zoeken het meer in informatie en voorlichting over de mogelijkheden en moeilijkheden bij het opvoeden van kinderen in een azc.

Faciliteer een ondersteuningsstructuur voor ouders met opvoedingsproblemen

Veel deskundigen staan enigszins ambivalent tegenover het begrip 'opvoedingsondersteuning' terwijl iedereen erkent dat er soms grote behoefte aan is. Tijdens een expertmeeting is de gezamenlijke conclusie: *'Je kunt opvoedingsondersteuning ook in een vriendelijke vorm gieten. Laat het een consequente vraag aan de ouders zijn: Wat heb je nodig?'*

Veel aanbevelingen hebben een 'bottom up' karakter. Een onderzoeker: *'Organiseer lotgenotencontacten. Daar heeft iedereen wat aan.'* Of een beleidsmedewerker: *'Een vertrouwenspersoon of iemand die vertrouwen probeert te winnen, dat ze zich kunnen openstellen voor hulp. Iemand waar ze gemakkelijk contact mee kunnen hebben, misschien uit de eigen cultuur.'* Ook noemden deskundigen de varianten van een 'Tupperware party': zelforganiserende, laagdrempelige groepsvorming die wordt geïnitieerd door sleutelfiguren onder de bewoners.

Daarnaast zien woonbegeleiders van het COA hier voor zichzelf – na opleiding – een taak: *'COA-medewerkers krijgen op dit moment helemaal geen training of opleiding om met gezinnen te kunnen praten. Het zou goed zijn als COA-medewerkers meer handvaten krijgen voor het omgaan met moeilijkheden op het gebied van ouders en gezinnen. Bewust worden wat er kan spelen en methodieken om hiermee om te kunnen gaan.'*

Op meer organisatorisch niveau pleiten deskundigen voor het inrichten van Centra voor Jeugd & Gezin binnen azc's: *'Opvoedingsondersteuning is cruciaal. Je moet de opvoedingsondersteuning, hulp en zorg zowel in het azc organiseren (dichtbij, veilig, gericht op traumaverwerking, specialistisch) als mogelijkheden bieden in het reguliere circuit. Je moet blijven werken aan het gat waarin veel gezinnen nu vallen.'*

Wonen

Inleiding

Asielzoekerskinderen verblijven in opvang. Het woord 'verblijven', dat in veel officiële teksten voorkomt, verwijst dan naar het tijdelijke karakter van de opvang. Veel kinderen verblijven echter jarenlang en soms zelfs hun hele jeugd in de opvang. De meeste deskundigen kiezen dan ook voor de meer directe aanduiding: asielzoekerskinderen wonen in een asielzoekerscentrum.

Deze paragraaf is als volgt opgebouwd. Allereerst inventariseren we de knelpunten die deskundigen genoemd hebben rond het onderwerp wonen. Na een korte analyse volgt een geïntegreerde samenvatting van de aanbevelingen die deskundigen geven.

Knelpunten

Deskundigen herkennen een groot aantal knelpunten rond het wonen in een azc. Deze knelpunten laten zich als volgt ordenen:

- Veelvuldig verhuizen.
- Krappe huisvesting en gebrek aan privacy.
- Delen van huisvesting met anderen buiten het gezin.
- Kwaliteit van de woonruimte onvoldoende.
- Geïsoleerde ligging van het azc.
- Problematische samenstelling woongroepen.

Veelvuldig verhuizen

Asielzoekerskinderen verhuizen vaak van het ene azc naar het andere. Dat komt onder meer omdat de toegewezen plaats in een azc afhangt van het verloop van de procedure. Voor een volgende fase in de procedure moet het gezin dan verhuizen. Daarnaast worden met enige regelmaat azc's gesloten en andere geopend, bijvoorbeeld omdat veel azc's slechts vijf jaar in een gemeente mogen staan. Ook dit leidt dan tot verhuizingen.

Veel deskundigen beoordelen het vele verhuizen als ontwrichtend. 70% van de respondenten van de vragenlijsten is het 'eens' tot 'zeer eens' met de stelling dat vaker dan éénmaal verhuizen schadelijk is voor de ontwikkeling van kinderen vanaf 4 jaar. Hierbij zijn medewerkers van PGA (75%) en de Vrolijkheid (75%) iets stelliger dan medewerkers van het COA (64%).

Stelling: Meer dan één verhuizing gedurende de asielpcedure is schadelijk voor de ontwikkeling van een kind van 4 tot 18 jaar.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	6	10	13	20	51
COA	4	16	16	23	41
PGA	12		6	19	63
Vrolijkheid	8		5	12	75

Tijdens de expertmeetings werd de ernst van het knelpunt benadrukt. Kinderen moeten steeds afscheid nemen van vrienden en ze moeten weer wennen en proberen nieuwe vrienden te maken. *'Het duurt lang voordat zij hun draai weer vinden.'*

Deskundigen geven aan dat kinderen dat op den duur niet meer doen in het vooruitzicht dat ze toch snel weer moeten verhuizen: *'Voor kinderen zijn de vele verhuizingen echt het meest slechte wat je kinderen aan kan doen. Kinderen worden depressief, hechten zich niet meer. Een van de meest slechte factoren.'*

Deskundigen bekritisieren vooral de beheertechnische redenen van het vele verhuizen.

Krappe huisvesting en gebrek aan privacy

Bijna alle deskundigen herkennen de huisvesting als een groot knelpunt. Een coördinator van de Vrolijkheid schrijft: *'Jeugd doorbrengen zonder eigen plek of kamer. Nooit vrienden kunnen meebrengen of laten logeren. Geen eigen kamer hebben, ouders vrijen waar kinderen bij zijn. Geen privacy.'*

Stelling: Kinderen hebben voldoende privacy in het azc.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	50	30	14	4	1
Scholen	86	11	3		
COA	35	41	15	5	1
PGA	59	22	17	2	
Vrolijkheid	71	13	8	4	4

Hieruit blijkt dat slecht 5% van de respondenten van mening is dat kinderen in het azc voldoende privacy hebben. Deze 5% heeft in zijn geheel betrekking op de leeftijdsgroep

0- tot 4-jarigen. Voor kinderen van 4- tot 18 vindt geen enkele respondent dat zij voldoende privacy hebben.

Stelling: De woonruimte in het azc voldoet voor het soms langdurige verblijf van gezinnen.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	52	35	9	4	
0-4	48	33	14	5	
4-12	51	38	6	5	
12-18	57	35	7	1	

Hieruit blijkt dat van alle respondenten slechts 4% het eens is met deze stelling. 87% is het ermee 'oneens' tot 'zeer oneens'. Er is een lichte differentiatie naar leeftijd.

Respondenten beoordelen de krappe woonruimte en het gebrek aan privacy als groter knelpunt naarmate de kinderen ouder zijn.

Stelling: De woonruimte in het azc voldoet voor het soms langdurige verblijf van gezinnen.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	52	35	9	4	
Scholen	86	10		4	
COA	28	53	14	5	
PGA	71	22	7		
Vrolijkheid	66	26	4	4	

Daarnaast is er een differentiatie naar achtergrond van de respondent. COA-medewerkers zijn weliswaar iets minder negatief dan de andere groepen respondenten, maar ook van deze groep is 81% van mening dat de woonruimte in het azc niet geschikt is voor het soms langdurige verblijf van gezinnen.

35 (83%) van de 42 COA-medewerkers die de vragenlijst invulden, noemt de krappe woonruimte en/of het gebrek aan privacy expliciet als knelpunt. Door deze 35 respondenten wordt het knelpunt overigens 67 keer genoemd, omdat het terugkomt als knelpunt bij verschillende onderwerpen (gebrek aan speelruimte binnen, gebrek aan mogelijkheid huiswerk te maken). Zoals een woonbegeleider van het COA toelicht: *'Gezinnen wonen hier in één kamer. Deze kamer functioneert als studeerkamer, slaapkamer, huiskamer en keuken en om bezoek te ontvangen. Het mag duidelijk zijn dat dit op een of andere manier consequenties heeft voor de ontwikkeling van het kind. Voor mij is dit knelpunt dan ook het belangrijkste.'*

Het meest uitgesproken zijn de medewerkers van scholen, de PGA en de Vrolijkheid. Uit individuele interviews en de expertmeetings blijkt dat deze groepen medewerkers sterk negatieve gevolgen van de krappe woonruimte zien voor de ontwikkeling, de schoolprestaties en de algemene gezondheid van de kinderen als gevolg van onder meer stress en slaapgebrek. Een jeugdarts geeft bijvoorbeeld aan: *'Met het hele gezin in één kamer wonen en slapen, ouders en jongens en meisjes samen. Ouders krijgen problemen met seksueel contact. Kinderen hebben geen speelruimte en moeten stil zijn voor ouders of burens. Vaak wordt veel televisie kijken als oplossing gezien. Kinderen slapen veel bij ouders in bed.'*

De individuele reacties van deskundigen tonen soms onverholven verontwaardiging. Een programmabegeleider van het COA: *'Veel mensen in een te kleine ruimte bij elkaar, soms zelfs met vreemden erbij.'* Of een locatiemanager van het COA: *'Ongelooflijk hoe mensen het redden zo op elkaar gestopt in een kleine ruimte.'*

Het delen van huisvesting met anderen buiten het gezin

Naast de krappe woonruimte en het gebrek aan privacy, maar ook als oorzaak daarvan, noemen veel deskundigen dat gezinnen vaak bij elkaar in één woonunit worden geplaatst. Een medewerker van de Vrolijkheid: *'Twee gezinnen (afkomstig uit verschillende culturen,*

en met een ander geloof) wonen in één appartement en moeten een keuken, woonkamer, toilet, koelkast... delen. Ik heb een keer meegemaakt dat vrouwen elkaar de hersens in wilden slaan met koekenpannen omdat de ene familie varkensvlees eet en de andere niet.'

Ook komt het voor dat beschikbare plaatsen (bedden) in een woonunit waar een gezin woont, worden toegewezen aan alleenstaanden. Zoals een PGA-medewerker schrijft: *'...soms met enkele gezinnen samen of een onbekende bij in het gezin om de unit "vol" te krijgen.'*

Deze situatie, waarin een gezin in een krappe woonruimte moet samenleven met één of meer alleenstaande vreemden van een andere nationaliteit, wordt door veel deskundigen genoemd als een bron van stress en conflicten. Een woonbegeleider van het COA schrijft onderkoeld: *'Woonruimte wordt vaak gedeeld met verschillende nationaliteiten. Dit kan spanningen opleveren.'*

Een medewerker van de GGD is expressiever: *'Huisvesting in caravans is een schandaal! Zo klein, zo slecht. Als een gezin groot genoeg is, hebben ze geluk dat ze een caravan voor zichzelf krijgen. Maar als moeder met dochter alleen komt, worden er alleenstaande mannen bij gestopt tot de caravan vol is.'*

In de vragenlijst aan schoolmedewerkers reageerden respondenten als volgt op de stelling 'Het gemengd samenwonen met niet-gezinsleden in één huis leidt tot spanningen voor kinderen in het azc.' 21% procent van de respondenten is het met de stelling eens. 61% is het er 'zeer mee eens'. Daarnaast herkent 51% procent van deze respondenten spanningen als gevolg van het delen van woonruimte met verschillende etniciteiten.

In sommige azc's wonen gezinnen wel alleen in eigen units of kamers. Dan zijn er vaak gemeenschappelijke voorzieningen, zoals douches, wc's en keukens. In gebouwen die omgebouwd zijn tot azc, zoals kazernes of kloosters, zijn er van oudsher gemeenschappelijke keukens. Soms liggen de gemeenschappelijke douches en wc's ver van de eigen kamer. Vooral meisjes en vrouwen durven dan 's nachts niet naar de wc. Een JGZ-verpleegkundige: *'Een gezamenlijke douche en wc geeft een onveilig gevoel.'*

Kwaliteit van de woonruimte onvoldoende

Veel deskundigen geven aan dat de bouwkundige kwaliteit van de woningen in azc's vaak niet voldoet. Vaak ontbreekt een goede zuurstofvoorziening en zijn de gebouwen onveilig. Ook is er veel en vooral 's nachts geluidsoverlast. Voor een deel komt dit door het bouwkundige karakter van het azc: *'Het azc is net een doolhof. Het zijn allemaal kale vieze grote lange gangen. Alle deuren van de gangen zijn open en lopen in elkaar over. Zeer onoverzichtelijk en onveilig. Kinderen kunnen zo weglopen. En mensen die kwaad willen hebben ook vrij baan.'*

Soms wordt dat versterkt door de huisregels: *'Ouders moeten gebruik maken van COA inventaris en mogen geen wijzigingen aanbrengen aan die inventaris of aan de woonruimte. Mogelijkheden om een 'gezellige' of persoonlijke woonsfeer te creëren in een kamer met eigen inventaris (banken, tafels), met eigen vloer- en wandbekleding, eigen kasten en dergelijke – zijn heel beperkt of afwezig omdat het COA daar geen toestemming voor geeft. Het hangt ook samen met brandveiligheidseisen: (wand-)tapijt en gordijnen vormen een brandrisico.'*

Deskundigen noemen als knelpunt dat in sommige azc's de bewoners niet zelf kunnen koken en dat in die gevallen centraal maaltijden worden verstrekt. Een JGZ-verpleegkundige: *'Hier ontbreekt de mogelijkheid om zelf te koken; alles is al ontnomen.'*

Sommige respondenten constateren: *'De woonruimtes en de woonsituaties van bewoners is niet ingericht op een langer verblijf.'* Een enkele COA-medewerker geeft aan dat niet alleen asielzoekers zich soms machteloos voelen: *'We kunnen geen mensen weigeren ook al hebben we geen geschikte woonruimte.'*

De geïsoleerde ligging van het azc

Sommige azc's liggen middenin of tenminste in de nabijheid van een woonkern met winkels. Veel azc's liggen echter ver afgelegen van de bewoonde wereld, bijvoorbeeld in een voormalige kazerne, op een afgesloten luchtmachtbasis of midden in de bossen. Veel deskundigen herkennen dit als knelpunt. Kinderen missen hierdoor de diversiteit in sociale contacten die nodig zijn voor een gezonde ontwikkeling. Een medewerker van de Vrolijkheid: *'Kinderen uit een geïsoleerde O&I-locatie zijn niet voorbereid op de "buitenwereld" als ze ineens een huis krijgen.'*

Vaak is er geen busverbinding waardoor allerlei voorzieningen en scholen zeer slecht bereikbaar zijn: *'Het azc ligt geïsoleerd van de rest van de gemeente en ver weg. Dat is voor de kinderen heel saai. Oudere kinderen moeten ver fietsen voor ze ergens zijn en jonge kinderen komen bijna helemaal het terrein niet af.'*

Deskundigen zien naast praktische oorzaken ook wel impliciet beleid in de afgelegen ligging van veel azc's: *'Kern van het probleem is dat de overheid coûte que coûte wil voorkomen dat asielzoekers integreren in de Nederlandse samenleving. Zelfstandig wonen lijkt op integratie. Het domme is dat de groep die later toch mag blijven een heel deel heeft gemist en dat dan moet inhalen. Voor kinderen is dat helemaal zonde.'*

De geïsoleerde ligging heeft grote consequentie voor het leven van kinderen in een azc, zoals voor school, sportclubs en andere sociale activiteiten.

Problematische samenstelling van de woongroepen

Bewoners van een azc hebben veel met elkaar te maken, omdat ze elkaar veelvuldig ontmoeten en omdat zij in veel gevallen gemeenschappelijke voorzieningen delen, zoals douche, wc, keuken en recreatieruimte.

De samenstelling van de groep bewoners van een azc is tamelijk willekeurig en snel wisselend. Hierdoor wonen gezinnen vaak met alleenstaanden van verschillende leeftijden, nationaliteiten en achtergronden samen in units of op gangen.

Deze situatie leidt volgens veel deskundigen tot spanningen. Voor een deel worden deze veroorzaakt door de verschillende herkomst: *'Verschillende mensen wonen met verschillende culturele achtergronden in een azc. De manier waarop je met elkaar omgaat en met zaken als bijvoorbeeld een wc of keuken, verschilt per cultuur. En het is vaak heel anders geregeld dan in het land van herkomst.'*

Vaak wonen gezinnen tussen groepen alleenstaande mannen, die een heel ander dagritme en leefpatroon hebben en soms door vooral vrouwen en meisjes als bedreigend ervaren worden. Een verpleegkundige JGZ: *'Het samenwonen van gezinnen met andere gezinnen of volwassenen zorgt ervoor dat 80% van de kinderen 's nachts niet alleen naar het toilet durft te gaan.'*

Analyse

Een goede woonsituatie is de basis voor stabiel leven en een gezonde ontwikkeling. Dat geldt voor iedereen, en extra voor kinderen en dus dubbel voor kinderen in een azc. Een slechte woonsituatie werkt door in allerlei aspecten van het dagelijks leven en in de ontwikkeling van kinderen. Het gaat dan om een eigen veilige plek, om het kunnen opbouwen van een stabiele gezinsstructuur in een veilige sociale omgeving. Maar het gaat ook gewoon om ruimte, licht, geluid, zuurstof en gezondheid. Of over onderwijs. Of nooit vriendjes mee naar huis kunnen nemen. Of al zes jaar niet rustig kunnen poepen.

Een groot aantal deskundigen is op een of andere manier verontwaardigd over de omstandigheden waarin kinderen in een azc wonen. Zij ageren tegen de eufemistische woordkeuze waarmee dat wat voor veel kinderen gedurende een groot deel van hun jeugd hun permanente woonomgeving is, wordt aangeduid als 'tijdelijke opvang'. Dat gaat dan over de eisen die je mag stellen aan de woning, aan het centrum als directe woonomgeving en aan de nabijheid van essentiële voorzieningen zoals scholen, winkels en gezondheidszorg.

Veel van de genoemde knelpunten lijken zo fundamenteel en hardnekkig te kunnen zijn omdat de bewoning steeds als tijdelijk wordt beoordeeld. Tijdelijk omdat het COA van

veel gemeentes slechts toestemming krijgt om voor een periode van vijf jaar binnen de gemeentegrens een azc te openen. Ook tijdelijk omdat het de bedoeling is dat een asielprocedure in principe binnen een half jaar is afgerond. En tijdelijk omdat veel gezinnen vaak maar kort in een azc wonen omdat zij steeds naar een ander azc moeten verhuizen. Het veelvuldige verhuizen ontmoet veel onbegrip bij vrijwel alle deskundigen.

Aanbevelingen

Veel van de aanbevelingen die de deskundigen noemen, vloeien rechtstreeks voort uit de ook door hen genoemde knelpunten. De aanbeveling is dan eigenlijk een in positieve formulering gevat knelpunt. Als vrijwel alle deskundigen de krappe woonruimte en het gebrek aan privacy als knelpunt herkennen, is het niet verwonderlijk dat ook vrijwel alle deskundigen een grotere woonruimte als aanbeveling zien.

Daarnaast ontwikkelden deskundigen tijdens de serie expertmeetings gaandeweg een visie op het wonen. Sommige deskundigen herkennen als ideaal dat asielzoekersgezinnen worden opgevangen in normale huizen in bestaande woonwijken, zoals dat tot 1997 in Nederland gebruikelijk was en zoals dat nu nog steeds in sommige Europese landen plaatsvindt. Anderen herkennen voordelen voor de gezinnen van een meer centrale opvang, bijvoorbeeld vanwege de mogelijkheden van gerichte begeleiding.

Wordt gekozen voor centrale opvang, dan moet bij de inrichting het belang van het kind voorop staan. Dat betekent ondermeer dat de centra in de nabijheid van een dorps- of stadskern staan, zodat normaal sociaal contact kan ontstaan en essentiële voorzieningen zoals winkels en scholen bereikbaar zijn.

De centra moeten verschillende sectoren bevatten, waaronder een voor gezinnen met kinderen. Sommige deskundigen gaan zover dat zij aparte centra aanbevelen voor gezinnen, maar de meeste deskundigen herkennen dat daarmee automatisch andere azc's ontstaan met uitsluitend alleenstaande mannen.

De woonruimte moet geschikt zijn voor permanente bewoning en daarom groter zijn dan nu gebruikelijk is, en over een eigen wc, doucheruimte en keuken beschikken.¹⁷²

Hiertoe zou het COA in iedere regio of provincie over een permanent azc in eigendom moeten beschikken, zodat niet steeds azc's voor een periode van vijf jaar geopend en ingericht hoeven te worden. Bij een permanent azc zijn investeringen in de kwaliteit van het wonen begrijpelijker en ook op langere termijn nuttig.

Daarnaast zou de plaatsing van gezinnen met kinderen niet langer afhankelijk moeten zijn van het verloop van de asielprocedure. Gezinnen met kinderen moeten eenmalig geplaatst worden in een azc dat in de omgeving voldoende mogelijkheden biedt aan het kind voor onderwijs en ontwikkeling. Daarna zou verhuizing naar een ander azc alleen in het belang van het kind moeten worden overwogen.

Recreatie, spel en vrije tijd

Inleiding

'Recreatie, spel en vrije tijd' is voor kinderen in azc's een belangrijk onderwerp. Het gaat immers over de tijd die zij niet aan school besteden en die zij zelf kunnen en moeten invullen. Kinderen moeten daartoe de gelegenheid hebben, voor hun ontwikkeling maar ook om zelf structuur aan de dag te kunnen geven. Deskundigen geven aan dat kinderen in azc's hierbij grote belemmeringen kunnen tegenkomen.

Knelpunten

De knelpunten die de deskundigen noemen, kunnen in de volgende categorieën worden geordend:

¹⁷² Deskundigen pleiten bijna unaniem voor woningen die geschikt zijn voor permanente bewoning. Deze bouwkundige eis staat natuurlijk geheel los van het begrip 'permanente verblijfsvergunning'. De gemiddelde lengte van de asielprocedure doet deskundigen pleiten voor woningen die geschikt zijn voor permanente bewoning, ook al is er gedurende die periode juridisch sprake van tijdelijke opvang.

- Onvoldoende georganiseerde activiteiten buiten schooltijden.
- Onvoldoende mogelijkheden om zelf iets te doen in het azc.
- Onvoldoende mogelijkheden buiten het centrum.
- Onvoldoende mogelijkheden voor sociaal contact.

Onvoldoende georganiseerde activiteiten buiten schooltijden

Vrijwel alle deskundigen geven aan dat er voor kinderen in azc's te weinig wordt georganiseerd buiten de schooltijden. Een JGZ-verpleegkundige: *'Er worden te weinig kinderactiviteiten en faciliteiten georganiseerd door het COA.'* Een jeugdarts vult aan: *'Vroeger werd er veel meer gedaan en georganiseerd. Dat is allemaal wegbezuinigd.'* Een programmabegeleider van het COA: *'Het meest prangend is het feit dat locatiemanagers geen eigen budget toegewezen krijgen en zij bepalen wat er wel of niet gebeurt aan activiteiten op een centrum.'*

Een JGZ-verpleegkundige: *'Het COA doet niets meer op dit gebied. Mensen moeten het zelf organiseren, maar worden niet wegwijs gemaakt.'*

Veel deskundigen zien ook dat ouders weinig initiatief nemen. Een woonbegeleider van het COA: *'De medewerking van de ouders is heel summier. Vaak vinden ze de 'kidsclub' een gemakkelijke manier van oppas.'*

Soms organiseren vrijwilligers iets voor de kinderen en iedereen waardeert dat. Vrijwilligers zijn echter moeilijk te vinden, waardoor de activiteiten soms de noodzakelijke continuïteit missen en als ze wel plaatsvinden, overvol zijn. Een vrijwilliger van de Vrolijkheid: *'Te veel kinderen die allemaal tegelijk iets willen, zorgt veelal voor chaos.'*

De meeste georganiseerde activiteiten zijn voor jongere kinderen. Met name voor de iets oudere kinderen is er heel weinig te doen. Een beveiliging van Trigion: *'De groep 14- tot 16-jarigen valt tussen wal en schip. Ze zijn te oud voor de kleintjes en te jong om de stad in te gaan en ze mogen niet in de recreatieruimte. Die jongeren gaan rondhangen, en vervelen zich.'*

Onvoldoende mogelijkheden om zelf iets te doen in het azc

Vrijwel alle deskundigen geven aan dat het voor veel kinderen niet mogelijk is om in hun vrije tijd zelf iets te organiseren of te ondernemen. Hiervoor geven zij verschillende oorzaken aan.

Van de respondenten van de vragenlijsten antwoordt 95% dat kinderen in de eigen woning geen ruimte hebben om te spelen. Volgens 30% kunnen kinderen wel elders in het azc binnen spelen. Volgens 35% van de COA-medewerkers hebben de kinderen dan de beschikking over speelgoed dat bij de leeftijd past. Van de andere groepen respondenten vindt niemand dat.

Veel deskundigen zien dat kinderen onvoldoende toegang hebben tot een computer met internet. In veel azc's is wel een Open Leercentrum met computers, maar dat is vaak bezet door volwassenen op tijden dat kinderen er gebruik van willen maken of gesloten bij gebrek aan begeleidende vrijwilligers.¹⁷³ Een programmabegeleider van het COA: *'Er is wel een mogelijkheid om te internetten voor hen op één middagdeel per week.'*

In de meeste azc's is ruime gelegenheid om buiten te spelen. Volgens 59% van de respondenten zijn er dan ook voldoende speelgoed en speeltoestellen, waarbij de COA-medewerkers met 78% gemiddeld aanzienlijk positiever zijn dan de andere groepen respondenten.¹⁷⁴

Vooraf voor jongeren is het moeilijk zelf iets te organiseren in het azc. Een programmabegeleider van het COA: *'Er is geen jeugdhonk of plaats waar kinderen samenkomen.'* Er zijn verschillende redenen waarom het jongeren niet altijd lukt zelf iets te organiseren. Een medewerker van de PGA: *'Zodra kinderen dingen aan het COA moeten vragen, dan doen ze dat vaak niet want "het COA zegt toch altijd nee".'* Een programmabegeleider van

¹⁷³ Zie ook de paragraaf hierna over onderwijs.

¹⁷⁴ De vragenlijst die onder medewerkers van scholen is verspreid, bevat een aantal aanvullende meerkeuzevragen over recreatie, spel en vrije tijd.

het COA: *'Kinderen komen vaak zelf met goede ideeën (zoals een dansclubje) maar die sneuvelen omdat er geen ouders mee willen werken.'*

Al met al geven de deskundigen hier een tamelijk desolaat beeld van de mogelijkheden van zinvolle vrijetijdsbesteding voor kinderen in de azc's. Een JGZ-verpleegkundige: *'Er is niets te doen voor hen op het centrum.'* Een andere verpleegkundige: *'Het is verschrikkelijk om kinderen hier te zien rondhangen en tijdens de vakanties te horen dat ze de dagen aftellen tot de school weer begint.'*

Onvoldoende mogelijkheden buiten het centrum

Deskundigen geven aan dat het voor kinderen in een azc's in de praktijk maar beperkt mogelijk is om buiten het azc aan georganiseerde sport en recreatie mee te doen. Zij geven hiervoor verschillende redenen.

Vaak spelen de geïsoleerde ligging van het azc en geldgebrek bij de ouders een grote rol. Een JGZ-verpleegkundige: *'Weinig geld voor hobby's en sporten. Ouders moeten er ook nog eens lang voor reizen. Ze hebben geen auto en er is geen goede busverbinding.'* Een programmabegeleider van het COA: *'Geld is een probleem. Het COA vergoedt maximaal tien euro per maand per persoon voor recreatieve activiteiten, doorgaans sport.'* Een coördinator van de Vrolijkheid: *'Er is weinig betaalbaar te doen.'*

Sommige deskundigen noemen ook hier het beperkte initiatief van veel ouders. Een coördinator van de Vrolijkheid: *'Ouders nemen geen initiatief om de kinderen op sport te laten gaan.'* Een jeugdarts: *'Ouders zijn niet beschikbaar voor begeleiding naar clubjes.'* Feitelijk staan de kinderen er vaak alleen voor. Een JGZ-verpleegkundige: *'Kinderen kunnen niet zelf een hobby of sport kiezen. Zij moeten het zelf organiseren, regelen en financieren. Er geen voorlichting door het COA.'*

Een grote terughoudendheid om lid te worden van een (sport)club buiten het azc wordt volgens deskundigen gevormd door het systeem van jaarcontributies. Vaak komen kinderen na een gedwongen verhuizing halverwege het contributiejaar in een nieuw azc aan en weten niet hoe lang ze daar zullen blijven.

Onvoldoende mogelijkheden voor sociaal contact

Kinderen, en vooral jongeren in azc's hebben volgens deskundigen te weinig mogelijkheden om sociale contacten te leggen en te onderhouden. Zij noemen als belangrijke oorzaak hiervan de woonsituatie. Een JGZ-verpleegkundige: *'Jongeren kunnen geen andere jongeren thuis ontvangen omdat het thuis te klein is.'* Jongeren hebben volgens 91% van alle respondenten op de vragenlijsten ook elders in het azc geen plek om zich met leeftijdsgenoten terug te trekken.

Er komen weinig Nederlandse kinderen in het azc. Een jeugdarts: *'Moeilijk om normaal contact met leeftijdsgenoten te hebben, vooral voor de oudere kinderen. Thuis uitnodigen is een probleem. Soms waarschuwt de school dat Nederlandse kinderen maar niet op bezoek moeten gaan of gaan spelen op het azc.'* Een coördinator van de Vrolijkheid: *'Kinderen schamen zich dat zij in een azc wonen.'*

Het is voor jongeren volgens deskundigen vaak moeilijk om buiten het azc iets samen met leeftijdsgenoten te doen. Een medewerker van de PGA: *'Veel verveling onder 12-plussers, met name meisjes. Meisjes mogen niet ver van huis, want dat is gevaarlijk. Maar het dichtstbijzijnde dorp ligt op ruim vijf kilometer afstand.'* Een programmabegeleider van het COA: *'De deelname aan externe activiteiten is minimaal, door vervoersproblemen en de ligging van het azc.'*

Veel deskundigen geven aan dat kinderen die in een azc wonen moeite hebben met vriendschappen vanwege het veelvuldige verhuizen. Een directeur van een basisschool: *'Vriendschappen worden wel gesloten maar niet onderhouden door de vele wisselingen.'*

Analyse

Alle deskundigen zijn het er over eens dat recreatie, spel en vrije tijd een belangrijk onderwerp is voor kinderen. Het is van belang voor hun fysieke en sociaal-emotionele ontwikkeling, maar ook voor het geven van structuur aan hun dagen en daarmee aan hun leven.

Daarnaast herkennen de deskundigen dat je het aansluiten bij georganiseerde recreatie, spel en sport niet helemaal kunt overlaten aan de verantwoordelijkheid van de ouders en kinderen zelf. Daarvoor is de wijze waarop deze activiteiten georganiseerd zijn, te specifiek voor de Nederlandse situatie en daardoor te onbekend bij ouders en kinderen in het azc.

Aanbevelingen

De deskundigen die bij dit onderzoek betrokken zijn, hebben veel aanbevelingen gedaan over het onderwerp recreatie, spel en vrije tijd.

In essentie komen deze er alle op neer dat er iets of iemand moet komen die het voor de kinderen en jongeren organiseert, faciliteert en betaalt. Meer activiteiten, meer structurele activiteiten, meer dagprogramma's, meer geld, meer voorlichting, meer wekelijkse activiteiten, meer ruimte, meer mogelijkheden voor jongeren om zich terug te trekken met leeftijdsgenoten, meer Nederlandse kinderen naar het centrum, meer begeleiding, meer professionals, meer vrijwilligers, meer stagiaires, meer contact met omringende sportclubs, meer internet. En, zoals een deskundige aangeeft: *'Meer zwemles. Want dat kan je samen doen.'*

Het is opvallend dat veel medewerkers van het COA hier een verantwoordelijkheid voor de eigen organisatie zien. Een woonbegeleider: *'Activiteiten zouden uitgebreid moeten worden in weekenden en vakanties.'* Een programmabegeleider van het COA: *'Niet alleen opvang voor 0- tot 4-jarigen, maar ook opvang en begeleiding van 4- tot 12- en 12- tot 18-jarigen als specifieke opvangtaak meenemen in het opvangmodel en de financiering.'*

Een andere programmabegeleider van het COA: *'Heel simpel gedacht: een grote zak met geld geven aan de locatiemanagers waar zij het een jaar lang mee moeten doen. Apart geld vrijmaken voor inzet van professionele krachten. Gebruik maken van subsidies van allerlei fondsen.'*

Nog een woonbegeleider van het COA: *'Mijn idee is om voor kinderen, tieners en jongeren een fte beschikbaar te stellen en hiervoor iemand aan te trekken met de opleiding Culturele Maatschappelijke Vorming. Zijn/haar takenpakket kan dan onder andere bestaan uit het coördineren van allerlei werkzaamheden die te maken hebben met zowel creatieve, educatie en ontspannende als opbouwende activiteiten. Dit in overleg met onderwijs, jeugdzorg, GGZ en of GGD.'*

Onderwijs

Inleiding

Asielzoekerskinderen gaan graag naar school. Het geeft hen de mogelijkheid de toekomst in eigen hand te nemen, het brengt hen in contact met de Nederlandse samenleving en het geeft structuur aan de dag (zie ook het deel *Kinderen en ouders*). Toch ondervinden veel kinderen regelmatig belemmeringen bij het naar school gaan.

Knelpunten

De meeste door deskundigen genoemde problemen laten zich samenvatten in de volgende zeven knelpunten:

- Onvoldoende continuïteit.
- De locatie van de school veroorzaakt problemen.
- Onvoldoende faciliteiten.
- Onvoldoende ouderlijke ondersteuning.
- Onvoldoende kwaliteit van het onderwijs en achterblijvende resultaten.
- Geldgebrek en onbekendheid met de regelgeving rond het onderwijs.
- Onvoldoende onderwijsmogelijkheden na 18^e jaar.

Deze knelpunten, en vooral de samenhang, verhinderen veel kinderen in een azc om op hun eigen niveau te presteren.

Onvoldoende continuïteit

Leerplichtige asielzoekerskinderen krijgen regelmatig langere periodes in het geheel geen onderwijs. Soms komt dat omdat er op het terrein geen school is. Soms is er ook in de buurt geen school. Veel vaker is er wel een school in de buurt maar is er voor het kind geen plaats.

Sommige scholen lijken terughoudend bij het plaatsen van deze kinderen, omdat zij vanwege een taalachterstand van het kind en het verwachte moeilijke contact met de ouders problemen verwachten. Hierbij kan het een rol spelen dat kinderen die zich na de peildatum van 1 oktober aanmelden, niet meer meetellen in de budgettering en de school dus niets opleveren.

Een enkele deskundige klaagt erover dat sommige leerplichtambtenaren asielzoekerskinderen net iets minder leerplichtig vinden dan andere kinderen. Een woonbegeleider van het COA: *'Onze leerplichtambtenaar doet niets aan spijbelgedrag en ook niets als er in onze gemeente niet voldoende schoolplekken zijn voor het aantal kinderen in het azc. Zo kan het gebeuren dat kinderen maandenlang geen onderwijs krijgen, terwijl de wettelijke verantwoordelijkheid hiervoor toch echt bij de gemeente ligt.'*

Een tweede oorzaak voor het ontbreken van de mogelijkheid naar school te gaan voor leerplichtige kinderen, ligt in de vele verhuizingen.

De verhuizingen zijn talrijk en vaak onverwacht. Iedere keer ontstaan er problemen bij het plaatsen van het kind op een nieuwe school. Daarna duurt het vaak nog enige tijd voordat praktische zaken zoals schoolboeken en vervoer geregeld zijn. Een woonbegeleider van het COA: *'12- tot 18-jarigen moeten soms maanden wachten om naar school te kunnen wanneer ze na de peildatum (1 oktober) in het azc komen wonen.'*

Bijkomend is dat de ouders vaak niet in staat zijn om kosten voor te schieten waardoor de feitelijke afhandeling vertraagt door de administratieve situatie.

Veranderen van school door verhuizingen midden in het jaar of zelfs midden in examenperiodes, verstoort volgens veel deskundigen de normale ontwikkeling ernstig.

De locatie van de school veroorzaakt problemen

De schoolsituatie kan per azc sterk verschillen. Soms heeft het centrum een basisschool op het eigen terrein. Soms is dat niet zo en dan zijn de kinderen afhankelijk van het onderwijsaanbod in de omgeving.

Op de stelling 'Een school op het centrum is voor de ontwikkeling van kinderen in het azc (zorg, taal, kennis en vaardigheden) beter dan een school buiten het centrum' reageerden respondenten in de vragenlijsten als volgt.

Stelling: Een school op het centrum is voor de ontwikkeling van kinderen in het azc (zorg, taal, kennis en vaardigheden) beter dan een school buiten het centrum.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	38	18	21	14	9
Scholen	40	8	21	16	15
COA	38	24	22	12	4
PGA	32	25	14	21	7
Vrolijkheid	50	10	30		10

Deskundigen herkennen afhankelijk van de situatie in het azc en de leeftijd van de kinderen verschillende knelpunten.

School op het centrum

Veel centra hebben een basisschool op het terrein. Dat is organisatorisch vaak een dependance van de openbare basisschool in de gemeente waar het centrum staat. In de uitvoering is het altijd een school die geheel gericht is op kinderen in het azc.

Veel deskundigen herkennen de kwaliteit van het onderwijs op een basisschool op het azc-terrein als een knelpunt. Door de samenstelling van de klassen en door de voort-

durende wisselingen in deze samenstelling krijgen veel kinderen les beneden hun niveau en is er te weinig uitdaging.

De kinderen komen op school niet in contact met Nederlandse kinderen waardoor hun taalontwikkeling achterblijft. Ook buiten schooltijd zijn er, vanwege de vaak afgelegen ligging van het centrum, weinig contacten met de Nederlandse samenleving en haar cultuur. Deskundigen herkennen dit vooral voor de oudere basisschoolkinderen als een knelpunt in hun ontwikkeling. Een groepsleerkracht van een azc-basisschool: *'Onze school staat bij het azc. Er zijn kinderen die hier al vier jaar wonen en naar school gaan.'*

De basisschool op het azc-terrein en de afgelegen ligging van het centrum beperken feitelijk de mogelijkheid voor ouders om hun kinderen naar een school van eigen keuze te laten gaan.

School buiten het centrum

Niet alle centra hebben een basisschool of ISK op het eigen terrein. Dan volgen de kinderen onderwijs op reguliere scholen.

Veel centra liggen ver van de bewoonde wereld en dus ver van de daar gelegen scholen. Vaak kunnen kinderen dan niet op eigen gelegenheid naar school maar zijn afhankelijk van georganiseerd vervoer. Respondenten op de vragenlijsten oordelen neutraal op de aanwezigheid van dit vervoer, waarbij COA-medewerkers iets positiever zijn dan de andere groepen respondenten.

Over de kwaliteit van het vervoer oordelen deskundigen negatiever.

Ten eerste sluiten de vervoersmogelijkheden vaak niet aan bij de wensen en mogelijkheden van de kinderen.

Daarnaast beoordelen deskundigen de onbegeleide busreizen van soms wel een uur voor kleinere kinderen als onveilig. Een JGZ-verpleegkundige: *'Jongere kinderen die de taal niet spreken vinden het vaak beangstigend dat zij met een busje naar school gaan ergens ver weg. Ouders voelen zich ook vaak in hun veiligheid aangetast, zeker wanneer hun kind een ontwikkelingsstoornis heeft.'*

Scholen en ook wel gemeentes hebben volgens deskundigen een verschillende bereidheid om medewerking te verlenen aan asielzoekerskinderen die regulier onderwijs volgen. Het gaat dan om capaciteituitbreiding als een centrum opent of uitbreidt. Daarnaast gaat het ook om ondersteuning van kinderen die midden in een schooljaar naar een nieuwe school moeten zonder veel inzicht in de regels, gewoontes en lesmethodes van de nieuwe school.

Als een school ver van het centrum ligt, kunnen kinderen niet optimaal gebruik maken van de mogelijkheden op school, bijvoorbeeld als de kinderen buiten schooltijd in groepen moeten samenwerken, of voor internetgebruik.

Daarnaast geven deskundigen aan dat asielzoekerskinderen een reguliere school soms als intimiderend beschouwen.

Vrijwel alle respondenten op de vragenlijsten oordelen dat een school op het terrein van het centrum een nadelige invloed heeft op de ontwikkeling van oudere kinderen en kinderen die langdurig in een azc verblijven. Alleen voor jongere kinderen die kort in een azc verblijven oordelen respondenten neutraal.

Overigens waarderen deskundigen voor deze jonge kinderen een school op het terrein van het centrum wel boven een reguliere school vanwege het gevoel van veiligheid en de bekendheid met de situatie van deze kinderen.

Onvoldoende faciliteiten rond het onderwijs

Veel schoolgaande asielzoekerskinderen ondervinden volgens veel deskundigen hindernissen bij het leren.

Onvoldoende begeleiding vanuit school

Allereerst geven veel deskundigen aan dat voor schoolgaande asielzoekerskinderen de noodzakelijke begeleiding ontbreekt.

Eenzijds hebben deze kinderen extra behoefte aan begeleiding, ook bij heel praktische zaken als keuzes van schoolactiviteiten en lespakketten.

Daarnaast herkennen deskundigen bij reguliere scholen juist een terughoudendheid bij de begeleiding en het contact zoeken met de ouders. Soms worden ouders van de kinderen niet bezocht bij de huisbezoeken. Ook worden deze ouders vaak niet aangesproken op hun afwezigheid bij ouderavonden.

Sommige basisscholen op het terrein van het centrum hebben een vorm van huiswerkbegeleiding maar die is dan afhankelijk van vrijwilligers met daardoor een erg kwetsbare continuïteit.

Daarnaast noemen deskundigen als knelpunt dat voor asielzoekerskinderen een leerlingvolgsysteem ontbreekt. Na iedere verhuizing krijgt de leerling een nieuw onderwijsnummer zodat vrijwel nooit zicht op historische gegevens kan worden opgebouwd.

Respondenten op de vragenlijsten geven een verontrustend beeld. Men is het gemiddeld oneens tot zeer oneens met de stelling dat deze kinderen in het onderwijs voldoende ondersteuning krijgen.

Op de stelling of er voldoende leermiddelen aanwezig zijn, wordt *over all* neutraal gereageerd. Bij deze reacties valt op dat COA-medewerkers gemiddeld instemmend reageren. Leerkrachten, die het onderwijs feitelijk uitvoeren, antwoorden echter negatief tot zeer negatief.

Gebrekkige internetmogelijkheden

Kinderen in de bovenbouw van de basisschool en in het voortgezet onderwijs hebben internet nodig voor school (voor schoolwerk, voor groepsprojecten, maar ook om te zien of er lessen uitvallen of om contact te onderhouden met medeleerlingen en docenten). Deze mogelijkheid ontbreekt voor veel schoolgaande asielzoekerskinderen. Een programmabegeleider van het COA: *'Computerfaciliteiten zijn destijds opgezet voor volwassenen, omdat niet onderkend was dat kinderen die ook nodig hebben. Juist kinderen moeten daar gebruik van kunnen maken, zij moeten ermee leren omgaan en hebben het ook voor school nodig.'*

Vaak biedt de middelbare school internetfaciliteiten, maar die zijn door de grote afstand en het georganiseerde vervoer slechts beperkt te gebruiken.

Op het azc-terrein is vaak wel een Open Leercentrum (OLC) in de vorm van een computerlokaal. Deze faciliteit is echter vaak niet beschikbaar voor schoolgaande kinderen op de tijdstippen dat deze huiswerk willen maken. Vaak zijn de computer 's avonds bezet door volwassenen en laat de sfeer in het lokaal eigenlijk ook geen kinderen toe. Soms is het kinderen expliciet verboden om gebruik van de computers te maken. En vaak is het OLC gewoon dicht omdat er geen begeleidend vrijwilliger beschikbaar is.

Ontbreken van ruimte om huiswerk te maken

Veel schoolgaande kinderen in een azc beschikken over geen enkele mogelijkheid om ergens rustig het huiswerk te maken. Dit wordt door vrijwel alle deskundigen als een ernstig knelpunt in de ontwikkeling van kinderen herkend.

Respondenten op de vragenlijsten reageren negatief tot zeer negatief op de stelling dat kinderen voldoende ruimte hebben om rustig huiswerk te maken. 85% van de respondenten vindt dat er onvoldoende ruimte is om rustig huiswerk te maken. Een directeur van een azc-basisschool: *'Omdat kinderen op één kamer wonen met hun ouders geven we zo weinig mogelijk huiswerk mee, we weten dat het kind het daar zal moeten maken.'*

De woonsituatie staat thuis werken eenvoudig niet toe. Eén van de respondenten reageert zelfs enigszins beledigd op de vraag: *'Met de hele familie in een kleine kamer en de televisie aan op het bovenste matras van een stapelbed zeker rustig huiswerk maken? Wat denkt u wel?'*

Het Open Leercentrum is volgens deskundigen vaak dicht of door het gebrek aan begeleiding qua sfeer niet geschikt om huiswerk te maken. De vaak grote afstand tot de reguliere school en de daarbij horende reistijd maakt het moeilijk om voor of na schooltijd op school huiswerk te maken.

Onvoldoende ouderlijke ondersteuning

Het Nederlandse onderwijssysteem gaat er veelal vanuit dat ouders hun schoolgaande kinderen op een of andere manier ondersteunen. Bij veel ouders van kinderen in azc's komt deze ondersteuning om verschillende redenen niet tot stand. Veel deskundigen herkennen hierin een ernstig knelpunt met betrekking tot de ontwikkeling van asielzoekerskinderen.

Ouders zijn te veel bezig met hun eigen problemen

Deskundigen geven aan dat sommige ouders hun kinderen onvoldoende kunnen ondersteunen bij het onderwijs aan hun kinderen vanwege de eigen situatie. Het langdurig wachten en de soms traumatische redenen van asielaanvraag maakt ouders depressief en apathisch.

Ouders kunnen hun kinderen niet helpen

Ouders zijn vaak inhoudelijk niet in staat hun schoolgaande kinderen met bijvoorbeeld huiswerk te helpen, omdat zij de boeken niet kunnen lezen en meestal vroeger zelf op een heel andere manier onderwijs hebben genoten.

Ouders komen moeilijk in contact met school

Ouders, die wel betrokkenheid bij de school van hun kinderen voelen, kunnen deze vaak niet tot uiting brengen. Door onbekendheid met het Nederlandse onderwijssysteem, door een taalbarrière. Vaak zijn ouders bijvoorbeeld niet in staat de noodzakelijke formulieren in te vullen of de mededelingen van school te lezen. Hierdoor missen zij ouderavonden en andere contactmomenten. Daarnaast is het voor veel ouders van asielzoekerskinderen moeilijk om deel te nemen aan vrijwilligerswerk op school, wat voor veel Nederlandse ouders een bron van informatie en betrokkenheid is.

Verskillende culturele achtergronden en visies op onderwijs

Soms werpen, volgens deskundigen, culturele achtergronden een drempel op voor ouders om hun schoolgaande kinderen actief te ondersteunen. Ouders kunnen de opvatting hebben dat de schoolactiviteiten van hun kinderen geheel onder de verantwoordelijkheid van de docenten en de schoolleiding vallen.

Culturele verschillen kunnen ook nog een ander aspect hebben. Veel ouders verwachten volgens deskundigen van de school dat deze hun kinderen streng aanpakken en respect bijbrengen en dat de school voor goede schoolprestaties moet zorgen. Dat kan op gespannen voet staan met het Nederlandse schoolsysteem dat aanstuurt op mondigheid en zelfstandigheid van leerlingen.

Ouders krijgen zelf geen ondersteuning

De soms gebrekkige mogelijkheden voor ouders om hun schoolgaande kinderen te begeleiden en te ondersteunen, worden volgens deskundigen niet door de omgeving gecompenseerd. Scholen hebben zich hier doorgaans niet op toegerust. Zij spreken de ouders van asielzoekerskinderen bijvoorbeeld niet aan op hun soms structurele afwezigheid. Volgens sommige deskundigen schrappen scholen zelfs de huisbezoeken aan deze ouders.

In veel gemeentes ontbreekt het aan adequate informatie over het Nederlandse onderwijssysteem aan asielzoekers. Eveneens ontbreekt vaak ieder ander aanbod vanuit de gemeentelijke overheid om ouders van asielzoekerskinderen te ondersteunen.

Het COA voelt zich niet verantwoordelijk voor het ondersteunen van de ouders bij het begeleiden van hun schoolgaande kinderen.

Onvoldoende kwaliteit van het onderwijs en achterblijvende resultaten

Asielzoekerskinderen zijn vaak geweldig gemotiveerd om goed onderwijs te volgen. Het geeft zelfrespect maar ook zicht op een toekomst. Toch blijft het resultaat achter bij de mogelijkheden van het individuele kind. Dat heeft verschillende oorzaken.

School stelt soms lagere eisen

Deskundigen herkennen het knelpunt dat basisscholen op het azc-terrein vaak lagere eisen aan de kinderen stellen dan reguliere basisscholen.

Taalproblemen, verschillende culturele achtergronden en de vele wisselingen worden wel als oorzaken hiervoor genoemd.

Ook de woonsituatie, de gebrekkige mogelijkheid huiswerk te maken, de eigen omstandigheden en de soms getraumatiseerde ouders belemmeren ongestoord leren.

Overigens zijn leerkrachten in hun reactie op de vragenlijst neutraal tot licht instemmend ten opzichte van de stelling dat asielzoekerskinderen dezelfde kwaliteit onderwijs krijgen als Nederlandse kinderen.

Zowel de scholen op het azc-terrein als de reguliere scholen richten volgens deskundigen hun aandacht en energie bij deze kinderen meer op zorg, een plezierig klimaat, dan op onderwijs. Tevens herkennen deskundigen dat scholen bij asielzoekerskinderen vaak een onvolledige en niet op leerprestaties gerichte *intake* doen.

Kinderen missen vaak hele dagen school

Kinderen die in een azc wonen, missen regelmatig hele dagen onderwijs. Een belangrijke oorzaak hiervoor is dat de kinderen vaak voor hun ouders moeten tolken onder schooltijd. Daar blijft het kind dan voor thuis en kan vaak de rest van de dag ook niet naar school omdat het vervoer hier niet op is afgestemd.

Geldgebrek en onbekendheid met de regelgeving rond het onderwijs

Deskundigen zijn het over de financiële kant van onderwijs aan kinderen die in een azc wonen, vrijwel geheel eens: het hoeft geen probleem te zijn, maar dat is het doorgaans wel.

Geldgebrek hoeft geen probleem te zijn omdat voor vrijwel alles wel een regeling is. Het COA verstrekt geld, het vervoer is in principe geregeld, de school krijgt lumpsum bedragen voor schoolreisjes, verjaardagen en eventueel Sinterklaas. Er is geld voor boeken en andere leermiddelen.

Geldgebrek

Toch geven veel deskundigen aan dat het schoolgaan van kinderen die in een azc wonen, vaak door geldgebrek wordt bemoeilijkt. Dat speelt zich dan op heel praktisch niveau af. Als de school niet ver weg is, is er geen vergoeding voor vervoer. Maar het gezin heeft dan soms zelf geen geld voor een fiets, terwijl de weg naar school te lang of te gevaarlijk is om te lopen. Ook is er, op het moment dat dat nodig is, geen geld voor schoolreisjes of andere extra schoolactiviteiten.

Onbekendheid met de regelgeving

Volgens deskundigen is de onbekendheid met de regelingen het belangrijkste knelpunt. Veel ouders, maar ook veel scholen hebben onvoldoende overzicht van de financiële regelingen voor asielzoekerskinderen. Een medewerker van het COA: *'Het is niet alleen een kwestie van betalen, reguliere voortgezette scholen weten gewoon niet hoe het in elkaar steekt. Bij beroepsonderwijs is dat hetzelfde verhaal. Die scholen zijn zo groot, dat zit meer in de organisatiestructuur. Maar ouders en kinderen weten het zelf ook niet.'*

Veel van deze regelingen zijn ook per gemeente verschillend en binnen eenzelfde gemeente kunnen de regels na verloop van tijd veranderen.

Regels niet toegespitst op situatie

Daarnaast zijn sommige regelingen niet goed toegespitst op de situatie van de leerling. Zo is er voor het aanvragen van ondersteuning vaak een laatste aanvraagdatum in het schooljaar. Dergelijke regelingen houden weinig tot geen rekening met leerlingen die gedurende het schooljaar moeten verhuizen.

Tot slot missen veel ouders van schoolgaande asielzoekerskinderen de financiële mogelijkheden om de kosten eerst dan maar zelf voor te schieten in afwachting van de financieel-administratieve afhandeling van de ondersteuningsaanvraag.

Hierdoor missen veel schoolgaande kinderen soms langdurig de noodzakelijke schoolspullen en kunnen zij in de praktijk niet deelnemen aan naschoolse activiteiten.

Onvoldoende onderwijsmogelijkheden na 18^e jaar

Volgens de huidige regeling mogen asielzoekerskinderen geen vervolgopleiding starten als zij 18 jaar of ouder zijn. Dit herkennen veel deskundigen als een belangrijk knelpunt. Deze jongvolwassenen vallen vaak geheel onvoorbereid in een gat en het vooruitzicht daarop is ook voor jongere kinderen demotiverend.

Analyse

De knelpunten die de geraadpleegde deskundigen noemen zijn vrijwel allemaal relatief praktisch van aard. Deze benadering komt later ook terug in de aanbevelingen. Toch benadrukken veel deskundigen de diepgang, de samenhang en daarmee de ernst van de problematiek. Daarvoor noemen de deskundigen verscheidene redenen.

Ten eerste is onderwijs in hoge mate leeftijdsgebonden. Een kind kan niet eerst geruime tijd in een azc wachten en daarna het onderwijs weer oppakken waar het is afgebroken.

Daarnaast vereist onderwijs vanuit de aard van het onderwerp een sterke mate van continuïteit. De tijdelijke opeenvolging, de timing en het tempo zijn bij onderwijs minstens zo belangrijk als de inhoud.

Tot slot noemen deskundigen onderwijs juist voor kinderen in een azc van groot belang omdat dit hen als vrijwel enige activiteit tijdens hun verblijf in een azc zicht op een toekomst biedt en structuur aan hun leven kan geven. Voor veel van deze kinderen is de school het enige houvast dat zij hebben.

Aanbevelingen

De aanbevelingen die de deskundigen noemen, laten zich vrijwel geheel plaatsen in dezelfde ordening als de genoemde knelpunten:

- Zorg voor continuïteit in het onderwijs.
- Zorg voor een goede locatie van de school.
- Zorg voor goede faciliteiten rond het onderwijs.
- Betrek de ouders actief bij het onderwijs aan hun kinderen.
- Verbeter de kwaliteit van het onderwijs aan asielzoekerskinderen.
- Creëer inzicht in de regelingen en verbeter deze.
- Verzorg onderwijs voor 18- tot 21-jarigen.

Creëer continuïteit in het onderwijs

De continuïteit vereist een nauwkeurig samenspel van diverse verantwoordelijke instanties, zoals het COA, de gemeentelijke overheid en diverse lokale onderwijsinstellingen. Deskundigen noemen de volgende aanbevelingen om de continuïteit te verbeteren.

Leerplicht

De Nederlandse leerplicht geldt onverkort ook voor asielzoekerskinderen. De handhaving van deze regeling ligt bij de gemeentelijke overheid. Veel deskundigen geven aan dat het goed zou zijn als gemeentes met een azc in hun gebied, zich realiseren dat ook voor asielzoekerskinderen de leerplicht gehandhaafd moet worden. Het COA zou de gemeentelijke overheid actief kunnen herinneren aan deze taak.

Geen verhuizingen midden in het schooljaar

In de huidige gang van zaken wordt het moment van verhuizen vooral bepaald door argumenten uit de asielpcedure en argumenten van huisvestingscapaciteit. Deskundigen bevelen aan om verhuizingen zo veel mogelijk te beperken. En als er dan verhuist moet worden, moet dat tussen twee schooljaren plaatsvinden.

Onderwijs en vervoer moet geregeld zijn voor de plaatsing of verhuizing

Bij veel kinderen gaat na een verhuizing soms maanden onderwijs verloren. Dat komt omdat pas na de verhuizing begonnen wordt met het vinden van passend onderwijs. Deskundigen bevelen aan het onderwijs, en ook het vervoer daar naartoe al geregeld is voordat de verhuizing plaatsvindt. Sommige deskundigen geven aan dat met de plaatsing of verhuizing rekening moet worden gehouden met de mogelijkheden voor passend onderwijs op de nieuwe locatie.

Eén leerlingnummer

Met name deskundigen uit het onderwijsveld geven aan dat het een verbetering zou zijn als de onderwijshistorie van de vaak verhuizende kinderen in azc's toegankelijk is. Hiertoe zouden de kinderen niet op iedere locatie een nieuw leerlingnummer moeten krijgen. Als de kinderen een vast landelijk leerling-nummer hebben, kan dat de basis zijn voor een leerlingvolgsysteem, waardoor onder meer de *intake* en de begeleiding van de kinderen door de school verbetert.

Besteed aandacht aan het afscheid

Deskundigen geven aan dat het belangrijk is om, als er dan toch afscheid genomen moet worden vanwege een verhuizing, hier zowel in het centrum als op school goed en op een positieve manier aandacht aan te besteden. Dat beperkt de traumatiserende werking van het gedwongen afscheid.

Creëer een goede schoollocatie

Deskundigen hebben wisselende aanbevelingen over de ideale locatie van de basisschool voor kinderen die in een azc wonen. Een basisschool op het azc-terrein heeft als voordelen beter te zijn toegespitst op de situatie van de kinderen. Er kan bijvoorbeeld extra taalonderwijs gegeven worden. Daar staat tegenover dat kinderen op de reguliere basisschool vooral van de andere, Nederlandse kinderen de taal leren en beter integreren. Tijdens de expertmeetings, die onderdeel uitmaken van het onderzoeksproject, ontstond het volgende ideaalbeeld.

Basisschool op azc-terrein

Voor jonge kinderen, onderbouw basisschool, is een school op het azc-terrein ideaal. Ook voor oudere basisschoolkinderen kan een school op het terrein van het centrum het beste zijn, bijvoorbeeld als de taalachterstand van het kind te groot is of als het kind zich daar veiliger voelt.

Reguliere basisschool buiten het centrum

Veel deskundigen bevelen voor oudere basisschoolkinderen een reguliere school buiten het centrum aan. Het kind komt daardoor in aanraking met de Nederlandse taal en samenleving en is in staat vrienden te maken buiten de azc-gemeenschap. Daarnaast is een basisschool buiten het centrum voor het kind een mogelijkheid even te ontsnappen aan de soms drukkende sfeer in het azc.

Regulier voortgezet onderwijs

Voor oudere kinderen in het vervolgonderwijs is het volgens deskundigen zeer belangrijk dat zij onderwijs op een reguliere school buiten het azc volgen, niet alleen om onderwijsinhoudelijke redenen maar ook vanwege de sociaal-emotionele ontwikkeling die in de levensfase van deze kinderen gepaard gaat met schoolgaan.

Goede vervoersmogelijkheden

Veel azc's liggen ver van de bewoonde wereld en daardoor vaak ook ver van scholen. Volgens veel deskundigen is goed vervoer voor de leerlingen hier cruciaal. Dat vervoer kan bestaan uit speciaal vervoer maar ook uit een goede busverbinding en tot een bepaalde afstand ook uit een fiets. De keuze van plaatsing van een gezin met schoolgaande kinderen zou tevens kunnen afhangen van de bereikbaarheid van passend onderwijs voor de kinderen uit het gezin.

Creëer goede faciliteiten rond het onderwijs

De aanbevelingen van deskundigen over de faciliteiten rond het onderwijs betreffen een betere begeleiding vanuit school, internetfaciliteiten en een goede studieruimte op het centrum voor het maken van huiswerk.

Betere begeleiding vanuit school

Veel deskundigen herkennen een bepaalde mate van onwetendheid bij reguliere scholen over de omstandigheden waarin asielzoekerskinderen leven. Zij adviseren schoolleiding en docenten gericht voor te lichten en regelmatige bezoeken van docenten aan het azc te organiseren.

Ook vinden deskundigen dat de voorlichting vanuit school aan de kinderen en ouders intensiever en meer gericht moet zijn.

Daarnaast pleiten veel deskundigen voor huiswerkbegeleiding vanuit school op het centrum door bijvoorbeeld PABO-studenten.

Ook is volgens deskundigen een goed en regelmatig contact tussen de scholen, het COA en de PGA belangrijk voor een goede begeleiding van schoolgaande asielzoekerskinderen.

Deskundige adviseren de Jeugdgezondheidszorg meer op locatie te betrekken bij de basisscholen op het centrum, bijvoorbeeld met een spreekuur voor kinderen na schooltijd.

Toegankelijk internet

Vrijwel alle deskundigen herkennen de noodzaak van voldoende toegang tot internet voor schoolgaande kinderen en dus ook voor schoolgaande kinderen die in een azc wonen.

Hiertoe moeten de Open Leercentra op het azc-terrein met begeleiding exclusief voor kinderen geopend zijn op de tijden dat zij huiswerk maken, 's middags na schooltijd en 's avonds. Veel deskundigen pleiten er voor dat alle schoolgaande asielzoekerskinderen de beschikking hebben over een eigen *laptop*, waarmee zij naar eigen keuze in het OLC, thuis of op school kunnen werken.

Goede studieruimte

Alle deskundigen herkennen dat schoolgaande kinderen in het azc moeten kunnen beschikken over een ruimte waar zij rustig en onder begeleiding huiswerk kunnen maken op de momenten dat zij dat zelf willen. Naast begeleiding door bijvoorbeeld PABO-studenten adviseren deskundigen de aanwezigheid van goede internetaansluitingen en algemene schoolboeken, zoals atlanten en woordenboeken.

Betrek ouders bij het onderwijs aan hun kinderen

Deskundigen zijn het er over eens dat goed onderwijs aan kinderen de betrokkenheid van ouders vereist. Dit onderwerp vereist voor ouders van asielzoekerskinderen bijzondere aandacht.

Informeer ouders beter

Veel deskundigen bevelen aan om de ouders van schoolgaande asielzoekerskinderen meer en beter te informeren over het Nederlandse schoolsysteem. Niet alleen omdat deze informatie ontbreekt, maar ook omdat ouders vanuit hun eigen geschiedenis afwijkende verwachtingen kunnen hebben van het schoolsysteem. De reguliere scholen moeten hiervoor periodiek speciale bijeenkomsten organiseren, op school of in het azc.

Betrek ouders bij meer dan alleen de prestaties

Veel deskundigen herkennen dat ouders van asielzoekerskinderen met betrekking tot school vooral gericht zijn op de leerprestaties. Deze deskundigen adviseren om de ouders breder te betrekken, bijvoorbeeld door hen actief te benaderen voor ouderavonden en te stimuleren deel te nemen aan het reguliere vrijwilligerswerk door ouders op school.

Verbeter de kwaliteit van het onderwijs

De aanbevelingen met betrekking tot het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs aan asielzoekerskinderen vloeien vooral voort uit het besef dat het een heel heterogene groep betreft.

Les in Nederlandse taal

Deskundige bevelen aan om aan kinderen die in een azc wonen, vanaf het begin les in de Nederlandse taal te geven. Het beheersen van de Nederlandse taal is immers een noodzakelijke voorwaarde voor het volgen van iedere andere vorm van onderwijs. Veel deskundigen adviseren dit te doen in het azc.

Creëer onderwijskeuze

Deskundigen hebben geen algemeen oordeel of een basisschool idealiter in het azc moet staan of juist niet. Voor specifieke groepen kinderen hebben zij daarentegen wel vrijwel unanieme aanbevelingen (zie de aanbevelingen over de locatie van de school, eerder in dit hoofdstuk).

Volgens deskundigen moeten basisschoolkinderen en hun ouders steeds de keuze hebben tussen een school in het azc of een reguliere school in de omgeving.

Bied ook onderwijs aan dat gericht is op terugkeer

Veel deskundigen herkennen dat de inhoudelijke omschrijving van 'goed onderwijs' verschillend is voor kinderen die in Nederland blijven en kinderen die op afzienbare termijn terugkeren. Onderwijs gericht op terugkeer moet dan opgebouwd zijn uit een programma van korte praktijkgerichte opleidingen waar het schoolgaande kind na terugkeer iets aan heeft.

Creëer inzicht in de regelingen en verbeter deze

Deskundigen herkennen dat de (financiële) regelingen rond onderwijs aan asielzoekerskinderen zeer ondoorzichtig kunnen zijn en dat lang niet alle betrokkenen ervan op de hoogte zijn, terwijl de kinderen er vaak geheel van afhankelijk zijn.

Maak informatiepakketten voor alle betrokkenen

Vrijwel alle deskundigen adviseren de informatievoorziening aan alle betrokkenen sterk te verbeteren. Voor veel reguliere instanties, zoals scholen en afdelingen van de gemeentelijke overheid, zijn asielzoekerskinderen een uitzondering waardoor zij uit zichzelf minder op de hoogte zijn van de geldende regels. Deskundigen adviseren om voor kinderen en ouders de regels in een handzaam boekje toegankelijk te maken.

Pas de regels aan de situatie van asielzoekerskinderen aan

Deskundigen herkennen dat ook bij goede regels rond het onderwijs kinderen in azc's soms tussen de wal en het schip vallen, omdat bij hen soms heel gebruikelijk is wat bij andere schoolkinderen in Nederland een uitzondering is.

Het is bijvoorbeeld voor alle schoolkinderen in Nederland niet ongewoon dat zij een schooljaar doubleren als gevolg van een verhuizing op een onhandig moment in het schooljaar. Gezinnen in Nederland verhuizen gemiddeld één keer in de tien jaar. Zij nemen dit verlies op de koop toe. Voor deze gezinnen hoeven de regels rond verhuizingen dus niet te worden aangepast. Dat ligt echter geheel anders als gezinnen en kinderen regelmatig, soms zelfs vaker dan eens per jaar, gedwongen moeten verhuizen op een niet zelf gekozen moment, zoals schoolgaande asielzoekerskinderen. In die situatie en frequentie beoordelen deskundigen het als onacceptabel dat een verhuizing makkelijk leidt tot het doubleren van een schooljaar.

Verzorg onderwijs voor 18- tot 21-jarigen

Veel deskundigen bevelen aan ook aan jongeren tussen de 18 en 21 jaar onderwijs aan te bieden. Deze categorie jongeren valt echter buiten het onderzoek. De aanbeveling wordt hier dan ook niet verder uitgewerkt.

Als *second best* adviseren deskundigen slimme kinderen om naar de HAVO te gaan. Dan doen zij eindexamen voordat zij 18 jaar worden en kunnen dan nog een vervolgopleiding kiezen. De huidige regels staan namelijk toe de opleiding die je volgt op je 18^e verjaardag af te maken.

Gezondheid

Inleiding

De gezondheid van en de gezondheidszorg voor kinderen in een azc zijn complexe onderwerpen. Veel omstandigheden waaronder deze kinderen opgroeien, hebben invloed op hun gezondheid, zoals: de vluchthistorie, de huisvesting en de gezinssituatie. Gezondheidszorg is zelfs voor veel Nederlanders een onoverzichtelijke combinatie van geldstromen en gespecialiseerde deskundigheden.

Asielzoekerskinderen ondervinden volgens deskundigen een aantal knelpunten rond hun gezondheid en met de gezondheidszorg. Deze vindt u in de volgende paragraaf samengevat. Na een korte analyse van deze knelpunten eindigt dit hoofdstuk met enkele aanbevelingen.

Knelpunten

De knelpunten die de deskundigen noemen rond de gezondheid van kinderen in azc's, laten zich als volgt ordenen:

- De soms slechte gezondheid van de kinderen.
- Onvoldoende toegang tot de gezondheidszorg.
- Onvoldoende signalering.

De soms slechte gezondheid van de kinderen

De woonsituatie in een azc is volgens deskundigen vaak slecht voor de gezondheid van kinderen. Zo is de hygiëne een probleem in een centrale keuken en in de douches en toiletten die met andere bewoners worden gedeeld. Daarnaast zijn er soms dunne muren tussen de woningen en vochtige caravans die tot slaapgebrek en gezondheidsklachten leiden.

Veel kinderen hebben volgens deskundigen last van stress. Een groepsleerkracht:

'Kinderen worden op te jonge leeftijd met van alles geconfronteerd. Dat leidt tot slecht slapen, 's nachts wakker worden, concentratieproblemen.'

Volgens deskundigen krijgen kinderen ook gezondheidsproblemen door de situatie in het azc, omdat zij het gevoel hebben nergens bij te horen. Een hoogleraar: *'Een belangrijk element is connectedness: dat gaat om de behoefte ergens bij te horen, er iets toe doen. Dat je meetelt en dat je bestaan zin heeft. Het is vrijwel zeker dat een kind problemen krijgt als niet wordt voldaan aan de voorwaarde van connectedness.'*

In de vragenlijst voor scholen is een aantal extra stellingen opgenomen over de gezondheid van de kinderen en de omstandigheden die daarop invloed kunnen hebben. Hieruit blijkt dat *geen enkele* reagerende leerkracht vindt dat:

- Kinderen zich in het azc op een gezonde manier kunnen ontwikkelen.
- Kinderen iedere dag gezond en afwisselend eten krijgen.
- Kinderen voldoende structuur in hun dag hebben.
- Kinderen op een gezonde manier met hun emoties en met leeftijdsgenoten leren omgaan.

Stelling: In het azc ontwikkelen kinderen zich op gezonde wijze.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Scholen	37	42	21		
0-4 jaar	36	43	21		
4-12 jaar	36	43	21		
12-18 jaar	40	40	20		

Stelling: Kinderen krijgen iedere dag voldoende, gezond en afwisselend voedsel te eten in het azc.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Scholen	23	46	31		

Stelling: In het azc hebben kinderen voldoende structuur in hun dag.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Scholen	31	44	25		
0-4 jaar	31	46	23		
4-12 jaar	31	46	23		
12-18 jaar	30	40	30		

Stelling: In het azc leren kinderen op een gezonde manier met hun leeftijdsgenoten om te gaan.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Scholen	16	68	16		
0-4 jaar	14	71	14		
4-12 jaar	14	71	14		
12-18 jaar	20	60	20		

Stelling: In het azc leren kinderen op een gezonde manier met hun emoties om te gaan en deze te uiten.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Scholen	39	36	25		
0-4 jaar	38	38	23		
4-12 jaar	38	38	23		
12-18 jaar	40	30	30		

Onvoldoende kwaliteit en toegankelijkheid van de gezondheidszorg

De kwaliteit en toegankelijkheid van de gezondheidszorg voor kinderen in een azc is een veel door deskundigen aangehaald onderwerp. Dit komt onder meer omdat de jeugdgezondheidszorg voor deze kinderen met ingang van 1 januari 2009 gereorganiseerd is. Hierbij zijn, grofweg gezegd, de taken van de MOA (Medische Opvang Asielzoekers) overgenomen door het GCA (Gezondheidscentrum Asielzoekers) en de PGA (Publieke Gezondheidszorg Asielzoekers).

Gedurende de onderzoeksperiode (juni 2008 tot mei 2009) was nog niet duidelijk hoe deze reorganisatie zou uitpakken voor asielzoekerskinderen.

Deskundigen geven een genuanceerd beeld van de kwaliteit en de toegankelijkheid van de jeugdgezondheidszorg. In de vragenlijsten werden aan respondenten verscheidene stellingen hierover voorgelegd. Deze laten zich samenvatten in de stelling: de toegang tot en de kwaliteit van de (jeugd)gezondheidszorg is voldoende gewaarborgd voor kinderen in het azc. De groepen respondenten reageren hierop als volgt.

Stelling: De toegang tot en de kwaliteit van de (jeugd)gezondheidszorg is voldoende gewaarborgd voor kinderen in het azc.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	13	15	27	31	14
Scholen	13	29	29	21	8
COA		11	32	43	14
PGA			16	43	41
Vrolijkheid	60	20	20		
0-4 jaar	14	12	28	33	14
4-12 jaar	14	14	28	31	14
12-18 jaar	13	18	26	29	15

Aan deze tabellen vallen een aantal zaken op. Ten eerste is in vergelijking met andere stellingen vrij vaak 'neutraal' gereageerd, wat voor een deel geïnterpreteerd kan worden als 'geen mening' of 'weet ik niet'. Door medewerkers van de scholen en het COA reageerde zelfs bijna éénderde 'neutraal'.

Daarnaast is de positieve beoordeling door medewerkers van het COA en met name van de PGA is opvallend. Niet alleen in vergelijking met de beoordeling door medewerkers van scholen en de Vrolijkheid, maar ook in vergelijking met de meningen van de deelnemers aan de expertmeetings.

Deskundigen geven aan dat de toegankelijkheid van de jeugdgezondheidszorg te lijden heeft door een tekort aan tolken. Een vrijwilliger van de Vrolijkheid: *'Er bestaat een enorme taalbarrière voor de bewoners.'* En een woonbegeleider van het COA: *'Er is een groot aantal kinderen met trauma's maar de drempel om hulp te zoeken is te groot door de taalbarrière.'*

Het vertrek van de MOA van het azc-terrein werpt volgens deskundigen ook een barrière op. Een sociaal-psychologisch verpleegkundige schetst de nieuwe gang van zaken: *'Als iemand een arts nodig heeft, moet dat via de beveiliging. Deze moet het meldpunt in Amsterdam bellen en vragen of er moet worden doorverwezen naar een huisarts of ziekenhuis. De beveiligingsmedewerker moet inschatten hoe ernstig de situatie is, terwijl hij daar niet voor is opgeleid.'* Een programmabegeleider van het COA schrijft: *'De GCA is zeer slecht bereikbaar waardoor het lastig is om snel advies van een arts te krijgen als dat voor een kind noodzakelijk lijkt.'*

Door de reorganisatie zijn ook de voorheen toegankelijke spreekuren in het azc verdwenen. Een verpleegkundige: *'De jongeren van 12 tot 18 jaar kunnen niet meer na schooltijd een afspraak maken bij de curatieve zorg waardoor zij langer dan noodzakelijk met klachten doorlopen.'* De directeur van een basisschool reageert als volgt op de veranderingen: *'Het feit dat de MOA weggaat, is voor ons geen gunstige situatie.'*

De nieuwe situatie brengt medewerkers van het COA volgens sommigen in problemen: *'Soms is de positiebepaling van de woonbegeleider moeilijk. Wat kan en mag wel vanuit je eigen inzichten ten opzichte van het COA-beleid. Daarbij de weg zoeken in het woud van regels en afspraken is soms belemmerend.'*

Asielzoekerskinderen komen voor de meeste klachten in het reguliere gezondheidszorgcircuit terecht. Dat leidt regelmatig tot knelpunten. Een JGZ-verpleegkundige: *'Gezondheidszorgmedewerkers buiten het azc veroorzaken regelmatig problemen door geen gebruik te maken van een tolk, door het niet nemen van verantwoordelijkheid of door vast te houden aan bureaucratie en regels etcetera.'*

Vooral de toegankelijkheid van de geestelijke gezondheidszorg wordt door deskundigen als een knelpunt gezien, ook omdat het dan vaak om langere behandelingen gaat.

Een medewerker van het COA: *'De benadering van de GGZ van zaken, daar word ik niet blij van: zolang ze geen vergunning hebben, luik dicht. Spreken ze de taal niet, luik dicht.'*

Een jeugdarts: *'Veel bureaucratie en invullen van papieren voordat er hulp wordt opgestart, asielzoekers verhuizen veel en dan moet er opnieuw een aanvraag worden gedaan en zijn er wachttijden.'*

Een JGZ-verpleegkundige: *'Zorgvraagstukken kunnen niet behandeld worden vanwege de onzekerheid of iemand de behandeling (voor bijvoorbeeld traumaverwerking) kan afmaken of dat iemand alweer op transfer is.'*

Onvoldoende signalering

Veel deskundigen geven aan dat de screening en signalering van gezondheidsproblemen bij kinderen in een azc onvoldoende is. Een projectmanager Gezondheidszorg van het COA: *'Publieke zorg voor kinderen houdt in dat de JGZ de kinderen op verschillende momenten ziet, vooral tijdens de eerste paar jaar (consultatiebureau) en daarna enkele malen op de basisschool. De GGD krijgt voor deze zorg aan azc-kinderen meer geld dan voor de zorg aan andere kinderen in Nederland. De vraag is of die extra zorg ook wordt gegeven.'*

Een intern begeleider op een basisschool: *'De school speelt een belangrijke rol bij de signalering van problemen. Binnen de school wordt gewerkt aan structuur en met creatieve therapie. Het COA heeft besloten de MOA (medische opvang) in de centra te beëindigen. Waar moeten we dan heen voor overleg? Ouders weten ook de weg niet.'*

Een jeugdarts: *'In tegenstelling tot adoptiekinderen vindt er bij asielzoekerskinderen geen routinematig controle-onderzoek plaats van bloed, urine en faeces. Bij veel adoptie-kinderen zijn er echter veel medisch afwijkende uitslagen waarbij geen klachten waren aangegeven.'*

Een medewerker van de GGD: *'De GGD neemt sommige zorg van de MOA over. Huisartsen zijn hier ook in betrokken. Dat kan problemen veroorzaken, want de huisartsen zitten niet op het azc-terrein en pikken daardoor geen signalen op wat er daar gebeurt. De huisarts heeft er ook geen benul van hoe de woonsituatie is.'*

Een jeugdarts: *'Er is geen loket om misstanden te melden, als je als jeugdarts vindt dat door COA-maatregelen de geestelijke en/of lichamelijke gezondheid van een kind ernstig wordt geschaad.'*

Analyse

De gezondheid van en de gezondheidszorg voor kinderen in een azc zijn complexe onderwerpen. Veel omstandigheden – zoals vluchthistorie, gezinssituatie, huisvesting en het veelvuldige verhuizen – hebben volgens deskundigen een negatieve invloed op de gezondheid van de kinderen. Deze conclusie noemen veel deskundigen dan ook bij de andere onderwerpen in dit onderzoek, zoals onder wonen, recreatie, spel en vrije tijd, participatie, veiligheid en onderwijs.

De meeste knelpunten die de deskundigen noemen over de gezondheidszorg voor kinderen in een azc, hebben betrekking op het gehele systeem. Een aanwijzing hiervoor is dat veel deskundigen uit het veld zwaarwegende knelpunten noemen en tegelijk wijzen op de eigen onmacht om hier iets aan te doen.

Gezondheidszorg voor asielzoekerskinderen is net als in de reguliere gezondheidszorg een organisatie van categorieën en hokjes. Zo is er preventieve en curatieve zorg en er is psychische en somatische zorg en er zijn verschillende leeftijdscategorieën. Veel van deze hokjes en categorieën hebben een eigen geldstroom en een eigen organisatie. Soms landelijk, soms gemeentelijk en heel vaak voor asielzoekers net iets anders geregeld dan voor andere mensen in Nederland.

De gezondheidszorg voor asielzoekerskinderen kent een aantal fundamentele knelpunten. Ten eerste zijn er culturele verschillen en de enorme taalbarrière. Dit maakt het haast

onmogelijk voor asielzoekerskinderen om met ernstige maar vage klachten adequate hulp en zorg te vinden. Dat komt omdat bij het vinden van hulp de taal zo'n belangrijke rol speelt.

Daarnaast gaat de gezondheidszorg in Nederland uit van een hoge mate van eigen initiatief van de patiënt, en bij kinderen van de ouders. In het hoofdstuk over 'Gezin en opvoeding' gaven deskundigen al aan dat de ouders vaak minder dan de kinderen de weg weten in de Nederlandse samenleving en de kinderen de rol van de ouders overnemen (parentificatie). In die gevallen kunnen de ouders het vereiste initiatief niet nemen. Het is onjuist om de kwaliteit en toegankelijkheid van de gezondheidszorg voor de kinderen in zo hoge mate afhankelijk te maken van het initiatief van deze kinderen zelf.

De screening en signalering zijn volgens deskundigen onvoldoende geregeld. Veel knelpunten liggen op systeemniveau: iedereen ziet het maar heeft tegelijk moeite hierin zelf een initiatief te nemen waardoor het resultaat van het geheel onvoldoende is.

Woonbegeleiders van het COA twifelen of het tot hun taak behoort signalen van kinderen op te pikken en zijn hiervoor ook niet opgeleid.

Basisscholen op het acz-terrein hebben een belangrijke signaleringsfunctie, maar missen sinds het vertrek van de MOA van het terrein hun reguliere overleg.

De consultatiebureaus zijn soms moeilijk bereikbaar en de periodieke controles door de GGD op de acz-basisscholen zijn niet intensief genoeg.

Het veelvuldig verhuizen is ook bij het onderwerp 'gezondheid' een veel genoemd knelpunt. Kinderen moeten zo vaak verhuizen dat behandelingen moeten worden afgebroken of dat daaraan bij voorbaat al niet wordt begonnen.

Aanbevelingen

De meeste aanbevelingen van de deskundigen hebben betrekking op de volgende onderwerpen:

- Verbeter de leefomstandigheden.
- Verbeter de signalering en de toegankelijkheid.
- Breid de gezondheidszorg uit.

Verbeter de leefomstandigheden

Het is volgens deskundigen een belangrijke bijdrage aan de gezondheid van kinderen in een acz als de omstandigheden waaronder zij leven, verbetert. Een programmabegeleider van het COA: *'We moeten gezinnen in een zo normaal mogelijke leefomgeving plaatsen, bijvoorbeeld een woonunit met voldoende privacy voor het gezin.'*

Verbeter de signalering en de toegankelijkheid

De signalering en toegankelijkheid kan verbeteren door meer aanwezigheid op het acz-terrein. Een verpleegkundige: *'De publieke GGZ op het centrum houden en niet zoals de plannen zijn, vanuit de GGD's gaan werken.'* Een jeugdarts vertelt dat bij sommige acz's de huisarts elke dag twee uur aanwezig is en dat dat helpt. En een woonbegeleider van het COA schrijft: *'Wij maken veelvuldig gebruik van de medewerkers van de thuiszorg als wij ons zorgen maken om het welzijn van de kinderen of als de gezinssituatie ons zorgen baart. Deze medewerkers "ondervangen" en signaleren ook eventuele problemen.'*

Volgens deskundigen is de signalering ook gebaat bij meer samenwerking. Een woonbegeleider van het COA: *'Samenwerking tussen GCA, COA, beveiliging en school is een belangrijke pijler om kinderen in het oog te kunnen houden.'* Tot slot zouden asielzoekerskinderen intensiever gevolgd moeten worden. Een jeugdarts: *'Het is aan te bevelen om ook bij asielzoekerskinderen dezelfde onderzoeken te doen als bij adoptiekinderen.'* Een verpleegkundige: *'Er rijdt hier ook een consultatiebureaubus. Een geweldig middel om het consultatiebureau op locatie te brengen maar die is duur en kan alleen ingezet worden als er voldoende kinderen zijn.'*

Voor de taalbarrière zien deskundigen, soms in verschillende bewoordingen, maar één oplossing: *'Tolken, bereikbaarheid en vergoeding van kosten van de telefoon.'*

Breid de gezondheidszorg uit

Het is een algemene aanbeveling van deskundigen om de gezondheidszorg voor kinderen in azc's uit te breiden. Een jeugdarts: *'Ruimere indicatie voor gespecialiseerde gezinszorg door de verzekeraar, vooral praktische hulp en opvoedingsondersteuning wat erg goed helpt en alle adviezen versterkt.'* In dit kader wordt ook de terugkeer van creatieve- en tekentherapie op scholen door veel deskundigen bepleit.

Daarnaast pleiten deskundigen voor een uitbreiding van de capaciteit van de zorg in fte's. Meer mogelijkheden voor casuïstiekbespreking in overleg tussen betrokken instanties. En naast meer tolken ook meer tijd en aandacht voor de kinderen, hun omstandigheden, hun verhaal en hun gezondheid.

Veiligheid

Inleiding

Voor kinderen die met hun ouders het eigen land ontvlucht zijn en nu in een azc wonen in afwachting van de beslissing of zij mogen blijven, is veiligheid een centraal onderwerp. De veiligheid, en zeker het gevoel van veiligheid, is volgens veel deskundigen niet vanzelfsprekend voor deze kinderen.

Een algemeen beeld van de veiligheid van kinderen in azc's wordt gegeven door de volgende stelling in de vragenlijsten.

Stelling: Kinderen voelen zich in het algemeen veilig in het azc.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	15	17	38	25	5
Scholen	23	31	46		
COA	6	12	41	37	4
PGA	22	19	35	19	5
Vrolijkheid	39	28	17		17
0-4 jaar	12	14	39	28	7
4-12 jaar	19	18	38	22	3
12-18 jaar	13	21	38	25	4

Hier is opvallend dat gemiddeld de verdeling ongeveer gelijk is tussen oneens, neutraal en eens met de stelling. Dit betekent dat slechts 30% van de respondenten vindt dat kinderen zich veilig voelen in het azc. Voor de basisschoolkinderen (4-12 jaar) daalt dit tot 25%.

Hieronder zijn de antwoorden van de jeugdartsen en verpleegkundigen van de PGA uitgewerkt voor de verschillende leeftijdscategorieën.

Stelling: Kinderen voelen zich in het algemeen veilig in het azc.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
PGA Totaal	22	19	35	19	5
0-4 jaar	15	8	31	38	8
4-12 jaar	31	23	31	15	
12-18 jaar	18	27	45		9

Hieruit blijkt dat vooral de zeer jonge kinderen zich volgens de respondenten veilig voelen. Voor de leeftijden 4-12 jaar en 12-18 jaar vinden slechts respectievelijk 15% en 9% van de PGA-medewerkers dat de kinderen zich veilig voelen in het azc. Er is een licht contrast te herkennen met de antwoorden die de COA-medewerkers geven in de volgende tabel.

Stelling: Kinderen voelen zich in het algemeen veilig in het azc.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
COA Totaal	6	12	41	37	4
0-4 jaar	3	8	43	38	8
4-12 jaar	8	11	42	36	3
12-18 jaar	8	17	39	36	

Knelpunten

De knelpunten die deskundigen noemen rond de veiligheid van kinderen in azc's laten zich als volgt ordenen:

- Onveiligheid in de woning en door gebrek aan privacy.
- Onveiligheid door medebewoners en buurtgenoten.
- Onveiligheid door de situatie in en de ligging van het azc.

Onveiligheid in de woning en door gebrek aan privacy

De ruimte waarin gezinnen wonen, is volgens veel deskundigen een knelpunt. Een programmabegeleider van het COA: *'De caravans waar gezinnen in wonen, zijn onveilig voor baby's en kleine kinderen, vanwege de kachel, het koken en het stapelbed.'*

Het samenwonen met het gezin en soms met inwonende anderen in een krappe ruimte leidt volgens deskundigen tot knelpunten voor de kinderen.

Een woonbegeleider van het COA: *'Mensen zitten de hele dag op elkaanders lip en dat leidt tot conflicten.'* Een weerbaarheidstrainer van de GGD: *'De kleine ruimte wekt ook agressie op onder volwassenen. Er is veel mishandeling.'* Een woonbegeleider van het COA: *'Er zijn veel gevallen van kindermishandeling.'* Een jeugdarts: *'Ouders met psychische problemen mishandelen hun kinderen.'* En een andere jeugdarts: *'De indruk bestaat dat kindermishandeling wel meer voorkomt.'*

De antwoorden op de vragenlijsten leveren enkele cijfers. De volgende vraag werd gesteld: 'Hoe vaak is er in het azc waar u het meest werkt, het afgelopen jaar met u (of uw organisatie) gesproken door ouders, kinderen, medewerkers of anderen over mishandeling?' Deze vraag werd in totaal 38 keer beantwoord en de antwoorden laten zich als volgt in een tabel plaatsen.

Mishandeling				
Score	Totaal	COA	PGA	Vrolijkheid
0	3	3	0	0
1	5	4	0	1
2	5	4	0	1
3	6	5	1	0
4	3	1	2	0
5	2	1	1	0
6	1	1	0	0
7	1	0	1	0
8	1	0	1	0
10	5	1	4	0
14	1	0	0	1
15	1	0	1	0
Paar keer	2	2	0	0
Regelmatig	2	0	1	1
Totaal	38	22	12	4
Gemiddeld	4	2	7	5

De interpretatie van de antwoorden is lastig omdat sommigen met een concreet getal antwoordden terwijl anderen woorden als 'paar keer' en 'regelmatig' gebruikten.

De eerste kolom in de tabel geeft de mogelijke antwoorden. De overige vier kolommen geven aan hoe vaak iemand dat antwoord gaf, in totaal en per groep respondenten.¹⁷⁵ Zo hebben drie respondenten aangegeven het afgelopen jaar nul keer aangesproken te zijn over mishandeling, en dat waren alledrie medewerkers van het COA. Eén medewerker van de PGA geeft aan zeven keer te zijn aangesproken en een andere PGA-medewerker geeft 'acht keer' als antwoord. Twee COA-medewerkers geven 'een paar keer' als antwoord. Een workshopbegeleider van de Vrolijkheid en een JGZ-verpleegkundige geven aan regelmatig te worden aangesproken over mishandeling.

¹⁷⁵ De vraag is niet gesteld in de vragenlijst voor scholen.

De laatste regel geeft het gemiddelde aantal keren weer, van de respondenten die een concreet aantal noemden.

Daarnaast blijkt dat de PGA-medewerkers die de vragenlijst terugstuurden, ook vrijwel allemaal deze vraag beantwoordden (12 van de 14). Bij COA-medewerkers (22 van de 42) en medewerkers van de Vrolijkheid (4 van de 15) ligt dat veel lager. Een verklaring hiervoor lijkt te zijn dat jeugdartsen en verpleegkundigen het tot hun beroepsuitoefening vinden horen om deze gegevens bij te houden.

Een programmabegeleider van het COA verwoordt zijn twijfel: *‘Wat moet je doen bij een vermoeden van mishandeling? Hoe intervenieer je als medewerker, anders dan er een melding van te maken bij de medische dienst en de kindbescherming?’*

Een woonbegeleider van het COA: *‘Soms heb je het gevoel dat je machteloos moet toekijken (...) dat er eerst iets ergs moet gebeuren voordat “men” eindelijk iets doet in het belang van het kind.’*

Een jeugdarts: *‘De veiligheid van kinderen valt volgens het COA onder verantwoordelijkheid van de ouders zelf. Ouders op hun beurt schuiven de verantwoordelijkheid graag naar het COA, omdat ze niet goed weten hoe ze het moeten doen of omdat ze depressief zijn. Zo komen kinderen tussen wal en schip.’*

Onveiligheid door medebewoners en buurtgenoten

Door veel deskundigen wordt aangegeven dat kinderen zich onveilig voelen door de medebewoners in het azc. Leerkrachten van scholen reageren als volgt op enkele stellingen hierover.

Stelling: Kinderen in het azc worden vaak geconfronteerd met agressie van/tussen medebewoners.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Scholen		15	15	31	38

Stelling: Kinderen in het azc worden vaak geconfronteerd met medebewoners met ernstige gedragsproblemen.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Scholen			38	46	15

De andere groepen respondenten geven als antwoord op de open vragen een vergelijkbaar beeld. Een jeugdarts: *‘Kinderen geven angst aan voor asielzoekers met psychische problemen of alcoholmisbruik die rondlopen in het azc. Een programmabegeleider van het COA: ‘Zeer onaangepaste bewoners zijn soms angstaanjagend voor de kinderen maar wij kunnen ze nergens anders kwijt.’*

Een andere jeugdarts: *‘Iedereen is gespannen. Een klein voorval wordt direct opgeblazen, maar door angst voor represailles van medebewoners of gevolgen voor de asielprocedure blijven de meeste gebeurtenissen onzichtbaar.’* Een woonbegeleider van het COA: *‘We merken dat kinderen worden lastiggevallen door mannen.’* Een JGZ-verpleegkundige: *‘Veel onrust en lawaai ’s nachts. Soms veel alleenstaande mannen die als bedreigend door tienermeisjes ervaren worden.’*

’s Avonds is er in principe niemand van het COA aanwezig. Een programmabegeleider van het COA: *‘Er speelt heel veel ’s avonds waar wij geen kijk op hebben.’* ’s Avonds zijn er standaard twee externe beveiligers van het bedrijf Trigion. Een beveiligers: *‘Zicht op dat wat er ’s avonds in het azc gebeurt, ontbreekt vrijwel geheel, op enkele videocamera’s na en de rondgang die de beveiligers af en toe maken.’* Een woonbegeleider van het COA: *‘Er zijn hier geen camera’s. Hierdoor komen geregeld lieden binnen met slechte voornemens.’*

Onveiligheid door de situatie in en de ligging van het azc

Veel deskundigen noemen de gedeelde voorzieningen zoals douche en wc als onveilig. Een jeugdarts; *'Gezamenlijke douches en toiletten geven een onveilig gevoel.'* Een JGZ-verpleegkundige: *'80% van de kinderen durft 's nachts niet alleen naar het toilet.'*

De directe omgeving van de woning wordt door deskundigen soms ook als onveilig beoordeeld. Een woonbegeleider van het COA: *'Het terrein is te groot en te onoverzichtelijk voor kinderen.'*

Een programmabegeleider van het COA: *'Het zijn oude kazernes. Grote oude gebouwen die weinig veiligheid bieden. De kinderen hebben hierdoor extra begeleiding nodig van ouders.'* Een JGZ-verpleegkundige: *'Het tekort aan opvangplekken maakt dat er niet zorgvuldig omgegaan wordt met veiligheidsaspecten. Afgekeurde asielzoekersopvang wordt zonder aanpassingen weer gewoon in gebruik genomen.'*

Deskundigen signaleren ook veel andere aspecten, zoals donkere gangen, slecht verlichte buitenruimtes en gevaarlijke trappenhuizen zonder valhekjes. Een JGZ-verpleegkundige: *'Dit centrum is op veel punten niet veilig voor kinderen, zoals de vijver en de trappenhuizen.'*

Analyse

Uit het beeld dat de deskundigen soms gedetailleerd en indringend geven, komt naar voren dat een azc geen veilige plek is voor kinderen om op te groeien. Zowel de bouwkundige situatie en de ligging van het azc, als de sociale dynamiek van de bewoners, bezoekers en in het gezin zijn regelmatig bedreigend voor de kinderen.

Deskundigen vinden de situatie duidelijk. Het COA is eerstverantwoordelijke voor de bouwkundige aspecten van de veiligheid van de kinderen.

Voor een ander deel is er onduidelijkheid over de verdeling van de verantwoordelijkheden. In hoeverre zijn ouders niet alleen de eerste maar ook de enige verantwoordelijken voor het welzijn en de veiligheid van hun kinderen? Waar begint de overheidsverantwoordelijkheid als de ouders niet in staat zijn hun kinderen de primaire veiligheid te bieden? Maar vooral: wie voelt zich verantwoordelijk voor het beantwoorden van deze vragen?

Ook staat de te hanteren norm voor veiligheid ter discussie. Zo is het in een azc in Nederland vermoedelijk voor veel kinderen en gezinnen veiliger dan waar zij vandaan kwamen. Echter, de situatie van kinderen die in een azc wonen, moet niet vergeleken worden met de situatie in hun land van herkomst. De situatie moet getoetst worden aan het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind. Daaruit blijkt dat de te hanteren normen dezelfde zijn als die voor Nederlandse kinderen.

Aanbevelingen

Deskundigen geven verschillende aanbevelingen om de veiligheid van kinderen te verbeteren en in overeenstemming te brengen met het Kinderrechtenverdrag.

Veel aanbevelingen van de deskundigen gaan over de woning. De woonruimte moet ruim genoeg zijn voor de noodzakelijke privacy en moet een eigen douche, wc en keuken bevatten. Veel aanbevelingen gaan heel concreet over de woonsituatie in een specifiek azc. Goede hekken en beter toezicht bij de poort, camera's, veilige trappenhuizen, beveiligde wandcontactdozen, valstangen voor lage openslaande ramen, afsluitbare gemeenschappelijke douches, enzovoort.

Daarnaast bevelen deskundigen aan om de plaats waar de gezinnen in een azc wonen, met zorg te kiezen. Meer bij de andere gezinnen, minder tussen de alleenstaande mannen. En zeker geen alleenstaande mannen bij gezinnen in de woning plaatsen. Deskundigen ontwikkelden tijdens de serie expertmeetings gaandeweg een visie op het wonen. Zie hiervoor de aanbevelingen onder wonen.

Sommige aanbevelingen van deskundigen hebben betrekking op de gezinssituatie en de opvoeding. Waar nodig moeten ouders volgens deskundigen in hun opvoedingstaak ondersteund worden. Zie hiervoor de aanbevelingen onder gezin en opvoeding.

Door verscheidene deskundigen wordt aanbevolen dat het COA de Meldcode Kindermishandeling implementeert. Deze code geeft azc-personeel duidelijke richtlijnen over hoe te handelen bij vermoedens of signalering van kindermishandeling.

Tot slot moet er volgens deskundigen meer veiligheidsvoorlichting gegeven worden. Over de bouwkundige veiligheid, over kindermishandeling en over de risico's in de Nederlandse samenleving voor kinderen, zoals drugs en kinderhandel.

Procedure

Inleiding

In de asielprocedure wordt, simpel gezegd, vastgesteld of de asielzoeker het gevraagde asiel krijgt. In het deel *Overzicht* wordt de asielprocedure uitgebreid beschreven en toegelicht.

Een groot deel van het leven van kinderen die in gezinnen in een azc wonen, wordt beheerst door 'de procedure'. Een deskundige tijdens een expertmeeting: *'In sommige gezinnen loten de kinderen iedere ochtend wie er naar de receptie van het azc mag om te kijken of de brief van de IND er al is.'*

Knelpunten

Het verloop van de procedure en de wijze waarop deze is georganiseerd leidt volgens vrijwel alle deskundigen tot verschillende knelpunten voor kinderen in het azc. Deze knelpunten laten zich als volgt ordenen:

- De lange duur en het karakter van de procedure.
- Het belang van het kind wordt onvoldoende meegewogen.
- Onvoldoende juridische ondersteuning.

De lange duur en het karakter van de procedure

De vragenlijsten bevatten een aantal stellingen over de procedure.

Stelling: Een asielprocedure van langer dan zes maanden en de onzekerheid die daarmee gepaard gaat, is schadelijk voor kinderen in het azc en voor hun ontwikkeling.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	3	10	15	21	51
Scholen		14	3	14	69
COA	3	12	21	29	35
PGA	3	8	13	13	64
Vrolijkheid	14			5	81
0-4 jaar	3	19	17	21	40
4-12 jaar	3	7	14	24	53
12-18 jaar	4	4	13	19	59

Gemiddeld vindt 72% van de respondenten een verblijf in een azc van langer dan een half jaar schadelijk voor de kinderen. Dit percentage varieert van 64% voor COA-medewerkers tot 86% van de medewerkers van de Vrolijkheid.

In de vragenlijst voor scholen is hieraan de stelling toegevoegd: 'Het azc biedt voldoende ondersteuning bij het omgaan met en oplossen van de problemen die ontstaan door de lengte van de asielprocedure en de fundamentele onzekerheid die daarmee gepaard gaat.' 41% van de leerkrachten antwoordt neutraal op de stelling. Niemand is het er mee eens.

De lange duur van de procedure

Alle deskundigen zijn het erover eens dat de asielprocedure voor kinderen te lang duurt. Een woonbegeleider van het COA: *'Een half jaar gaat nog, maar sommige bewoners en kinderen wonen al jaren in de opvang.'* Vrijwel alle deskundigen noemen dat een knelpunt.

Iedereen kiest zijn eigen woorden. Een JGZ-verpleegkundige: *'Sommige gezinnen zitten jaren in azc's, dit zou verboden moeten worden.'*

Veel deskundigen hebben de indruk dat de algemene gemiddelden voor de verblijfsduur in opvang en de (dalende) ontwikkeling daarvan niet geldt voor kinderen in gezinnen. Een programmabegeleider van het COA: *'De praktijk leert dat mensen veel langer in de opvang zitten dan beweerd wordt door de politiek. Er zijn hier gezinnen geweest die langer dan tien jaar in een caravan hebben gewoond. Een andere programmabegeleider van het COA: 'Zelfs de kinderen die met hun moeder via gezinshereniging hier komen, zitten eerst zomaar een jaar in de opvang.'*

Overigens ligt de oorzaak van de lange duur van de procedure volgens deskundigen niet alleen bij het IND maar ook bij de ouders, bij de ondersteunende advocatuur en bij de rechters waar achterstanden zijn.

Een woonbegeleider van het COA: *'De verantwoordelijkheid voor het verblijf ligt bij de ouders. Wanneer ouders langer in de opvang verblijven, komt dit door het eindeloze procederen tegen een beslissing. Eén keer in beroep gaan is goed, te veel in beroep gaan rekt alleen de procedure en is schadelijk voor iedereen.'*

Een deskundige tijdens een expertmeeting: *'De lange duur ligt niet alleen aan het antwoord van de overheid, maar ook aan vervolggrocedures. Het is een enorm ingewikkeld probleem. Als de wet niet verandert, zal daar niets aan veranderen.'*

De lengte van de procedure leidt volgens deskundigen tot allerlei knelpunten. Het belangrijkste en steeds terugkerende knelpunt is dat de opvang voor een tijdelijk verblijf is ingericht maar vanwege de lengte van de procedure feitelijk niet tijdelijk is en jaren kan duren. Dat heeft gevolgen voor alle andere levensaspecten van de kinderen, zoals de gezondheid, het wonen, het onderwijs, enzovoort.

Daarnaast heeft de lengte van de procedure tot gevolg dat kinderen die een belangrijk deel van hun jeugd in Nederland door hebben gebracht, geen enkele binding hebben met het land van herkomst en daar na terugkeer niet kunnen aarden. Een weerbaarheids-trainer van de GGD: *'Ik maak mij zorgen hoe je kinderen, vooral meisjes, kunt terugsturen naar hun land van herkomst als zij zo verwesterd zijn. Vooral naar moslimlanden.'*

Het karakter van de procedure

Veel deskundigen signaleren knelpunten door de wijze waarop de asielprocedure is georganiseerd.

Allereerst leidt de procedure tot grote en langdurige onzekerheid. Dit heeft volgens deskundigen ernstige gevolgen voor de kinderen. Een JGZ-verpleegkundige: *'Met grote regelmaat spreek ik jongeren die door deze onzekerheid niet weten of zij zich moeten inzetten voor hun studie of niets meer zullen doen voor school omdat zij er in eigen land toch niets mee kunnen. De motivatie om naar school te gaan is daarom soms erg laag.'* Een jeugdarts: *'Door de langdurige onzekerheid kunnen kinderen moeilijk hun toekomst plannen. Ze weigeren soms de Nederlandse taal te leren omdat ze waarschijnlijk toch niet mogen blijven.'*

Daarnaast leidt de wijze waarop de procedure georganiseerd is tot verhuizingen omdat de plaats van opvang afhankelijk is van de fase waarin de procedure zich bevindt en van het verloop ervan. Het veelvuldige verhuizen heeft een ontwrichtende invloed op het leven en de ontwikkeling van de kinderen (zie hiervoor het onderwerp wonen).

Soms worden individuele gezinsleden in verschillende azc's geplaatst als gevolg van de procedure. Een programmabegeleider van het COA: *'Er zijn gevallen waarin de IND verschillend beschikt voor vader, moeder of zelfs voor kinderen. Concreet: als één of meerdere gezinsleden wel een verblijfsvergunning krijgen en anderen niet, kan dat ertoe leiden dat gezinnen gescheiden worden en kinderen één ouder niet meer zien, tijdelijk niet meer zien, of minder zien – omdat de ouder (vaak de vader) niet meer in een azc mag wonen, terugkeert, uitgezet wordt of in bewaring genomen wordt.'*

Het belang van het kind wordt onvoldoende meegewogen

De asielprocedure heeft een juridisch karakter. In deze procedure lijkt het volgens veel deskundigen vooral of uitsluitend om de ouders te gaan. Een JGZ-verpleegkundige: *'Kinderen worden niet gehoord, hun mening telt niet mee in de asielprocedure.'*

Voor een deel noemen deskundigen hierbij vooral de ouders: *'Ouders lijken kinderen te negeren als het om de asielprocedure gaat. Kinderen lijken vaak wel allerlei signalen mee te krijgen, maar krijgen geen gerichte informatie of begeleiding in wat zij hiermee kunnen en hoe ze hiermee om kunnen gaan.'* Deskundigen geven aan dat veel asieladvocaten meegaan in deze benadering.

Deskundigen signaleren ook dat in situaties die het gevolg zijn van de procedure, het belang van het kind in het gedrang kan komen. Een JGZ-verpleegkundige: *'In een terugkeerlocatie vinden uitzettingen plaats onder begeleiding van de vreemdelingenpolitie. Kinderen overkomt dit ook. Kinderen komen in een uitzetcentrum terecht, of beter gezegd in detentie.'*

Een jeugdarts: *'Bij uithuisplaatsing in verband met bijvoorbeeld kindermishandeling wordt het kind bij uitzetting naar het land van herkomst weer bij de ouders geplaatst. De asielprocedure gaat boven andere rechterlijke uitspraken.'*

Onvoldoende juridische ondersteuning

Een enkele deskundige signaleert dat asielzoekers in hun procedure onvoldoende juridische ondersteuning krijgen. Een medewerker van de Vrolijkheid: *'Niet alle advocaten doen hun best en nemen genoeg tijd voor hun cliënten. De IND moet genoeg tijd nemen om alle gevallen te bekijken.'*

Daarnaast herkennen veel deskundigen dat de ondersteuning zich vrijwel geheel richt op de procedure. De noodzakelijke juridische ondersteuning ontbreekt vrijwel geheel bij de andere levensaspecten van kinderen die in een azc wonen, zoals wonen, veiligheid, onderwijs, gezondheid en zoals die zijn vastgelegd in het Kinderrechtenverdrag en een aantal Europese normen.

Analyse

Juridisch gezien is de opvang tijdelijk, feitelijk kan deze jarenlang duren. De asielprocedure heeft grote invloed op het leven van kinderen in een azc. Bijvoorbeeld vanwege de fundamentele onzekerheid over de toekomst, vanwege het veelvuldige verhuizen. Maar ook omdat het soms lijkt of veel beleidsmakers denken dat kinderen in een azc geen rechten hebben zolang zij geen status hebben. Dat voor deze kinderen rond levensaspecten als gezondheid, wonen, veiligheid en onderwijs andere normen zouden gelden dan voor andere kinderen in Nederland.

Het misverstand dat voor kinderen die in een azc wonen andere normen gelden dan voor andere kinderen in Nederland, geeft ruimte aan de mogelijkheid om de opvang 'sober' in te richten en zo de asielaanvraag in Nederland 'onaantrekkelijk' te maken. Veel deskundigen herkennen echter de mogelijkheid dat de politieke keuze om de asielprocedure een 'afschrikwekkende werking' te geven, heel goed kan samengaan met opvangbeleid dat strookt met het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind.

Aanbevelingen

De eerste en meest gehoorde aanbeveling van deskundigen betreft het verkorten en versnellen van de procedure. Een flink aantal deskundigen beveelt hierbij tevens aan de beroepsmogelijkheden te beperken. Sommige deskundigen geven aan dat gezinnen na het verstrijken van een *deadline* automatisch een status zouden moeten krijgen.

Een andere, heel vaak gehoorde aanbeveling is het loskoppelen van de opvang van de procedure. Hierdoor kunnen gezinnen in hetzelfde azc blijven wonen, zonder steeds te moeten verhuizen.

Daarnaast bevelen veel deskundigen aan om de kinderen meer en beter in de procedure te betrekken. Er moet een methodiek ontwikkeld worden om met kinderen in gesprek te gaan op een veilige, begrijpelijke manier, aangepast aan de leeftijd van het kind. Bij de procedure moet daarvoor een pedagoog of een psycholoog ingeschakeld worden.

Het belang van het kind moet volgens veel deskundigen centraal gesteld worden. Dat brengt ook het humanitaire aspect van de procedure meer naar boven. Hierbij moeten de ondersteunende advocatuur en de rechters zich niet alleen op de status richten.

Tot slot komt ook rond de procedure de veelgenoemde aanbeveling terug dat er een bredere inzet van tolken moet komen.

Financiën

Inleiding

Het COA verstrekt toelages aan asielzoekersgezinnen die afhankelijk zijn van de leeftijd van de kinderen en de situatie in het azc. Zie hiervoor ook hoofdstuk 2 in het deel *Overzicht*.

Asielzoekers betalen niet voor de huisvesting en in sommige azc's worden maaltijden verstrekt omdat de bewoners daar niet de gelegenheid hebben zelf te koken. Een rechtstreekse vergelijking is dus lastig, maar het uitgangspunt is dat asielzoekers in een azc op bijstandsniveau leven.

Knelpunten

Volgens veel deskundigen leidt de financiële situatie van gezinnen in azc's regelmatig tot knelpunten. Deze knelpunten laten zich als volgt ordenen:

- Gezinnen hebben te weinig geld.
- Gezinnen besteden het geld verkeerd.
- Het COA verstrekt geen geld voor sport en dergelijke.

Gezinnen hebben te weinig geld

Veel deskundigen signaleren dat gezinnen in een azc te weinig geld hebben.

De vragenlijsten bevatten daarover de volgende stelling.

Stelling: Gezinnen hebben voldoende budget om te voorzien in de basisvoorwaarden voor de ontwikkeling van kinderen.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	18	21	32	14	14
Scholen	24	29	41		6
COA	8	14	31	22	25
PGA	29	29	36	7	
Vrolijkheid	50	25		25	

Hieruit blijkt dat 28% van de respondenten vindt dat gezinnen over voldoende budget beschikken. De verschillen tussen de groepen respondenten is bij deze stelling opvallend groot. 47% van de COA-medewerkers vindt dat gezinnen voldoende budget hebben, terwijl van de PGA-medewerkers en leerkrachten dit door respectievelijk 7% en 6% beaamd wordt.

Dit beeld wordt bevestigd door de antwoorden op de open vragen in de vragenlijsten.

Een woonbegeleider van het COA: *'Geld is altijd een probleem voor ouders. Het budget is net voldoende voor eten en af en toe wat kleding.'* Een programmabegeleider van het COA: *'Mensen leven op bijstandsniveau, dus is alles moeizaam.'*

Met name door de omstandigheden in het azc is de vergoeding voor gezinnen soms te laag. Een JGZ-verpleegkundige: *'Hier moeten de bewoners hun voeding uit het restaurant betrekken. Veel ouders geven aan dat hun kinderen dat niet kunnen eten. Omdat deze mogelijkheid er is, krijgen zij veel minder geld per week en kunnen dus hun kinderen niet de basale dingen geven die zij zouden willen.'*

Een andere JGZ-verpleegkundige: *'Als een azc tussen de weilanden of in het bos ligt, zijn ouders veel geld kwijt aan openbaar vervoer naar bibliotheek, sportveld of andere leuke dingen.'*

Een aantal deskundigen herkent wel dat sommige gezinnen te weinig geld hebben, maar weet niet goed wat de oorzaak daarvan is. Een jeugdarts: *'Het is zeer verschillend of er veel financiële problemen zijn. Moeilijk aan te geven waaraan dit ligt: eigen financiële middelen of omgaan met geld?'*

Een enkele deskundige signaleert geen knelpunten rond dit onderwerp. Een woonbegeleider van het COA: *'Nee, niet echt financiële problemen. Als mensen naar de dokter moeten, krijgen ze buskaarten mee.'*

Gezinnen besteden het geld verkeerd

Een flink aantal deskundigen signaleert verkeerde uitgavenpatronen bij ouders. Een leerkracht van een basisschool: *'Geld wordt vaak gebruikt voor luxe ten koste van kleding en goed voedsel.'* Een programmabegeleider van het COA: *'De financiële knelpunten die er zijn, worden door de ouders zelf veroorzaakt. Dat is niet anders dan in de Nederlandse maatschappij.'*

Ook wordt het geld soms niet aan de kinderen besteed. Een vrijwilliger van de Vrolijkheid: *'Ouders geven het vaak uit aan drank of roken. Zij nemen geen initiatief om de kinderen op sport enzo te laten gaan.'* Een groepsleerkracht: *'Ik denk wel dat men onvoldoende leert hoe men het geld kan besteden.'*

Het COA verstrekt geen geld voor sport en dergelijke

Veel deskundigen signaleren dat kinderen in azc's vanwege geldgebrek niet meedoen aan allerlei activiteiten. Een jeugdarts: *'Er is vaak te weinig geld voor sportclubs en dergelijke.'* Een programmabegeleider van het COA: *'Zwemles is financieel bijna onmogelijk.'* Een JGZ-verpleegkundige: *'Er is geen geld voor buitenschoolse activiteiten en ontspanning.'* Een programmabegeleider van het COA: *'Kinderen kunnen niet deelnemen aan sportvereniging, muziek en dergelijke.'*

Een verwant knelpunt is volgens deskundigen dat voor die zaken waarvoor het COA wel een vergoeding geeft, de ouders vaak eerst de kosten moeten voorschieten en dat niet kunnen.

Als laatste knelpunt noemen deskundigen het jaarcontributiesysteem van veel sportclubs. Kinderen verhuizen vaak midden in het jaar waardoor de resterende periode van het sportseizoen relatief duur wordt en kinderen ook aan het begin van een sportseizoen niet weten of zij het hele jaar bij een club in de buurt zullen wonen.

Analyse

Deskundigen schetsen een beeld waarin veel gezinnen in azc's financieel in de knel zitten. Dat gaat vaak ten koste van uitgaven specifiek voor kinderen: voeding, kleding, sport, ontspanning.

Een aantal deskundigen beoordeelt deze situatie als weliswaar ongewenst maar niet afwijkend van andere gezinnen die in Nederland op bijstandsniveau leven. Anderen nuanceren de vergelijkbaarheid omdat door de onbekendheid met de situatie en het gebrek aan verwevenheid in de samenleving het leven voor een gezin in een azc duurder is dan daarbuiten. Veel deskundigen uiten een lichte terughoudendheid over het onderwerp, vermoedelijk omdat het onmiddellijk raakt aan de veel omvangrijkere politiek-maatschappelijke discussie over de wenselijke hoogte van het bijstandsniveau in Nederland.

Aanbevelingen

Rond het onderwerp financiën noemen deskundigen verscheidene aanbevelingen die niet allemaal onderling verenigbaar zijn. Dat komt vermoedelijk omdat rond dit onderwerp deskundigen verschillende analyses maken over de achterliggende oorzaken.

Een aantal deskundigen doet de aanbeveling om het budget te vergroten.

Veel deskundigen leggen de nadruk op een betere financiële voorlichting over de Nederlandse situatie.

Een aantal deskundigen pleit ervoor om een deel van het budget 'in natura' te geven, zoals een gratis lidmaatschap van een (sport)vereniging of muziekschool. Hierdoor komt de vergoeding rechtstreeks bij de kinderen terecht.

Een aantal deskundigen pleit ervoor om de verplichte afname van maaltijden af te schaffen en gezinnen hierin een keuze te laten.

Tot slot doet een aantal deskundigen de aanbeveling dat het COA in de omringende gemeenten meer bekendheid moet geven aan het azc en bij (sport)verenigingen korting of een afwijkend lidmaatschapstelsel moet bedingen voor de kinderen uit het azc.

Participatie

Inleiding

Deskundigen noemen het als een belangrijke voorwaarde voor de gezonde ontwikkeling van kinderen dat zij voldoende kunnen participeren in de wereld om hen heen. Dat zij, leeftijdsafhankelijk, weten wat er aan de hand is en invloed kunnen hebben op zaken die voor hen van belang zijn.

Knelpunten

Veel deskundigen signaleren flinke knelpunten rond de participatie van kinderen in azc's. Deze knelpunten laten zich als volgt ordenen:

- Kinderen hebben het gevoel geen vat te hebben op de eigen situatie.
- Kinderen worden niet betrokken bij zaken die hen aangaan.
- Inadequate bejegening door azc-personeel.

Kinderen hebben het gevoel geen vat te hebben op de eigen situatie

Volgens deskundigen hebben veel kinderen het gevoel geen vat te hebben op de eigen situatie. Een programmabegeleider van het COA: *'Kinderen zeggen: "Dit kan tóch niet. Dat kan tóch niet." Ze hebben het gevoel dat ze geen invloed kunnen uitoefenen en dat het geen zin heeft dat te proberen.'* Een jeugdarts: *'Kinderen hebben niets in te brengen. Het is de regels volgen.'* Een beveiliging van Trigion: *'Vragen die aan de receptie gesteld worden, houden we zoveel mogelijk af want daar kunnen we niet aan beginnen.'*

Het gaat dan vooral om de oudere kinderen. Een medewerker van de Vrolijkheid: *'De kinderen komen wel aan bod. Vooral de jongeren missen de boot.'* Een andere medewerker van de Vrolijkheid wijst op de financieringsstructuur: *'De Vrolijkheid heeft projectsubsidie waardoor het programma al van te voren vast ligt. Daarom hebben kinderen geen inspraak.'*

In de vragenlijst voor scholen is de volgende stelling opgenomen.

Stelling: Kinderen krijgen zelf voldoende informatie over hun situatie, waaronder de status van hun asielaanvraag.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Scholen	8	30	41	8	14
4-12 jaar	7	36	36	7	14
12-18 jaar	11	11	56	11	11

Hieruit blijkt dat 22% van de leerkrachten vindt dat kinderen voldoende informatie krijgen over hun situatie. Dit beeld wordt in de antwoorden op de open vragen in de andere vragenlijsten bevestigd. Een deskundige tijdens een expertmeeting: *'Informatie over de asielprocedure wordt ook heel weinig aan kinderen gegeven. Ouders zijn vaak over-beschermend en zeggen: "Het komt goed", terwijl kinderen de spanning en onzekerheid echt wel voelen.'*

De participatie van kinderen wordt volgens deskundigen soms ook belemmerd door culturele achtergronden. Een JGZ-verpleegkundige: *'Het is, denk ik, een vrij Nederlandse*

insteek om over kinderp participatie te spreken. Hier merk ik dat kinderen en ook hun ouders niet gewend zijn om inspraak te hebben.'

Kinderen worden niet betrokken bij zaken die hen aangaan

Hierover zijn eigenlijk alle deskundigen het eens: kinderen worden te weinig betrokken bij de zaken die hen aangaan. Een programmabegeleider van het COA: *'Alle aandacht voor programma's die aangeboden worden, is voor de volwassenen. Voor kinderen is er niets.'*

De vragenlijsten bevatten de volgende stelling.

Stelling: Kinderen in het azc worden betrokken bij al die zaken die voor hen van belang zijn in het azc.

Percentages	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens
Totaal	23	29	31	13	4
COA	14	33	34	16	3
PGA	39	17	30	9	4
Vrolijkheid	38	29	19	5	10
4-12 jaar	27	28	30	12	3
12-18 jaar	20	30	32	13	5

Hieruit blijkt dat slechts 17% van de respondenten vindt dat kinderen voldoende betrokken worden bij zaken die voor hen van belang zijn. Dit beeld wordt bevestigd in de antwoorden op de open vragen in de vragenlijsten. Een medewerker van de Vrolijkheid: *'Het aanbod wordt te weinig getoetst aan de behoefte van de kinderen en vooral jongeren.'*

Inadequate bejegening door azc-personeel

Enkele deskundigen noemen als knelpunt de boetes die door het COA in het azc aan bewoners worden gegeven. Een programmabegeleider van het COA: *'Straffen worden vaak onnadenkend en te snel gegeven. Het is goed om streng te zijn, maar er moet wel rekening worden gehouden met de situatie van kinderen en met het doel van de straf. Alternatieven werken vaak beter, bijvoorbeeld het herstellen van iets, opruimen of het gebouw dat beklad is schilderen.'*

Daarnaast geven medewerkers van het COA aan last te hebben van administratieve werkdruk waardoor zij minder tijd hebben voor contacten met bewoners. Een woonbegeleider: *'Voor twee minuten praten met een bewoner over een probleem ben ik bijvoorbeeld soms een uur bezig met het invoeren in de computer. Soms praat ik dus maar liever niet met bewoners.'*

Analyse

Vrijwel alle deskundigen signaleren een gebrek aan participatie van kinderen. Het is opvallend dat de medewerkers van het COA daarbij een berustende houding lijken te hebben. Een woonbegeleider van het COA: *'Ik zie geen knelpunten. Ik zie ook geen vragen vanuit de kinderen komen.'* Een programmabegeleider van het COA: *'Er is hier geen participatie, dus ik kan ook geen knelpunten noemen.'* Een andere woonbegeleider van het COA: *'Je kan participeren wat je wilt maar wat wij niet aankunnen, wordt niet uitgevoerd.'* Deze houding laat zich goed verklaren door een korte wedervraag van een woonbegeleider van het COA: *'In hoeverre valt dit onder het COA?'*

Aanbevelingen

Deskundigen hebben diverse aanbevelingen over de participatie van kinderen in azc's:

- Maak een informatieboekje voor kinderen.
- Maak een informatieve website voor kinderen.
- Stel in ieder azc een mentor aan voor kinderen.
- Richt bij ieder azc een jeugdhonk in.
- Richt in ieder azc een kinderverleg in.

Maak een informatieboekje voor kinderen

Deskundigen bevelen aan om kinderen in azc's rechtstreeks te informeren door middel van een voor hen geschreven informatieboekje voor verschillende leeftijdsgroepen over onder meer de volgende onderwerpen:

- De gang van zaken rond de asielprocedure.
- Welke rechten je hebt als kind?
- Welke mogelijkheden er in het azc zijn?
- Welke mogelijkheden er in de omgeving van het azc zijn?
- Voor welke zaken er eventueel extra geld beschikbaar is?
- Bij wie je moet zijn als je iets wilt doen, ergens heen wilt of ergens lid van wilt worden?

Maak een informatieve website voor kinderen

Een goede informatieve website kan volgens deskundigen de participatie van kinderen sterk ondersteunen. Naast de informatie die vergelijkbaar is met het informatieboekje kan een website voor een deel locatiespecifiek zijn. Hierin kan lokale informatie over bijvoorbeeld onderwijs, sport, ontspanning en gezondheidszorg worden opgenomen.

Daarnaast moet de website kinderen de mogelijkheid geven om zelf informatie op de website te plaatsen en met andere kinderen in contact te komen.

Stel in ieder azc een mentor aan voor kinderen

De mentor onderhoudt de directe contacten met kinderen en ouders in het azc. Hij is veel aanwezig en ook buiten kantooruren goed bereikbaar. De mentor betreft kinderen bij activiteiten in het azc, helpt hen bij vragen en zorgt dat kinderen lid kunnen worden van een (sport)vereniging.

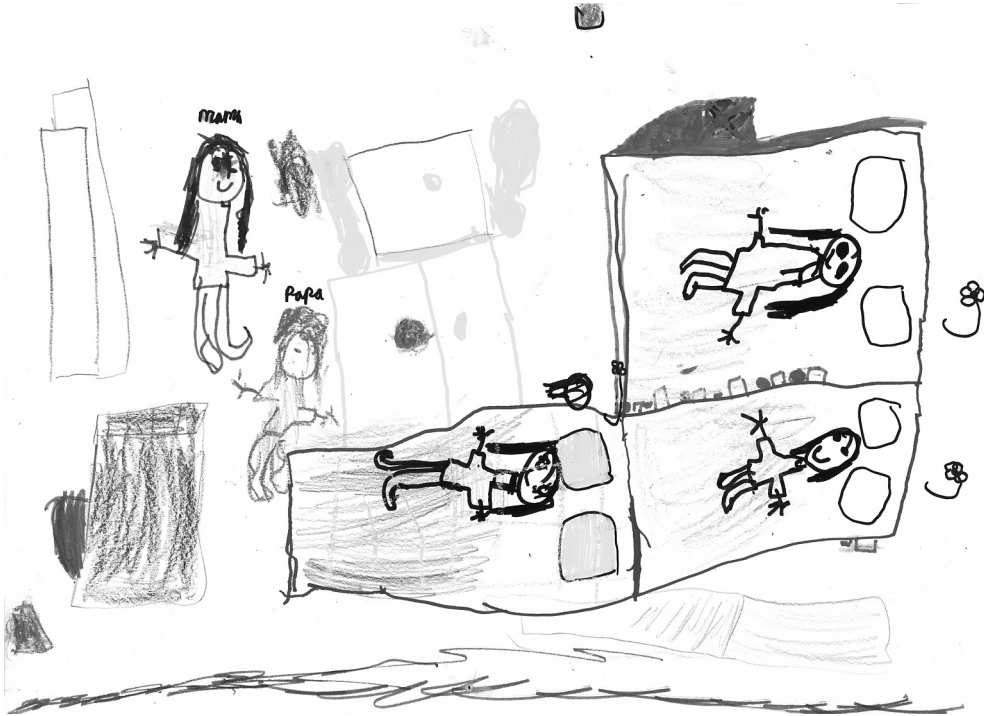
Richt bij ieder azc een jeugdhonk in

Een aparte plek voor kinderen en vooral jongeren maakt het voor hen veel makkelijker om (onder begeleiding) tot eigen plannen en activiteiten te komen.

Richt in ieder azc een kinderverleg in

Een structureel overleg voor kinderen en jongeren vergroot hun mogelijkheden om een eigen mening te vormen en eigen plannen te maken. Daarnaast geeft zo'n overleg voor medewerkers van het COA een goede mogelijkheid om structureel met kinderen en jongeren in contact te komen.

Kind in het centrum **Literatuur**

Inleiding

Dit deel bevat de resultaten van het literatuuronderzoek naar de situatie van kinderen in asielzoekerscentra (azc's).

Naast dit deel over literatuur bevat het rapport een overzichtsdeel, een deel over de ervaringen en meningen van kinderen en ouders in azc's en een deel over de meningen en ervaringen van deskundigen.

In het deel *Overzicht* komen de drie afzonderlijke deelonderzoeken samen, zodat een algemeen beeld ontstaat van de situatie van kinderen in asielzoekerscentra.

1 Onderzoeksmethode

Inleiding

Het literatuuronderzoek werd verricht om na te gaan wat er al bekend was over de situatie van kinderen – in gezinnen – in azc's uit eerder gedaan onderzoek. Voorkomen moest worden dat het onderzoek een herhaling zou zijn van reeds eerder uitgevoerd onderzoek.

Literatuuronderzoek zou ook zicht geven op knelpunten die al eerder geconstateerd werden en op mogelijkheden om de situatie van kinderen in azc's te verbeteren.

Afbakening

Voor het literatuuronderzoek werd alle bekende en relevante informatie over kinderen in asielzoekerscentra vanaf 1993 betrokken. De meeste informatie dateert van na 2000. Het betreft allereerst onderzoek dat in de afgelopen tijd verricht is in asielzoekerscentra in Nederland. Daarnaast werden enkele relevante onderzoeken uit het buitenland bestudeerd, omdat de informatie hieruit bruikbaar zou kunnen zijn voor de Nederlandse situatie. Ook werden andere publicaties doorzocht die een completer beeld konden geven van de situatie van kinderen in azc's.

Hoewel zeer zorgvuldig geprobeerd is om alle toepasselijke informatie op dit terrein te achterhalen, is het uiteraard mogelijk dat er onderzoeksinformatie mist. Informatie die na eind maart 2009 openbaar is gemaakt, kon niet worden meegenomen in dit project.

De onderzoeken en andere publicaties richten zich veelal op een deelonderwerp van de situatie van kinderen in asielzoekerscentra, zoals veiligheid, de procedure of de huisvesting. Er zijn geen onderzoeken die een beeld geven van de gehele situatie van kinderen in gezinnen in asielzoekerscentra. Uitzondering vormt het onderzoek van Kalverboer¹⁷⁶ dat zich richt op kinderen uit gezinnen met (ernstige) psychische problemen.

Methode

Het literatuuronderzoek is verricht in de periode augustus 2008 tot mei 2009 door mede-onderzoeker en juriste Ismay Zandvliet (1983), onder begeleiding van Karin Kloosterboer (hoofdonderzoeker).

Voor het literatuuronderzoek werd de indeling in onderwerpenclusters – en bijbehorende artikelen van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind – aangehouden: gezin en opvoeding, wonen, recreatie, spel en vrije tijd, onderwijs, gezondheid, veiligheid, procedure, financiën, participatie, overige, algemeen.

In het volgende hoofdstuk zullen de resultaten per onderwerp worden gepresenteerd, steeds per onderwerp eerst de knelpunten, dan de aanbevelingen en *good practices*.

Hoofdstuk 3 bevat een uitgebreide lijst van de geraadpleegde literatuur. De literatuurlijst is alfabetisch en voorzien van een volgnummer, zodat deze bij verwijzingen snel kan worden teruggevonden.

¹⁷⁶ Zie literatuur [59].

2 Resultaten per onderwerp

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt dezelfde ordening van onderwerpen gehanteerd als in de andere delen. Per onderwerp worden de knelpunten en aanbevelingen weergegeven, die in de literatuur genoemd worden.

Gezin en opvoeding

Uitvoering opvoedingstaak onder druk

Knelpunten

Gezinnen in asielzoekerscentra lopen een verhoogd risico op opvoedingsproblemen en kindermishandeling. Risicofactoren zijn: gedwongen werkloosheid, opvoedingsconflicten, culturele isolatie, psychiatrische problematiek bij de ouders (onder andere traumatische ervaringen), verlies van (een van beide) ouders, ongunstige woonomstandigheden, materiële problemen en verlies van status en aanzien. [8] [17] [34] [38] [67] [70] [85]

Over de mate waarin ernstige kindermishandeling voorkomt, zijn de meningen verdeeld. Het GGD/MOA heeft een protocol kindermishandeling opgesteld. [38]

Het verblijf in een asielzoekerscentrum bemoeilijkt de opvoeding. Ouders krijgen te maken met stressfactoren als de langdurige asielprocedure, gebrek aan privacy en discontinuïteit door de vele verhuizingen. Zij kunnen hun kinderen minder steunen en stimuleren. Vanwege de stress, traumatische ervaringen en andere psychiatrische problemen zijn de ouders minder beschikbaar voor hun kind. [3] [25] [26] [27] [30] [32] [53] [59] [60] [61] [82] [85] [87] [88] [92] [96]

Ouders voeden hun kinderen vaak onvoldoende op en ondernemen te weinig activiteiten met hun kinderen. [30] [59] [61] Dit kan gevolgen hebben voor het hechtingsproces van het kind en het kind kan zich hierdoor angstig en alleen voelen. [30] [61]

Bij ouders met basisschoolkinderen kan het voorkomen dat kinderen de zorg overnemen en er sprake is van parentificatie. [8] [12] [30] [59] [60] [75] [88] [92] De miscommunicatie die ontstaat doordat kinderen het Nederlands veel beter beheersen dan hun ouders levert een extra druk op de opvoedingssituatie op. [25] Ook ontbreekt vaak open communicatie in het gezin, wanneer de ouders kampen met trauma's. [31] Psychiatrische problematiek bij de ouders leidt er ook toe dat zij onvoorspelbaar reageren op hun kinderen. [59] [61]

Daarnaast is de levensstandaard ontoereikend voor de meeste kinderen. Er is sprake van slechte verzorging en van onvoldoende, kwalitatief ontoereikend of eenzijdig voedsel en van gebrek aan kleding. [59] Al met al overstijgt bij ouders de draaglast de draagkracht door een opeenstapeling van risicofactoren. [5]

De problemen in asielzoekersgezinnen vergroten naarmate de periode van onzekerheid langer aanhoudt. [30] [60]

Doordat ouders met verschillende culturele opvattingen te maken hebben, zijn zij onzeker over hun eigen opvoedingsstijl. [73]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen op over de opvoeding:

- Ondersteuning van de ouders door het COA. [48]

- Meer aandacht voor de kansen van asielzoekers op de arbeidsmarkt (onder andere door vrijwilligerswerk). [34] [88]
- Taalprogramma's voor ouders. [34]
- Maatschappij-oriëntatie en inburgeringscursus voor ouders. [34] [88]
- Voorlichting over hygiëne binnenshuis. [34]
- Activeren van asielzoekers en aandacht voor hun persoonlijke werkervaring en interesses, via een bewonersorgaan. [10]
- Zinnige dagbesteding om asielzoekers het gevoel van controle over de eigen situatie terug te geven. [56]
- Longitudinaal onderzoek naar de ontwikkeling en opvoedingssituatie van vluchtelingenkinderen in Nederland. [25]
- Kooklessen op school om op een gemakkelijke en goedkope manier uitgebalanceerd eten te kunnen bieden. [10]

Verstoorde gezinsstructuur

Knelpunten

Het vluchten leidt in veel gezinnen tot het verdwijnen van de structuur. Hierdoor zijn de gezagsverhoudingen en taakverdeling binnen het gezin onduidelijk geworden. [38] Steunbronnen in de omgeving zijn weggefallen, waardoor gebroken of incomplete gezinnen overbelast raken. [82]

Kinderen nemen vaak de rol van hun ouders over zodat er sprake is van parentificatie. [8] [12] [30] [59] [60] [88] [92] Kinderen moeten hun ouders vaak in praktische zin ondersteunen, zoals in juridische procedures en met betrekking tot de gezondheid. [59]

Doordat sommige kinderen als tolk voor hun ouders optreden, begrijpen ze soms meer dan de ouders van de juridische situatie. Ouders kunnen daardoor geen zekerheid en duidelijkheid bieden. [80]

Ouders kunnen geen voorbeeldfunctie vervullen in de nieuwe omgeving. [61] Kinderen raken overbelast doordat hun ouders afhankelijk van ze zijn. [59]

Kinderen kunnen zich vaak sneller aan hun nieuwe omgeving aanpassen dan hun ouders, en nemen bepaald gedrag over dat in strijd is met de culturele normen van hun ouders. Dit kan tot conflicten en spanningen leiden binnen het gezin. [38] [91] Kinderen kunnen tussen twee werelden in komen te staan. Ze komen klem te zitten tussen wat thuis als gewoon wordt ervaren en wat gewoon is in de Nederlandse samenleving. [88]

Zonder de structuur van het naar school gaan is bijna geen enkel gezin in staat om de kinderen te begeleiden en te ondersteunen. Dit leidt in de schoolvakanties tot verveling, rondhangen en een ongezond slaappatroon. [59] Ouders houden weinig toezicht op hun kinderen. Kinderen proberen zo min mogelijk tot last te zijn en zich voor hun ouders onzichtbaar te maken. [59] [82] Jongeren hebben het gevoel dat hun ouders hen niet kunnen beschermen en proberen zelf hun problemen op te lossen. [88]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de verstoorde gezinsstructuur:

- Verbod op tolken door kinderen. In plaats daarvan inzet van professionele tolken en voorlichters Eigen Taal en Cultuur (VECT). [34] [48]
- Gezinshereniging met kinderen boven de achttien mogelijk maken. [64]

Ontbreken van opvoedingsondersteuning

Knelpunten

Ouders van asielzoekerskinderen worden onvoldoende ondersteund in de opvoeding. [5] De meeste ouders begrijpen de Nederlandse samenleving onvoldoende om te weten waarmee hun kind wordt geconfronteerd. [33] Ze hebben behoefte aan informatie over en ondersteuning bij de opvoeding. [13]

Er is geen professionele kinderopvang. [34] In de meeste azc's is er voor kinderen onder de vier jaar een crèche. Vaak is deze niet de hele week open. Ook voldoet de crèche niet altijd aan de normen van hygiëne en veiligheid en is de crèche soms gesloten vanwege gebrek aan begeleiders. [91]

Met name in de grote azc's heerst een ongezond en kindonvriendelijk leefklimaat, met gebrek aan hygiëne, ruimte en privacy. [43]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen op het gebied van opvoedingsondersteuning zijn:

- Opvoedingsondersteuning [5] [8] [25] [26] [34] [59] [61] [82] [88] [90], met een apart aanbod voor vaders. [5]
- De psychosociale weerbaarheid van kinderen versterken [5], door middel van creatieve activiteiten. [59]
- Kinderopvang buiten schooltijd en in de vakanties. [59]
- Activiteiten voor kinderen en ouders samen, waarbij kinderen en ouders moeten samenwerken. [61]
- Bevordering maatschappelijke participatie. [88]
- Kortere asielprocedure. [88]
- Inzet vrijwilligersorganisaties bij opvoedingsondersteuning. [88]
- Professionele krachten voor de kinderopvang in azc's en scholing vrijwilligers in de kinderopvang. [34]
- Cursus 'muziek op schoot', cursus 'babymassage', systeemgericht werken GGZ, KOPP-project. [34]
- Het opstellen van een individueel zorgplan bij aankomst in het azc. [67]
- Onderzoek naar de effecten van gezinsbehandeling bij asielzoekers. [27]

Good practice

Een good practice is het programma opvoedingsondersteuning dat is uitgevoerd in azc s' Gravendeel. Naast opvoedcompetenties moet aandacht worden besteed aan de persoonlijke achtergrond en ervaringen van ouders. [5]

Wonen

Veelvuldig verhuizen

Knelpunten

Het veelvuldig verhuizen heeft een negatief effect op vluchtelingenkinderen. Gevolgen die genoemd worden zijn: ontwikkelen van psychiatrische problemen [74], een instabiele situatie en gebrek aan perspectief [59], stress [61], schade aan de cognitieve en emotionele ontwikkeling [61] [92], het verbreken van vriendschappen/contacten [14] [78] [88], isolatie en moeite met het aangaan van nieuwe sociale contacten [25] [85] [67] [88] [92], klachtenverergering bij depressieve kinderen [79], onderbroken onderwijs. [78]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over het veelvuldig verhuizen:

- Beperken van het aantal overplaatsingen. [61]
- Rekening houden met de stressfactoren van een overplaatsing. [64]
- Eén opvangadres gedurende de gehele asielprocedure. [78] [88]
- Overplaatsing alleen uitvoeren als er niet van school veranderd hoeft te worden. [78]
- Oog voor continuïteit bij overplaatsingen (school, vrije tijd, vriendschap). [81]
- Aandacht voor continuïteit in de leefsituatie tijdens de asielperiode en de leefsituatie daarna in Nederland. [88]
- Overplaatsingen alleen in de schoolvakanties. [88]
- Geen gedwongen verhuizingen. [88]

Krappe huisvesting en gebrek aan privacy

Knelpunten

Kinderen in azc's hebben te kampen met een gebrek aan privacy. [8] [53] [68] [80] [88] Oorzaak is de krappe huisvesting [8] [25] [26] [53] [68] [80] [85] [89], waardoor ouders en kinderen voortdurend in een ruimte moeten verblijven [68] [85], of in een appartement dat ze moeten delen met een ander gezin. [68] [80]

Er heerst een ongezond leefklimaat. [92] Gemeenschappelijke ruimtes zijn vuil, er is geluidsoverlast [14] [88], en er kunnen wrijvingen optreden vanwege de verschillende gewoontes van de bewoners. [14] [59]

Kinderen en jongeren kunnen zich niet terugtrekken in een eigen ruimte [8] [68] [80] [88], hebben onvoldoende rust om hun huiswerk te kunnen maken [8] [80] [88] en kunnen slaapgebrek [59] [88] en emotionele problemen krijgen. [61] De kans op conflicten wordt vergroot door het gebrek aan privacy. [61]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de krappe huisvesting en het gebrek aan privacy:

- Meer ruimte per gezin met aparte slaapkamers voor ouders en kinderen. [59] [61] [68] [88]
- Eén woonunit per gezin. [68]

Delen van huisvesting met anderen buiten het gezin

Knelpunten

In het azc leven mensen dicht op elkaar. [85] Het samenwonen met andere gezinnen en alleenstaande bewoners zorgt voor spanningen. [80] Kinderen genieten onvoldoende bescherming. [68] Soms zijn douches en toiletten niet geheel afgesloten. [68] Rond de gemeenschappelijke ruimtes ontstaan conflicten over geluidshinder en hygiëne. [43] Wanneer de woonunit met anderen buiten het gezin gedeeld moet worden ontstaan privacy-problemen; de grenzen van de persoonlijke ruimte worden telkens overschreden en het ontbreekt het gezin aan mogelijkheden om zich terug te trekken in een vertrouwde omgeving. [43]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over het delen van huisvesting:

- Eén woonunit per gezin. [68] [88]
- Douches en toiletten dienen volledig afsluitbaar te worden gemaakt, zodat niet vanaf de boven- en onderkant kan worden gekeken. [68]
- Gezinnen moeten hun eigen sanitair hebben en hun eigen kookgelegenheid kunnen gebruiken. [61] [88]
- Samen plaatsen van gezinnen mag alleen wanneer zij daar toestemming voor geven. [88]

Kwaliteit van de woonruimte onvoldoende

Knelpunten

De woonruimte is te krap, het binnenmilieu is slecht [34] en er is veel geluidsoverlast. [34] [74] In caravans en zomerhuisjes zijn er problemen met warmteregeling in de winter en insectenoverlast in de zomer. [88] De onrustige woonsituatie leidt ertoe dat kinderen te laat naar bed gaan en niet goed kunnen slapen. [88]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over onvoldoende kwaliteit van de woonruimte:

- Woningen met meer ruimtes. [88]
- Opvang in normale woningen. [88]
- Bij het inrichten van de woonsituatie deskundigen inschakelen op het gebied van geestelijke gezondheid. [68]

Geïsoleerde ligging van het azc

Knelpunten

De geïsoleerde ligging van het azc levert problemen op, zoals slechte bereikbaarheid van winkels en andere voorzieningen [88], onveilige toegangswegen [68], weinig of geen openbaar vervoer en minimale contacten met de buitenwereld. [43] Sommige azc's liggen op onveilige plekken, zoals bij een autoweg of elektriciteitsmasten. [68]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de ligging van het azc:

- Betere verbindingen met de dichtstbijzijnde woonkern. [88]
- Decentrale opvang in normale Nederlandse woningen. [88]

Problematische samenstelling woongroepen

Knelpunten

In azc's wonen mensen met verschillende etnische achtergronden door elkaar. Dit kan leiden tot botsingen en onveiligheid in de leefsituatie van kinderen. [43] [59] De aanwezigheid van alleenstaande mannen zorgt voor onrust bij gezinnen. [43]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de samenstelling van woongroepen:

- Bij plaatsing rekening houden met de etnische achtergrond. [10] [88]
- Kleinschalige opvang. [88]
- Het overwegen van een fysieke scheiding tussen gezinnen met jonge kinderen en alleenstaande mannen. [2]

Recreatie, spel en vrije tijd

Onvoldoende georganiseerde activiteiten buiten schooltijd

Knelpunten

In azc's ontbreekt een goede invulling van vrije tijd voor kinderen. [8] [43] [91] Er zijn weinig activiteiten [30] [34] [53] [88], met name in de vakanties. [2] [92] Dit leidt tot verveling [2] [53] [88], gevoelens van machteloosheid en gebrek aan perspectief. [43]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over georganiseerde activiteiten:

- Activiteitenprogramma's voor kinderen. [30] [59] [61] [88]
- Dagelijkse naschoolse opvang en opvang in het weekeinde. [59] [61] [88]
- Activiteitsaanbod door professionals [48], zoals creatieve therapie [8] [67] en zwemles. [88]
- Activiteiten buiten het centrum en mogelijkheden om te sporten. [91]
- Individuele creatieve ondersteuning voor extra kwetsbare kinderen. [61]
- Huiswerkbegeleiding. [61]

Onvoldoende faciliteiten voor dagbesteding

Knelpunten

In het azc zijn er te weinig mogelijkheden voor een zinvolle dagbesteding, afleiding en ontspanning. [25] [67] [88] [89] [91] [92] Voor kinderen zijn er weinig mogelijkheden om (binnen) te spelen. [28] [59] [67] [68] [70] [88] Geldgebrek zorgt ervoor dat de kinderen met hun ouders weinig uitjes ondernemen [28] [92] en ze weinig deel kunnen nemen aan sport, hobby's en sociale activiteiten. [59] [60] [67] [85] [88] Het onbekend zijn met regels en mogelijkheden speelt hierbij ook een rol. [88] Er zijn geen mogelijkheden op het azc om rustig het huiswerk te maken [2] en het ontbreekt aan goede faciliteiten voor het internet, waardoor kinderen minder mogelijkheden hebben voor het leggen van sociale contacten. [59]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de dagbesteding:

- Mogelijkheden voor spel, sport en creativiteit op het azc. [30] [34] [67]
- Speel-o-theek, bibliotheek, volkstuin, kledingverkoop op het azc. [10]
- Ouders stimuleren om meer met hun kinderen te ondernemen. [10] [88]
- Subsidie voor deelname aan reguliere sportclubs en sociale activiteiten. [88]
- Een ruimte voor kinderen om hun huiswerk te maken. [2]
- Een aparte (binnen)speelruimte. [68]
- Meer mogelijkheden voor het gebruik van internet. [61]
- Mentoren en buddy's voor de kinderen. [61]

Onvoldoende mogelijkheden voor sociale contacten**Knelpunten**

Kinderen in azc's hebben onvoldoende mogelijkheden voor sociale contacten. [61] Ze verkeren in een sociaal isolement [10] [25] [27] [30] [60] [74] [80] en schamen zich voor hun situatie. [23] [59] [60] [88] Ze voelen zich vaak onbegrepen en eenzaam. [8] [23] [59] [60] [88] Veel kinderen hebben moeite met het onderhouden en aangaan van vriendschappen, mede door de vele verhuizingen. [15] [25] [26] [43] [59] [67] [78] [79] [80] [88] [96] Sommige kinderen worden gepest [27] of voelen zich gediscrimineerd. [8] [53]

De asielpcedure maakt hen teleurgesteld en boos en ze begrijpen niet waarom zij een dergelijke behandeling krijgen. [60] Problematische en plotselinge vertrekken verhinderen het ervaren van continuïteit bij kinderen. [96]

Het gebrek aan sociale contacten belemmert de integratie. [61] Azc's die afgelegen zijn belemmeren het aangaan van sociale contacten in dorp of stad. [67] Het systeem (in Denemarken) creëert kinderen die in het gastland zijn geboren en de taal van het gastland spreken, maar niet in de maatschappij worden geaccepteerd. [20]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over sociale contacten:

- Meer mogelijkheden voor internet zodat contacten onderhouden kunnen worden met kinderen in andere azc's. [59]
- Gebruikmaken van reguliere voorzieningen in dorp of stad [10] [88], zoals regulier onderwijs, subsidie voor het gebruik van sportieve en sociale voorzieningen (buiten het azc) en de directe nabijheid van een Nederlandse woonkern. [88]
- Buddy-project op school. [34]
- Het ondersteunen van sociale contacten met de kerk [10] [30] en met andere ouders. [30]

Onderwijs**Discontinuïteit in het onderwijs****Knelpunten**

Asielzoekerskinderen wisselen vaak van school. Dit zorgt voor discontinuïteit in het onderwijs en heeft een negatieve invloed op hun ontwikkeling. [60] [85] [96] Het tast het gevoel van veiligheid aan en leidt bij oudere kinderen tot problemen in het aangaan van vriendschappen. [96]

Asielzoekerskinderen voelen zich onzeker omdat verhuizingen naar een ander azc vaak onverwachts en midden in het schooljaar plaatsvinden. [80] Bij onverwachte vertrekken wordt ook het gevoel van veiligheid van de andere kinderen op school aangetast. [96]

Een verhuizing betekent voor een kind uit een azc dat activiteiten van de oude school niet kunnen worden afgemaakt en dat het moet wennen aan een nieuwe klas met allemaal nieuwe klasgenoten. Soms betekent het plaatsing in een klas met een lager niveau. [88]

De sluiting van een azc zorgt voor specifieke problemen op onderwijsgebied. Kinderen die na de zomervakantie naar het voortgezet onderwijs moeten, kunnen zich dan nergens aanmelden en zich niet voorbereiden. [79] Kinderen in het speciaal onderwijs moeten soms

maanden noodgedwongen thuiszitten omdat zij voor een nieuwe school een grote hoeveelheid testen en toetsen moeten doorlopen. [79]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de continuïteit van het onderwijs:

- Het aantal verhuizingen minimaliseren. [34] [80]
- Geen verhuizingen middenin het schooljaar. [34] [80]
- Aandacht voor het afscheid nemen in de klas. [34] [79]
- Goede overdracht tussen de verschillende scholen. [88]
- Begeleiding van het kind bij het wennen op de nieuwe school. [88]

Good practice

Afscheidproject 'Memory'. In dit project worden de kinderen begeleid tijdens de periode waarin het azc gaat sluiten door middel van creatieve activiteiten (de Vrolijkheid).

Aparte school voor asielzoekerskinderen levert problemen op

Knelpunten

Een aparte school voor asielzoekerskinderen op het terrein van het azc levert volgens verschillende onderzoekers problemen op. De taalontwikkeling kan erdoor op achterstand raken. [67] [74] [88] Het kan een negatieve invloed hebben op het schoolklimaat doordat er relatief veel kinderen gestoord verdrag vertonen dat andere kinderen overnemen. Bij het contact tussen kinderen onderling zijn er veel pesterijen, discriminatie en machtsstrijd te zien. [88]

Volgens het Mensenrechtencomité zorgt afzonderlijk onderwijs op basis van het behoren tot een bepaald ras of nationale oorsprong voor sociale- en onderwijsongelijkheid. Daarbij verhindert het integratie. De kinderen hebben zo geen vrijheid tot vereniging en niet de mogelijkheid om kennis te nemen van de waarden en de cultuur van het land waar ze verblijven. Zo zorgt apart onderwijs eerder voor segregatie dan integratie. [21]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de plaatsing op school:

- Plaatsing op een reguliere school. [88]
- Overplaatsing naar een reguliere school zodra de kinderen de Nederlandse taal voldoende beheersen. [88]
- Bijdrage van de school aan een normale en respectvolle omgang tussen kinderen onderling. [88]
- Vergroting van de rol van de school op opvoedkundig gebied. [88]

Onvoldoende onderwijsfaciliteiten

Knelpunten

Veel asielzoekerskinderen zijn gemotiveerd om naar school te gaan. School biedt structuur en een veilige plek. Het leidt hen af van de situatie waarin zij zich bevinden en maakt het mogelijk om toekomstperspectieven en dromen te verwezenlijken. [49] Ze vinden steun bij leeftijdsgenoten en de leerkracht en hebben contact met leeftijdsgenoten. [23] Hun thuissituatie zorgt echter voor beperkingen in het volgen van onderwijs.

De asielzoekerskinderen hebben geen eigen kamer om huiswerk te maken [8] [23] [59] en geen eigen computer, printer en internetverbinding. [59] Het gebrek aan privacy leidt tot slaaptkortingen. [23] De computerruimtes op de azc's zijn vaak op ongunstige tijden open: ze sluiten wanneer kinderen uit school komen. [68]

De begeleiding van asielzoekerskinderen op school is wisselend. [88]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de onderwijsfaciliteiten:

- Beschikbaar stellen van een studieruimte. [2] [68]

- Verruimen van de openingstijden van de computerruimte. Deze ruimte beschikbaar stellen gedurende de hele week, ook in het weekend. [68]
- Ondersteuning voor scholen om te kunnen omgaan met de problematiek van asielzoekerskinderen. [8] [34] [88]
- Versterking van de opvoedkundige rol van de school. [88]
- Overleg met de school over kwetsbare kinderen door intern begeleider/mentor. [67]

Achterblijvende schoolresultaten

Knelpunten

De schoolresultaten van asielzoekerskinderen blijven vaak achter door taalproblemen [23] [34], cultuurproblemen [34], concentratieproblemen vanwege psychotrauma's of sociale spanningen [23], of, als daar sprake van is, door bedplassen. [4] Na een wisseling van school kunnen schoolresultaten achteruit gaan doordat er niet of nauwelijks aansluiting is op het curriculum van de vorige school. [80] Ook de langdurige onzekerheid over het al dan niet verkrijgen van een verblijfsvergunning kan een negatieve invloed hebben op de schoolprestaties. [80]

Wanneer de kinderen onder het gemiddelde niveau presteren worden ze soms gepest of in een klas met jongere kinderen gezet. [88]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over achterblijvende schoolresultaten:

- Kinderen binnen de veilige omgeving van de school de gelegenheid bieden om hun emoties te uiten via spel en creativiteit. [90]
- Taalontwikkeling stimuleren door taalprogramma's en contact met Nederlanders.
- Bevorderen van sociale- en communicatievaardigheden. [88]
- Een internationaal onderwijsstelsel waarin kinderen internationale vaardigheden opdoen en Engels als hoofdtaal hebben. [48]
- Bij aankomst in het azc de ontwikkelingsproblematiek en de ontwikkelingskansen vaststellen. [59]

Geldgebrek en onbekendheid met de regelgeving

Knelpunten

Door het beperkte budget ontstaan er problemen rond de gezonde voeding. [2] [29] [37] [61] [83]

Asielzoekerskinderen kunnen (vanwege geldgebrek [30]) vaak niet deelnemen aan buitenschoolse activiteiten, zowel in de recreatieve sfeer (schoolreisjes) als in begeleidende sfeer. [80] [30]

Asielzoekerskinderen kunnen niet stagelopen of werken om bij te verdienen Dit ervaren ze als ongelijkheid. [80]

Een proleem als bedplassen is moeilijk aan te pakken, omdat de financiën dit vaak niet toelaten. De ZRA vergoedt luiers, speciale lakens en de plaswetter niet. [4]

Onvoldoende onderwijsmogelijkheden na 18^e jaar

Knelpunten

Jongeren hebben vaak niet de mogelijkheid om van studie te veranderen en een diploma te behalen. [60] Sommigen moesten stoppen met hun studie toen zij 18 jaar werden en voelden zich hierdoor machteloos en buitengesloten. [80]

Gezondheid

Slechte gezondheid

Knelpunten

Het leven in een azc heeft een slechte invloed op de lichamelijke en geestelijke gezondheid van kinderen. In vergelijking met Nederlandse kinderen hebben asielzoekerskinderen meer lichamelijke klachten [67] en meer psychische problemen. [12]

In een onderzoek onder 154 asielzoekerskinderen werd bij 83% psychische problemen geconstateerd, bij 4,5% was de problematiek ernstig. Van die 83% heeft 30,5% slaap-

problemen, 27,3% gedragsproblemen en 14,9% plast in bed. Van de onderzochte kinderen is er 39% waarvan de ouders psychische problemen heeft. Van die 39% vertoont 78,3% van de kinderen zelf ook psychische problemen. 38,3% van de kinderen vertoont psychische problemen, terwijl ouders deze niet hebben. [82]

Er is sprake van gewichtsproblemen [2] [29] en stagnatie in de lichamelijke groei, veroorzaakt door psychische problemen of stress, slaapttekort en een verstoord eetpatroon. [2] Asielzoekerskinderen krijgen te vet eten en te weinig vitamines en mineralen binnen. [61] Bij kinderen die langdurig in azc's verblijven wordt soms geconstateerd dat zij dikker worden. [29] Dit hangt samen met de slechte voedingsgewoonten, het beperkte budget, de slechte kookfaciliteiten en moeilijkheden om zich aan te passen aan de lokale produkten. [61] Hierbij speelt ook zoethouden uit angst voor overlast en verwennen als compensatie een rol. [29]

Asielzoekerskinderen hebben gebitsproblemen door weinig tandenpoetsen en ongezonde eet- en drinkgewoontes. [2] In vergelijking met Nederlandse kinderen is het percentage kinderen dat cariës in het blijvend gebit heeft hoog (83%). [57]

Daarnaast wordt bloedarmoede bij asielzoekerskinderen waargenomen. Dit zou te maken kunnen hebben met een gebrek aan belangrijk bouwstoffen voor de bloed-aanmaak of malaria en worminfecties. [29]

Asielzoekerskinderen hebben vaker dan Nederlandse kinderen te maken met import-ziekten [29] [37] en erfelijke ziekten. [29] Door bloedverwantschap in bepaalde culturen kunnen er kinderen met erfelijke aandoeningen geboren worden. [29]

Asielzoekerskinderen ontwikkelen zich soms niet goed op motorisch gebied, vanwege een gebrek aan lichaamsbeweging en spelmateriaal. [88]

Daarnaast worden er concentratieproblemen geconstateerd en stagnatie van de cognitieve ontwikkeling, door de vele wisselingen van school en het ontbreken van steun van de ouders.

Sommige asielzoekerskinderen leven al zo lang in Nederland dat zij een Nederlandse nationaliteit hebben ontwikkeld, zodanig dat het terugkeren naar het land van herkomst hun ontwikkeling ernstig zou onderbreken. [60]

Asielzoekerskinderen hebben vaak ernstige tot zeer ernstige internaliserende gedragsproblemen. [8] [59] [60] [88] Ze hebben veel zorgen, zijn depressief, eenzaam, hebben slaapproblemen en zijn angstig. De grootste angst is te worden teruggestuurd naar het land van herkomst. [59] Ook wordt er bedplassen geconstateerd. [4] [82] Er is bij een aantal kinderen sprake van regressie (terugvallen op een eerdere ontwikkelingsfase). [88]

Verschillende kinderen en ouders lijden onder traumatische ervaringen in het land van herkomst, tijdens de vlucht en in Nederland. [30] [34] De stress van het azc zorgt ervoor dat die ervaringen weer boven komen. [30] [81] [60] In minder stressvolle omstandigheden hadden deze gebeurtenissen zonder hulp verwerkt kunnen worden. [30]

De mentale gezondheidstoestand van asielzoekerskinderen gaat achteruit door de asielprocedure en de bijkomende stressfactoren. [5] [8] [14] [61] [74] Speciale risicofactoren zijn: armoede of financiële krapte, werkloosheid, slechte of met andere gedeelde huisvesting. [5] [61] Ongeveer 78% van de asielzoekerskinderen lijdt aan stressverschijnselen. [1] Dit kan op lange termijn blijvende schade aan de gezondheid tot gevolg hebben. [24]

Met name de lengte van het verblijf is ziekmakend. [12] [37] [64] [74] Mensen die langer dan twee jaar in Nederland verblijven, lopen een bijna twee maal zo groot risico op een psychiatrische stoornis dan de groep die een half jaar in Nederland verblijft. [64] Het aantal verwijzingen voor psychiatrische diagnoses en in het bijzonder de verwijzingen met somatische diagnoses, stijgen beduidend naarmate men langer verblijft in het asielzoekerscentrum. [60]

De langdurige asielprocedure kan worden gezien als een proces van (her)traumatisering. [80] [81] [60] Het lange tijd in onzekerheid verblijven en de beperkte mogelijkheid om vorm te geven aan het eigen leven, zorgen voor afhankelijkheid, hulpeloosheid en

isolatie.^[81] Bij asielzoekerskinderen kan het leiden tot slapeloosheid, een verstoord eetritme en concentratiestoornissen. Bij jongeren kan het gedrags- en emotionele problemen veroorzaken en heeft het gevolgen voor hun wereld- en toekomstbeeld.^[80]

Het leefklimaat in het azc biedt ouders, hulpverleners en kinderen weinig tot geen mogelijkheden om hun gezondheid te verbeteren. Gebrek aan privacy, spanningen en conflicten binnen het gezin, het beperkte budget ^[2], de taalbarriere, onzekerheid, en sociaal isolement belemmeren dit. ^[10] ^[82]

Spanningen bij de ouders kunnen zorgen voor spanningen bij de kinderen. ^[8] ^[91] Met name het (on)welbevinden van de moeder is van invloed op de geestelijke gezondheid van gevluchte kinderen. Ouders maken zich zorgen over de kinderen, omdat zij het opgroeien in de opvang als ongezond beschouwen. ^[91] Ook het ontbreken van een zinvolle dagbesteding bij de ouders ^[10] ^[64], verhuizen, het missen van familie, de mogelijkheid de eigen religie te beleven en mensen met dezelfde religie te ontmoeten zijn stressfactoren. ^[64] Er ontstaan problemen met gezonde voeding. ^[29] ^[37] ^[61] ^[83] De psychosociale weerbaarheid van kinderen wordt onvoldoende versterkt. ^[5]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de gezondheid:

- Bij het ontwikkelen en uitvoeren van het vreemdelingenbeleid moet afgewogen worden wat de gevolgen zijn van de maatregelen voor de gezondheid en het welzijn van asielzoekerskinderen. ^[85]
- Er moet aandacht komen voor de psychosociale aspecten van het leven in een azc. ^[88]
- Samenwerking tussen MOA en scholen om tienerzwangerschappen te voorkomen. ^[10]
- Voorlichting over de Nederlandse gezondheidszorg aan asielzoekers. ^[37]
- Zinvolle dagbesteding. ^[10]
- Preventieve gezondheidszorg in alle stadia van de asielpcedure. ^[37]
- Registratie van gezondheidsproblemen per azc. ^[4]
- Versterking van positieve persoonskenmerken van kinderen ^[90] en ouders. ^[8]
- Aandacht voor beschermende factoren (positieve persoonskenmerken, een ondersteunende familie en een extern ondersteunend systeem). ^[56] ^[90]
- Leerkrachten en ouders betrekken bij het onderzoek naar psychische klachten bij asielzoekerskinderen. ^[28]
- Restauratieve tandheelkundige zorg om te voorkomen dat blijvende gebitselementen verloren gaan. ^[57]
- Criteria voor de leefsituatie zodat een humaan, waardig en gezond verblijf gerealiseerd kan worden. ^[56]
- Preventieprogramma's voor kinderen en jongeren op school. ^[8]
- Erkenning van het leed van jongeren in azc's en compensatie hiervoor. ^[80]
- Erkenning van het feit dat onder asielzoekerkinderen mogelijk slachtoffers zijn van mishandeling, uitbuiting of gewapende conflicten. ^[8]
- Een landelijk aanbod van weerbaarheidstrainingen voor kinderen en jongeren in azc's. ^[5]
- Er moet niet alleen aandacht gaan naar het verkrijgen van een status, maar meer naar de angst die er speelt bij mogelijke terugkeer en de PTSS-klachten die daardoor kunnen worden uitgelokt. ^[30]
- Er moet routinematig onderzoek worden gedaan naar ontlasting en urine van asielzoekerskinderen die uit malariagebieden afkomstig zijn. ^[29]
- Omdat het voorkomen van cariës schade aanricht, moet er aandacht komen voor preventie. ^[57]

Onvoldoende toegang tot de gezondheidszorg

Knelpunten

Het lange tijd leven zonder (vaste) verblijfsvergunning kan de toegang tot zorgvoorzieningen vertragen of beperken. Juridische procedures kunnen de behandeling in de weg staan. ^[25]

Er is onvoldoende preventieve zorg, en onvoldoende continuïteit in de zorg voor asielzoekerskinderen. [34]

Asielzoekerskinderen hebben een zorgachterstand ten opzichte van Nederlandse kinderen. Dit heeft ten eerste te maken met het vaccineren. Veel asielzoekerskinderen zijn niet gevaccineerd tegen kinderziekten die hier bijna niet meer voorkomen. Een tweede vorm van zorgachterstand is het voorkomen van cariës. Dit komt door slechte mondhygiëne en snoepen. Verder komen klachten over het gezichtsvermogen en gehoor-klachten regelmatig voor. [29]

Jeugd(gezondheids)zorg is weinig bekend met de specifieke problematiek van asielzoekerskinderen. [35] Het bestaande zorgaanbod sluit onvoldoende aan bij degenen die zorg nodig hebben. [85] De dossiervorming van asielzoekerskinderen in de jeugdzorg verloopt problematisch. [85]

In de praktijk wordt er weinig gebruik van de jeugdzorg gemaakt, omdat ouders niet op de hoogte zijn van het aanbod of niet gewend zijn om hulp te vragen bij psychische problemen. [28] Jongeren hebben slechte toegang tot de jeugdzorg door wachtlijsten en geringe motivatie. Dagelijkse begeleiders zijn onvoldoende bekend met verwijsmogelijkheden. [85]

Naarmate men langer in het azc verblijft, neemt het aantal terugverwijzingen voor psychische klachten toe. [44]

Vanwege de hoge werkdruk zijn tandartsen geneigd asielzoekers niet in behandeling te nemen, waardoor asielzoekerskinderen van tandheelkundige zorg verstoken blijven. [57]

Tenslotte wordt de zorg voor asielzoekers bemoeilijkt door verschillen in taal en cultuur. [57]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de toegankelijkheid van de gezondheidszorg:

- Voorlichting van de MOA aan ziekenhuizen, thuiszorg en huisartsen over hoe de zorg voor asielzoekers eruit moet zien en wat de taken van de MOA zijn. [10]
- Het JGZ moet er voor zorgen dat zoveel mogelijk kinderen en jongeren toegang krijgen tot preventieve activiteiten, naschoolse opvang en sociale steun. [8]
- De toegang van kinderen en gezinnen tot de jeugdzorg dient verbeterd te worden. [59]
- Er dient afstemming te zijn tussen de IND, het COA en Bureaus Jeugdzorg, zodat kinderen die hulp nodig hebben deze ook krijgen. [59]
- Er moet een goede signalering en doorverwijzing komen van kinderen en ouders naar reguliere jeugdgezondheidszorg en eerste lijnszorg. Daarvoor moeten orthopedagogen worden aangesteld die gelieerd zijn aan COA-voorzieningen en verantwoordelijk zijn voor een regelmatige screening. [61]
- Met ketenpartners moet een zorgcontinuüm worden geboden dat wordt gecontinueerd na het verkrijgen van een verblijfsvergunning. [28] [34] [36] [90]
- Een goed meetinstrument voor het achterhalen van PTSS waarbij rekening wordt gehouden met het ontwikkelingsniveau van kinderen en met de mogelijkheid van chronische traumatisering. [28]
- Meer aandacht van de hulpverlening voor asielzoekerskinderen met psychische problemen. [28]
- Meer aandacht voor het opsporen van psychosociale problematiek op school, bij maatschappelijk werk en de MOA zodat snel begeleiding kan worden geboden. [82]
- Het aanbrenge van selants en fluorideapplicaties. [57]
- Tandheelkundige zorg vanuit een georganiseerd kader, via de jeugdtandverzorging of een samenwerkingsverband tussen MOA, GGD en enkele tandartsen. [57]
- De protocollen die er al zijn bij de MOA, OKZ en het AMK moeten worden geëvalueerd en aangepast. Mede in verband met het ontstaan van wachtlijsten bij het AMK en de hulpverlening. [70]
- Kinderen met ernstige traumatische ervaringen moeten vroegtijdig worden opgespoord en snel en adequaat worden behandeld. [82]

- Meer tijd en aandacht voor scholing van met name JGZ- en MOA-medewerkers in het vroegtijdig herkennen en omgaan van ernstig getraumatiseerde kinderen. [82]
- De hele groep asielzoekerskinderen moet als risicogroep worden beschouwd en preventieve interventies krijgen. Gezien de grootte van de groep moeten er groepsinterventies worden gehouden. [90]
- De hulpverlening moet meer maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen in het signaleren van de invloed van sociaal-maatschappelijke factoren op het ontstaan van psychiatrische stoornissen. [64]
- Een protocol over bedplassen op azc's, afspraken op regionaal niveau tussen de JGZ-arts en de huisarts over begeleiding en behandeling van bedplassers en een goede overdracht wanneer de bedplasser naar een andere locatie gaat. [4]
- Het suïcideproces kan worden beïnvloed door adequate reactie op signalen, het onderwerp bespreekbaar te maken en door huisarts en/of GGZ-hulpverlening in te schakelen. Bij jeugd moet in alle gevallen de sociaal geneeskundige JGZ worden ingeschakeld. [39]
- Als een suïcidepoging is ondernomen, dan moet een sociaal geneeskundige of de verpleegkundige de huisarts of spoedeisende hulp inschakelen. Aan het regiomanagement moet melding worden gedaan. [39]
- Er moet aandacht komen voor communicatieve en interactieve vaardigheden, weerbaarheid en bewustzijn van wensen, grenzen en consequenties van onveilig vrijgedrag in voorlichtingsprogramma's. [36]
- Participatie van de asielzoekers en beschikbaarheid van onderzoeksgegevens zijn noodzakelijk om zo duidelijk te krijgen wat de zorgbehoefte is van asielzoekers op individueel- en op groepsniveau. [37]
- De GGD moet de resultaten ten aanzien van abortussen delen met COA, ZRA, Ministerie van VWS, de koepelorganisaties van verpleegkundigen en huisartsen, Rutgers Nisso, Pharos en de abortusklinieken. De resultaten uit de abortusregistratie moeten met deze organisatie besproken worden om zo te kunnen beoordelen welke maatregelen genomen moeten worden tegen ongewenste zwangerschappen en abortussen. Prioriteit hebben de ama's en jonge asielzoeksters. [36]
- MOA-medewerkers moeten scholing krijgen in het voeren van gesprekken over seksualiteit en geboorteregeling. [36]
- Goede ondersteuning in de zorgketen voor vrouwen en meisjes die ongewenst zwanger zijn, moet bevorderd worden zowel voor als na een eventuele abortus of bevalling. [36]
- kinderen die in een risicogroep vallen (bijvoorbeeld kinderen uit éénoudergezinnen of kinderen van ouders met psychische problemen) regelmatig oproepen en volgen. [67]
- Rouwverwerkingsgroep. [34]
- Creatieve therapie. [34]
- Een sociaal en een professioneel netwerk dat ondersteuning biedt bij het verwerken van psychische problemen als risicofactor voor de toekomst. [88]

Onvoldoende voorlichting

Knelpunten

Slechts een klein deel van de jongeren tussen de 12 en 18 jaar krijgt seksuele voorlichting, terwijl een deel van deze groep wel seksueel actief is. [85]

Onder de groep asielzoekers in azc's komt abortus relatief gezien het vaakst voor bij jonge asielzoeksters van 15 tot 19 jaar. Allochtone tienermoeders leven in een complexe wereld en jonge asielzoeksters vormen daarbinnen een kwetsbare groep. [36]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over voorlichting:

- Om seksuele voorlichting succesvol te maken, moeten asielzoekers als risicogroep worden beschouwd in landelijk, regionaal en lokaal beleid. [85]
- Voedingsvoorlichting moet expliciet deel uitmaken van de voorlichting in de jeugdgezondheidszorg aan asielzoekerskinderen en het gebruikte

voorlichtingsmateriaal moet worden gecontroleerd op de bruikbaarheid voor de doelgroep. [83]

- Individuele voorlichting gericht op het voorkomen van zwangerschap in bestaande hulpverlening en begeleiding is belangrijk. [36]
- Er moeten folders komen over bedplassen in verschillende talen. Zo kan de kennis van ouders en verzorgers over bedplassen worden verbeterd. [4]
- Voorlichting en instructie op het gebied van mondhygiëne. [57]

Veiligheid

Onveiligheid door gebrek aan privacy

Knelpunten

Door gebrek aan privacy is de veiligheid van vrouwen en kinderen niet altijd gewaarborgd. [91] Het tekort aan privacy draagt bij aan kindermishandeling of houdt dit in stand. Ouders en kinderen delen één slaapkamer [70] en mannen, vrouwen en kinderen moeten soms wasruimten delen. Medewerkers en zorgverleners zien regelmatig signalen van kindermishandeling. [69] Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's) bevestigen het beeld dat asielzoekerskinderen 'at risk' zijn. [5]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over veiligheid:

- Er moet meer aandacht komen voor kindermishandeling in azc's. [8]
- In het programma van verpleegkundigen van de MOA moet veiligheidsvoorlichting aan ouders van 0- tot 14-jarigen worden opgenomen. [84]
- Privé-units op azc's waar kinderen verblijven moeten standaard worden voorzien van deurspleetbeveiliging, wandcontactdoosbeschermers, afsluitbare kasten voor medicatie, schoonmaakmiddelen etcetera, uitvalbeveiliging bij draairamen of kierstandhouders bij kiepramen. [84]
- Wanneer er sprake is van kindermishandeling in het gezin moeten ook aantekeningen worden gemaakt in het dossier van de overige kinderen in het gezin. [38]
- Er moet worden nagegaan of de JGZ een aandachtsfunctionaris kindermishandeling heeft. [38]
- Wanneer er een vermoeden is van kindermishandeling of wanneer er een zorgplan is opgesteld, is een zorgvuldige overdracht essentieel. Alle betrokken organisaties en personen moeten van verhuizingen op de hoogte worden gebracht. [38]
- Vermoedens van kindermishandeling en de afspraken over de wijze waarop de vermoedens getoetst worden, moeten worden bijgehouden in de persoonlijke werkaantekeningen en niet in het dossier. Bij overdracht worden deze aantekeningen niet meegestuurd. Een samenvatting van de bevindingen en relevante werkafspraken wordt wel opgenomen in het dossier. [38]
- Locaties met een groot gebrek aan privacy moeten worden afgestoten dan wel aangepast. [16]
- Er moet een protocol komen dat gericht is op het herkennen van signalen en risicofactoren voor kindermishandeling. Het AMK moet hierbij betrokken worden. [70]

Onveiligheid door onzekerheid over asielprocedure

Knelpunten

Uit alle interviews blijkt dat zowel kinderen als ouders zich niet veilig voelen tijdens de asielprocedure. Ze zijn bang dat ze elk moment kunnen worden uitgezet. Dit leidt in sommige gevallen tot psychische klachten bij kinderen en ouders. [28] [78] Ze hebben last van nachtmerries en liggen 's nachts vaak wakker. [27]

De onzekerheid over de toekomst en de beperkte mogelijkheid tot werken leiden ertoe dat mannen vrouwen snel als afleiding zien, wat kan leiden tot seksuele uitnodigingen of tot pogingen tot verkrachting. [16]

Aanbeveling

Uit de literatuur komt de volgende aanbeveling:

- Informatie verstrekken over de aard en duur van de opvang en binnen de grenzen van het opvangbeleid zoeken naar structurerende bezigheden voor kinderen en zinvolle activiteiten voor de ouders. [30]

Onveiligheid door medebewoners

Knelpunten

De etnische verschillen leiden vaak tot lastige situaties doordat men met andere seksuele codes is opgegroeid en men elkaars taal niet spreekt. [16] Gezinnen zijn soms kwetsbaar voor intimidatie door hun afhankelijke positie. [38] De veiligheid neemt ook af doordat men dicht op elkaar moet leven en ruimtes zoals de douche en het toilet moet delen. [37] [56] Vrouwelijke asielzoekers zeggen met name last te hebben van het grote aantal alleenstaande mannen. [56] Er zijn ruzie's en er is sprake van intimidatie. [88]

Sommige kinderen zijn bang voor medebewoners die dronken zijn, ruzie maken of psychische problemen hebben. [80] [88]

De grote doorstroom op de locaties zorgt voor meer incidenten omdat bewoners aan de nieuwe mensen moeten wennen, er een gebrek aan sociale cohesie is en er frustratie is omtrent uitzettingen. [16]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over veiliger omgang met medebewoners:

- Sanitaire voorzieningen voor vrouwen, waarvan alleen zichzelf de sleutel hebben. Sanitaire voorzieningen binnen de eigen leefeenheid en wanneer deze uit meer dan vier mensen bestaat, binnen de eigen kamer. [16]
- Pilots rond gescheiden opvang. [16]
- Het aantal alleenstaande mannen per locatie zoveel mogelijk beperken. [16]
- Duidelijke huisregels. Mannen die zich misdragen of seksueel ongewenst gedrag vertonen moeten worden gesanctioneerd. [16]
- Voorlichting aan mannen en vrouwen over het systeem van de opvang, de procedures en consequenties van meldingen over geweld. [16]
- Cursussen over weerbaarheid en zelfverdediging. [16]
- Medewerkers moeten een training signalering van sociaal en seksueel geweld jegens vrouwen krijgen zodat het professioneel handelen wordt versterkt. [16]
- Aanpak van criminaliteit, drugsgebruik en overlast. [88]

Onveiligheid door de situatie op het azc

Knelpunten

Kinderen voelen zich niet altijd veilig op het azc. [8] Ze maken geweld tussen bewoners mee en zelfmoordpogingen.

Er gebeuren veel ongevallen met kinderen in en rond de asielzoekerscentra. [11] [85] Soms is er water in de buurt, terwijl een aantal kinderen in de centra niet kan zwemmen. [88] Of er zijn risicosituaties vanwege steile trappen, ballustrades zonder goede omheining, keukensblokken waar kinderen bij kunnen, wijd openstaande ramen op de eerste en tweede verdieping, etcetera. Vanwege de verschillen met het land van herkomst zijn ouders zich niet altijd bewust van de veiligheidsrisico's in en om het huis. [84]

De MOA doet alleen inspecties rond de veiligheid van de crèche-ruimte, die in verschillende azc's twijfelachtig of onacceptabel genoemd wordt. [84] Jeugdverpleegkundigen en artsen geven bij individuele consulten weinig aandacht aan veiligheidsrisico's, behalve wanneer er duidelijke verwondingen zijn of wanneer er sprake is van roekeloos gedrag. [84] Registratie van ongevallen blijkt in het medische dossier heel beknopt te gebeuren. Zo ontbreekt informatie over de precieze locatie van het ongeval. [84] Er vindt onvoldoende veiligheidsvoorlichting plaats. [11] [84] [85] Veiligheidsvoorlichting als onderdeel

van de reguliere zorg (zoals via consultatiebureau of Stichting Consument en Veiligheid) bereikt de asielzoeker doorgaans niet. [84]

Sommige vrouwen en meisjes durven 's avonds en 's nachts niet naar buiten. In sommige locaties moet men 's nachts door de gangen naar het toilet. Soms krijgen vrouwen ongewenst bezoek van mannen in de opvanglocatie. [17]

Het azc wordt door ouders niet als een veilige woonplek voor opgroeiende kinderen ervaren. [23] [25] Volgens de ouders is er weinig toezicht op de kinderen. Veel jonge meisjes mogen niet buiten spelen zonder de aanwezigheid van hun oudere broer. Rond het azc hangen mensen rond om hun tijd te verdrijven en er ontstaan soms ruzies waar de politie voor moet komen. Meisjes voelen zich soms geïntimideerd door de oudere jongens die in het azc wonen. [23]

Hulpverleners en het COA hebben onvoldoende zicht op de omvang van de veiligheidsproblematiek, op de factoren die invloed hebben op het voorkomen van onveilige situaties en op preventieve maatregelen die centra kunnen nemen. [16]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over een veiliger woonomgeving:

- Inventarisatie van kind(on)vriendelijke aspecten van de opvang en mogelijke veiligheidsmaatregelen die genomen kunnen worden [2], via een jaarlijkse inspectie van gemeenschappelijke binnen- en buitenruimten. [84]
- Bij problemen moeten volwassenen (ouders of leerkrachten) worden geraadpleegd of moeten zij zelf ingrijpen. [88]
- Aandacht voor de omheining en ondergrond van speelterreinen en de ligging van het azc ten opzichte van water en verkeerswegen. [84]
- Systematische beschrijving van ongevallen, bijvoorbeeld volgens de registratiewijze bij de Eerste Hulp in ziekenhuizen. [84]
- Lesprogramma's voor 4- tot 12jarigen over ongevallen thuis, op school en tijdens het sporten. [84]
- In samenwerking met Stichting Consument en Veiligheid moeten vanuit het landelijke MOA-JGZ beleid activiteiten worden ontwikkeld ter bevordering van de veiligheid van kinderen in een azc. [84]
- In het MOA-team op het centrum moeten afspraken worden gemaakt over wie wat in welk dossier registreert. Daarnaast dienen afspraken te worden gemaakt over de uitwisseling en overdracht van gegevens. [38]
- Het hele team Wonen van een locatie of de verschillende teams Wonen van een cluster moeten een training krijgen in het omgaan met incidenten. [16]
- Gedurende de hele nacht dienen beveiligingsmedewerkers en/of COA-medewerkers aanwezig te zijn op het centrum om de veiligheid in het azc te garanderen. [16]
- Er moet een speciale vertrouwenspersoon voor vrouwen worden ingesteld. Deze functie moet in de lokale context worden ingevuld en ingepast zodat op deze manier de vertrouwensband met de bewoonsters wordt bevorderd. [16]
- Er moet methodieontwikkeling en methodiebeschrijving komen waarbij de uitgangspunten 'zelfredzaamheid' en 'eigen verantwoordelijkheid' zo worden ingevuld dat de veiligheid van vrouwen en meisjes gegarandeerd kan worden. [16]
- Er moet een Platform Sociale Veiligheid worden ingesteld dat als taak heeft een gezamenlijk plan van aanpak te ontwikkelen waarin verschillende organisaties vanuit hun expertise een bijdrage leveren. Voor het COA geldt dan een speciale verantwoordelijkheid voor sanitaire voorzieningen en reflectie op de grondslagen van de opvang. [16]
- Personen die zich niet veilig voelen moeten voldoende communicatiemiddelen hebben om snel een medewerker in te lichten. [16]
- Er moet een striktere controle komen op ongewenste bezoekers. [16]

Good Practice

In 2002 is de MOA met een pilot project gestart waarin bewoners participeren in het verbeteren van de veiligheidssituatie in het azc. Bewoners beoordelen dan met een MOA-medewerker het centrum op onveilige situaties. Deze bevindingen worden vastgelegd. Vervolgens wordt er gezamenlijk bekeken hoe de situatie verbeterd kan worden. [84]

Onveiligheid door de ligging van het azc

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over een veiliger ligging van het azc:

- Verlichting op locaties en toegangswegen moet overal in orde worden gebracht. [16]
- Alleenstaande vrouwen en meisjes moeten kunnen kiezen tussen opvang in een azc of in een voorziening voor vrouwen tussen Nederlanders in een gewone wijk. [16]
- De azc's moeten meer in de steden worden gebouwd zodat bewoners zich minder geïsoleerd voelen en het azc makkelijker bereikbaar is. [16]

Onveiligheid door factoren in de samenleving

Knelpunten

De politieke verharding van het asielbeleid zorgt dat de jongeren zich niet geaccepteerd voelen door hun omgeving. Enkele van de asielzoekers voelen zich gediscrimineerd. Sommigen voelen zich gecriminaliseerd omdat ze iedere week een stempel moeten halen in verband met de meldingsplicht. [80]

Procedure

Lange duur en het karakter van de asielpcedure

Knelpunten

Het langdurig in onzekerheid verkeren leidt tot ontwikkelingsschade bij asielzoekerskinderen. [60] [61] [74] Kinderen hebben last van taal- en concentratieproblemen door de impact die de asielpcedure op hen heeft. [88] Zie verder bij 'slechte gezondheid'.

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over betere procedure:

- De juridische procedures voor kinderen uit gezinnen moeten korter, zodat de onzekerheid minder lang duurt en de kans op perspectief in Nederland en in het land van herkomst wordt vergroot. [28] [44] [59] [61] [80] [82] [88]
- De tijd tussen het begin van de procedure en de einduitspraak mag niet meer dan een jaar bedragen. [59]
- Een limiet aan het verblijf van kinderen in asielzoekerscentra. [74]

Gevoel van onzekerheid en onrechtvaardigheid

Knelpunten

Asielzoekersgezinnen leven voortdurend in onzekerheid omdat zij niet weten hoe hun procedure zal aflopen. Zij weten niet hoe lang zij in het azc zullen blijven, wat er daarna gebeurt [38] [43] [67] en er dreigt uitzetting. [67] [88]

De maatstaven die bij de beoordeling van de asielaanvraag worden gehanteerd, zijn onduidelijk. [26] Voor de jongeren is onduidelijk waarom het ene gezin wel een verblijfsvergunning krijgt en het andere niet. [80]

Asielzoekerskinderen voelen zich gediscrimineerd en vinden dat hun ouders niet serieus worden genomen. Veel kinderen begrijpen niet waarom zij terugmoeten naar het land waarvan het voor hen evident is dat het daar gevaarlijk is. Zij vinden het disrespectvol dat het vluchtverhaal van hun ouders niet wordt geloofd. [59] De onzekere en onduidelijke asielpcedure zorgt dat de kinderen een negatief zelf- en wereldbeeld ontwikkelen. [26]

De meeste asielzoekerskinderen die het vooruitzicht hebben te worden uitgezet (nadat zij al meer dan vijf jaar in Nederland verblijven), hebben emotionele problemen. Zij voelen

zich zeer bang en onzeker, zijn bezorgd en maken zich ongerust. Daarnaast hebben zij slaapproblemen, nachtmerries en traumatische ervaringen. [60]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen:

- Meer duidelijkheid over het verloop van de procedure en snellere procedures. [88]
- De samenleving moet perspectief en bestaanszekerheid voor vluchtelinggezinnen scheppen. [26]

Belang van het kind wordt onvoldoende meegewogen

Knelpunten

Wanneer het verhaal van het kind binnen het frame van het restrictieve beleid past, wordt het kind erg zorgvuldig gehoord. Wanneer de woorden van het kind de IND verplichten om tot een positieve beslissing op de asielaanvraag te komen, wordt het kind niet meer zorgvuldig gehoord. Deze discrepantie zorgt ervoor dat er niet voldoende gewicht wordt toegekend aan het belang van het kind in de procedure. [22]

Het is niet mogelijk om de belangen van het kind in een eigen procedure te laten meewegen, apart van dat van de ouders. [22]

De gezondheid van asielzoekerskinderen wordt niet systematisch in de asielprocedure meegewogen. [60]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over het belang van het kind in de procedure:

- De opvang van asielzoekers moet worden gebaseerd op de UNHCR-richtlijnen uit 1993 en op de bepalingen uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. [61]
- In juridische procedures met kinderen moet altijd getoetst worden of is voldaan aan de bepalingen uit het Kinderrechtenverdrag. [59]
- Aan kinderen moeten volledige participatierechten worden gegeven in het vreemdelingenrecht in overeenstemming met artikel 12 IVRK. [22]
- In het licht van artikel 9 IVRK moeten staten worden aangemoedigd om maatregelen te nemen om zo de vreemdelingenwet te veranderen en het recht op participatie van het kind te verzekeren. [22]
- Staten moeten worden aangemoedigd om te specificeren hoe het belang van het kind in de verblijfsprocedure wordt meegenomen in overeenstemming met artikel 3 lid 1 IVRK en artikel 12 IVRK om zo voldoende gewicht te geven aan de visie van het kind, bijvoorbeeld door criteria zoals de lengte van verblijf, het integratieniveau, hun gehechtheid aan gastland, kennis van taal, cultuur in het gastland. [22]
- Het belang van het kind moet in de asielprocedure zwaar gewogen worden door toetsing van de rechten van het kind aan de hand van het IVRK en met behulp van de Vragenlijst 'Belang van het kind en voorwaarden voor ontwikkeling – Vreemdelingenrecht' van Kalverboer en Zijlstra. [25]

Onvoldoende juridische ondersteuning

Knelpunt

Doordat de jongeren de juridische procedures niet begrijpen, ontstaat onzekerheid. [80]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de juridische ondersteuning:

- Er moet meer steun voor jongeren komen in de vorm van een vertrouwenspersoon die op de hoogte is van de situatie van de jongeren en die hen kan begeleiden en uitleg kan geven over de juridische procedure. [80]
- Alle kinderen uit asielgezinnen dient een eigen rechtsingang te worden gegeven in de juridische procedures waarbij rekening dient te worden gehouden met hun ontwikkelingsperspectief. [59]

- De deskundigheid van vreemdelingenrechters, de IND en asieladvocaten moet worden vergroot door middel van het aanbieden van specifieke scholing aan medewerkers van de IND, asieladvocaten en vreemdelingenrechters. Zij dienen geïnformeerd te worden over de ontwikkeling van kinderen en consequenties van het besluit voor de ontwikkeling. Dit kan door middel van het inzetten van gedragswetenschappers met expertise op het gebied van ontwikkeling van kinderen te betrekken bij de advisering in de vreemdelingenprocedure of de Raad van de Kinderbescherming in te schakelen.

[59]

Financiën

Gezinnen hebben te weinig geld

Knelpunten

De financiële situatie kan leiden tot minderwaardigheidsgevoelens tegenover Nederlandse kinderen en gevoelens van falen bij de ouders. [88]

Het leefgeld dat gezinnen krijgen, is te weinig voor een gezonde voeding [2] [37] en voor deelname aan sport- of sociale activiteiten. [88] [92]

Asielzoekerskinderen voelen een ongelijkheid in het kader van de financiën. Hun ouders krijgen weinig leefgeld en mogen niet werken. Dit zorgt voor frustraties en een laag gevoel van eigenwaarde. [80]

Participatie

Gevoel geen vat te hebben op de eigen situatie

Knelpunten

Zie 'gezondheid' en 'lange duur en karakter asielprocedure', 'gevoel van onzekerheid en onrechtvaardigheid'.

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over de participatie:

- Jongeren moeten gelijkwaardig behandeld worden. [80]
- Het moet voor kinderen onder de 18 mogelijk zijn om te werken waardoor zij verantwoordelijkheidsgevoel krijgen. [48]
- Het opzetten van een 'helpdesk' met informatie voor asielzoekers en het organiseren van informatiebijeenkomsten. [10]
- Zelforganisaties moeten nadrukkelijk betrokken worden bij de lokale beleidsvoering.

[16]

Kinderen worden niet betrokken

Knelpunten

Er vindt geen overleg met de asielzoekerskinderen plaats met betrekking tot huisvestingszaken. [68] Veel asielzoekers denken zelf niets te kunnen doen aan de processen in het azc. Ook verwachten ze geen ondersteuning voor initiatieven. [10]

Het COA Zweelo, de MOA Zweeloo en VluchtelingenWerk vinden het participatieniveau van asielzoekers in het azc Zweelo te beperkt. De asielzoekers worden niet betrokken bij de organisatie of uitvoering van plannen om de gezondheid van de asielzoekers te verbeteren. [10]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over het betrekken van kinderen bij de gang van zaken:

- Asielzoekers opnemen in de COA-bezetting. [10]
- Met de kinderen zelf praten om ze zo te betrekken bij het inrichten van gepaste zorg en opvang. [85]

Inadequate bejegening door azc-personeel

Knelpunten

De regelgeving van het COA wordt door medewerkers als ‘van bovenaf opgelegd’ ervaren en te beperkend om nog naar eigen inzicht te kunnen handelen. Ook zijn de medewerkers van mening dat het COA soms met regels komt die de medewerkers als slecht voor de bewoners bestempelen, waardoor zij met de consequenties worden opgescheept.

De houding van de medewerkers wordt door asielzoekers als depriverend ervaren. Die houding komt voort uit het feit dat medewerkers een dubbele opdracht van het COA moeten uitvoeren. Aan de ene kant moeten asielzoekers worden voorbereid op de maatschappij, maar aan de andere kant moeten zij worden voorbereid op een eventueel vertrek naar het land van herkomst. [43]

Aanbeveling

Uit de literatuur komt de volgende aanbeveling:

- Er moeten trainingen worden ontwikkeld voor alle medewerkers van het COA voor de (h)erkenning van, de omgang met en de sociale zorg voor deze kinderen. [68]

Overige

Opvangbeleid

Knelpunten

De organisatie binnen het azc en de manier waarop medewerkers in het dagelijks leven met de formele regels omgaan wordt door de asielzoekers als depriverend ervaren. [43]

De interactie met de Nederlandse maatschappij is minimaal. [88]

Aanbevelingen

Uit de literatuur komen de volgende aanbevelingen over het opvangbeleid:

- Er dient kritisch gekeken te worden naar de manier waarop de opvang is georganiseerd en hoe het staat met de regels en beperkingen van het leven in een azc. [56]
- De overheid dient in het asielbeleid expliciet aandacht te schenken aan de rechten van vluchtelingenkinderen en de omgevingscondities waaronder zij in Nederland opgroeien. [25]
- Er is een inventarisatie nodig van de asielprocedure, huisvesting, financiële situatie, opsporing van vermiste familieleden, gezinshereniging, enzovoort. Hierbij moeten contacten worden onderhouden met verschillende organisaties waarbij een casemanager of maatschappelijk werker nuttig kan zijn. [30]
- Er moet een registratiesysteem komen waardoor alle signalen per gezin worden samengebracht. Op deze wijze kan er eerder ondersteuning komen en een signaal naar de overheid worden afgegeven. [70]
- Er moet meer aandacht komen voor kennisuitwisseling en beschrijving van *good practices* binnen de instellingen van azc's. [16]
- De discussie over wat humane opvang is moet binnen de openbaarheid van het COA worden gevoerd. Er dient daarbij door de medewerkers gekeken te worden naar hun eigen plek in de context van het terugkeerbeleid. [16]
- Erkend moet worden dat de asielzoekerscentra als tijdelijke noodopvangvoorziening niet toereikend zijn voor de speciale behoeften van kinderen. [68]

3 Geraadpleegde literatuur

Abou-farha, K., *Stress bij kinderen van vluchtelingen*, Conferentieverlag, Groningen, MOA Noord-Nederland, 2004 [1]

ACVZ, *Kinderen en de asielpraktijk. De positie van het kind, voor, tijdens, en na de asielprocedure – tegen de achtergrond van het internationaal recht*, Adviescommissie voor vreemdelingenzaken, Den Haag, oktober 2003 [2]

In dit advies houdt het ACVZ (Adviescommissie voor vreemdelingenzaken) de positie van (alleenstaande) minderjarige asielzoekers in het Nederlandse vreemdelingenrecht en vreemdelingenbeleid tegen het licht. Daarbij wordt specifiek gekeken naar het internationale en Europese recht.

Het advies behandelt de asielprocedure in zijn algemeenheid, maar gaat ook kort in op de opvang van asielzoekerskinderen in azc's. Dit naar aanleiding van een uitgevoerde Quick Scan naar de positie van vreemdelingenkinderen in Nederland (verricht door consultant Gezondheidszorg Vluchtelingen en Mensenrechten dr. L.H.M. van Willigen). Gekeken is naar de knelpunten ten aanzien van de waarborging van een zo ongestoord mogelijke ontplooiing van kinderen die naar Nederland zijn gekomen om asiel aan te vragen.

Adriana, P., M. Smit, *Verlies, geweld en acculturatie in het leven van jeugdige vluchtelingen*, Comenius, 1998 [3]

Albadi, S., *Bedplassen bij kinderen in drie asielzoekerscentra*, scriptie MOA Oost-Nederland TNO Preventie en Gezondheid, december 2003 [4]

Deze scriptie is geschreven in het kader van de opleiding tot Jeugdarts bij TNO Preventie en Gezondheid. Onderzoek is gedaan naar het voorkomen van bedplassen onder kinderen in azc's en de mogelijkheden van therapie in die centra. Daarnaast is gekeken naar de samenhang met gedragsproblemen. Er zijn daarvoor drie vragenlijsten afgenomen in twee OC's en één azc in Gelderland (Nunspeet, Elspeet, Wapenveld (OC's) en Zwolle (azc)). Van de 298 uitgedeelde lijsten zijn er 108 retour gekomen, waarvan er 60 volledig zijn ingevuld.

Baan, Jan, *Project Kids Alright: Resultaten van de inventarisatiefase*, in: Nieuwkomers en Gezondheid, Pharos, Kennis- en adviescentrum Vluchtelingen, Nieuwkomers en Gezondheid, april 2009 [5]

Dit project komt voort uit bezorgdheid over signalen van kindermishandeling in asielzoekerscentra. Op basis van onderzoek en de cumulatie van risicofactoren in de centra, wordt verondersteld dat de kans op kindermishandeling in gezinnen in asielzoekercentra vele malen groter is dan elders.

Om kindermishandeling te voorkomen of te verminderen is het noodzakelijk om ouders beter en effectiever te ondersteunen in hun opvoedcompetenties. Daarnaast moet de psychosociale weerbaarheid van kinderen versterkt worden. Deze aanpak wordt ook voorgestaan door RAAK: Reflectie- en Actiegroep Aanpak Kindermishandeling.

Het project kent twee fasen: (1) inventarisatie en beoordeling van bestaande interventies; (2) ontwikkelen van nieuwe interventies en signaleringsprotocol. Deze tekst is het verslag van de eerste fase.

Bartels, A. & H. Heiner, *De condities voor optimale ontwikkeling: Het belang van het kind in hulpverlening, preventie en beleid*. In: *Jeugd en samenleving*, 5, 282-295, 1994 [6]

Bartels, A. & H. Heiner, *Jeugdstrafrecht en het belang van het kind: Het belang van het kind nader omschreven*. in: *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht FJR*, 59-64, 1989 [7]

Beelen, N., *Ziek door asielprocedure; Asielzoekerscentra slecht voor de gezondheid van kinderen*, in: *Phaxx* [8]

Artikel over de invloed van het lange verblijf in asielzoekerscentra op de geestelijke gezondheid van kinderen.

Beirens, H., N. Huges, R. Hek, N. Spicer, *Preventing Social Exclusion of Refugee and Asylum Seeking Children: Building new networks*, in: *Social Policy & Society*, 6 (2), pp. 219-229, 2007 [9]

Berkouwer, L. & M. Koelen, *Gezondheid en participatie in een asielzoekerscentrum*, Leerstoelgroep Communicatie en Innovatie Studies, november 2002 [10]

Het betreft hier een rapport dat een inventarisatie geeft van behoeften, problemen en wensen van asielzoekers in azc Zweelo op het gebied van gezondheid. Het COA Zweelo, MOA Zweelo en VluchtelingenWerk Nederland afdeling Zweelo is een schriftelijke vragenlijst voorgelegd waarvan de gegevens zijn verwerkt in het rapport.

Boelen, A.A.M., *Ongevallen onder 0-14 jarige kinderen van asielzoekers*, Scriptie, TNO Preventie en Gezondheid, Leiden, 2004 [11]

Boland, G., M. Schmidt & M. Tobin, *Liever spelen dan praten: GGZ- preventie in een Creatief Atelier voor kinderen van asielzoekers*, in: *Cultuur Migratie Gezondheid*, 2008 [12]

Artikel over de achtergrond van kinderen in azc's en hun psychische gezondheid. Daarnaast worden de effecten van creatieve werkwijzen bij asielzoekerskinderen besproken.

Bos, L., *Naar een passend aanbod: De vraag naar en het aanbod van opvoedingsondersteuning bij asielzoekersouders in de provincie Groningen*, Rijksuniversiteit Groningen. Provinciaal ontwikkelingsinstituut Zorg en Welzijn, 2002 [13]

Bosland, J., *Handboek Systemtherapie, Systemtherapie bij vluchtelingen*, 2007 [14]

Hoofdstuk over systeemtherapie bij vluchtelingen. Een behandeling met raakvlakken met traumabehandeling, transculturele psychiatrie, migratieproblematiek, rouwverwerking en advocacy. In dit hoofdstuk wordt de problematiek van het werken met asielzoekers belicht en hoe daar mee om te gaan.

Braat, K.C., *Ik ben er wel maar ze zien me niet: Ervaringen uit het leven van 'illegale' kinderen in Nederland*, Defence for Children International Nederland, Amsterdam, 2004 [15]

Brouns, M., A. van Burik, M. Cense & S. Kramer, *Het lange wachten op een veilige toekomst: Een onderzoek naar veiligheid van vrouwen en meisjes in de asielzoekersopvang*, COA, juni 2003 [16]

Het betreft hier een eindrapportage van een onderzoek naar de veiligheid van vrouwen en meisjes in opvangcentra, waarbij het belevingsonderzoek van Pharos en Transact en het onderzoek door Adviesbureau van Montfoort als bron dienden.

Het onderzoek van Pharos en Transact betreft een kwalitatief onderzoek. Hierin staat de visie van de onderzochten zelf centraal. In totaal zijn 190 meisjes en vrouwen onderzocht door zes onderzoekers die ieder drie maanden twee dagen per week doorbrachten in de centra. Het onderzoek van Adviesbureau van Montfoort is tot standgekomen na een

schriftelijke enquête onder COA-medewerkers en medewerkers beveiliging, aangevuld met gesprekken met professionals.

Ook is gebruik gemaakt van een onderzoek dat in opdracht van het COA is uitgevoerd: het oVo-project, ten bate van dat project is de veiligheidssituatie op 150 opvanglocaties in kaart gebracht.

Burik, A. van & R. van Vianen, *Veilig Verblijf: Een onderzoek naar de veiligheid van vrouwen en meisjes in de asielzoekerscentra*, Adviesbureau van Montfoort, Woerden, december 2003 [17]

Onderzoek door Adviesbureau Van Montfoort naar de veiligheid van vrouwen en meisjes in asielzoekerscentra. Dit onderzoek heeft ten doel inzicht te geven in de huidige situatie van sociale (on)veiligheid van vrouwen in de opvang. Er zijn twee onderzoeken uitgevoerd: een deelonderzoek naar de veiligheidsbeleving onder vrouwen en meisjes in de opvang en een deelonderzoek naar de feitelijke situatie binnen de opvang. Het eerste onderzoek is uitgevoerd door Pharos en TransAct.

Het tweede onderzoek bestaat deels uit een schriftelijke enquête onder professionele werkers binnen de opvang, aangevuld met gesprekken met functionarissen binnen de opvang. Dit rapport betreft het tweede onderzoek.

Centraal Orgaan opvang asielzoekers, *COA-Informatiemap, Nederlands*, december 2008 [18]

In deze informatiemap vinden asielzoekers informatie over achtereenvolgens de fasen in de opvang, voorbereiden op terugkeer, huisregels, financiën, vergoedingen, activiteiten, gezondheidszorg, kinderen in de opvang, de klachtenregeling, medewerkers van het COA en andere organisaties, veiligheid en tenslotte basisinformatie over Nederland. Het hoofdstuk over kinderen in de opvang bespreekt kort de leerplicht, schoolgeld, kinderen tot 4 jaar, verzekeringen, verkeer, inentingen en zwemmen. De informatiemap is er in verschillende talen.

Centraal Orgaan opvang asielzoekers, *Jaarverslag 2007: Vakkundig schakelen*, 2008 [19]

Committe on Civil Liberties, Justice and Home; Affairs Head of Delegation: Panayiotis Demetriou, *MEP's Concerned about children in Danish asylum centres*, 11 april 2008 (www.europarl.europa.eu/news) [20]

Nieuwsbericht van het Europees Parlement over de invloed van langdurig verblijf in asielzoekerscentra op kinderen.

Het gaat in dit onderzoek om het sociaal-emotionele aspect van langdurig verblijf in azc's en het toekomstperspectief dat kinderen ervaren. Dit aspect is van invloed op het gezin, de veiligheid, de financiën, onderwijs, participatie, spel/recreatie/vrije tijd en de gezondheid van het kind.

Europees Parlementslid Panayiotis Demetriou is bezorgd om de psychologische gevolgen van jarenlang onzeker verblijf in azc's en de toekomst die deze kinderen hebben.

Curtis, P., *Asylum centre education 'might breach human rights'*, 21 juni 2002 [21]

Het gaat hier om een krantenartikel uit 2002 waarin de Engelse regering heeft aangekondigd dat asielzoekers voortaan naar school gaan in een azc en niet meer naar lokale scholen. Kinderrechtenorganisaties, de Unie voor leraren en mensenrechten-groeperingen zijn tegen een dergelijke beslissing.

Defence for Children-ECPAT, *The right of participation in immigration law – The Dutch experience*, Contribution of Defence for Children International section the Netherlands, Committee on the Rights of the Child, Day of General Discussion, 2006 [22]

Bijdrage van Defence for Children International Nederland aan de VN Kinderrechtencommissie discussie over participatie van kinderen in het vreemdelingenrecht.

Diessen, C. van, *Hier worden mensen gelukkig van*, Afstudeeronderzoek algemene sociale wetenschappen, Utrecht Universiteit Leiden, 2004 [23]

Dijkslag, C., *Gezond zijn en blijven in het AZC*, GGZ Groningen, 2001 [24]

Docter-Hosper, S., *Leven in een wachtkamer: De invloed van langdurige onzekerheid over een verblijfsvergunning op het zelfbeeld van vluchtelingenkinderen*, Rijksuniversiteit Groningen, Orthopedagogiek, mei 2006 [25]

Scriptie over de invloed van langdurige onzekerheid over een verblijfsvergunning op de ontwikkeling van het zelfbeeld van vluchtelingenkinderen in de basisschoolleeftijd.

Docter-Hosper, S., *De invloed van langdurige onzekerheid. Vluchtelingenkinderen zonder toekomstperspectief*, in: Tijdschrift voor de Rechten van het Kind, oktober 2007 [26]

Het artikel gaat in op de gevolgen van de langdurige onzekerheid gedurende de asielprocedure bij vluchtelingenkinderen.

Dries, A. op den & M. van Zonneveld, *Mijn grootste angst, Een onderzoek naar kinderen uit asielzoekersgezinnen en hun sociaal-emotionele ontwikkeling*, scriptie, Faculteit Pedagogische wetenschappen Rijksuniversiteit Groningen, 29 juni 2006 [27]

Scriptie van twee orthopedagogiekstudenten waarin de 'Vragenlijst Belang van het kind en voorwaarden voor ontwikkeling' van Margrite Kalverboer en Elianne Zijlstra wordt gebruikt om zo de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen uit gezinnen die in een asielprocedure verwickeld zijn in kaart te brengen. Daarnaast wordt de betrouwbaarheid van de vragenlijst gecheckt en diagnostisch onderzoek verricht. Onderzoek is verricht naar tien gezinnen waarvan de resultaten in de scriptie zijn weergegeven.

Dussen, M. van der, *Posttraumatische stress en depressie bij kinderen in asielzoekerscentra: Een prevalentiestudie*, Universiteit van Utrecht, Pedagogische wetenschappen, juli 2007 [28]

Onderzoek naar de aanwezigheid van PTSS en depressie bij kinderen in azc's. In totaal zijn 112 kinderen in de leeftijd van 8 tot 13 jaar bij het onderzoek betrokken. Door middel van gestandaardiseerde zelfrapportagelijsten is gekeken naar de aanwezigheid van symptomen bij kinderen. De tijd dat de kinderen in Nederland verblijven, ligt tussen de 1 en 12 jaar.

Engelkes, E. & A. Poot, *Gezondheidsproblemen bij asielzoekerskinderen: Van keelontsteking tot sickle cell anemie*, in: Phaxx, juni 2000 [29]

Tijdschriftartikel dat de diverse gezondheidsproblemen van asielzoekerskinderen in kaart brengt.

Essen, J. van & J. Bala, *Als glas in lood: Integratieve behandeling van vluchtelingen kinderen en -gezinnen*, Stichting Pharos, Utrecht 2007 [30]

Boek over asielzoekers- en vluchtelingengezinnen die zijn getroffen door georganiseerd geweld in hun land van herkomst en daarvoor hulp bij de GGZ hebben gezocht. Daarbij staan de problemen die kinderen en ouders ervaren ten gevolge van migratie, acculturatie en traumatisering centraal.

Essen, J. van, *Vluchtelingengezinnen: Over verandering en aanpassing*, in: Oorlogskinderen, toen en nu: Aspecten van problematiek en behandeling. Utrecht, Informatie- en Coördinatieorgaan Dienstverlening Oorlogsgetroffenen, 2001 [31]

Essen, J. van, *Vluchtelingenkinderen en -gezinnen: Handboek Jeudgzorg*, Houten, Bohn Stafleu van Lothum, 2002 [32]

Fazel, M. & A. Stein, *Mental health of refugee children: Comparative study*, in: BMJ, pp. 327:134, 2003 [33]

Frieling, M., G. Jokshorst, I. Lieben, A. Vogt & A. Winkel, *Het kwetsbare kind*, MOA-GGD project, Groningen, 1 december 2004 [34]

Het gaat hier om een samenwerkingsverband tussen de MOA en de GGD. Het project is gebaseerd op de MOA-conferentie 'Stress bij vluchtelingenkinderen' van 2003. In dat jaar hebben een aantal artsen van MOA Noord Nederland zich bezig gehouden met het gezondheidsprobleem stress bij 4- tot 12-jarige asielzoekerskinderen. Het project 'Het kwetsbare kind' heeft zich ook gericht op stress bij 0- tot 4-jarigen. Het uiteindelijke doel van het project is om in samenwerking met aanbieders van primair preventieve zorg, MOA, GGD en thuiszorg, tot een passend en sluitend zorgaanbod voor vluchtelingenkinderen te komen in de provincie Groningen en zo de gevolgen van stress te verminderen. Het project richt zich naast asielzoekerskinderen ook op illegale kinderen en kinderen met een verblijfsstatus.

Gerritse, L., *Jeugdzorg voor 'illegale' kinderen*, Defence for Children International Nederland, Amsterdam, 2006 [35]

GGD Nederland, *Abortus onder asielzoeksters in de centrale opvang*, november 2006 [36]

Rapport over onderzoek naar abortus onder asielzoeksters in azc's in de periode september 2004 tot en met augustus 2005, dat als hulpmiddel kan dienen voor MOA-medewerkers en andere zorgverleners bij keuze met betrekking tot de preventie van ongewenste zwangerschappen. De gegevens komen voort uit de meldingen die bij de MOA zijn gemaakt over abortussen en gegevens over abortussen uit het digitale Bewoners Informatie Systeem.

GGD Nederland, *Preventieve gezondheidszorg voor asielzoekers*, oktober 2005 [37]

Het informatieboekje Preventieve gezondheidszorg voor asielzoekers is een actualisering en aanscherping van het in 2002 verschenen visiedocument over de openbare gezondheidszorg voor asielzoekers: 'Medische Opvang Asielzoekers, sinds drie jaar speler in het veld van de openbare gezondheidszorg'.

GGD Nederland, *Protocol MOA Kindermishandeling*, februari 2006 [38]

Het betreft hier een protocol van de MOA over kindermishandeling waarin werkinstructies worden gegeven.

GGD Nederland, *Suïcidepreventie in azc's* [39]

Het informatieboekje geeft informatie over suïcide en suïcidepogingen bij asielzoekers. Daarnaast biedt de brochure handvaten voor het op tijd herkennen van signalen en problemen die tot zelfdoding kunnen leiden en hoe vervolgens moet worden gehandeld.

GGD Nederland, *Wegwijs in de gezondheidszorg: Basisrichtlijnen voor de voorlichting aan asielzoekers*, mei 2008 [40]

Gifford, S., C. Bakopanos e.a., *Meaning or Measurement? Researching the Social Contexts of Health and Settlement among Newly-arrived Refugee Youth in Melbourne, Australia*, in: Journal of Refugee Studies, vol. 20, no. 3, 2007 [41]

In dit artikel wordt een studie beschreven naar 100 vluchtelingenkinderen van 12 tot 18 jaar in Melbourne, Australië. Er wordt ingegaan op de meest geschikte onderzoeksmethoden om deze groep kinderen te benaderen. Gekozen is voor een combinatie van een kwalitatieve en kwantitatieve methode, waarbij gebruik wordt gemaakt van 'outside of the box' denken. Zo werden de kinderen gevraagd tekeningen (zelfportretten) te maken. Het artikel beschrijft de studie en benadrukt het belang van longitudinaal onderzoek.

Gruijter, M. de, T. Pels, S. Tan, *Project 'Vluchtelinggezinnen en Integratie': Eindverslag deelproject 3, Aanbevelingen voor de ondersteuning van vluchtelinggezinnen*, Verwey-Jonker Instituut, december 2004 [42]

Haan, W. de & M. Althoff, *Vreemd en verdacht*, Rijksuniversiteit Groningen, 2002 [43]

Een verkennend onderzoek naar criminaliteit onder asielzoekers. Hiervoor is literatuur onderzocht en gekeken naar onderzoeken in andere landen. Vervolgens is een theoretisch kader opgezet en empirisch onderzocht.

Hallas, P., A.R. Hansen, M.A. Stæhr, E. Munk-Andersen & H.L. Jorgensen, *Length of stay in asylum centres and mental health in asylum seekers: A retrospective study from Denmark*, in: *BMC Public Health*, 7, p. 288, 2007 [44]

Aan de hand van verslagen van een grote groep asielzoekers van verschillende culturen is bekeken of de duur van het verblijf in het centrum van invloed is op de gezondheid. Van juli 2001 tot december 2002 heeft het Deense Rode Kruis alle gezondheidsaspecten genoteerd wanneer het ging om verwijzingen naar medisch specialisten.

Hammarberg, T., *Report by the commissioner for human rights, on his visit to the Netherlands 21-25 September 2008, for the attention of the Committee of Ministers and the Parliamentary Assembly*, 2008 [45]

Rapport over het bezoek van een lid van de commissie mensenrechten, Thomas Hammarberg, van de Raad van Europa over de mensenrechtensituatie in Nederland, waaronder de leefsituatie van asielzoekers.

Hart, R., *Children's Participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*, 1997 [46]

Hirasing, R.A. & L.F. Bolk-Bennik, *Enuresis nocturna-handleiding voor begeleiding van kinderen die in bed plassen*, Houten, Bohn Stafleu Van Loghum, 1995 [47]

Hobers, M., *The Red Cross Asylum Department Denmark: Report of an exchange program in Denmark*, juni 2006 [48]

Verslag van het bezoek van een COA-medewerker aan twee asielzoekerscentra in Denemarken. Met name ligt de focus op mensenhandel en azc's.

Hogenhorst, M., *De situatie van jonge asielzoekers in asielzoekerscentra*, Afstudeeronderzoek ontwikkelingspsychologie, Universiteit van Utrecht, 2005 [49]

Hogenvorst, M., *Verblijf is de sleutel voor al die deuren: Een onderzoek naar de beleving van het asiel- en opvangbeleid door asielzoekersjongeren*, Interculturele ontwikkelingspsychologie, Universiteit Utrecht, april 2006 [50]

Immigratie- en Naturalisatiedienst, *Cohortanalyse Asielprocedure 2001-2006, Peildatum 1 juli 2007*, Ministerie van Justitie, oktober 2007 [51]

In deze analyse zijn groepen ingestroomde asielzoekers, per jaar van instroom (cohorten) gekoppeld aan het resultaat van de doorlopen verblijfsrechtelijke procedure(s) in Nederland.

Asielzoekers worden ingedeeld in één van de vier hoofdcategorieën: asielzoekers met een geldige verblijfsvergunning, asielzoekers die geen geldige verblijfsvergunning (meer) hebben, asielzoekers die in procedure zijn voor een verblijfsvergunning, categorie overig.

Immigratie- en Naturalisatiedienst, *De IND belicht, Jaarresultaten 2008*, Ministerie van Justitie, maart 2009 [52]

In dit boekje staan de belangrijkste resultaten die de IND over 2008 heeft behaald. Ook komen hierin enkele cijfers over onder meer asiel aan bod. Een overzicht van alle cijfers is te vinden op de website van de IND: www.ind.nl

Ingleby, D., *Meeting the needs of young asylumseekers: the role of creative activities*, Department of Interdisciplinary Social Science, Utrecht University The Netherlands, in: Andersson, H. (ed.) *The Asylum-seeking Child in Europe*, Göteborg, Centre for European Research, pp. 173-182, 2005 [53]

Hoofdstuk over creatieve activiteiten als een vorm van preventie. Preventieve activiteiten worden vaak omschreven in termen van het model 'risico-factoren' en 'beschermende factoren'. Er is onderzoek gedaan naar de behoefte van kinderen door middel van interviews, 'focusgroups' en participatie van deelnemers.

Ingleby, D. & C. Watters, *Refugee children at school: Good practices in mental health and social care*, in: *Education and Health*, 20 (3), pp. 43-45, 2002 [54]

Jehoel-Gijsbers, G., *Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar de maatschappelijke participatie van arme kinderen*, *Nulmeting*, Sociaal en Cultureel Planbureau Den Haag, mei 2009 [55]

In 'Kunnen alle kinderen meedoen?' doet het SCP verslag van een eerste peiling waarvoor 2.200 kinderen tussen 5 en 18 jaar en één van hun ouders zijn geïnterviewd. Enkele conclusies uit het rapport:

- Van de 2,5 miljoen kinderen tussen 5 en 18 jaar wonen er bijna 350.000 in een 'arm' gezin;
- Een half miljoen kinderen is niet 'maatschappelijk actief': zit niet op sport, muziekles, scouting etcetera;
- Het percentage arme kinderen dat nergens aan deelneemt, is twee keer zo hoog als dat van niet-arme kinderen;
- Bij arme kinderen die nergens aan meedoen spelen financiële redenen drie keer zo vaak een rol als bij niet-arme kinderen: 48% tegenover 16%.

Jongh, D.M. de, M.J. van Ee & M.A. Dieleman, *Leven in een asielzoekerscentrum: Asielzoekers aan het woord over hun gezondheid*, in: *TSG*, nr. 2, 2004 [56]

Het betreft hier een tijdschriftartikel over een kwalitatief en explorerend onderzoek naar de gezondheidsbedreigende en- beschermende factoren van asielzoekers gekoppeld aan de leefsituatie. Informatie is verzameld door middel van observaties, 'focusgroep'-discussies en individuele diepte-interviews. De term leefsituatie is opgesplitst in woonomstandigheden (wooncomfort, hygiëne en privacy) en sociale omstandigheden (dagbesteding, sociaal netwerk en veiligheid). In totaal hebben 86 asielzoekers deelgenomen aan het onderzoek.

Kalsbeek, H., N. Zijlstra-Remon & T.L. Filedt Kok-Weimar, *Gebitsstoestand en tandheelkundige zorg bij kinderen van asielzoekers*, in: *Nederlands Tijdschrift Tandheelkunde* 108, p. 404-407, 2001 [57]

Het gaat hier om een bewerking van een scriptie. In twee azc's is onderzoek gedaan naar het voorkomen van cariës, fluorose en tandplaque bij kinderen van 8, 9 en 10 jaar. Informatie over tandenpoetsen en tandbezoek werd achterhaald via vragenlijsten. Het onderzoek is tussen februari en mei 1999 uitgevoerd. Er deden in totaal 98 kinderen mee aan het onderzoek.

Kalverboer, M.E. & A.E. Zijlstra, *Het belang van het kind in het Nederlandse recht: Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*, SWP, Amsterdam. 2006 [58]

Kalverboer, M.E. & A.E. Zijlstra, *Het belang van het kind in het vreemdelingenrecht: Kinderen uit asielzoekersgezinnen, Ontwikkeling, perspectief en juridische positie*, Faculteit gedrags- en maatschappijwetenschappen Rijksuniversiteit Groningen, 2006-2008 [59]

Onderzoek waarin beoogd wordt een beter beeld te krijgen van de leefsituatie en de ontwikkeling van asielzoekersgezinnen in Nederland.

Daarvoor zijn 50 gezinnen en 115 kinderen bezocht die het vooruitzicht hebben te worden uitgezet.

Onderzocht is of het inbrengen van orthopedagogische rapportages over de ontwikkelingsbelangen van kinderen en hun kinderrechten in de besluitvormingsprocedures effect heeft op de vraag of de IND deze belangen meeweegt in het vreemdelingenrecht en beleid. Daarbij is onder andere gebruik gemaakt van het belang van het kind en voorwaarden voor ontwikkeling Vreemdelingenrecht-vragenlijst. Met de kinderen zelf is gesproken evenals met hun ouders, leerkrachten en hulpverleners.

Kalverboer, M.E., A.E. Zijlstra & E.J. Knorth, *The developmental consequences for asylum-seeking children living with the prospect for five years or more of enforced return to their home country*, in: *European Journal of Migration and Law*, 2009 [60]

Onderzoek naar het Europese juridische kader en beleid inzake de rechten van kinderen en de ontwikkeling en ontwikkelingsrisico's van asielzoekerskinderen die meer dan vijf jaar in een azc leven met het vooruitzicht te moeten terugkeren naar het land van herkomst.

De uitkomsten van internationale empirische studies worden besproken. In deze studies draait het om de gevolgen van het uitzetten van asielzoekerskinderen naar het land van herkomst die meer dan vijf jaar in een azc hebben geleefd.

Daarnaast zijn 52 Nederlandse families bestudeerd die meer dan vijf jaar in Nederland verblijven.

Kalverboer, M.E., *Kan het beter? Aanbevelingen aan het COA, gebaseerd op resultaten van het onderzoek Belang van het kind in het vreemdelingenrecht en op een aanvullende literatuurstudie*, Faculteit Gedrags- en maatschappijwetenschappen Rijksuniversiteit Groningen, 18 november 2008 [61]

Rapport waarin aanbevelingen aan het COA worden gedaan op basis van het onderzoek 'Belang van het kind in het vreemdelingenrecht' en een aanvullende literatuurstudie.

Kooijman, K., *Lessen van en voor RAAK: Kindermishandeling, voorkomen en helpen, Een handboek*, Utrecht, Nji [62]

Kuipers, E., *Wat doen jullie op het gebied van kinderparticipatie?*, in: *Kiddo*, april 2002 [63]

Laban, K., *'Wachten op een status is ziekmakend'*, in: *Phaxx*, september 2003 [64]

Tijdschriftartikel over een onderzoek waarin twee groepen asielzoekers vergeleken worden om te kijken hoe het met de psychische klachten staat van de asielzoekers. Twee groepen Irakese asielzoekers zijn hiervoor geïnterviewd. 143 van de geïnterviewden verbleven korter dan zes maanden in Nederland en 151 Irakezen zaten twee jaar of langer in de asielprocedure

Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid, *Hygiënerichtlijn voor collectieve voorzieningen asielzoekers*, januari 2009 [65]

Lock, M., *De asielzoeker ziek door gepieker*, Interculturele Verpleegkunde, Saxion Hogeschool IJssellanden Deventer, februari 2005 [66]

Onderzoeksverslag waarin literatuur over piekeren van asielzoekers is onderzocht en asielzoekers zijn geïnterviewd (tien asielzoekers van azc Raalte en medewerkers van azc Raalte). De verschillende copingvaardigheden van asielzoekers worden daarbij onderzocht.

Lugt-van Draanen, W. van der, J. Odijk & M. Verreijdt, *Asielzoekerskinderen in balans? Het belang van bepalen balans draagkracht en draaglast bij asielzoekerskinderen*, Scriptie opleiding Sociaal verpleegkundigen, Hogeschool Leiden, mei 2004. [67]

In de wet is het basistakenpakket jeugdgezondheidszorg vastgelegd voor alle jongeren tot 19 jaar. Doel van deze scriptie is om informatie aan te voeren die kan bijdragen aan de

besluitvorming met betrekking tot de invulling van het basistakenpakket voor asielzoekerskinderen. De scriptie draait om de balans tussen draagkracht en draaglast van asielzoekerskinderen en het frequent volgen van deze kinderen.

Manesh, S., *Het recht van het kind op behoorlijke huisvesting en Het BLOEM-model*, Scriptie Nederlands Recht, Universiteit van Maastricht, augustus 2007 [68]

Scriptie waarin onderzoek wordt gedaan naar de huisvesting van kinderen die asiel hebben aangevraagd. In deze scriptie zijn criteria geformuleerd voor behoorlijke huisvesting van asielzoekerskinderen in de zin van artikel 27 (1) en (3) jo. artikel 2 IVRK. Dit wordt het BLOEM-model genoemd. Daarbij is gekeken in hoeverre de huisvesting van asielzoekerskinderen in Nederland aan deze criteria voldoet.

Mensinga Wieringa, E., *Kindermishandeling op het azc: 'Het zal mij een zorg zijn'*, TNO Preventie en Gezondheid, Leiden, 2004 [69]

Mensinga Wieringa, E., *Meer kans, minder meldingen. Kindermishandeling in de azc's*, in: Phaxx nr. 2, 2005 [70]

Tijdschriftartikel over een onderzoek naar het zorgnetwerk rondom asielzoekers. Ervaringen en werkwijzen van verschillende zorgpartners bij vermoedens van kindermishandeling zijn onderzocht.

Ministerie van Justitie, *Rapportage Vreemdelingenketen: Periode juli - december 2008*, maart 2009 [71]

Montgomery, E. & A. Foldspang, *Seeking asylum in Denmark: Refugee Children's mental health and exposure to violence*, in: European Journal of Public Health, vol. 15, pp. 233-237, 2005 [72]

Mooren, G.T.M., W.H.G. Wolters, R.J. Kleber & L.H.M. Van Willigen, *Vluchtelingenkinderen in Nederland: Een onderzoek naar de knelpunten in de opvang en hulpverlening*, Psychosociale afdeling Wilhelmina Kinderziekenhuis, Utrecht, 1993 [73]

Nielsen, S.S., M. Norredam, K.L. Christiansen, C. Obel, J. Hilden & A. Krasnik, *Mental health among children seeking asylum in Denmark: The effect of length of stay and number of relocations: a cross-sectional study*, in: BMC public health, vol. 8, p. 293, 19 augustus 2008 [74]

Onderzoek naar de gezondheid van asielzoekerskinderen in relatie tot organisatiefactoren van het asielzoekerssysteem met inbegrip van de duur van het verblijf en het aantal verhuizingen. Daarvoor is een groep van 260 gezinnen in Denemarken onderzocht met kinderen in de leeftijd van 4 tot 16. Daarbij is gebruik gemaakt van een vragenlijst met 25 vragen over het gedrag van het asielzoekerskind.

Pels, T. & M. de Gruijter, *Vluchtelingengezinnen: Opvoeding en integratie*, Assen, Koninklijke Van Gorcum, 2005 [75]

Programmaministerie voor Jeugd en Gezin, *Alle kansen voor alle kinderen: Beleidsprogramma Jeugd en Gezin 2007-2011*, september 2007 [76]

Het beleidsprogramma geldt voor de kabinetsperiode 2007-2011 en heeft als slogan 'Alle kansen voor alle kinderen'. Alle kinderen en jongeren, ongeacht culturele achtergrond of handicap, moeten kansen krijgen om zich goed te ontwikkelen. Deze opdracht is stevig verankerd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Jeugd en Gezin gaat uit van vijf ontwikkelingsvoorwaarden:

- Gezond opgroeien: lichamelijk gezond, geestelijk gezond, gezonde leefstijl, continuïteit in opvoeding en verzorging.
- Veilig opgroeien: geborgenheid, onvoorwaardelijke liefde, respect, aandacht, grenzen, structuur en regelmaat, veilig thuis en buitenshuis.
- Een steentje bijdragen aan de maatschappij: actieve betrokkenheid bij de maatschappij, meedenken en meedoen, actieve betrokkenheid bij de naaste omgeving, positief gedrag, burgerschap.
- Talenten ontwikkelen en plezier hebben: onderwijs genieten en opleiding krijgen, mogelijkheid voor hobby's, sport, cultuur en ontspanning, vrijheid om te spelen.
- Goed voorbereid zijn op de toekomst: diploma halen, werk vinden, in eigen levensonderhoud kunnen voorzien, stimulerende leefomgeving.

Het beleidsprogramma kent drie centrale punten:

- Het gezin krijgt een belangrijke positie toebedeeld: de kracht van het gezin wordt versterkt en beter benut.
- Er komt een omslag naar preventief werken: problemen eerder opsporen en ze sneller aanpakken.
- De vrijblijvendheid voorbij: ongewenste situaties mogen niet voortduren. Iedereen moet zijn verantwoordelijkheid nemen wanneer een kind of gezin in de problemen dreigt te raken.

Public Playground; Randvoorwaarden voor een goed (school)speelplein, in: Lay-out, Platform voor recent ontwerpend onderzoek, nr. 05, december 2008. Uitgever: Stimuleringsfonds voor Architectuur [77]

Public Playground is een onderzoek van het architectenkantoor Bekkering Adams Architecten naar (school)speelpleinen en de mogelijkheden om de openbare ruimte als ontmoetingsplaats nieuwe betekenis te geven. Aan welke eisen moet deze omgeving voldoen? Het onderzoek resulteerde in een ontwerpinstrument dat het proces vanaf de planfase tot aan de realisatie van een (school)plein beschrijft. In een proefproject zijn de randvoorwaarden in de praktijk getoest.

In Public Playground wordt het belang van spel en beweging voor de motorische en algemene ontwikkeling van kinderen onderstreept. Er worden tien basisuitgangspunten genoemd die een speelplein succesvol maken:

- 1 Participatie (uiteraard ook van gebruikers).
- 2 Beheer en organisatie (om plein leefbaar te houden).
- 3 Profielkeuze (visie op buitenspelen).
- 4 Verschillende zones (voor competitie, bewegen en rust).
- 5 Bezonnig en beschutting.
- 6 Connectie met openbare ruimte (betrokkenheid en toezicht vanuit omgeving).
- 7 Ruimtelijke differentiatie (verschillende leeftijdsgroepen).
- 8 Veiligheid en toegankelijkheid.
- 9 Oppervlakte en verharding (afwisseling).
- 10 Inrichting en toestellen (anders dan de standaard wipkip).

Reacroft, J., *Like any other Child? Children and families in the asylum process*, Barnardo's, januari 2008 [78]

Onderzoek naar de situatie van asielzoekers in het Verenigd Koninkrijk. Aan bod komen verschillende interviews met asielzoekers. Deze interviews illustreren de effecten van het asielbeleid op de kinderen vanaf het moment van aankomst, gedurende de asielprocedure tot aan de definitieve beslissing op de asielaanvraag.

Rooijen, M. van, *'Aan de vierde nieuwe juf hechten ze zich niet meer': Asielzoekerskinderen veranderen vaak van school*, in: Phaxx, nr. 2, 2005 [79]

Tijdschriftartikel naar aanleiding van een onderzoek uit 2004 waaruit blijkt dat asielzoekerskinderen gemiddeld vijf keer van school wisselen.

Schaap, A., *Opgroeien in existentiële onzekerheid, hoe doe je dat? Een onderzoek naar de betekenisgeving en copingstrategieën van jongeren die dankzij het Generaal Pardon in Nederland een verblijfsvergunning hebben gekregen*, Master medische antropologie en sociologie, Universiteit van Amsterdam, januari 2009 [80]

Dit onderzoek geeft inzicht in hoe jongeren reageren op een periode van existentiële onzekerheid in de vele jaren die ze moeten wachten op een verblijfsvergunning. Deze lange periode van onzekerheid is in strijd met het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), omdat dat een negatieve invloed heeft op de psychosociale ontwikkeling van jongeren.

Centrale vraag van het onderzoek was: Hoe hebben jongeren in Nederland die dankzij het Generaal Pardon een verblijfsvergunning hebben gekregen, de periode daaraan voorafgaand beleefd en hoe hebben ze hierop gereageerd?

Er zijn diepte-interviews gehouden met jongeren en andere informanten en er is een literatuurstudie gedaan. Punten die met name naar voren kwamen: onduidelijke juridische procedures, confrontaties met mensen die wel een verblijfsvergunning hadden en de vele verhuizingen. De copingstrategieën die zij in reactie daarop hanteerden, waren onder meer zwijgen, vergeten, afleiding zoeken, innerlijke kracht en problemen oplossen.

Silove, D., Z. Steel & C. Walters, *Policies of Deterrence and the mental health of asylum seekers*, in: *Journal of the American Medical Association*, vol. 284 no. 5, p. 604-611 [81]

Sokal, D., *Psychische problemen van asielzoekerskinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar*, Scriptie Sociale geneeskunde, juli 2001 [82]

Scriptie over de psycho-sociale problematiek van kinderen die in azc's verblijven waarbij de factoren die van invloed zijn op het ontstaan van de problematiek worden beschreven. Onderzoek is verricht in drie azc's waarbij gegevens van 154 kinderen zijn verzameld in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar. Hiervoor zijn gegevens van school en uit het JGZ-dossier verzameld en is een interview met de ouders gehouden. Er is een onderverdeling gemaakt in drie groepen. Een groep met een verblijfsduur van 4 tot 12 maanden, een van 13 tot 24 maanden en een van 25 tot 76 maanden.

Stellinga-Boelen, A.M., *Nutritional Assessment of Asylumseekers' children in the Netherlands*, 28 november 2007 [83]

Het betreft hier een proefschrift waarin beschreven wordt hoe het met de groei- en voedingsstatus van asielzoekerskinderen in de leeftijden 2 tot 12 jaar staat. Het gaat om asielzoekerskinderen in Nederland die afkomstig zijn uit Afrika, Oost-Europa en Centraal-Azië. Onderzoek is gedaan naar 135 kinderen uit drie azc's in Noord-Nederland die in ieder geval al één jaar in Nederland leven.

Stellinga-Boelen, A.M., *Ongevallen onder 0-14 jarige kinderen van asielzoekers*, MOA-Noord-Nederland TNO-PG JGZ, 2001-2003, januari 2004 [84]

Het gaat hier om een scriptie in het kader van de opleiding tot jeugdarts bij TNO-PG. Er is een inventarisatie gedaan naar ongevallen in september 2002 bij 0 tot 14-jarige asielzoekerskinderen wonend in één van de vier azc's in Oostergo Fryslân (in azc's in Burgum, Dokkum, Drachten en Kollum). Van 388 kinderen werd hun MOA-dossier onderzocht op het meemaken van ongevallen sinds hun aankomst in Nederland.

Tuk, B., *Gezondheid, veiligheid en ontwikkelingscondities van jonge asielzoekers*, Pharos, 14 januari 2005 [85]

Deze publicatie behandelt de stand van zaken wat betreft de gezondheid, veiligheid en ontwikkelingscondities van asielzoekersjeugd. Gebruik wordt gemaakt van verschillende onderzoeken die daarnaar zijn uitgevoerd. Daarnaast is het een reactie op een rapport van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ 2003): 'Kinderen in de asielpraktijk'.

UNHCR, *Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*, New York, UN, 1993 [86]

Verbeeck, K., *Vluchtelingen- en asielzoekerkinderen in Nederland: Handleiding bij de cursus 'Leren omgaan met sociaal-emotionele problemen van asielzoekers- en vluchtelingenkinderen in de basisschoolleeftijd'*, 's Hertogenbosch, KPC Groep, 1997 [87]

Verduijn, M., *Over-leven in Nederland: Een kwalitatief onderzoek naar hoe kinderen overleven...*, doctoraalscriptie algemene pedagogiek, Rijksuniversiteit Groningen, mei 2006 [88]

Een scriptie van een pedagogiek studente waarin onderzoek wordt gedaan naar de leefwereld van asielzoekerskinderen en de verwachtingen die zij hebben van hun toekomst in Nederland. De integratie staat daarbij centraal. Gekeken is naar bestaand onderzoek over de situatie van asielzoekerskinderen. Daarnaast is onderzoek verricht naar de belevingen van asielzoekerskinderen in azc Dronten, door middel van interviews met 18 kinderen, en is gekeken naar de belevingen van professionals werkzaam in oriëntatie en inburgerings centra in Nederland.

Vink, M. & R. van Wijk, *Asielzoeker is geen gewone patiënt*, in: Medisch Contact, vol. 64, nr. 5, 29 januari 2009 [89]

Tijdschrift waarin de veranderingen in de gezondheidszorg voor asielzoekers per januari 2009 beschreven worden.

Vogt, A. & M. Schreuder, *Stress als gezondheidsprobleem bij asielzoekerskinderen*, in: Gezondheidsverkenning 2005 [90]

Artikel waarin weergegeven wordt hoe het zit met stress bij asielzoekerskinderen.

Willigen, L.H.M. van, *Gevluchte kinderen: Preventie van ziekte en bevordering van de gezondheid*, Stichting MOA Oost Nederland, maart 2003 [91]

Literatuurstudie naar de gezondheidsproblemen van minderjarige asielzoekers.

Willigen, L.H.M. van, *Verslag van de quickscan van 'het kind en het asielbeleid' in de praktijk*, Consultant Gezondheidszorg Vluchtelingen en Mensenrechten, Amsterdam augustus 2003 [92]

Het betreft hier een inventarisatie van knelpunten bij de waarborging van een zo ongestoord mogelijke ontwikkeling en ontplooiing van kinderen die naar Nederland zijn gekomen om asiel aan te vragen. Er is gebruik gemaakt van interviews met sleutelfiguren die betrokken zijn bij de toelating, opvang, begeleiding van en zorg voor vluchtelingenkinderen.

Winter, M. de, *Beter maatschappelijk opvoeden: Hoofdpijnen van een eigentijdse participatiepedagogiek*, Assen, Van Gorcum, 2000 [93]

Winter, M. de, *De kwaliteit van het kinderlijk bestaan*, Onderwijs Media Instituut Universiteit Utrecht, 1990 [94]

Winter, M. de, *Kinderen als medeburgers: Kinder- en jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedingsperspectief*, Utrecht, de Tijdstroom, 1995 [95]

Zdrnja, N., *Afscheid nemen: Onderzoek naar sociale situatie en copingstrategieën van vluchtelingenkinderen*, Scriptie Gezondheidswetenschappen, Universiteit Maastricht, juni 2004 [96]

De scriptie doet verslag van het onderzoek naar de sociale situatie van asielzoekerskinderen. Daarbij staan plotselinge verdwijningen centraal. Gekeken is eveneens naar de manier waarop leerkrachten met plotselinge verdwijningen in de klas omgaan en hoe zij daarbij geholpen kunnen worden. Hiervoor zijn interviews met leraren en kringgesprekken met kinderen gehouden. Ook is literatuur onderzocht over het ontbreken van stabiliteit en continuïteit in het leven van asielzoekerskinderen en het effect daarvan op hun sociaal-emotionele ontwikkeling.

Bijlage 1: Resultaten van interviews met kinderen en ouders

1 Gezin en opvoeding

Uitvoering opvoedingstaak ouders

Knelpunten

Kleine kinderen zijn nog heel laat buiten aan het spelen. Ze moeten eigenlijk eerder naar bed.

Dan voel ik me rot om wat er allemaal met mij gebeurt. Daar praat ik niet over met mijn ouders. Soms vertel ik het wel op school aan een vrouw. Iemand die oplossingen met je gaat bedenken als je problemen hebt. Soms helpt dat wel.

Ik ken ook een klein jongetje, zijn moeder verzorgt hem niet zo goed. Hij is vaak tussen jongens die hele nare dingen doen. En dan weet je zelf ook niet wat je moet doen.

Ik voel me schuldig dat ik mijn kinderen in deze situatie niet zo goed kan opvoeden als ik zou willen.

Ik leef alleen voor mijn kinderen. Zonder kinderen ben ik niets. Mijn eigen ontwikkeling moet ik vergeten.

Eigen dingen doen is voor kinderen heel belangrijk, maar bijvoorbeeld op vakantie gaan, kunnen ze zich niet veroorloven. Ook de dierentuin kost veel geld, andere mensen moeten daarom haar dochter daarmee naartoe nemen.

Ik moet goed spreken en ze beschermen, maar ik kan niet meer liegen. Hoe lang nog? Ik word gek.

Ik zou het heel goed willen doen voor mijn kinderen, maar ik kan het niet. Ik heb te veel problemen in mijn hoofd. Ik wil dood.

Toen ik hier heen kwam dacht ik dat ik iets goeds deed voor mijn gezin, ik wilde hen in Nederland een goede toekomst bezorgen. Maar na zeven jaar in een caravan is alles kapot.

Toen we een negatieve beslissing kregen waren mijn man en ik daar helemaal kapot van. Zoiets kun je niet aan je kinderen uitleggen. We konden er op dat moment niet voor hen zijn.

Aanbevelingen

Ouders zonder status moeten Nederlands kunnen leren.

L. wil ook graag dat families meer dingen met z'n allen doen. 'Gezellig met z'n allen naar een museum en dat soort dingen.'

Ouders moeten Nederlands leren/oefenen.

Haar dochter praat alleen Nederlands, en slecht Farsi. Ouders krijgen geen les, dat is belangrijk, vooral voor moeders.

Good practice

Als ze zich niet lekker in haar vel voelt, praat ze met haar moeder. Die heeft ondanks dat ze zich vaak zorgen maakt wel de ruimte daarvoor. Als haar moeder verdrietig is, helpt M. haar ook weer door met haar te praten.

Gezinsstructuur

Knelpunten

Hij moet altijd mee naar de advocaat om te tolken voor zijn ouders. Op de vraag of hij dat leuk of vervelend vindt, haalt hij zijn schouders op; hij vindt daar niks van.

De meeste moeders blijven thuis en doen niks.

Aanbeveling

Ze zou graag willen dat moeders iets met andere moeders doen.

Ondersteuning opvoedingstaak ouders

Aanbeveling

Opvang voor kleine kinderen die jonger zijn dan 4 jaar.

Good practice

Hij vindt het in 's Gravendeel beter omdat ze met het eigen gezin in één caravan zitten. In Nijmegen zaten ze bij een ander gezin.

2 Wonen

Frequentie verhuizingen

Knelpunten

Het is niet leuk om zo vaak te verhuizen. Ik wil liever op één plaats wonen en een status hebben en een eigen huis hebben.

Hij zegt het niet leuk te vinden als hij of zijn vriendjes moeten verhuizen.

Aanbevelingen

Sowieso minder verhuizen, want dat is rot als je goede vrienden weer kwijtraakt.

Niet steeds verhuizen. We moesten van het ene azc naar Ter Apel en daarna weer naar een ander azc.

Krappe huisvesting en gebrek aan privacy

Knelpunten

Muziek keihard.

Ik heb geen eigen kamer. Met mijn twee broertjes en mijn ouders wonen we in twee kamers: een slaapkamer en een woonkamer. Maar in Limburg was het nog kleiner. Daar hadden we één klein kamertje met z'n vijven.

Het is niet fijn om in een azc te wonen. Je hebt geen eigen ruimte, geen eigen huis. Je hebt geen rechten en veel problemen.

Ik vind het vervelend op één kamer te wonen. Er is geen privacy. Als iemand wakker wordt, wordt iedereen wakker. Daardoor ben ik moe.

Als S. wil slapen, moeten haar zus en broer nog huiswerk maken in dezelfde kamer.

Soms is alleen zijn fijn, dan zet ze haar mp3 op. Soms is alleen zijn het stomst wat er is.

Ze zou wel eens alleen willen zijn maar het kan nergens dus het gebeurt niet. Ze zou graag een eigen kamer willen. Ze doet er niets aan om wel alleen te kunnen zijn (naar buiten gaan ofzo). Het kan gewoon niet.

Ze wonen heel krap, in twee kamers. Soms kan ze niet slapen, want haar broertje praat veel 's nachts. Ze slapen met zijn vieren in de slaapkamer.

Ze vindt het niet leuk om samen te slapen. Ze huilt, wordt wakker en is dan 's ochtends moe. Ze komt dan te laat op school en dat vindt de juf niet leuk. Dat er zo weinig ruimte is, vindt ze het stomst.

Het huis vindt ze niet heel erg leuk, want het is een beetje krap.

We wonen met z'n drieën in één kamer. Is niet helemaal ideaal, maar is ook wel goed. Je moet blijven. Je hebt geen keuze, een beetje moeilijk met drie mensen in één kamer.

Een meisje van mijn leeftijd kan niet samen leven in één ruimte met haar broer. Ik ben ook al ongesteld.

Fijn om weg te gaan, want het is hier veel te krap. Ik kan niet goed lezen, ik kan niet goed leren, ik kan niet goed slapen.

Ze vindt het niet leuk om met z'n drieën een kamer te delen. Als ze zich wil omkleden, vindt ze het lastig dat haar broer er ook is. Dan zegt ze dat hij zich om moet draaien en ergens anders naar moet kijken.

Ik vind het heel erg dat je hier geen huisdieren mag hebben, alleen vissen.

We delen ons appartement met drie mensen: iemand uit Moldavië, Tjetjenië en Armenië. Vervelend dat de andere mensen erbij wonen want er is niet genoeg plek in de keuken om allemaal te koken. Ze gebruiken onze spullen terwijl de afspraak is dat ze zelf spullen hebben en ze maken het soms weer vies terwijl mijn moeder het net had schoongemaakt. Ook de badkamer en wc delen we.

Ik vind de reden waarom we geen huisdieren mogen heel stom. Omdat we te weinig ruimte hebben. Nou ja, dat beslissen we zelf. Ik zei tegen de COA: 'En als jullie dan vinden dat we te weinig ruimte hebben, waarom geef je ons dan geen grotere kamer?' Ja, en toen was het stil.

Wij hebben twee kamers die ik moet delen met mijn broers en zusjes, maar daar raak je aan gewend. Eigenlijk zijn de kamers ook niet echt genoeg voor één persoon, ze zijn echt heel klein. Als je dan echt een grote slaapkamer krijgt in een huis dan is dat echt leuk, fantastisch.

De kamers zijn veel te klein. Je hebt een kamer voor de kinderen en de woonkamer en de slaapkamer van je ouders, daar moet je het mee doen. Afhankelijk van de grootte van de familie heb je twee of drie kamers.

Ik vind het wel storend als N. 's nachts wakker wordt. Dan gaat ze naar mijn moeder en dan kan ik niet meer slapen

We willen echt wel eens alleen zijn. Maar dat kan niet echt, omdat we maar twee kamers hebben. Dus als je alleen wilt zijn ga je naar de wc.

Ik heb wel eens zin om alleen te zijn. Dan wil ik gewoon even rustig zijn, dan ga ik naar de wc. Maar daar krijg ik dan ook dat nare gevoel. Dat krijg ik vaak als ik alleen ben.

Het appartement is niet leuk. We moeten met z'n drieën op één kamer leven, met een bank en bed. Het appartement moeten we delen met een andere familie omdat wij maar met z'n drieën zijn.

Ik woon met mijn moeder en twee nichtjes in twee kamers en de andere familie met wie wij leven zijn mannen. Dat is heel moeilijk voor ons want nu moeten we de hele dag onze hoofddoek ophouden vanwege de mannen.

Natuurlijk wil ik graag een keer alleen zijn, maar het kan niet want mijn moeder is er altijd. Ik wil echt heel graag een keer alleen zijn. De wc is de enige plek waar dat kan en daar zit ik dan ook vaak.

Ik kan nooit vrij zijn. Het is heel moeilijk voor me.

De caravans zijn veel te klein.

Geloof me, je zou echt gek worden hier. Je doet niets. Je zit 24 uur per dag in de caravan, tv kijken, koken, strijken. Dat is alles. Dat is gewoon je leven en daar word je echt gek van.

Beiden vinden het vervelend om met zoveel mensen in één kamer te wonen. Het is te druk. Te klein om te eten, te slapen en te spelen in één kamer.

Ze hebben in Alkmaar gezeten. Daar is alles veel groter, dus in Dongen vinden ze het niet zo goed.

S. en N. zaten in Gilsen, daar deel je één kamer met acht mensen en heb je geen eigen kookgelegenheid; je krijgt eten. Zij vinden Dongen beter dan Gilsen.

In huis kan je nergens heen als je alleen wil zijn. Alleen naar de douche en wc.

D. zegt dat M. snurkt en dan kan zij niet goed slapen. Maar dan gaat ze bij haar moeder liggen.

M. wil graag een groter huis. Ze vindt het stom dat ze niet mag verhuizen.

In Amersfoort woonden ze in een nieuw gebouw, dat was een 'droomhuis'. Nu moeten ze met zes mensen twee kamers delen.

Je kunt niet alleen zijn in het azc. Maar dat hoeft ook niet, want als ik alleen ben ga ik piekeren. Daarom zoek ik graag afleiding.

Wel is het moeilijk voor kinderen dat ze geen eigen plek hebben. Voor kinderen is depressie teveel.

Er is altijd lawaai, kinderen zitten dicht op elkaar.

De familie woont in twee kamers: een woonkamer en een slaapkamer. De drie kinderen slapen in de slaapkamer. De twee oudsten zijn in de puberteit en er is altijd ruzie. De oudste zoon moet over het bed van de oudste dochter heen klimmen om in zijn eigen bed te komen, wat elke dag weer een gevecht oplevert. De jongste dochter kan 's avonds niet

slapen vanwege de oudere kinderen, is 's ochtends niet uitgerust en wil nooit uit bed komen.

Aanbevelingen

Vindt dat de caravans groter moeten. Is nu veel te klein.

Familie verschillende kleinere kamers, afzonderlijke kamers.

Meer kamers voor grote gezinnen.

Eén familie in één huis. Hij wil het liefst een eigen kamer, maar vindt het ook goed als twee mensen een slaapkamer moeten delen.

Eén kamer erbij.

Alle kinderen en ouders een eigen kamer geven en elke familie een eigen huis.

Als je met zeven mensen in twee kamers woont, moet dat opgelost worden.

Als ze de baas zou zijn, zou ze verschillende kamers maken voor de mensen, dat ze een eigen kamer hebben. Gedeelde faciliteiten vindt ze verder niet erg.

Een eigen huis is fijn want dan ben je vrij.

Ik voel me hier in het azc wel beter dan op straat. Want ik heb ook een jaar op straat gewoond.

Grotere en meer kamers.

Ik zou willen dat je na 22:00 uur stil moet zijn.

Ze zouden nieuwe en grotere caravans neerzetten.

Elk kind zou zijn eigen kamer krijgen.

L. zou families meer ruimte geven. M. zou grotere kamers geven, want omdat ze zo'n kleine kamer hebben, gaan ze ruzie maken. Dat snap ik wel, want dat is ook bij ons zo...'

Ik zou de huizen een beetje groter maken en de wc niet pal naast de woonkamer zetten. Daardoor hoor je alles en het stinkt.

Good practices

Huisvesting met meerdere kamers is goed en ze zijn er erg tevreden mee.

Hij is enthousiast over de ruimte in de caravan. Er zijn drie slaapkamers. 'Volgens mijn moeder slaap ik in de grootste, maar ik kan zelf zien dat mijn moeders kamer groter is.'

In Winterswijk hadden we gewoon een heel huis. Dat was best veel. Twee kamers extra.

De kamer die ze nu hebben, vindt de moeder goed (NB. Op het oog zo 18m²). Ze moesten een tijd wachten op deze kamer.

Delen van huisvesting met anderen buiten het gezin

Knelpunten

Ook is het vervelend dat je de douche en wc met de hele gang moet delen. Dat is een vies idee, je weet niet wie het nog meer gebruikt en hoe die over hygiëne denkt.

De stomste dingen vindt M. dat ze soms alleen is en dat ze in het azc woont. Een eigen huis is veel leuker.

We kunnen zelf niet vragen of wij alleen in een appartement mogen wonen, zonder andere families. We durven niet meer te vragen of we nog een keer mogen verhuizen omdat deze familie ons niet aanstaat, want dat zou dan de derde keer zijn.

Ook vervelend om douche en wc te delen met vreemden.

Aanbevelingen

Voor iedere familie één wc en douche.

Wonen alleen met gezin. Alleenstaande mensen bij elkaar.

Kwaliteit van de woonruimte

Knelpunten

In sommige caravans is de riolering stuk waardoor de hele caravan constant stinkt. Ook is in sommige de douche stuk. COA doet er niets aan.

We zitten nu zeven jaar in een caravan en alles is kapot. Iedereen is ziek.

Aanbevelingen

In ieder gebouw een wasmachine. Nu moet je je kleren meenemen naar ander gebouw en dan nemen ze je kleren mee, daarom. Daarom moet je wachten bij de wasmachine.

Ik wil een mooie keuken voor mijn moeder.

Alle huizen zouden van steen zijn.

Voor alle mensen tv-zenders uit het land van herkomst.

Ik zou willen dat je de muren mag verven.

Nieuwe bedden, met goede matrassen.

Steviger muren, betere huizen.

Good practice

School is veel leuker dan thuis. Maar niet dat je altijd op school wilt zijn, want dan heb je je moeder en vader ook niet.

Geïsoleerde ligging van het azc

Knelpunten

Ook de locatie is veel te ver van het dorp. Alles is ver en er is geen bus en vooral voor mensen die niet kunnen fietsen en moeilijk kunnen lopen is dat echt stom.

Hij vindt het vervelend dat alles zo ver lopen is. Hij zegt dat hij geen fiets hier heeft maar dat hij wel kan fietsen.

Azc is te ver van het dorp en de dijk is eng, vooral als het donker is.

Het winkelcentrum is hartstikke ver en de bushalte ook. Meestal zijn we hier want 's Gravendeel is te ver.

Aanbevelingen

Azc moet dichterbij de buurt van stad of dorp.

De locatie is te ver van de stad. Er moet een bushalte komen. Of een boodschappenbusje.

Azc niet naast een vliegveld, zoals in Eindhoven.

Good practice

Hiervoor zaten we in azc Baexem. Daar waren wel honderd kinderen. Azc Utrecht is veel beter, de winkels en de school zijn dichtbij.

Samenstelling woongroepen

Knelpunt

80% van de mensen is bruin, 20% blank.

Aanbeveling

Ik wil graag met minder mensen op een centrum. Dertig of veertig of zo. Dat je dan iedereen kent.

3 Recreatie, spel en vrije tijd

Onvoldoende georganiseerde activiteiten buiten schooltijd

Knelpunten

Ze vindt het vervelend voor haar ouders en broer dat ze veel thuis zitten.

De Vrolijkheid is er iedere dinsdag van zeven tot acht uur 's avonds voor de kinderen van 8 tot 11 jaar. Dat vind ik niet goed. De workshop is te laat voor de kinderen.

Ik vind het jammer dat we niet op vakantie mogen. Ik ben steeds gewoon thuis in de vakanties. Ik heb wel een clubje met alleen meisjes vanaf 12 jaar en die zie ik om de week op vrijdag. Soms gaan we knutselen, praten, of spelen. Dat is niet met de Vrolijkheid maar door 'de vrouwen' georganiseerd. Voor jongens vanaf 12 jaar hebben ze hier niks.

Er wordt meer voor kleine kinderen georganiseerd. Voor haar leeftijd wat minder. Ze hebben posters voor zomeractiviteiten, zoals naar een kamp. Ze ging er een keer heen want er was haar gezegd dat ze zich in kon schrijven ervoor. Maar ze zag alleen kleine kinderen terwijl het ook voor oudere kinderen bedoeld was. Toen is ze niet meegegaan.

Naar de Vrolijkheid gaat ze niet, het lijkt haar saai. Ze heeft wel eens een beetje gekeken naar wat ze doen maar ze heeft nog niet meegedaan. Ze vindt het meer voor kleine kinderen.

Te weinig activiteiten.

Voor onze leeftijd (jonge meiden) is hier niks. Voor vrouwen wel, en voor jongens en kleine kinderen.

Er is niets te doen, vooral niet voor kinderen ouder dan 12 jaar. Het is alleen school, eten en slapen.

Op het azc is niets te doen voor oudere meiden. De Vrolijkheid is alleen maar tot 12 jaar. Er is nu wel een weerbaarheidscursus voor jongens, maar ze vinden het stom dat daar geen meiden bij mogen.

Ook is het stom dat met de Vrolijkheid alleen maar elke keer hetzelfde doet en bij uitjes alleen naar museums wordt gegaan.

Het wachten op een status veroorzaakt veel stress maar dat er niets te doen is op het azc veroorzaakt alleen nog maar meer stress.

Niets te doen voor kinderen in vakanties en vrije tijd en vooral ouders maken ruzie.

Aanbevelingen

Soms hebben we clubs, om toneel te spelen of te knutselen. Dat is heel leuk.

Ze zou vaker een club willen, bijvoorbeeld op zondag. Ook zou ze vaker binnen willen kunnen spelen.

Ook zou hij ervoor zorgen dat er meer dingen te doen zijn op het azc.

Iedereen een hobby doen.

In het weekend met kinderen naar het park of ergens heen.

Danslessen op het azc.

Het is belangrijk dat er leuke activiteiten voor de kinderen zijn.

Veel wandelingen maken.

Stel dat je hier muziekles zou kunnen krijgen, dat zou heel fijn zijn.

Ik wil graag ergens naartoe met het hele azc. Een uitje

L. wil graag dat er meer clubs komen, bijvoorbeeld verven en kleuren, of andere dingen waar je naartoe kan. Voor de oudere kinderen zou ze *breakdancen* doen en voor meisjes sieraden maken of kleren ontwerpen.

Meer activiteiten van VluchtelingenWerk, zoals naar Walibi.

Meer activiteiten voor kinderen van onze leeftijd.

Een dansbattle. Met het opplakken van posters in de omgeving met 'wie neemt het tegen ons op?', met een datum en plaats waarbij mensen dus uitgenodigd worden voor een dansbattle.

Het organiseren van een voetbaltoernooi voor kinderen van azc's. De jongens die het bedacht hebben, willen het ook helpen mee organiseren.

Er moet schilderen en dansen komen voor jongeren van 12 tot 20, want daar is nu niets voor. En op het azc-terrein, want dan kan iedereen er heen: ook de kinderen die niet alleen 's avonds van het terrein mogen.

Er moeten meer uitjes komen in vakanties zoals naar Walibi of Tropicana.

Good practices

Soms komt de Vrolijkheid en soms gaan we dan ook buitenspelen (waterballonnen, voetballen, naar het zwembad) of binnen toneelspelen (8-12 jaar) of knutselen (4-12 jaar). Om de zaterdag komt er ook een kinderbijbelclub, maar dan moet ik altijd voetballen.

Elke woensdag is er koffiekamer voor kinderen, dan gaan we knutselen en spelen. Voor kinderen van 4-7 jaar is er tekenen enzo en voor kinderen van 8-12 jaar is er toneel. Dat vind ik superleuk.

Er is een kerk hier. Die mensen laten je spelen, iets maken, kleuren, liedjes zingen. En verhalen over Jezus. Ik vind het daar heel leuk

Onvoldoende faciliteiten

Knelpunten

Ik heb de sloomste computer van de wereld.

Thuis kan ze alleen tv kijken, heeft ze niet veel lol en soms is het saai.

Niemand speelt meer buiten want er zijn teveel regels. En als je die overtreedt krijg je ook een boete. Er is ook niets leuks te doen op het azc.

Ook 's avonds is er niets te doen. Dan gaan de jongens buiten rondhangen of verstopper-tje spelen, maar dan komt de security zeggen 'ga naar binnen'. Maar binnen is niets te doen.

De computerruimte is dicht in het weekend. Dat is nu net wanneer de kinderen vrij zijn. Het is daarom niet mogelijk voor de kinderen om in het weekend te mailen of in de computerruimte op de computer huiswerk te maken.

Samen met haar familie doet ze nooit iets leuks.

Na school is er niks te doen. Naar de bioscoop gaan kan niet, want ver weg. Moeilijk om alles zelf uit te zoeken. En het is ver weg.

Ik doe geen sport. Dat is hier niet. Ik wil wel dansen, maar dat kan niet.

Vanaf vier uur mogen de kleine kinderen op de computer. Dan laten ze ook volwassenen erbij. Dat is niet goed want die kleine kinderen zien dan dingen die ze niet moeten zien.

Ik heb een hobby, maar kan ik niet doen. Hier kan ik alleen naar school en soms naar buiten.

Ik vind het ook jammer dat ik niet vaak met mijn ouders iets leuks kan doen.

Soms lijkt het hier echt levenloos. En dan begin je dingen te doen die niet normaal zijn.

We mogen maar een uur per keer op internet, tussen drie en vijf uur en wij mogen maar twee keer in de week. Maar van drie tot vier zijn we op school dus daarna moet je haasten. En we zijn niet de enigen, er kunnen maar vier tot zes kinderen zich inschrijven, dan zit het vol.

We mogen niks zeggen in het computerlokaal, dan krijg je meteen straf. Ik vroeg een keer waarom de computers al uit gingen, we hadden nog een kwartier. Toen belde degene van het computerlokaal meteen het COA en toen moesten we betalen. Kinderen moeten altijd per se ingeschreven zijn en de grote mensen gaan er altijd gewoon naar toe. De toezicht-houders laten de grote jongens ook binnen terwijl het dan eigenlijk alleen voor kinderen is. Het COA beschermt de toezichthouders, wij krijgen steeds alleen maar straf.

Te weinig computertijd bij OLC.

Er is buiten geen voetbalplaats.

We hebben aan het COA gevraagd of we de gymzaal mochten gebruiken om te dansen, maar dan moest er begeleiding zijn en die hebben we niet.

Ze willen graag internet in de caravan, dat zou het nog wat leuker maken. De meiden zijn het met elkaar oneens of dat mag, internet in de caravan. De ene denkt van niet, de ander zegt dat het wel mag maar dat je het zelf moet betalen omdat het COA het te duur vindt.

Er is geen plek voor de kinderen om binnen te spelen, alleen op de gangen.

Veel mensen van verschillende kerken willen kinderen meenemen. Er wordt van haar verwacht dat ze haar kind zomaar meegeeft want het zijn toch maar alleen asielzoekers.

Soms komen Nederlandse vriendjes spelen, dat is moeilijk voor haar dochter want ze kunnen niet zoveel in het azc.

Het COA organiseert een vrouwenclub waar ze heel streng zijn voor wie dat regelt, misschien zijn het namelijk wel criminelen. Maar voor activiteiten voor de kinderen is zo'n bewijs niet nodig, dat is raar. Ze heeft het idee geen controle hierover te hebben.

Aanbevelingen

Ze zou het een goed idee vinden als er recreatieruimtes komen, apart voor jongens en meisjes, want die gaan niet met elkaar om op het azc.

Er zijn te weinig computers. Het zou beter zijn om vaste tijden voor bepaalde leeftijdsgroepen te hebben.

Zou verdrietige kinderen helpen door te vragen wat zij zouden willen

Ik wil dat de grote mensen iets leuks hebben, zoals een schaakbord en spellen.

Een plek om rustig iets te doen of te zitten voor kinderen, bijvoorbeeld lezen.

Op het azc moet een voetbalveld aanwezig zijn.

Hij kan niet zo goed Nederlands lezen. Er hing een poster bij de receptie waarop 'rondvaart met boot' stond aangekondigd. Maar hij begreep het niet. Dat vond hij heel vervelend. Hij vindt dat er een brief uitgedeeld moet worden in eenvoudig Nederlands, dan snapt hij het beter.

Hij zou graag een aparte recreatieruimte zien voor kinderen en volwassenen. Of, als er maar één ruimte is, de kinderen in het weekend en de volwassenen doordeweeks. Of kinderen van zeven tot acht uur 's avonds en daarna volwassenen.

Iedereen moet z'n hobby kunnen doen, bijvoorbeeld in Bussum of Hilversum, dan moet het COA de helft betalen zodat je het kunt doen.

Een nieuw voetbalveld met netten en een nieuwe speeltuin met een glijbaan, schommels en klimrekken.

Kinderzenders op tv (Nickelodeon en Jetix).

Ik zit op zwemles, voor mijn A-diploma.

Langere computertijden voor kinderen

Jongens willen een satelliet en meer tv-zenders.

Ik wil een beter voetbalveld met netten en af en toe een echte wedstrijd met prijzen.

Meer mogelijkheden voor muziek spelen.

Een aparte ruimte waar de meiden terecht kunnen, want de recreatieruimte wordt 's avonds of door mannen gebruikt of door jongens. In de ruimte zouden ze bijvoorbeeld zelf film kunnen kijken of bij elkaar kunnen zitten.

De ideale recreatieruimte voor kinderen zou een multifunctionele ruimte moeten zijn waar 's avonds film gekeken kan worden, maar die ook discolampen heeft en waar dus een dansfeest/disco kan worden gegeven. Het zou leuke, vrolijke kleuren op de muur moeten hebben (niet wit!). Het liefst staat er een pool/biljarttafel en is het een beetje luxe, met spelletjes. Ideeën voor de versiering: je zou met graffiti 'recreatieruimte' op de muur kunnen spuiten of de kinderen in een bepaalde houding poseren en dat die omgetrokken wordt en dan ingekleurd in een andere kleur dan de achtergrond van de muur. De kinderen van 4 tot 12 jaar zouden in een ander gedeelte kunnen spelen of op andere tijden dan de kids van 14 tot 17 jaar. Ideaal gezien zou de ruimte verschillende indelingen hebben: een waar meiden kunnen spelen, een waar jongens kunnen spelen en een gezamenlijke ruimte.

Recreatieruimte voor kinderen en een ruimte voor ouders ('want die moeten ook eens een keer rusten, gezellig zitten, breien, een kaartje maken')

Bibliotheek waar je boeken kan lenen.

Beter voetbalveld; schoon en onderhouden.

Ook zou er dan een zwembad bij komen en een mooi voetbalveld.

We zouden graag danslessen willen of sporten, judo, basketbal. En we willen graag onbeperkt internetten, in plaats van maar één uur per dag.

N. wil graag meer buiten kunnen spelen, waaronder steppen en een betere speeltuin. De kleine op het centrum was stukgegaan en nu is het anders gemaakt. Ze lijkt daar niet tevreden mee te zijn.

Ik vind dat ze gewoon kabels moeten aanleggen, dan betalen wij dertig euro per maand en dan kunnen we dag en nacht internetten. Maar dat doen ze niet.

L. wil meer bomen op het centrum, omdat er maar één boom staat en ze wil graag hutten voor kinderen kunnen maken – één voor meisjes en één voor jongens – om daar dan een clubje te maken.

Het COA zou moeten samenwerken met één kerk, dat is duidelijk en veiliger.

Good practices

Verdrietige kinderen zou hij helpen door met hen te spelen.

S. mag thuis altijd op de computer, dat vind ze het leukst. Televisiekijken ook.

Ze vindt dat er genoeg is om te spelen. Je kan ergens naar toe op het azc-terrein en binnen kan je spelletjes doen.

Ons huis hier is mooier dan in Irak, want hier is speelgoed .

Jongens geven aan dat je kan voetballen en basketballen. Soms moet je wachten op volwassenen als ze voetballen, dan mag je niet meedoen. Maar ze vinden niet dat er te weinig te doen is.

Onvoldoende mogelijkheden voor sociaal contact

Knelpunten

Hij vindt het vervelend dat mensen buiten het azc asielzoekers als arm en vervelend zien. Dat ze denken dat ze hier alleen maar heen gekomen zijn omdat ze arm zijn.

Mijn vrienden van school komen wel eens hier op het azc maar dan vinden ze het niet zo leuk voor mij.

Ik wil ook geen vriendin op school, want misschien moet ik wel weer verhuizen.

Ik heb geen vriendinnen op school. Bijna geen een meisje wil met mij spelen. Ik weet niet waarom. Ze roddelen denk ik over me. In het azc speel ik wel met andere kinderen. Die weten hoe het is om in een azc te wonen.

Ik mag niet buiten het azc in mijn eentje.

Nederlandse kinderen komen niet op azc spelen, want de receptie zegt altijd: 'Je mag hier alleen maar vijf minuten komen spelen'.

Iedereen komt en gaat.

Soms worden we gepest door kinderen buiten azc. Tegen mij zeggen ze 'ponny' en tegen hem 'Cinees en appelmoes'. Ik vind het niet erg.

Sporten kan niet, want dat is te ver.

Ik voel me vaak anders dan andere kinderen op school. Als je echt heel veel vriendinnen in Nederland hebt is het hartstikke moeilijk als je weg moet.

Over in het azc wonen en Nederlandse kinderen: Het is lastig om erover te beginnen. Je voelt je niet echt lekker erbij. Je kunt je dan slechter voelen. Zij hebben dingen wel en ik niet.

Soms speel ik met mijn Nederlandse vriendinnen, in een andere klas. Ze komen nooit naar het azc.

Ik heb geen vrienden op mijn Nederlandse school en ook geen andere Nederlandse vrienden. Ik durf niet te zeggen dat ik in het azc woon. Misschien denken de mensen dan dat ik niet goed ben omdat ik hier geen thuis heb en geen 'status heb voor Nederland'.

Ik heb mijn Nederlandse vriendinnen wel eens uitgenodigd om hier op het azc te komen. Ze vinden alles hier zo krap, het is een groot verschil met hun eigen huis. Voor hen is het ook een soort avontuur om hier te zijn. 'Het is wel erg voor jou', zeggen ze tegen mij.

Op school heb ik wel vriendjes hoor, maar die doen anders tegen ons omdat we asielzoekers zijn.

Voor grotere kinderen boven de 10 is het moeilijk: ze horen wat Nederlandse kinderen doen – uitgaan etc.

Ik vind het heel jammer dat onze zoon altijd bij zijn Nederlandse vriendje thuis speelt en dat ze nooit eens bij ons komen. Maar de ouders van het vriendje willen niet dat hij naar het azc komt.

Aanbevelingen

Mijn vriendinnen weten mijn grootste geheim.

Goed vervoer naar dorp of stad (zodat je naar bioscoop kunt gaan ofzo).

Als kinderen uit het dorp racistisch doen, moet het COA met de ouders gaan praten. Als de kinderen dan niet luisteren mogen de ouders de kinderen slaan of een kwartier in de cel zetten. Als de kinderen wel luisteren mogen ze beloond worden door ze geld te geven.

Ze wil: 'dat we meer lol hebben, dat er meer lol is'.

M. wil dat het makkelijk wordt voor kleine kinderen om vrienden te maken als ze nieuw zijn in het centrum.

De kinderen uit het dorp moeten aardiger zijn en anders krijgen ze straf.

Good practices

Het is wel leuk om met kinderen uit andere landen te spelen op het azc.

Buiten spelen: samen zingen, want dan hoeven ze niet verschillende talen te praten.

Veel vriendjes in azc en ook buiten het azc

Ze heeft vriendinnen op het azc. Ze gaat ermee naar de stad of wandelen of fietsen.

Hij zit op voetbal, bij VV Dongen. In voetbalteam E4. Hij heeft twee keer per week trainen en één keer per week een wedstrijd thuis en uit in Noord-Brabant.

Soms heb ik behoefte om alleen te zijn, vooral als ik een hekel heb aan het azc. Dan ga ik op mijn kamer zitten.

Wonen in een azc is jammer en leuk. Leuk omdat je altijd vrienden in de buurt hebt waar je heel vaak mee speelt. Jammer omdat er niet zoveel dingen te doen zijn. Ik zit heel vaak alleen tv te kijken en te slapen.

4 Onderwijs

Continuïteit in het onderwijs

Knelpunten

Ik zit in Utrecht op school. Gelukkig ben ik nog nooit blijven zitten. Want ik heb al een jaar gemist.

Ik vind het niet goed dat je niet zelf je school mag uitkiezen.

Locatie van de school

Knelpunten

Ze zit op de azc-school. Daar mag ze geen hoofddoek dragen en dat zou ze wel willen.

We hoorden een week vantevoren dat we uit Limburg weg moesten en naar Utrecht verhuisden. Ik was net naar groep 6 gegaan, het was vlak na de zomervakantie.

Ik snap niet dat de kinderen van school niet begrijpen dat we al zoveel hebben meegemaakt. Op onze school is het zo dat de Nederlanders ons haten en ons pesten.

F. wil graag naar een andere school. Hier is veel lawaai in de klas en daar krijgt ze hoofdpijn van.

J. gaat naar school in Eindhoven (groep 8), hiervoor moet hij iedere dag om 6 uur 's ochtends klaar staan voor de taxi

De school is eigenlijk te ver weg om tussen de middag thuis te eten, maar overblijven kost € 2,95 en is te duur. COA zou een deel betalen, maar niet alles. Met € 33,= in de week per kind is dat niet genoeg.

Aanbevelingen

Basisschool buiten het azc, want te weinig kinderen in azc.

Basisschool op azc-terrein, alleen met azc-kinderen. Dan geen ruzie met Nederlandse kinderen.

De school zou op het azc-terrein moeten komen. Dat is dichtbij en daarom makkelijk voor de kinderen. Dan zouden er alleen kinderen van het azc op komen want anders komt er ruzie met Nederlandse kinderen.

Good practices

Vindt het goed dat kinderen naar een Nederlandse school gaan, daar leer je veel sneller Nederlands, ook kinderen die nog geen status hebben.

Soms schelden mensen uit Afrika en Azië naar elkaar. Maar kinderen op school gaan goed met elkaar om.

S. heeft veel vriendjes op school, ook Nederlandse kinderen.

School is leuk/normaal. Verstoppertje spelen daar vindt ze één van de leukste dingen. Haar vader of moeder brengen haar, school is heel dichtbij.

Ze maakt haar huiswerk aan een tafel in de kamer waar ze woont. Dat gaat goed. Ze heeft geen last van geluid van haar broer of moeder. Na school kan je ook in het lokaal zitten om huiswerk te maken maar dat doet ze niet.

Ik ben zelf heel blij met mijn school. Ze hebben het er niet over of ik uit het buitenland kom of op een azc woon. En ze letten er ook niet op wat je aan hebt.

Ik vind het leuk op school, alleen na de vakantie moet je die kinderen aanhoren die altijd op vakantie zijn geweest.

Hij heeft eerst Nederlands geleerd op de azc-school en werd toen in groep 8 van een gewone basisschool geplaatst. Via VMBO en HAVO zit hij nu op het VWO. In Burundi is hij nooit naar school geweest!

Faciliteiten voor het onderwijs

Knelpunten

Huiswerk maken is soms wel lastig omdat er veel mensen binnen zijn, maar het lukt wel.

Ook voor huiswerk maken en je concentreren is het moeilijk in één kamer te wonen met iedereen

Over computertoegang: Gelukkig mag je er wel meteen in als je iets heel belangrijks hebt voor je huiswerk. Die regel was er vroeger niet.

Huiswerk maak ik zoveel mogelijk op school, soms 's middags snel zodat ik het 's avonds niet hoeft te doen, soms 's morgens vroeg.

Huiswerk maken is moeilijk, er is geen ruimte om dat te doen. School is dicht na schooltijd, dus daar kan ik niet zitten.

De computerruimte is heel druk, heel vol. En dan moet je wachten tot je aan de beurt bent.

Door de kleine ruimte is het soms lastig om je huiswerk te maken. Als je een eigen huis hebt doe je meer aan school.

Door de kleine ruimte is het wel lastig om je huiswerk te doen omdat je met zoveel mensen bij elkaar zit. In de huiskamer gaat het niet, omdat mijn moeder of zusje tv wil kijken

Soms is het ook zo lastig om dingen voor school te doen. Omdat je dan spullen nodig hebt die wij niet echt makkelijk hebben.

Als ik huiswerk heb en de kleintjes tv kijken, kan ik me niet zo goed concentreren.

Over huiswerk: is heel lastig door alle geluiden om je heen omdat je met meerdere mensen woont. De een draait muziek of de tv staat aan. Er is geen andere plek om huiswerk te maken. Je moet je gewoon concentreren.

We mogen ook geen internet in huis. Als ze erachter komen kun je een boete krijgen.

Leraren hebben geen begrip voor hun probleem, snappen niet dat ze echt geen toegang hebben tot internet hebben of genoeg geld om daarvoor te betalen.

Voor huiswerk maken is het wonen in één kamer niet goed om te kunnen concentreren.

Voor huiswerk hebben ze computer nodig maar ze kunnen niet in computerlokaal. Je moet je inschrijven om op de computer te mogen, maar die inschrijftijden zijn onder schooltijd en vaak sluit de ruimte om vijf uur, als de kinderen nog op school zijn. Ze hebben dit probleem bij het COA gemeld maar die zegt dat ze hun ouders ze moeten laten inschrijven. De computerruimte is dicht in het weekend. En voor veel huiswerk moeten ze internet hebben en printen en dat hebben ze niet.

Het internet hier is heel langzaam, we mogen maar een uur achter de computer zitten en het lokaal is vies.

Ik zit op het VMBO vanwege de taal, eigenlijk moet ik naar een taalklas. Ik denk dat ik misschien VWO-niveau heb.

Huiswerk kan in het weekend niet op de computer worden gemaakt, want in het weekend is de computerruimte op het azc gesloten.

Te weinig computertijd om huiswerk te maken.

Computer met eigen internet!!!! Voor school, want nu loop ik vast omdat ik te laat ben voor het Open Leercentrum. Dan kan ik geen huiswerk maken, kan ik niet opzoeken of er lessen uitvallen. Ik kan geen bronnen opzoeken, geen werkstukken maken. Moet ik op school doen, maar daar heb ik niet genoeg tijd voor.

Omdat dat me zoveel tijd kost, kan ik geen sport doen.

Aanbevelingen

Een bureau zou goed zijn, met een lampje. Nu moet ik op de bank zitten om mijn huiswerk te maken en kan ik me niet goed concentreren.

Moet iemand zijn in de computerruimte om orde te houden.

Een rustige ruimte om je huiswerk te maken, waar geen spelende kinderen in kunnen komen.

Meer hulp als je dingen op school moeilijk vindt.

Good practices

Ze deelt met haar zus de kamer en daar staat één bureau, daar maken ze allebei hun huiswerk op; ze maken afspraken over de tijden waarop ze het bureau gebruiken.

Ik wilde huiswerkbegeleiding. Er is hier een plek waar je dingen kunt aanvragen, in de gang bij de dokters.

De moeders van S. en N. (wonen in één huis) zijn tussen acht en negen uur 's avonds stil zodat S. en N. hun huiswerk kunnen maken. Deze moeders zeggen ook dat ze huiswerk moeten maken. Die helpen elkaar dan ook.

Betrokkenheid van de ouders bij het onderwijs

Knelpunt

S. over huiswerk: 'Als ik iets niet snap, kan mijn moeder mij niet helpen'

Kwaliteit van het onderwijs en schoolresultaten

Knelpunten

'In Bos en Lommer was een betere school dan hier. Daar leerde ik goed Nederlands want ik zat tussen Nederlands kinderen. Hier op school moeten de kinderen nog Nederlands leren. We krijgen geen huiswerk, dat vind ik ook niet goed. In onze klas willen alle kinderen graag huiswerk maken maar de juf geeft het niet aan ons.'

Door de stress van lange duur van de procedure is het moeilijk om je goed te concentreren op school.

Aanbevelingen

Veel leren op school.

Juffen niet zo streng.

Good practices

Hij vindt school leuk. Hij zit in combinatieklas groep 5/6. Gaat veel met klasgenoten om die normaal doen.

Vindt school heel leuk, veel vrienden, lieve leraar en haalt goede cijfers.

Zit in groep 4 van azc-school op het terrein. Met 25 kinderen in de klas. Aardige meester: Kees. Veel vriendjes in de klas.

Goed mijn best doen op school is voor mij het allerbelangrijkste.

Geld en regelgeving rond onderwijs

Knelpunten

Ik had een kamp van school en heb het COA gevraagd of ze geld wilden geven om mee te kunnen, maar dat is geweigerd.

Het COA geeft één keer per jaar geld voor schoolspullen, maar dat is niet genoeg. In de loop van het jaar zijn er veel extra dingen die geld kosten op school.

Aanbeveling

COA betaalt nu maximaal vijfhonderd euro voor schoolboeken, maar zou de volledige kosten voor schoolboeken moeten dekken want je hebt recht op school.

5 Gezondheid

Slechte gezondheid

Knelpunten

Er is veel stress. Mijn moeder wil niet meer leven. Papa heeft altijd hoofdpijn. En is laatst naar een centrum geweest en daar hadden ze een test gedaan en toen zeiden ze ook dat ik stress had en te druk was. Ik vind het zielig voor mijn broertje. Want toen ik klein was merkte ik ook niets maar straks is hij ook groot en merkt hij het ook.

Als ik ziek ben ga ik naar de dokter hier op het azc. Als ik buikpijn heb ga ik ook naar de dokter hier. (Heb je dat vaak?) Ja.

Ze heeft vaak hoofdpijn, dan gaat ze niet naar school. Eén keer was ze bang bij de dokter, want ze zag bloed. Ze wordt vaak wakker 's nachts. Dan pakt ze soms stiekem een snoepje.

Er komen veel mensen op bezoek, als je wilt slapen kan dat niet. Pas als de mensen weer weggaan kun je slapen

Ze blijft last van de tv houden die aanstaat, 's avonds als ze slapen wil. Haar ouders zetten 'm al heel zacht maar ze blijft het horen. Zelf vind ze de televisie ook te hoog hangen, ze krijgt pijn in haar nek als ze wil kijken. Ze heeft er ook last van als de kraan open wordt gedraaid en met het licht is het lastig om te slapen. Haar broer gaat om één uur naar bed, haar ouders om twaalf uur en ik om elf uur.

Veel lawaai in de gangen. Meestal om twaalf uur pas slapen, dus vaak moe. Om zeven uur weer opstaan.

Als ik verdrietig ben, dan moet ik huilen. Ik ga niet naar mijn vader of moeder. Ik kan niet met ze praten, ik schaam me misschien. Heel soms praat ik met mijn zussen. Wel met een vriendin, de vrouw van mijn broer.

Mijn vader heeft veel hoofdpijn en mijn moeder is heel vaak ziek. Ze zijn heel gestresst of zo. Maar ze praten er niet over.

Mijn ouders zijn heel zenuwachtig. Mijn moeder is begonnen met roken toen we hier kwamen.

Onze ouders hebben het moeilijk. Ze zijn meestal niet te spreken. Ze zitten heel sip voor de tv.

Zelf ben ik ook wel een beetje zenuwachtig. Als ik iets hoor denk ik gelijk.. Nee, het geeft niet echt een goed gevoel.

Dat voel ik zelf ook. Dat als het niet lukt dat ik dan dood wil. Dan verwacht ik niks van mijn leven.

Ik maak me vaak zorgen.

Hier maken ze je helemaal gek.

Iedereen is nerveus.

De omgeving van het azc maakt mijn zoontje heel druk en depressief. De psychiater zegt dat hij van omgeving moet veranderen. In een gewoon huis zouden we hem rust en structuur kunnen bieden.

Moeder zegt dat de douche zodoende niet geschikt is voor kinderen. Haar dochter moet rondjes lopen in de douche om delen van de straal op te pikken. Douchen is heel belangrijk. Er zit een timerknop op. In de zomer is het water te heet. Hoe moet je hier een baby wassen? We wonen in een rijk land, maar rijke mensen hebben niet zo'n lastige douche. Ze zegt dat COA weet van de problemen met de douche, maar niets doet. Voor volwassenen is het ook ok, maar voor kinderen niet.

De gangen in het azc worden soms wekenlang niet schoongemaakt en moeder is bang dat de kinderen daardoor ziek worden.

Good practice

Oudste dochter lijkt volgens moeder sterker geworden door Altrecht.

Onvoldoende toegang tot de gezondheidszorg

Knelpunten

Als ik ziek ben in het weekend, dan moet ik wachten tot maandag de MOA er is. Als je heel ziek bent, moet je naar de receptie.

Ik ben heel vaak naar MOA geweest. Rugpijn, nekpijn, de hele dag. Maar ze doen niets, weten niet hoe het komt.

De MOA doet niet veel. Ze luisteren niet goed naar de klachten en schrijven bijna alleen maar paracetamol voor.

En als je ziek bent moet je zelf naar de dokter of het ziekenhuis kunnen. Soms wil de receptie niet helpen.

Voelt dat ze niet serieus genomen worden door de MOA.

De MOA vraagt alsmaar 'hoe gaat het met de procedure?'. Alle meiden vinden dat vervelend, want ze komen voor hun gezondheid en als ze over hun procedure willen praten, maken ze wel een afspraak met het COA.

Voor zwangerschapscontrole moest ze naar de MOA en daar was alleen een man. Ze vroeg om een vrouw omdat ze het niet prettig vond dat 'een man tussen mijn benen moest kijken', maar er was geen vrouw en die man zei 'anders ga je maar weg' en zou ze ook geen doorverwijzing naar het ziekenhuis krijgen.

Het is hier niet makkelijk om naar de dokter te gaan. De dokters geven alleen paracetamol. Als je een been gebroken hebt: paracetamol. Hartprobleem? paracetamol. Als je acute problemen krijgt zoals vreselijke kiespijn (ah ik wil dood ah) dan wil je meteen naar de dokter. Maar als het dan weekend is, kun je het wel vergeten.

Als je gepest of geplaagd wordt moet je het zelf uitzoeken, of de Kindertelefoon bellen of zo. Dan moet je wel je eigen mobiel gebruiken, met de telefoon van de receptie bellen kan niet.

Ik heb vier á vijf jaar achter elkaar blaasontsteking gehad. Omdat er ook andere mensen bij ons wonen moest ik altijd heel lang wachten voor ik op de wc kon en vaak was die ook vies.

Aanbevelingen

De MOA moet sneller met oplossing komen als er een probleem is.

Dat kinderen betere medicijnen krijgen, nu krijgen we alleen maar paracetamol.

Ik vind dat de MOA en het COA hier dag en nacht aanwezig moeten zijn, want juist de problemen gebeuren 's avonds en 's nachts. De receptie is alleen in de zomer actief in het controleren van het terrein. Maar 's winters zie je ze niet.

Als kinderen ziek zijn moeten ze naar het ziekenhuis kunnen.

Serius nemen. Nu zegt de MOA tegen iedereen: 'Het komt wel goed'.

Betere medicijnen en behandeling, niet overal paracetamol voor geven.

Good practices

Bij Altrecht vragen ze kinderen wel wat ze willen en krijgen ze cadeautjes.

Als je problemen hebt kun je naar Altrecht. Altrecht is voor mensen die psychische problemen hebben en moeite hebben met het leven in het azc.

Hun zoon is vaak agressief en heeft via MOA een eigen therapeut gekregen. Na het verzoek bij MOA hierom, hebben ze zes tot zeven weken gewacht voor de eerste afspraak.

6 Veiligheid

Onveiligheid in de woning en door gebrek aan privacy

Knelpunten

Ze vond het veilig op het azc maar nu zijn er veel alleenstaande mannen. Zowel zij als haar zus zijn al een keer door opdringerige mannen gevraagd in hun caravan te komen en kregen dingen te horen als 'wat een lekker kontje heb je'. Ze heeft geleerd van haar moeder 'nee' te zeggen en er is niets gebeurd maar ze voelt zich niet meer veilig. COA weet het wel maar die doet er niets tegen.

Onveiligheid door onzekerheid in de procedure

Knelpunt

In een azc ben je toch een beetje onzeker, je weet niet of je mag blijven. In een huis ben je veilig.

Onveiligheid door medebewoners

Knelpunten

Ook zijn er regelmatig ruzies op het azc onder de mensen zelf. De kinderen kijken gewoon mee en zien alles gebeuren.

Soms ruzie. Laatst vechten, een jongen sloeg mij. Toen ging ik naar de receptie. Politie kwam.

Vechten in de computerzaal.

Voetballen tussen blanken en bruinen geeft ruzie. Met knuppels en takken gaan ze elkaar te lijf.

Ik durf niet alleen te zijn. Ik heb te veel enge verhalen gehoord.

In het azc in Limburg was het heel eng, daar woonden heel veel dronken mannen.

In een ander azc was een man die een meisje had vermoord. Dat azc was middenin een bos.

Er zijn een paar dronken mannen in het azc. Soms gooien ze met bierflessen of stampen ze erop. Wij zijn een beetje bang voor ze, maar sommigen zijn wel aardig. Maar als ik 's avonds alleen ben, dan vind ik het eng.

Een voetbalwedstrijd kan uitlopen in Kung Fu, omdat ze hier zo gestresst zijn

Ik heb veel last van Koerdische en Somalische mannen die seksistische opmerkingen maken.

De meiden vinden het niet veilig om 's avonds over het terrein te lopen. 's Avonds zijn er op het azc-terrein veel alleenstaande mannen die alcohol drinken en je weet nooit wat er dan kan gebeuren. Soms worden ze agressief en opdringerig. Er zijn veel mannen alleen op het terrein die ook vechten.

Meiden voelen zich bekeken door mannen op het azc-terrein. Voelen zich ook overdag niet prettig alleen op het azc-terrein. Mannen fluiten hun na; ze voelen zich onveilig.

Mensen worden helemaal gek hier omdat ze hier al zo lang zitten, je hebt hele rare mensen ertussen.

Er zijn veel alleenstaande mannen, ze kan de verschillende gezichten van de Afrikaanse mannen niet onderscheiden.

Alleenstaande mannen en vrienden roken marihuana en drinken in de gang waar zij en haar dochter overheen moeten om naar het toilet/douche/keuken te gaan. En ze kan niet altijd zeggen dat haar dochter binnen moet blijven. Dochter is daardoor zelf bang voor bijvoorbeeld verkrachting.

Aanbevelingen

A. lijkt ook een beetje bang. Hij wil dat de jongens heel groot waren en de meisjes heel klein.'

Het zou veiliger voelen als ze mensen die bij elkaar horen bij elkaar zetten. In Bos en Lommer had je een gebouw met aparte afdelingen voor bijvoorbeeld gezinnen, vrouwen die zwanger of ziek waren, alleenstaande mannen enz. Dat is veiliger, daar speelde ik buiten ook verstoppertje enzo.

M. wil dat de jongens niet langer 'glas kapot maken' en hun eigen club krijgen. Ze lijkt een beetje bang voor de grote jongens: 'apart jongens en meisjes'

Ook vinden de meiden de weerbaarheidstraining leuk, die zouden ze ook willen doen.

Ik wil voor iedere deur een gespierde man. Stel je voor dat je 's nachts wakker wordt en dat er dan mensen komen.

Er worden geen weerbaarheidscursussen gegeven in het azc. Zouden ze wel graag willen

Onveiligheid door de situatie op het azc

Knelpunten

Hij is wel eens bang op het azc, maar alleen als mensen gaan vechten en de politie komt. Hij is dan bang voor de politie.

Iemand van de beveiliging had M. aan zijn oor getrokken en dat mag niet in Nederland, dus ze waren naar het COA gegaan om het te vertellen. Het COA deed echter niets.

Jongeren zijn wel eens naar het azc gekomen met messen om te vechten met jongeren uit het azc. Toen is ook een jongen uit het azc in het ziekenhuis beland. Ook komen deze jongens weleens naar het basketbalveld waardoor de kinderen niet meer kunnen spelen. Deze groep autochtone jongens noemt zich de STG club en bestaat uit jongeren uit omgeving; Hoeksewaard, Oud-Beijerland.

Bij hun in het gebouw is het veilig maar in andere gebouwen is het wel eens niet veilig.

Soms komt de politie. Dat overkwam een familie. De politie zei zij dat hun handen op de rug moesten doen en toen moesten ze weg. Dat is een verhaal waardoor je zelf ook in paniek raakt.

Ik voel me ook onveilig als ik alleen thuis ben. Dan kijk ik alle kamers na en doe ik alles op slot.

Deuren staan open, junks kunnen zo naar binnen komen. COA geeft sleutels nooit aan kinderen.

Ik slaap slecht. Het komt ook door een jongen hier die me heeft bedreigd. Ik ben bang dat hij ons appartement binnendringt en voel me niet veilig in mijn eigen kamer.

Alle deuren in het azc staan open. In Alkmaar was het beter: helemaal dicht. Hier is alles open en het water is dichtbij. Ook de achterkant van het centrum bij het bos is helemaal onveilig.

Aanbevelingen

M. zou het centrum veiliger willen: dat kinderen niet zomaar op het ijs kunnen.

Er moet meer beveiliging komen, want nu kan iedereen naar binnen.

Veld met kunstgras is veilig.

Good practices

In Afghanistan kon ik niet naar school. Hier is het veilig voor ons, ik kan naar het park of naar het centrum. Daar kan dat niet.

Ze vindt het veilig in het azc voor haar kinderen.

Onveiligheid door de ligging van het azc

Knelpunten

Het fietspad bij het bos net buiten het azc is niet veilig. Maar ze gaat s' avonds nooit naar buiten.

Ik mag niet buiten het azc in mijn eentje.

Onveiligheid in de samenleving

Aanbevelingen

Alleen op vertoon van een paspoort mag je binnen komen.

7 Procedure

Lange duur en het karakter van de procedure

Knelpunten

D. vertelt dat ze het langst hier zit van allemaal, ook op school. Dat is nu anderhalf jaar.

Alle mensen houden van hun eigen land. Als je problemen hebt in je eigen land en je moet gaan en je komt in ander land en die zeggen dan negatief, dan weet je echt niet meer wat je moet doen. Ik bedank God dat ik status heb. Ik hoop voor andere mensen dat ze ook een status krijgen als ze niet terug kunnen.

Ze vindt het maar saai dat ze zo lang moet wachten in haar asielpcedure.

Het wachten vindt ze een van de stomste dingen in het azc.

IND heeft ook met mij en mijn broer gepraat toen we hier kwamen. Gevraagd over mijn land, over alles. Eén persoon van IND vroeg "Hoeveel mensen wonen er in Afghanistan?". Ik zei: "Dat weet ik niet, dat weet ik niet!"

Of: 'Hoeveel kilometer van Kabul naar jouw plaats?' Ik: 'Weet ik niet, weet ik niet.'

Ik weet niet of we in Nederland mogen blijven. Bijna een jaar geleden gingen we naar de rechtbank om te vragen of we hier mogen blijven. We hebben nog steeds geen antwoord. Ik hoop dat we mogen blijven. Ik wil niet terug naar Afghanistan. Het is daar heel erg, heel gevaarlijk, er gaan mensen dood.

Wachten vind ik niet zo erg, want dat is beter dan horen dat je wegmoet.

Lang wachten voor verblijfsvergunning. 'Het duurt te lang om er nog in te geloven.'

Het is zo moeilijk om niet te weten hoe lang je nog moet wachten. Als we een negatieve beslissing krijgen weten we niet wat we moeten doen.

Het wachten veroorzaakt veel stress.

Als je scheldt moet je een week naar de gevangenis. Als je vrolijk bent moet je een status krijgen.

H. vindt het vervelend dat hij zo lang op een huis moet wachten.

Wachten is slecht voor kinderen.

Aanbevelingen

Een status. Wij willen dat maar hebben het nog niet. Alle mensen gaan verhuizen, maar wij hebben bijna een status.

Ik wil mijn leven beginnen.

Een mens die moet wachten moet precies de tijd weten waarop het eindigt .

Dat mijn vrienden allemaal een status hebben en dat we allemaal uit het azc weggaan.

Ze zouden mensen die vier jaar in Nederland zijn een status moeten geven.

M. wil voor ouders graag 'nog een beetje geduld' en dat je sneller een huis krijgt.

Ik vind dat de mensen die geen kans meer maken in hun eigen land, geen kans meer hebben om lang te leven of helemaal te leven dat die gewoon moeten blijven. Mensen die hun eigen land echt niet meer in kunnen. Omdat er dan misschien levensgevaar is.

Gevoel van onzekerheid en onrechtvaardigheid

Knelpunten

Hij vraagt steeds aan zijn moeder 'wanneer gaan wij verhuizen? wanneer krijgen wij status? waarom krijgt hij wel status?'. Toen had zijn moeder gezegd: 'Je moet niet nadenken over status.'

De advocaat vertelt hoe het met de procedure staat maar het COA vertelt nooit iets en dat vindt hij stom.

Hij vindt het niet eerlijk dat andere mensen een huis krijgen en zij niet: "Wij wachten al veel langer!" Ook vindt hij het saai dat alle kinderen weggaan.

Toen ik naar Nederland kwam, heeft de IND met mij gepraat omdat ik 15 jaar was. In mijn eigen taal kon dat. Ik was wel een beetje bang dat je het verkeerde antwoord geeft.

Kinderen moeten meer rechten hebben. Niet meer wachten.

Mijn zusje (11 jaar) is verstandelijk gehandicapt, maar er wordt geen rekening gehouden met de consequenties die het voor haar zou hebben als we terug moeten.

Mijn vader in Irak is bedreigd. Ik kan het eigenlijk echt niet zeggen, het is heel slecht voor een meisje. 'Als jouw dochters terugkomen zullen we ze verkrachten of doden', hebben ze gezegd. Ik ga mijzelf dood maken als ik terug moet. Liever dood dan terug.

Kunt u helpen ons aan een status? Dat is het allerbelangrijkste! Zelfs al had ik een eigen kamer met tv, zou ik toch verdrietig zijn als ik dat niet had.

Wil liever niet weten hoe het met de asielprocedure gaat. Ze maakt zich er liever niet druk om want ze kan er toch niets aan doen en ze wil zich concentreren op school.

In de dierentuin is het honderd keer beter. De dieren in de dierentuin hebben meer recht dan wij.

Soms maak ik me zorgen omdat we geen verblijfsvergunning hebben. Waarom wij niet, en de anderen wel? Ik begrijp het niet. Als er een reden was waarom ik niet zou mogen blijven dan zou ik wel rustiger zijn.

Ik vind het zo raar dat ze 2001 hebben gekozen, dat de mensen die daarvoor kwamen mogen blijven en de mensen daarna niet. Toen is er helemaal niets speciaals gebeurd.

Nu begint een erg verhaal: ik was op 21 april dit jaar naar de Efteling geweest met school en toen ik terug kwam was mijn vader niet meer thuis. Hij was naar de gevangenis. Ik vroeg waarom hij in de gevangenis zat. Ze zeiden, jullie moeten terug naar je land en als jullie niet gaan dan blijft je vader in de gevangenis.

Ik vraag me af: Waarom krijgen mensen geen status als hun vader in 1F zit?

Aanbevelingen

Als je al heel lang hier bent, dat je dan echt een huis en status krijgt.

Als mensen problemen maken in Nederland, bijvoorbeeld door te gaan stelen, zou C. hen voor straf terug sturen naar het land van herkomst. Maar na vier jaar mogen ze weer

terug naar Nederland voor een 'herkansing'. Slechte mensen moeten sowieso teruggestuurd worden en geen status krijgen.

8 Financiën

Gezinnen hebben te weinig geld

Knelpunten

Iedere week geld, maar is niet genoeg. Mijn moeder geeft me maar een beetje. In Nederland moet je een jas kopen want het is koud.

Ik kan niets kopen, want dat is heel duur. We krijgen iedere week geld, maar dat is niet zo veel. 'Wachten tot korting komt, dan ik ga kopen.'

Zij krijgt samen met haar moeder geld. Soms is het genoeg, soms niet.

Het leefgeld is eigenlijk te weinig.

Het lijkt net of we liever lui dan moe zijn, maar we zijn liever moe dan lui.

Mijn moeder heeft zestig euro per week voor drie mensen. Dat is echt niet genoeg. Er is geen geld om hetzelfde te kunnen doen als andere meisjes van mijn leeftijd, zoals nieuwe kleren kopen en uitgaan.

Ik durf niet te zeggen dat ik geen geld heb.

Ik vind het moeilijk voor mijn moeder. We hebben weinig geld.

Het COA hoort het OV-abonnement te betalen voor azc-kinderen en nog een aantal andere zaken, maar betaalt dat soms weken niet, waardoor azc-bewoners het zelf moeten voorschieten en dat is een grote hap uit hun budget.

Per week krijg je 54 euro per persoon per week. Dat is echt niet genoeg. Daar moet boodschappen en kleren van. Het COA zegt: Je krijgt tweedehands kleren van ons, die kan je voor vijftig cent kopen, maar die zijn zo oud, die zijn na een keer wassen stuk.

Ze wisten niet dat het leven zo duur was en maken zich zorgen over de financiën in het leven dat ze gaan leiden als ze uit het azc zijn en een huis hebben gekregen in Nederland.

Het is te duur om zelf een printer te kopen. Ook op school is het duur om te printen. Ze moeten op school tien euro op de printkaart zetten, terwijl ze maar 50 euro per week van het COA krijgen voor alle kosten. Dat hebben ze nodig voor eten en kleren. Dat zelfde geldt als ze in de bieb moeten betalen om op internet te mogen.

S. gaat naar school in Roosendaal, dat is ver reizen en daarvoor heeft ze OV-abonnement nodig. Het COA zegt: Schiet het maar voor, dan krijg je het terug. Het abonnement kost heel veel geld (150 euro) en het voorschieten is een flinke hap uit het budget (50 euro per persoon per week). De regel (zegt S.) is dat het COA het na twee weken terugbetaalt. Het COA doet er vaak meer dan een maand over om dit terug te storten. Dat is heel vervelend

De school is eigenlijk te ver weg om tussen de middag thuis te eten, maar overblijven kost € 2,95 en is te duur. Het COA zou een deel betalen, maar niet alles. Met € 33,= euro in de week per kind is dat niet genoeg. Voor een strippenkaart betaalt het COA ook maar de helft, dat is te weinig

Aanbevelingen

Geld genoeg voor hobby's en sport.

Meer geld van het COA.

COA verstrekt geen geld voor sport e.d.

Knelpunt

10 euro per maand als bijdrage van het COA om te sporten is te weinig.

9 Participatie

Gevoel geen vat te hebben op de eigen situatie

Knelpunten

Ik wil wel volleyballen en ik houd heel erg van zwemmen. Maar ik ben moslim en ik mag niet. Ik weet niet hoe ik moet uitzoeken of er een speciaal uur is voor vrouwen (waar dan? Hoe dan?) Is het niet heel duur?

Ik weet niet of je hier ook kan dansen in de buurt of in azc. Daar hebben we niets over gehoord.

Over wensen vertellen aan het COA. Dan zegt het COA: 'Oh, jij zou heel veel willen, maar dat gebeurt niet.

A. zegt dat ze helemaal niet wist dat ze aan het COA kon vragen of ze op een sport of hobby mocht. Nu weet ze het wel, maar kan het niet meer.

De Vrolijkheid vraagt ook niet wat de kinderen willen doen en luistert ook niet.

Er wordt volgens alledrie niet aan hen gevraagd wat zij graag zouden willen op het azc.

Dat de taal voor haar kinderen een groot probleem is.

Aanbevelingen

Nee, zegt ze, ik wil het weten. Ik wil weten wat gebeurt.

Over meedoen: 'en je moet niet, je mag'.

Good practice

Ze is nooit naar het COA gegaan om te vragen of er iets opgericht kan worden (dansclub of zo) maar ze heeft wel het gevoel dat dat kan.

Kinderen worden niet betrokken bij onderwerpen die voor hen van belang zijn

Knelpunten

Er wordt niet aan de kinderen gevraagd wat zij willen doen.

Ze heeft nog nooit aan het COA gevraagd of ze op een sport mag, maar andere kinderen hebben het ook niet gevraagd, dus ze denkt dat het niet kan.

Aan kinderen wordt niet gevraagd wat voor activiteiten zij op het azc willen hebben.

Er wordt niet aan haar gevraagd wat ze zou willen doen.

Jongens zeggen dat wij de eersten zijn die komen vragen wat zij nu vinden en willen.

Er is nog nooit iemand langsgekomen die ons heeft gevraagd wat wij willen.

Ze hebben nog nooit gehoord van het Kinderrechtenverdrag. 'Kinderrechten' zegt ze ook niet zoveel: 'Ja, rechten voor kinderen toch?'

Aanbevelingen

Aan kinderen vragen wat ze willen voordat er iets gebeurt. Zoals voetbalveld.

Het zou meer helpen als er een soort brievenbusje was naast de receptie waar je je klachten in kunt doen.

Good practice

Eerste keer dat er interesse getoond wordt en dat er naar de problemen van kinderen geluisterd wordt.

10 Overige

Begeleiding op het centrum

Knelpunten

Er is maar één vertaler die naar hun taal kan vertalen en die heeft het heel druk, dus dan moet je lang wachten.

In het centrum weinig contact met COA-medewerkers. Als je een probleem hebt met wc of verwarming, dan moet je heel vaak vragen voordat ze iets doen.

Hij vindt dat er steeds meer regels komen op het azc. Vooral sinds er een nieuwe baas is van het COA. 'Dat geeft alleen maar meer stress voor de mensen'.

Elk appartement heeft een contactpersoon. Soms komt de contactpersoon langs om te vragen hoe het gaat, maar je moet ook vaak zelf langsgaan.

De receptie doet helemaal niets bij ruzie.

Er zijn heel veel regels op het terrein. Voor allerlei dingen kan je boetes krijgen; als je de deur tussen beveiliging en de recreatieruimte open doet, is dat tien euro boete.

Over inspectie van het COA: 'Hij schopte tegen een muur aan. Die ging toen stuk: er zat een gat in. Ze hebben echt geen respect voor ons.'

Het COA gaat niet zo goed met ons om; het COA luistert niet goed, belooft dingen die ze niet nakomt en heeft weinig respect voor de asielzoekers.

Op het azc doet bijna iedereen (personeel) onaardig. En we hebben al zoveel problemen.

De bereikbaarheid van het COA is slecht; alleen tussen negen en twaalf uur en op donderdag alleen tussen drie en vier uur: wanneer kinderen op school zijn. Op andere tijden is er geen COA. Ook de MOA is aan openingstijden gebonden. Als je daarbuiten komt, word je weggestuurd

Alle drie de meiden geven aan dat de MOA en het COA zich niet aan hun beroepsgeheim houden en dat ze dat 'een schande' vinden.

S. durft niet bij het COA over andere bewoners te klagen. Want het COA noemt anders misschien haar naam als die bewoners aangesproken worden op hun gedrag. Ze is bang voor repercussies.

Als je iets aan het COA vraagt zeggen ze altijd (95% van de keren) 'ik heb het druk.' En dan zie je ze even later buiten een sigaretje roken.

Aanbevelingen

Kinderen geven aan dat het boetesysteem stom is. Als je overlast veroorzaakt is het beter om eerst te waarschuwen, en als ze niet luisteren dan een straf te geven als bijvoorbeeld het opruimen van blaadjes (taakstraf).

C. zegt ook dat het COA respect moet hebben voor asielzoekers. Als het COA onaardig doet moeten ze celstraf krijgen.

Als COA-medewerkers schelden tegen kinderen moeten ze boete betalen of worden ze ontslagen.

Good practice

Nieuwe baas azc heeft al veel dingen beter gemaakt. Zo zijn er grote nieuwe prullenbakken gekomen die schoongemaakt worden.

Opvangbeleid

Aanbeveling

Sneller helpen (door het COA) als er iets kapot is.

Good practice

Het COA helpt goed bij het geven van hulp. Als ze bijvoorbeeld een brief niet snapt, kan ze naar het COA toe. Ze vindt ook dat de mensen aardig zijn.

Bijlage 2: Geïnterviewde kinderen

Geslacht	Azc	Herkomst	Leeftijd	Jaren in NL	Verhuisd	Broers	Zussen
jongen	Alkmaar	Somalië	10	2		1	1
jongen	Crailo		15	0,5	2	1	0
meisje	Utrecht	Afghanistan	10	7	6	2	0
jongen	Alkmaar	Burundi	14	1,5	0	2	3
jongen	Utrecht	Servië	7	2	1	0	1
jongen	Alkmaar	Azerbeidzjan	12			0	1
meisje	Alkmaar	Somalië	15	1	0	4	1
meisje	Alkmaar	Irak	17	1	2	0	0
meisje	Utrecht	Joegoslavië	11	10	3	1	1
meisje	Utrecht	Servië	5	2	1	1	0
meisje	's Gravendeel	Kameroen	14		2	0	2
meisje	's Gravendeel		15				
meisje	Dongen	Montenegro	11	7	1	0	1
meisje	's Gravendeel	Afrika	14	8	10		
jongen	Dongen	Burundi	15	4	2		
jongen	's Gravendeel	Angola	9	7	0	1	0
meisje	's Gravendeel	Wit-Rusland	14	6	5	2	1
meisje	Dongen	Bosnië	7		1	1	4
jongen	Dongen	Afghanistan	11	2	2	1	
meisje	Crailo	Irak	12	2	3	1	0
jongen	Dongen	Rusland	8				
meisje	Dongen	Afghanistan	11	10	6	2	1
jongen	Utrecht	Turkije/Koerdistan	12	8	4	0	0
meisje	Dongen	Montenegro	13	7	1	0	1
jongen	Utrecht	Afghanistan	11	8	5	2	0
meisje	Dongen		7	7		1	1
jongen	Utrecht	Afghanistan	12	7	7	1	2
jongen	Crailo		15	1	3	1	2
jongen	's Gravendeel	Afghanistan	10	6			
meisje	Dongen	Armenië	11	9	2	2	0
meisje	Dongen	Bosnië	7		1	1	4
jongen	Alkmaar	Burundi	14	1	0	2	3
jongen	Alkmaar	Somalië	17	1	0	3	2
jongen	Dongen	Armenië	12	8	4		
meisje	's Gravendeel	Oostblok	17	5	4		
meisje	Utrecht	Afghanistan	9	7	2	0	1
meisje	's Gravendeel	Wit-Rusland	11	9	7	2	1
jongen	Dongen	Libanon	9	7	1	0	0
jongen	's Gravendeel	Armenië	13	3,5	2	0	3
meisje	Utrecht	Afghanistan	11	7	1	1	2
meisje	Utrecht	Afghanistan	8	9	1	1	2
jongen	Alkmaar	Myanmar/Birma	10	0,5	4	0	1
meisje	Crailo	Kenia	16	0,8	1	1	0
meisje	Crailo	Irak	8			0	0
jongen	's Gravendeel	Angola	5	7	0	1	0
jongen	Alkmaar	Somalië	10	1	2	3	3
jongen	Alkmaar	Somalië	8				
jongen	Crailo	Irak	10	1,5	2	1	1

Geslacht	Azc	Herkomst	Leeftijd	Jaren in NL	Verhuisd	Broers	Zussen
jongen	Dongen	Afghanistan	12	2	2	1	
meisje	Utrecht	Afghanistan	5	7	2	0	1
meisje	Crailo	Afghanistan	16	1	1	1	4
meisje	Alkmaar	Azerbeidzjan	14			1	0
meisje	Alkmaar	Somalië	11	1	0	2	1
meisje	Alkmaar	Irak	12				
meisje	Dongen	Burundi	15	3	1	0	0
jongen	's Gravendeel		13				
jongen	Alkmaar	Irak	10	1	1	0	3
jongen	Utrecht	Afghanistan	12	8	5	2	0
meisje	Dongen	Burundi	17	5	1	0	0
meisje	Utrecht	voormalig Joegoslavië	8	10	3	1	1
meisje	Crailo	Eritrea	15	1,2	2	0	1
meisje	's Gravendeel		11				
jongen	Dongen		10				
meisje	Crailo	Irak	17	0,8	1	1	0
jongen	's Gravendeel		13				
meisje	Dongen	Afghanistan	12	9	8	1	3

Bijlage 3: Betrokken deskundigen

Geïnterviewde deskundigen en deelnemers aan de expertmeetings

Harry van der Aa – projectleider AMV-opvang, COA
Diny van der Aalsvoort – orthopedagoog Hogeschool Utrecht
Sardar Ahmad – woonbegeleider, COA
Albert de Abbas – beveiliging, teamleider, Trigion
Senad Alic – programmabegeleider, de Vrolijkheid
Rob Andriol – beleidsmedewerker, LOWAN
Jan Baan – projectleider Kids Alright, Pharos
Julia Bala – senoir beleidsmedewerker, Centrum '45
Bert – conciërge azc-school
Fronnie Biesma – directeur de Vrolijkheid
Kathleen Boeije – senior beleidsmedewerker, IND
Ina Boels – woonbegeleider, COA
Harriëte Boerboom – beleidsmedewerker, LOWAN
Michele Boerdam – woonbegeleider, COA
Janneke Bok – clustercoördinator/beleidsadviseur, IND
Frits Boumans – locatieleider ISK het Gooi
Claudia van Dongen – activiteitenbegeleiderster kinderen, PGA
Francien Ehlert – vrijwilliger, de Vrolijkheid
Joan Ferrier – directeur E-Quality
Karina Franssen – beleidsmedewerker, VluchtelingenWerk
Martine Goeman – medewerker, Defence for Children-ECPAT
Simone Goosen – senior beleidsmedewerker, landelijk bureau PGA
Mariët van der Graaff – ex programmabegeleider, COA
Jasper de Haan – architect, De Haan Architecten – Rotterdam
Aicha Hagens – jeugdarts
Anneke Hal – lerares azc school
Carla Hamer– van Onselen – analitisch tekentherapeute
Daan Helderling – vrijwilliger, de Vrolijkheid
Heleen – casemanager, COA
Hans van Hemert – weerbaarheidstrainer, GGD
David Ingleby – psycholoog, hoogleraar interdisciplinaire studies rond migranten, minderheidsgroepen en culturele verschillen
Annet Jansen – beleidsmedewerker, LOWAN
Willeke de Jong – sociaal verpleegkundige, GGZ
Margrite Kalverboer – onderzoeker, Universiteit Groningen
Victor Kouratovsky – psycholoog, Riagg Rijnmond Noord West
Liesbeth – beveiliging, Trigion
Martijn – woonbegeleider, COA (voorheen azc-school)
Marjan Mensinga – sociaal psychologisch verpleegkundige, PGA
Rob Metz – landelijke helpdesk COA
Myra ter Meulen – zelfstandig adviseur
Trudie Mooren – klinisch psycholoog, Centrum '45
Nathalie du Mortier – woonbegeleider, COA

Nel – beveiliging, Trigion
Hennie Nijsingh – senior beleidsmedewerker zorg, landelijk bureau PGA
Jaklien Odijk – JGZ verpleegkundige, PGA
Carla van Os – senior beleidsmedewerker, Defence for Children-ECPAT
Trees Pels – senior onderzoeker, Verwey-Jonker Instituut
Peter – beveiliging, Trigion
Mario Pindon – woonbegeleider, COA
Judith Pritzkleit – casemanager, COA
Kirsten Slinger – beleidsmedewerker zorg landelijke bureau PGA
Annelies Slings – woonbegeleider COA
Johan Slöetjes – projectmanager Taskforce Gezondheidszorg
Eva Smallegange – opvoedingsdeskundige, Universiteit van Amsterdam
Frank Steenhuisen – ex medewerker, COA
Nina Swart – projectleider pilot-project Preventie van psycho-somatische klachten en kindermishandeling, PGA
Martina Tobin – creatief therapeut, Altrecht
Bram Tuk – senior beleidsadviseur, Pharos
Mariël Verduijn – zelfstandig onderzoeker
Martijn Vink – jeugdarts, PGA
Piet Waldman – directeur azc-basisschool
Marianne Weiland – casemanager, COA
Roswitha Weiler – strategisch analist VluchtelingenWerk
Truus Wertheim – creatief therapeute
Micha de Winter – hoogleraar pedagogiek, Universiteit van Utrecht
Daniel Zoetelief – programmabegeleider, COA
Inge Zuidhoek – avocaat, Tiebout Advocaten – Groningen
Vier kinderen en twee ouders (expertmeeting 5)

Verdeling van de respondenten van de vragenlijsten over de locaties

Locatie	COA	PGA	Scholen	Vrolijkheid
Onbekend	5		6	5
Alkmaar	1		1	1
Almelo	1	1	1	
Apeldoorn	1			
Appelscha	2	1	1	
Azelo		1		
Baexem	1	1	1	
Burgum	1			
Crailo	2	1		
Delfzijl	1			
Den Helder	1			1
Dokkum	1			
Drachten				1
Drenthe		1		
Eindhoven	3			
Emmen	2		1	
Gilze		1		
Grave	2	1		
s' Gravendeel	1			1
Heerlen	1	1		
Katwijk	2	1		1
Leersum	1			
Leiden	1			
Luttelgeest	2			
Markelo	2			
Middelburg	1			1
Musselkanaal	1			
Nijmegen	1			1
Oisterwijk	1	1		1
Oude Pekela		1		
Prinsenbos			1	
Rotterdam		1		
Schalkhaar	1	1	2	1
Sweikhuizen	2			
Ter Apel			1	
Utrecht				1
Venlo			1	
Vught	1			
Wageningen			1	
Winterswijk			1	
Totaal (89)	42	14	18	15

Bijlage 4: Onderwerpen in het Kinderrechtenverdrag

Gezin en opvoeding

Het Kinderrechtenverdrag besteedt in verschillende artikelen aandacht aan gezin en opvoeding:

- Artikel 5 IVRK: Ouders zijn verantwoordelijk voor hun kinderen en moeten kinderen (bege)leiding geven die in overeenstemming is met hun ontwikkeling.
- Artikel 7 IVRK: Recht op naam, nationaliteit en verzorging door ouders.
- Artikel 8 IVRK: Eerbiediging van identiteit (nationaliteit, naam, familiebetrekkingen).
- Artikel 9 IVRK: Recht om bij ouders op te groeien, tenzij het in het belang van het kind beter is om elders op te groeien.
- Artikel 10 IVRK: De overheid moet kinderen en ouders helpen bij gezinshereniging.
- Artikel 16 IVRK: Recht op privacy en gezinsleven; geen onrechtmatige inmenging.
- Artikel 18 IVRK: Primaire verantwoordelijkheid van de ouders voor opvoeding in het belang van het kind; overheid ondersteunt.
- Artikel 19 IVRK: Bescherming tegen kindermishandeling.
- Artikel 27 IVRK: Recht op een levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind.
- Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK: Non-discriminatie, Belang, Ontwikkeling, Participatie.

Daarnaast kunnen ook de artikelen 11 IVRK (voorkomen kinderontvoering); 13 IVRK (vrijheid van meningsuiting en recht op informatie); 14 IVRK (vrijheid van godsdienst); 15 IVRK (vrijheid van vereniging en vergadering); 20 IVRK (bescherming van kinderen die (tijdelijk) niet thuis kunnen wonen); 21 IVRK (adoptie) en 25 IVRK (evaluatie bij uithuisplaatsing) een rol spelen.

Wonen

De artikelen waarin aspecten rond wonen aan de orde komen, zijn:

- Artikel 5 IVRK: Ouders zijn verantwoordelijk en moeten hun kind (bege)leiding geven, die overeenstemt met zijn ontwikkeling.
- Artikel 8 IVRK: Eerbiediging van identiteit (nationaliteit, naam, familiebetrekkingen).
- Artikel 9 IVRK: Recht om bij ouders op te groeien, tenzij het in belang van kind beter is om elders op te groeien.
- Artikel 16 IVRK: Recht op privacy en gezinsleven; geen onrechtmatige inmenging.
- Artikel 18 IVRK: Primaire verantwoordelijkheid van ouders voor opvoeding in belang van kind; overheid ondersteunt.
- Artikel 22 IVRK: Speciale bescherming minderjarige vluchtelingen en asielzoekers.
- Artikel 24 IVRK: Recht op gezondheid(szorg).
- Artikel 27 IVRK: Recht op een levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind.
- Artikel 31 IVRK: Recht op rust, spel en vrije tijd en culturele activiteiten.
- Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK: Non-discriminatie, Belang, Ontwikkeling, Participatie.

Recreatie, spel en vrije tijd

De verdragsartikelen die hierbij van belang zijn:

- Artikel 15 IVRK: Vrijheid van vereniging en vergadering.
- Artikel 16 IVRK: Recht op privacy en gezinsleven; geen onrechtmatige inmenging.

- Artikel 27 IVRK: Recht op een levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind.
- Artikel 31 IVRK: Recht op rust, spel, vrije tijd en culturele activiteiten.
- Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK: Non-discriminatie, Belang, Ontwikkeling, Participatie.

Onderwijs

In de volgende artikelen regelt het verdrag de educatie van kinderen:

- Artikel 13 IVRK: Vrijheid van meningsuiting en recht op informatie.
- Artikel 14 IVRK: Vrijheid van godsdienst.
- Artikel 15 IVRK: Vrijheid van vereniging en vergadering.
- Artikel 16 IVRK: Recht op privacy en gezinsleven; geen onrechtmatige inmenging.
- Artikel 17 IVRK: Toegang tot informatie.
- Artikel 27 IVRK: Recht op een levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind.
- Artikel 28 IVRK: Recht op onderwijs.
- Artikel 29 IVRK: Onderwijsdoelstellingen.
- Artikel 30 IVRK: Recht op eigen cultuur, taal en godsdienst.
- Artikel 31 IVRK: Recht op spel, vrije tijd en culturele activiteiten.
- Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK: Non-discriminatie, Belang, Ontwikkeling, Participatie.

Gezondheid

De volgende verdragsartikelen zijn van belang voor de gezondheid:

- Artikel 19 IVRK: Bescherming tegen kindermishandeling.
- Artikel 23 IVRK: Zorg voor gehandicapte kinderen.
- Artikel 24 IVRK: Recht op gezondheidszorg.
- Artikel 32 IVRK: Bescherming tegen kinderarbeid.
- Artikel 33 IVRK: Bescherming tegen drugs.
- Artikel 34 IVRK: Bescherming tegen seksuele exploitatie en misbruik.
- Artikel 35 IVRK: Bescherming tegen kinderhandel.
- Artikel 36 IVRK: Bescherming tegen andere vormen van uitbuiting.
- Artikel 39 IVRK: Revalidatie en herintegratie na (oorlogs)geweld.
- Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK: Non-discriminatie, Belang, Ontwikkeling, Participatie.

Daarnaast kunnen de volgende verdragsartikelen een rol spelen als het gaat om gezondheid: Artikel 26 IVRK (recht op sociale voorzieningen); 27 IVRK (recht op een toereikende levensstandaard); 37 IVRK (bescherming tegen foltering en andere onmenselijke behandeling of bestraffing); 38 IVRK (bescherming tegen gewapende conflicten).

Veiligheid

Rond veiligheid regelt het verdrag het volgende:

- Artikel 16 IVRK: Bescherming van privacy.
- Artikel 19 IVRK: Bescherming tegen misbruik en verwaarlozing.
- Artikel 20 IVRK: Bescherming van kinderen zonder gezin.
- Artikel 22 IVRK: Speciale bescherming minderjarige vluchtelingen en asielzoekers.
- Artikel 27 IVRK: Recht op een toereikende levensstandaard.
- Artikel 32 IVRK: Bescherming tegen kinderarbeid.
- Artikel 33 IVRK: Bescherming tegen drugs.
- Artikel 34 IVRK: Bescherming tegen seksuele exploitatie en misbruik.
- Artikel 35 IVRK: Bescherming tegen kinderhandel.
- Artikel 36 IVRK: Bescherming tegen andere vormen van exploitatie.
- Artikel 37 IVRK: Bescherming tegen foltering en andere onmenselijke behandeling of bestraffing.
- Artikel 38 IVRK: Bescherming tegen gewapende conflicten.
- Artikel 39 IVRK: Revalidatie en herintegratie na (oorlogs)geweld.
- Artikel 40 IVRK: Toepassing kinderstrafrecht.
- Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK: Non-discriminatie, Belang, Ontwikkeling, Participatie.

Procedure

De volgende verdragsartikelen zijn van toepassing rond de procedure:

- Artikel 12 IVRK: Recht om gehoord te worden.
- Artikel 13 IVRK: Vrijheid van meningsuiting en recht op informatie.
- Artikel 16 IVRK: Bescherming van privacy.
- Artikel 17 IVRK: Toegang tot informatie.
- Artikel 22 IVRK: Speciale bescherming minderjarige vluchtelingen.
- Artikel 39 IVRK: Revalidatie en herintegratie na (oorlogs)geweld.
- Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK: Non-discriminatie, Belang, Ontwikkeling, Participatie.

Financiën

Het verdrag besteedt aandacht aan dit onderwerp in de volgende artikelen:

- Artikel 26 IVRK: Recht op sociale voorzieningen.
- Artikel 27 IVRK: Recht op een toereikende levensstandaard.
- Artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK: Non-discriminatie, Belang, Ontwikkeling, Participatie.

Participatie

Het verdrag laat zich in verschillende artikelen uit over het recht op participatie:

- Artikel 12 IVRK: Recht om te worden gehoord in kwesties die kind betreffen.
- Artikel 13 IVRK: Vrijheid van meningsuiting.
- Artikel 14 IVRK: Vrijheid van gedachte, geweten, godsdienst.
- Artikel 15 IVRK: Vrijheid van vereniging en vergadering.
- Artikel 17 IVRK: Recht op informatie en toegang tot de media.

Bijlage 5: Het Kinderrechtenverdrag

Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind wordt ook wel het *Kinderrechtenverdrag* genoemd. Het is hieronder in verkorte vorm weergegeven. De volledige versie is te vinden op www.kind-in-azc.nl.

Artikel 1 Definitie van het kind

Ieder mens jonger dan achttien jaar is een kind.

Artikel 2 Non-discriminatie

Alle rechten gelden voor alle kinderen, zonder uitzonderingen. De overheid neemt maatregelen om alle rechten te realiseren en moet ervoor zorgen dat elk kind wordt beschermd tegen discriminatie.

Artikel 3 Belang van het kind

Het belang van het kind moet voorop staan bij alle maatregelen die kinderen aangaan. De overheid moet het welzijn van alle kinderen bevorderen en houdt toezicht op alle voorzieningen voor de zorg en bescherming van kinderen.

Artikel 4 Realiseren van kinderrechten

De overheid neemt alle nodige maatregelen om de rechten van kinderen te realiseren en moet via internationale samenwerking armere landen hierbij steunen.

Artikel 5 Rol van de ouders

De overheid moet de rechten, plichten en verantwoordelijkheden van ouders en voogden respecteren. De ouders en voogden moeten het kind (bege)leiden in de uitoefening van zijn of haar rechten op een manier die past bij de leeftijd en ontwikkeling van het kind.

Artikel 6 Recht op leven en ontwikkeling

Ieder kind heeft recht op leven. De overheid waarborgt zoveel mogelijk het overleven en de ontwikkeling van het kind.

Artikel 7 Naam en nationaliteit

Het kind heeft bij de geboorte recht op een naam en een nationaliteit en om geregistreerd te worden. Het kind heeft het recht zijn of haar ouders te kennen en door hen verzorgd te worden.

Artikel 8 Identiteit

Het kind heeft het recht zijn of haar identiteit te behouden, zoals nationaliteit, naam en familiebanden. De overheid steunt het kind om zijn of haar identiteit te herstellen als die ontnomen is.

Artikel 9 Scheiding kind en ouders

Het kind heeft het recht om bij de ouders te leven en op omgang met beide ouders als het kind van een of beide ouders gescheiden is, tenzij dit niet in zijn of haar belang is. In procedures hierover moet naar de mening van kinderen en ouders worden geluisterd.

Artikel 10 Gezinshereniging

Ieder kind heeft het recht om herenigd te worden met zijn of haar ouder(s) als het kind en de ouder(s) niet in hetzelfde land wonen. Aanvragen hiervoor moet de overheid met welwillendheid, menselijkheid en spoed behandelen. Het kind dat in een ander land dan zijn of haar ouder(s) verblijft, heeft recht op rechtstreeks en regelmatig contact met die ouder(s).

Artikel 11 Kinderontvoering

Het kind heeft recht op bescherming tegen kinderontvoering naar het buitenland door een ouder. De overheid neemt ook maatregelen om ervoor te zorgen dat het kind kan terugkeren vanuit het buitenland als het ontvoerd is.

Artikel 12 Participatie en hoorrecht

Het kind heeft het recht om zijn of haar mening te geven over alle zaken die het kind aangaan. De overheid zorgt ervoor dat het kind die mening kan uiten en dat er naar hem of haar wordt geluisterd. Dit geldt ook voor gerechtelijke en bestuurlijke procedures.

Artikel 13 Vrijheid van meningsuiting

Het kind heeft recht op vrijheid van meningsuiting, dit omvat ook de vrijheid inlichtingen en denkbeelden te verzamelen, te ontvangen en te verspreiden. Daarbij moet rekening gehouden worden met de rechten van anderen.

Artikel 14 Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

Het kind heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst en de vrijheid deze te uiten. De overheid respecteert de rechten en plichten van ouders en voogden om het kind te (bege)leiden bij de uitoefening van dit recht op een manier die past bij zijn of haar leeftijd en ontwikkeling.

Artikel 15 Vrijheid van vereniging

Het kind heeft het recht om met anderen vreedzaam samen te komen, lid te zijn of te worden van een vereniging en een vereniging op te richten.

Artikel 16 Privacy

Ieder kind heeft recht op privacy. De overheid beschermt het kind tegen inmenging in zijn of haar privé- en gezinsleven, huis of post en respecteert zijn of haar eer en goede naam.

Artikel 17 Recht op informatie

Het kind heeft recht op toegang tot informatie en materialen van verschillende bronnen en in het bijzonder op informatie en materialen die zijn of haar welzijn en gezondheid bevorderen. De overheid stimuleert de productie en verspreiding hiervan en zorgt ervoor dat het kind beschermd wordt tegen informatie die schadelijk is.

Artikel 18 Verantwoordelijkheden van ouders

Beide ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. Het belang van het kind staat hierbij voorop. De overheid respecteert de eerste verantwoordelijkheid van ouders en voogden, geeft hen ondersteuning en creëert voorzieningen voor de zorg van kinderen, ook voor kinderopvang als de ouders werken.

Artikel 19 Bescherming tegen kindermishandeling

Het kind heeft recht op bescherming tegen alle vormen van lichamelijke en geestelijke mishandeling en verwaarlozing zowel in het gezin als daarbuiten. De overheid neemt maatregelen ter preventie en signalering hiervan en zorgt voor opvang en behandeling.

Artikel 20 Kinderen zonder ouderlijke zorg

Een kind dat tijdelijk of blijvend niet in het eigen gezin kan opgroeien heeft recht op bijzondere bescherming. De overheid zorgt voor alternatieve opvang, zoals een pleeggezin of indien nodig een kindertehuis.

Artikel 21 Adoptie

Het belang van het kind moet voorop staan bij adoptie. Als er voor het kind geen oplossing mogelijk is in het eigen land, is internationale adoptie toegestaan. De overheid houdt toezicht op de adoptieprocedures en bestrijdt commerciële praktijken.

Artikel 22 Vluchtelingen

Een kind dat asiel zoekt of erkend is als vluchteling, heeft recht op bijzondere bescherming en bijstand ongeacht of hij of zij alleenstaand of bij zijn ouders is. De overheid moet proberen de ouders of andere familieleden van alleenstaande gevluchte kinderen op te sporen. Als dat niet lukt, heeft het kind recht op dezelfde bescherming als elk ander kind zonder ouderlijke zorg.

Artikel 23 Kinderen met een handicap

Een kind dat geestelijk of lichamelijk gehandicapt is, heeft recht op bijzondere zorg. De overheid waarborgt het recht van het gehandicapte kind op een waardig en zo zelfstandig mogelijk leven waarbij het kind actief kan deelnemen aan de maatschappij en zorgt voor bijstand om de toegang tot onder meer onderwijs, recreatie en gezondheidszorg te verzekeren.

Artikel 24 Gezondheidszorg

Het kind heeft recht op de best mogelijke gezondheid en op gezondheidszorgvoorzieningen. De overheid waarborgt dat geen enkel kind de toegang tot deze voorzieningen wordt onthouden. Extra aandacht is er voor de vermindering van baby- en kindersterfte, eerstelijnsgezondheidszorg, voldoende voedsel en schoon drinkwater, zorg voor moeders voor en na de bevalling en voor voorlichting over gezondheid, voeding, borstvoeding en hygiëne. De overheid zorgt ervoor dat traditionele gewoontes die schadelijk zijn voor de gezondheid van kinderen, worden afgeschaft.

Artikel 25 Uithuisplaatsing

Een kind dat uit huis is geplaatst voor zorg, bescherming of behandeling van zijn of haar geestelijke of lichamelijke gezondheid, heeft recht op een regelmatige evaluatie van zijn of haar behandeling en of de uithuisplaatsing nog nodig is.

Artikel 26 Sociale zekerheid

Ieder kind heeft het recht op voorzieningen voor sociale zekerheid.

Voorbehoud: Nederland geeft kinderen geen eigen aanspraak op sociale zekerheid maar regelt dit via de ouders.

Artikel 27 Levensstandaard

Ieder kind heeft recht op een levensstandaard die voldoende is voor zijn of haar lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling. Ouders zijn primair verantwoordelijk voor de levensomstandigheden van het kind maar de overheid moet hen hierbij helpen met bijstand en ondersteuning zodat het kind op z'n minst voldoende eten en kleding en adequate huisvesting heeft.

Artikel 28 Onderwijs

Het kind heeft recht op onderwijs. Basisonderwijs is voor ieder kind gratis en verplicht. De overheid zorgt ervoor dat het voortgezet – en beroepsonderwijs toegankelijk is voor ieder kind, in overeenstemming met zijn of haar leerniveau. De overheid pakt vroegtijdig schooluitval aan. De handhaving van de discipline op school moet de menselijke

waardigheid en kinderrechten respecteren. Internationale samenwerking is nodig om analfabetisme te voorkomen.

Artikel 29 Onderwijsdoelstellingen

Het kind heeft recht op onderwijs dat is gericht op: de ontplooiing van het kind; respect voor mensenrechten en voor de eigen culturele identiteit, de waarden van het eigen land en van andere landen; vrede en verdraagzaamheid; gelijkheid tussen geslachten; vriendschap tussen alle volken en groepen en eerbied voor het milieu. Iedereen is vrij om een school naar eigen inzicht op te richten met inachtneming van deze beginselen en de door de overheid vastgestelde minimumnormen voor alle scholen.

Artikel 30 Kinderen uit minderheidsgroepen

Een kind uit een etnische, religieuze of linguïstische minderheidsgroep heeft recht om zijn of haar eigen cultuur te beleven, godsdienst te belijden of taal te gebruiken.

Artikel 31 Recreatie

Het kind heeft recht op rust en vrije tijd, om te spelen en op recreatie, en om deel te nemen aan kunst en cultuur. De overheid zorgt ervoor dat ieder kind gelijke kansen heeft om dit recht te realiseren en bevordert recreatieve, artistieke en culturele voorzieningen voor kinderen.

Artikel 32 Bescherming tegen kinderarbeid

Het kind heeft recht op bescherming tegen economische uitbuiting en tegen werk dat gevaarlijk en schadelijk is voor zijn of haar gezondheid en ontwikkeling of de opvoeding hindert. De overheid moet een minimumleeftijd voor arbeid en aangepaste werktijden en arbeidsvoorwaarden vaststellen.

Artikel 33 Bescherming tegen drugs

Het kind heeft recht op bescherming tegen drugsgebruik. De overheid moet maatregelen nemen zodat kinderen niet ingezet worden bij het maken of in de handel van drugs.

Artikel 34 Seksueel misbruik

Het kind heeft recht op bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. De overheid moet maatregelen nemen om kinderprostitutie en kinderpornografie te voorkomen.

Artikel 35 Handel in kinderen

Het kind heeft recht op bescherming tegen ontvoering en mensenhandel. De overheid onderneemt actie om te voorkomen dat kinderen worden ontvoerd, verkocht of verhandeld.

Artikel 36 Andere vormen van uitbuiting

Het kind heeft recht op bescherming tegen alle andere vormen van uitbuiting die schadelijk zijn voor enig aspect van het welzijn van het kind.

Artikel 37 Kinderen in detentie

Marteling en andere vormen van wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing van het kind zijn verboden. Kinderen mogen niet veroordeeld worden tot de doodstraf of tot levenslange gevangenisstraf. Opsluiting van een kind mag alleen als uiterste maatregel en dan zo kort mogelijk. Als een kind wordt opgesloten, moet de rechter zo snel mogelijk beslissen of dat mag. Het kind heeft daarbij recht op juridische steun. Kinderen mogen niet samen met volwassenen opgesloten worden. Alle kinderen in detentie hebben recht op een menswaardige behandeling en op contact met hun familie. *Voorbehoud: in Nederland kan op kinderen vanaf zestien jaar het volwassenenstrafrecht worden toegepast.*

Artikel 38 Kinderen in oorlogssituaties

Een kind in een oorlogssituatie heeft recht op extra bescherming en zorg. De overheid waarborgt dat kinderen jonger dan vijftien jaar niet voor militaire dienst worden opgeroepen.

Artikel 39 Bijzondere zorg voor slachtoffers

Een kind dat slachtoffer is van oorlogsgeweld of van uitbuiting, misbruik, foltering of een andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing heeft recht op bijzondere zorg – in een omgeving die goed is voor het zelfrespect, de gezondheid en de waardigheid van het kind – om te herstellen en te herintegreren in de samenleving.

Artikel 40 Jeugdstrafrecht

Ieder kind dat verdacht, vervolgd of veroordeeld wordt voor een strafbaar feit heeft recht op een pedagogische behandeling die geen afbreuk doet aan de eigenwaarde en de menselijke waardigheid van het kind, die rekening houdt met de leeftijd van het kind en die de herintegratie en de opbouwende rol van het kind in de samenleving bevordert. Ieder kind heeft recht op een eerlijk proces en op juridische bijstand. De overheid houdt kinderen zoveel mogelijk buiten strafrechtelijke procedures.

Voorbehoud: in Nederland krijgt een kind bij lichte overtredingen soms geen juridische bijstand.

Bijlage 6: Afkortingen

AC	Aanmeldcentrum
art.	Artikel
azc	Asielzoekerscentrum
COA	Centraal Orgaan opvang asielzoekers
GCA	Gezondheidscentrum Asielzoekers
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
IOM	Internationale Organisatie voor Migratie
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
ISK	Internationale Schakelklas
JGZ	Jeugd Gezondheidszorg
LOWAN	Landelijke Onderwijs Werkgroep voor Asielzoekers en Nieuwkomers
MOA	Medische Opvang Asielzoekers
O&I-locatie	Asielzoekerscentrum gericht op Oriëntatie en Inburgering
PGA	Publieke Gezondheidszorg Asielzoekers
POHA	Praktijkondersteuner Huisartsenzorg Asielzoekers
PTSS	Post Traumatische Stress Stoornis
RVA	Regeling Verstrekkingen Asielzoekers
RZA	Regeling Zorg Asielzoekers
T-locatie	Asielzoekerscentrum gericht op Terugkeer
TNV	Tijdelijke Noodvoorziening Vreemdelingen
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
Vc	Vreemdelingencirculaire
VW	Vreemdelingenwet

Colofon

Kind in het centrum: Kinderrechten in asielzoekerscentra is een gezamenlijke uitgave van Stichting Kinderpostzegels Nederland, het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) en UNICEF Nederland.

© juni 2009

Teksten

Overzicht: Karin Kloosterboer

Deelrapport Kinderen en ouders: Karin Kloosterboer en Kim de Vos

Deelrapport Deskundigen: Karin Kloosterboer en Arnout Esser

Deelrapport Literatuur: Karin Kloosterboer, Ismay Zandvliet en Gesineke Veerman

Tekeningen

Kinderen in asielzoekerscentra

Vormgeving omslag

Eveline den Heijer, Studio Tint, Den Haag

Druk

Ernst van Leeuwen, Stenco, Amsterdam

Oplage

500 exemplaren

Contact

kkloosterboer@unicef.nl

Het rapport en de apart uitgegeven samenvatting zijn te vinden op:
www.kind-in-azc.nl en www.unicef.nl

UNICEF Nederland
Postbus 30603
2500 GP Den Haag
www.unicef.nl

Stichting Kinderpostzegels Nederland
Schipholweg 73/75
2316 ZL Leiden
www.kinderpostzegels.nl

Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA)
Postbus 3002
2280 ME Rijswijk
www.coa.nl

ISBN 978 90 73841 154

Kind in het centrum Kinderrechten in asielzoekerscentra

In Nederland groeien zes- tot achtduizend kinderen op in een gezin in een asielzoekerscentrum (azc). Ze zijn hierheen gekomen om bescherming – asiel – te zoeken en wonen in een azc zolang de asielprocedure duurt. Soms is dat jarenlang.

Hoe is het voor kinderen om op te groeien in een azc?

Hoe verhoudt deze situatie zich tot het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind?

Kind in het centrum geeft antwoord op deze vragen. Het rapport beschrijft de resultaten van het onderzoek naar kinderen die in een gezin in een asielzoekerscentrum opgroeien. Het onderzoek werd uitgevoerd door UNICEF in opdracht van het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA), Stichting Kinderpostzegels Nederland en UNICEF Nederland.

Het onderzoek werd verricht in de periode van september 2007 tot juni 2009. Het geeft een beeld van de gehele leefsituatie van de kinderen in asielzoekerscentra. Hiervoor zijn gesprekken gevoerd met kinderen en ouders in de azc's, er zijn deskundigen geconsulteerd en er is literatuuronderzoek gedaan. De situatie van de kinderen wordt getoetst aan de eisen van het Kinderrechtenverdrag en er worden aanbevelingen gedaan om die situatie te verbeteren. Van *Kind in het centrum* bestaat naast deze uitgave ook een los uitgegeven samenvatting.

Contactadres:
UNICEF Nederland
Postbus 30603
2500 GP Den Haag
T (070) 333 93 00

info@unicef.nl

ISBN 978 90 73841 15 4